Dr. NICODIM MILAŞ

CANOANELE
BISERICII ORTODOXE
INSOŢITE DE COMENTARII

VOL. II PARTEA II

CANOANELE SFINŢILOR PĂRINŢI ŞI CANOANELE INTREGITOARE

TRADUCERE FĂCUTĂ DE

Dr. NICOLAE POPOVICI
Profesor la Academia teologică din Arad

şi

UROŞ KOVINCICI
Protoiereul ortodox sârbesc al Aradului

ARAD
Tipografia Diecezană
1936.

Canoanele Sfinților Părinți.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Canoanele Fericitului Dionisiu, Arhiepiscopul Alexandriei.

Canonul 1.

Mi-ai scris, fiul meu prea credincios şi prea înţelept, întrebând în care ceas trebue a se lăsa ajunarea în ziua Paştilor; anume zici că unii fraţi zic că trebue să se facă aceasta către cântatul cocoşilor; iar alţii că se cade de cu seară; că fraţii din Roma, precum zic, aşteaptă cocoşul; iar despre ceice sunt aici, ziceai că mai degrabă. Deci cauţi a se pune termen precis, şi ceas deplin măsurat, care lucru este şi dificil, şi greşit. Căci de toţi se va mărturisi la fel cumcă sărbătoarea şi veselia trebue a se începe după timpul Invierii Domnului nostru, smerind până la acel timp sufletele cu ajunări. Dar prin cele ce mi-ai scris ai dovedit foarte corect şi înţelegând din evanghelişti dumnezeeşti că nu se vede nimic precis la dânşii în privinţa ceasului, când a înviat. Căci evangheliştii au scris în feluri diferite despre ceice au venit la mormânt în timpuri diferite, şi toţi au zis că au aflat pe Domnul înviat, «şi târziu sâmbăta» (28,1), precum zice Mateiu; «şi de dimineaţa, fiind încă întunerec» (20,1), precum scrie Ioan; «şi des de dimineaţă» (24,1), precum Luca; «şi foarte de dimineaţă răsărind soarele» (16,2), precum Marcu. Dar când a înviat cu adevărat, nici unul nu spune lămurit; se mărturiseşte însă că în seara sâmbetei, care lumina spre cea dintâi [zi] a săptămânii, până la răsăritul soarelui acelei dintâi [zile] a săptămânii, ceice au venit la mormânt nu l-au mai aflat pe El zăcând acolo. Şi noi zicem că evangheliştii nici nu se deosebesc şi nici nu se contrazic între olaltă; căci deşi se pare a fi o deosebire mică în privinţa chestiunii [ridicate], dacă toţi se potrivesc că în noaptea aceea a răsărit lumina

lumii, Domnul nostru, ei se deosebesc [numai] în privința ceasului, dar noi să ne sârguim a le potrivi pe cele zise cu pricepere și cu credință. Deci cele zise de Mateiu sunt așa: «Târziu sâmbăta, când se lumina de ziua întâia a săptămânii, a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie, ca să vadă mormântul. Și iată s'a făcut cutremur mare; că îngerul Domnului pogorîndu-se din cer, venind a rostogolit piatra, și a stat deasupra ei. Și înfățișarea lui era ca fulgerul, și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada; și de frica lui s'au cutremurat străjerii și s'au făcut ca morți. Iar îngerul vorbind femeilor le-a zis: Nu vă temeți, voi, căci știu că pe Iisus cel răstignit căutați. Nu este aici, că s'a sculat, precum a zis» [$28,_{1-6}$]. Iar cuvântul acesta «târziu», unii adică cred că după graiul comun însemnează seara sâmbetei, iar ceice înțeleg mai înțelepțește zic că nu este aceasta, ci noapte adâncă, deoarece «târziu» însemnează după o întârziere și după un timp lung; iar cumcă zice [că era] noapte, iar nu seară, a adaus: «care lumina spre cea dintâi [zi] a săptămânii». Și [femeile] au venit, dar nu cum zic ceilalți, aducând miresme, ci ca să vadă mormântul, și au aflat că se făcuse cutremur și pe îngerul șezând pe piatră, și au auzit dela el: «Nu este aici, s'a sculat». Asemenea Ioan zice: «În cea dintâi [zi] a săptămânii Maria Magdalena a venit de dimineață la mormânt, fiind încă întunerec, și a văzut piatra luată de pe mormânt» ($20,_1$), după el deci, ea a venit încă întunerec fiind. Iar Luca zice: «Și sâmbătă s'au odihnit după lege. Iar în întâia [zi] a săptămânii des de dimineață au venit la mormânt, aducând miresmele cele ce gătiseră; și au aflat piatra răsturnată de pe mormânt» ($23,_{56}$, $24,_{1-2}$). Acel «des de dimineață» poate că însemnează zorile ce se ivesc mai înainte de dimineață în [ziua] întâi din săptămână, căci trecuse deja desăvârșit împreună cu noaptea sâmbăta întreagă și s'a început altă zi când au venit ele aducând miresmele și mirurile; de unde este evident că înviase cu mult mai înainte. Acestuia urmează și Marcu, zicând: «Au cumpărat miresme ca să meargă să-l ungă; și foarte de dimineață în cea dintâi [zi] a săptămânii au venit la mor-

mânt răsărind soarele» ($16,_{1-2}$); deci şi acesta zice «foarte de dimineaţă», ceeace este asemenea cu «des de dimineaţă», şi a adaus «răsărind soarele». Este evident că pornirea şi calea lor des de dimineaţa şi foarte de dimineaţă s'a început; au întârziat însă pe cale, şi la mormânt au petrecut până la răsăritul soarelui; şi zice şi atunci tânărul cel în vestminte albe [le-a zis] acestora: «S'a sculat, nu este aici». Deci aşa fiind acestea, descoperim celor ce cercetează cu deamănuntul în care ceas, sau şi în care jumătate de ceas, sau pătrime de ceas, se cuvine a începe bucuria pentru Învierea din morţi a Domnului nostru; deci pe ceice se prea grăbesc, şi deja pe la miezul nopţii se lasă [de ajunare], ca pe leneşi şi neînfrânaţi îi dojenim, ca pe unii cari cu puţin mai înainte [de ţintă] întrerup calea, căci zice un înţelept: Nu este lucru mic în viaţă, chiar dacă puţinul lipseşte; iar pe ceice se mai înfrânează şi rabdă mai mult, şi rabdă până la a patra strajă, la care şi celor ce călătoreau pe mare s'a arătat Mântuitorul nostru umblând pe mare, îi primim ca pe nişte viteji şi iubitori de osteneală. Dar să nu prea osândim nici pe aceia, cari au încetat între timp sau fiindcă au fost îndemnaţi, sau fiindcă nu au putut; deoarece nici cele şease zile de ajunare nu le rabdă toţi în acelaş şi asemenea fel; ci unii perseverează petrecându-le nemâncaţi chiar pe toate; alţii două, alţii trei, alţii patru, iar alţii nici una; iar celorce s'au trudit foarte întru prelungirea (zilelor de ajunare), încât au obosit şi numai că nu s'au istovit, li se dă învoire pentru gustare mai grabnică; iar dacă unii, cari nu numai că nu au perseverat, dar nici nu au ajunat, sau chiar desfătându-se în cele patru (zile) trecute, apoi ajungând la cele două din urmă, şi numai pe acestea le-au petrecut (ajunând), vineri şi sâmbătă, şi cred că fac vreun lucru mare şi strălucit dacă stăruesc până seara, eu socotesc că aceştia nu au răbdat aceeaşi nevoinţă ca aceia, cari mai multe zile s'au înfrânat. Şi le-am scris acestea, precum cuget, sfătuind în privinţa acestora.

(66 ap.; 89 trul.).

— Acest canon, împreună cu cele trei următoare, alcătuesc

scrisoarea lui Dionisiu adresată lui Vasilid, episcopul din Pentapole (în Libia), carele l-a rugat pe Dionisiu să-i lămurească unele chestiuni, despre cari tratează acea scrisoare.. Canonul prezent (1) al lui Dionisiu serveşte de bază pentru canonul 89 al sinodului trulan, care se lămureşte mai detailat prin acest canon al lui Dionisiu [1]).

Canonul 2.

Iar în privinţa femeilor, cari au curăţirea lunară, dacă se cuvine, aflându-se ele aşa, să intre în casa lui Dumnezeu, socotesc că şi a întreba este de prisos; deoarece cred că nici ele, fiind credincioase şi cucernice n'ar îndrăzni, afându-se aşa, sau să se apropie de masa cea sfântă, sau să se atingă de trupul şi de sângele lui Hristos; căci nici ceeace avea curgerea [sângelui] de doisprezece ani nu s'a atins de El spre vindecare, ci numai de poalele lui; dar este lucru neprihănit a se ruga, oricum ar fi cineva, şi a-şi aduce aminte de stăpânul, oricum s'ar afla, şi a se ruga spre a dobândi ajutor; iar

[1]) In Cormciaia (I, 259) canonul prezent se găseşte fără numerotaţie şi este tradus în formă abreviată din Sinopsa canon. (Sint. At. IV, 393). În aceeaşi Cormçiaia după acest canon urmează drept canonul 1 următoarele: „Prescripţiunea aceluiaş Sf. Părinte în privinţa acelora, cari fiind afurisiţi, şi ajungând în pericol de moarte au fost cuminecaţi şi apoi s'au făcut sănătoşi: Celce a fost sub epitimie, şi prin urmare oprit dela sf. împărtăşanie, şi apoi s'a bolnăvit şi a fost deslegat de epitimie şi i s'a dat sf. împărtăşanie din cauză că a fost ameninţat de moarte, dacă se face sănătos să nu se mai oprească din nou dela sf. împărtăşanie, dacă între timp n'a mai păcătuit Dacă însă nu dovedeşte că s'a îndreptat, după ce s'a făcut sănătos, şi dupăce a fost admoniat la smerenie şi să se spele de păcate prin post, şi [pentru viitor] să se ferească [de păcate], dar totuşi nu vrea să asculte, ci se împotriveşte, acesta să se afurisească din nou" (locul citat) După observaţia redactorului traducerii ruseşti făcută de pe comentatorii bizantini ($III_{,12}$) acest canon este alcătuit din a doua scrisoare a lui Dionisiu adresată episcopului Conon, sau din Liber de poenitentia ad. Canonem ep. Hermapolitanum (Cf. G. Cave, Scriptorum eccles. historia literaria. Genevae, 1705., p. 83). Euseviu în a sa istorie bisericească ($VI_{,46}$) menţionează această lucrare a lui Dionisiu, dar Ieronim, în a sa De viris illustribus, cap. 59 (ed. Bernoulli, Freiburg, 1895, p. 83) nu vorbeşte nimic despre aceasta, ci citează numai *canon de poenitentia*, precum şi alte epistole ale lui Dionisiu *de poenitentia*

celce nu este cu totul curat şi cu sufletul şi cu trupul se va opri de a se apropia de cele sfinte, şi de sfinţele sfinţilor.

(44 Laod.; 6,7 Timot. Alex.).

— Se vorbeşte despre femeile, cari au obişnuita scurgere de sânge lunară, şi canonul prezent le interzice intrarea în biserică până când se găsesc în această stare, şi cu atât mai vârtos le interzice sf. împărtăşanie pânăce nu vor fi deplin curate cu trupul. Noi nu am tradus cuvântul *afedron*, deoarece acesta nu are numai senzul de scurgerea lunară a sângelui *(ἡ τῶν ἐμμήνων ῥύσις*, sauquinis meustrui fluxus), ci după interpretarea lui Zonara dela acest canon, acest cuvânt este luat din viaţa evreiască, şi adică evreicele, când aveau curăţirea lunară a sângelui, stăteau singure şi nu comunicau cu nimeni, pânăce nu treceau şapte zile şi de aici derivă cuvântul *ἐν ἀφέδρῳ*, carele arată că femeile, cari se găsesc în această stare, se separă de ceilalţi în privinţa locului unde şedeau *(ἀπὸ τῆς ἕδρας)* fiind necurate *(ὡς ἀκαθάρτους)*.[1]

Canonul 3.

Iar ceice sunt independenţi şi căsătoriţi trebue să-şi fie loru-şi judecători; fiindcă au auzit pe Pavel, carele scrie că este lucru cuviincios a se depărta la un timp unul de altul prin consimţământ, pentru ca să stăruiască în rugăciune, şi apoi să se apropie (I Cor. $7_{,4}$).

(13 trul.; 3,4,25 Cartag.; 5, 13 Timot. Alex.).

— În privinţa dispoziţiei din acest canon, Dionisiu se referă la Ap. Pavel, pentruca soţul şi soţia să se reţină prin consens *(ἐκ συμφώνου)* pe timpul de rugăciune dela împreunarea sexuală; dacă nu ar face aceasta, conştiinţa lor să le fie judecător.

Canonul 4.

Iar celorce li se întâmplă scurgeri noaptea fără de voie, aceştia încă să urmeze propriei lor conştiinţe; şi să se cerceteze pe sine ori de au îndoială pentru acea-

[1]) Sint. At. IV. 7.

sta, ori nu; căci întocmai ca şi la mâncări, zice [apostolul]: «celce se îndoieşte ori de să mânânce, este osândit» [Rom., $14_{,23}$]; astfel şi în privinţa aceasta tot celce se apropie de Dumnezeu să fie cu bună conştiinţă şi să aprecieze după propia sa convingere. Aceste întrebări ni le-ai pus tu nouă, dându-ne cinste (iar nu fiindcă nu le cunoşti), pentruca prin aceasta să ne predispuni a fi de aceeaşi părere, precum şi suntem, şi de acord cu tine. Iar eu, nu ca învăţător, ci cu toată simplicitatea, precum se cuvine când vorbim între olaltă, ţi-am expus părerea în chip nepărtinitor, asupra căreia tu, fiul meu cel preaînţelept, să judeci, şi să-mi scrii în privinţa acestora, dacă ceva ţi se pare drept sau mai bun, sau dacă eşti de părerea să fie aşa. Mă rog, iubitul meu fiu, să fii sănătos, slujind în pace Domnului.

(1 Atanasie c. M.; 12 Timot. Alex.).

— Sub scurgerea fără de voie din cursul nopţii, despre care vorbeşte canonul prezent se înţelege ***scurgerea sământei***. *(σπέρματος)*. În canonul 1 al lui Atanasie cel Mare, numit altcum scrisoarea lui cătră Amun, se numeşte *φυσικὴ ἔκκρισις* (naturalis excretio), şi acolo se vorbeşte mai detailat despre aceasta. Cu acestea să se compare: Zonara *Λόγος πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἐκροὴν μίασμα ἡγουμένους*[1]), şi tot aşa şi răspunsul al 10-leă canonic al lui Valsamon.[2]).

Partea a doua din acest canon este partea finală din epistola lui Dionisiu adresată către episcopul Vasilid.

---

[1]) Sint At. IV, 598 etc.

[2]) Sint. At. IV, 455. Vezi şi Harmenop., Epit. can., sect. 5, tit 2 (Leunclav. I, 51).

Canoanele Sfântului Grigorie, făcătorul de minuni, Arhiepiscopul Neocezareiei.

Canonul 1.

Nu mâncările ne îngreunează pe noi, sfinţite papă, dacă cei robiţi au mâncat celece le-au pus înaintea lor ceice-i stăpâneau pe ei, mai ales fiindcă toţi sunt de părerea că barbarii, cari au năvălit în părţile noastre, n'au jertfit idolilor. Iar Apostolul zice: «Mâncările [sunt] pentru pântece, şi pântecele pentru mâncări; dar Dumnezeu le va desfiinţa şi pe acela şi pe acestea» [I Cor. $6_{,13}$]. Dar şi Mântuitorul, carele curăţeşte toate mâncările, zice: «Nu cele ce intră [în gură] spurcă pe om, ci cele ce ies». [Mat. $15_{,11}$]. Iar în privinţa necinstirii femeilor robite, batjocorindu-se de barbari în trupurile lor, [acestea să nu se osândească toate la fel]. Ci dacă viaţa vreuneia şi mai înainte era prihănită, mergând după ochii celor desfrânaţi, precum s'a scris, este evident că deprinderea de desfrânare se presupune şi în timpul sclaviei şi unele ca acestea nu trebue să se împărtăşească prea uşor de rugăciuni. Dar dacă vreuna vieţuind în deplină castitate şi mai înainte a dovedit viaţă curată şi afară de orice bănuială, şi acum de silă şi din nevoie a căzut în ocară, [în privinţa acesteia] avem pilda din Deuteronomiu despre fecioara, pe care un om a găsit-o în câmp, şi siluindu-o, s'a culcat cu dânsa: «Tinerei, zice [Sf. Scriptură], să nu-i faceţi nimic, căci nu este păcat de moarte în acea fecioară, că precum s'ar scula omul asupra aproapelui său şi ar omorî sufletul lui, aşa este lucrul acesta; a strigat fecioara, dar n'a fost cine să-i ajute» [V. Moisi, $22_{,26-27}$]. Aşa este şi aceasta.

(62,67 ap.; 11 sin. I ec.; 27 sin. IV ec.; 4,5 Ancira; 14 Petru Alex.; 49 Vasile c. M.).

— Canonul prezent, împreună cu următoarele nouă, alcătuesc epistola canonică a lui Grigorie trimisă unui oarecare episcop din Pont, pe care Grigorie îl numeşte ἱερὲ πάπα, precum se numeau în genere episcopii de către popor pe acea vreme, şi care epistolă este adresată tuturor episcopilor din Pont. Epistola se referă la cei, cari pe timpul invaziei barbarilor (Vorazi şi Goţi) mâncau din jertfele idolilor (εἰδωλόθυτα) şi comiteau şi alte păcate, precum se spune aceasta chiar şi în titlul epistolei şi pedepsele în această privinţă se prescriu în 10 canoane.

Canonul prezent în primul rând vorbeşte despre acei sclavi creştini, cari au mâncat la barbari, apoi despre femeile sclave, ale căror trupuri au fost murdărite de barbari. Canonul prezent, din cauza diverzităţii subiectelor, în Cniga Pravil, precum şi în Pidalion este împărţit în două canoane.

Canonul 2.

Groaznică este lăcomia, şi nu se pot cita într'o scrisoare dumnezeeştile Scripturi, în cari se spune că este grozavă şi înfricoşată nu numai tâlhăria, ci în general lăcomia şi atingerea de cele străine pentru agonisirea urîtă; şi orice de acest fel este lepădat dela biserica lui Dumnezeu. Iar ceice în timp de prigoană «întru atâta suspin şi atâtea plângeri, îndrăsnesc să creadă că timpul aducător de toată pierzarea este pentru ei timp de câştig, aceştia sunt oameni necinstitori de Dumnezeu şi urâţi de Dumnezeu, şi cari întrec orice răutate. Drept aceea s'a hotărât ca toţi aceştia să se lapede ca nu cumva să vină urgia peste tot poporul, şi mai întâiu peste înşuşi întâi stătătorii, cari nu cercetează [aceste lucruri]; căci mă tem, precum zice Scriptura: «nu vei pierde cu cel nelegiuit pe cel drept» [I. Moisi, $18,_{23}$]; căci zice [Sf. Scriptură]: «desfrâul şi lăcomia sunt cele prin cari vine urgia lui Dumnezeu peste fiii pierzării [Col. $3,_{6}$]; deci nu vă faceţi împreună părtaşi ai lor; că aţi fost oarecând întunerec, iar acum lumină întru Domnul; ca fiii luminei să umblaţi (căci rodul luminei este întru toată bunătatea, şi dreptatea, şi adevărul), cercând ce este bineplăcut Domnului şi nu fiţi părtaşi lucrurilor celor fără de roadă

ale întunerecului, ci mai vârtos mustrați-le chiar, căci cele făcute în ascuns de dânșii, rușinos este chiar a le spune; și toate de lumină vădindu-se se arată» [Efes., $5,_{6-13}$]. Unele ca acestea le zice Apostolul. Iar unii, cari au fost pedepsiți pentru lăcomia lor din timp de pace, dacă chiar în timp de urgie iarăși se vor îndrepta spre lăcomie, câștigând din sângele și din pieirea unor oameni, cari au fost alungați, sau robiți, sau uciși, ce trebue să se aștepte altceva [dela acest lucru], decât că ceice practică lăcomia îngrămădesc urgie atât asupra lor, cât și asupra poporului întreg?

(5 Cartag.; 14 Vasile c. M.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 3.

Au nu iată Ahar fiul lui Zara cu greșală a greșit [luând] din cele aduse [lui Dumnezeu], și peste toată adunarea lui Israil s'a făcut urgia? Și acesta singur a păcătuit, dar oare singur a murit întru păcatul său? Și nouă ni se cuvine în acest timp să considerăm anatemă totul ce nu este al nostru, ci străin câștig. Căci și acel Ahar a luat din pradă; aceștia acum tot din pradă; dar acela [a luat] cele dela vrăjmași; iar aceștia, acum, dela frați, câștigându-și câștig de pieire.

(72 ap.; 10 sin. I-II; 61 Vasile c. M.; 6,8 Grig. Nis.).

Canonul 4.

Și nimeni să nu se amăgească pe sine, nici ca și cum ar fi găsit; căci nici celui ce găsește [ceva] nu se cuvine a câștiga; căci Deutoronomiul zice: «Să nu treci cu vederea văzând vițelul fratelui tău sau oaia rătăcind pe cale; întorcându-te să le întorci la fratele tău. Iar dacă fratele tău nu este aproape de tine, nici nu-l cunoști, le vei aduna pe ele și vor fi cu tine până ce le-ar căuta fratele tău și le vei da lui; așa vei face cu asinul lui, și așa vei face cu haina lui, și așa vei face cu tot ceeace a pierdut fratele tău, cu orice a pierdut el, și tu le-ai aflat [V Moisi, $22,_{1-3}$]. Așa spune Deutoronomiul. Iar în Exod [se spune] că nu numai ale fratelui de le-ar

găsi cineva, ci și ale vrăjmașului. «Întorcându-te», zice, «le vei întoarce la casa stăpânului lor» [II Moisi, $23_{,4}$]. Iar dacă nu este îngăduit a câștiga dacă fratele, sau vrăjmașul, în vreme de pace ar lenevi și s'ar desfăta, neîngrijându-se de ale sale, cu cât mai puțin când este în nenorocire, și fuge de vrăjmași, și silit își părăsește ale sale?

(6. Grigorie Nis.).

Canonul 5.

Dar mulți se amăgesc pe sine ținând în locul lucrurilor lor pierdute pe cele străine ce au găsit; căci dacă Voradii și Goții au tratat cu ei ca vrăjmași, apoi ei se fac altora Voradi și Goți. Deci am trimis la voi pe fratele și împreună bătrânul Eufrosiu pentru acestea, ca să dea și acolo asemenea fel de procedare după cel de aici, și ale căror acuze se cuvine a se primi, și cari trebue să se oprească dela rugăciuni.

(74 ap.; 6 sin. II ecum.; 2,3 Grig. Neocez.).

Canonul 6.

Ni s'a vestit însă nouă că în țara voastră se face un lucru de necrezut, negreșit de necredincioși, și de nelegiuiți, și de ceice nu cunosc nici numele lui Dumnezeu; că adică unii la atâta cruzime și neomenie au ajuns, încât rețin cu sila pe unii dintre sclavii scăpați [dela barbari]. Trimiteți pe câțiva prin țară, ca să nu cadă fulgere peste ceice fac unele ca acestea.

(85 trul.; 3 Gang.; 64 Cartag.).

Canonul 7.

Deci ceice s'au numărat între barbari, și s'au dus cu ei în robie, uitând că au fost [odată] din Pont și creștini, și s'au sălbăticit într'atâta încât ucid chiar pe cei de un neam cu dânșii sau cu lemn, sau prin sugrumare, și arată barbarilor, cari nu știau, căile sau casele, aceș-

tia trebue să se oprească şi dela ascultare, pânăce adunându-se sfinţii, şi Duhul Sfânt înaintea lor, ar hotărî ceva de obşte în privinţa lor.

(9 Ancira; 11,13 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 8.

Iar pe ceice au îndrăznit să năvălească asupra caselor străine, dacă, acuzaţi fiind, s'ar dovedi, să nu-i învredniceşti nici de ascultare; iar dacă singuri ar mărturisi şi vor da înapoi [ceeace au luat], să se proştearnă în rândul celorce se convertesc.

(61 Vasile c. M.; 2 Grig. Neocez.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 9.

Iar ceice în câmp au găsit, ceva, sau în casele lor din ce au lăsat barbarii, dacă se vor dovedi, fiind acuzaţi, de asemenea să fie între ceice se proştern; iar dacă vor mărturisi singuri, şi vor da înapoi, să-i învredniceşti şi de rugăciune.

(61 Vasile c. M; 2,5,8 Grig. Neocez.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 10.

Iar ceice îndeplinesc porunca, trebue să o îndeplinească afară de orice câştig urât, nici să nu ceară răsplată de denunţ, sau de salvare, sau de găsire, sau ori cu ce nume le numesc pe acestea.

(4,5 Grigorie Neocez; 6 Grigorie Nis.).

Canonul 11.

Plângerea este afară de uşa casei de rugăciune, unde stând celce a păcătuit, trebue să se roage credincioşilor celor ce intră ca să se roage pentru el. Ascultarea este înlăuntru de uşa din tindă, unde trebue să stea celce a păcătuit până la catehumeni, şi de acolo să iasă; că auzind, zice [Vasile cel mare], Scripturile şi învă-

ţătura, să se scoată afară, şi să nu se învrednicească de rugăciune; iar proşternerea este ca înlăuntru de uşa bisericii stând, să iasă cu catehumenii; şi starea împreună ca să stea împreună cu credincioşii şi să nu iasă cu catehumenii; cea mai de pe urmă este împărtăşirea cu sfintele taine.

(11 sin. I ec.; 4,8,9 Ancira; 22,56,75,81,83 Vasile c. M.).

— Am spus (vol. I, partea I, pag. 51) că acest canon este un adaos de mai târziu la epistola lui Grigorie din Neocezareia, care formează primele 10 canoane, dar care canon în cursul timpului în toate colecţiunile canonice a fost considerat drept parte componentă a aceleiaşi epistole.[1]) Deasemenea am spus că acest canon (11) s'a alcătuit din dispoziţia cu acelaş cuprins a lui Vasile cel Mare, şi în special din canonul 75 al lui Vasile cel Mare. Despre treptele de penitenţă se vorbeşte detailat în Σύνοψις τῶν κανόνων, care s'a tipărit în Sintagma Ateniană (IV. 405) şi aici aceasta se găseşte tot sub numele lui Vasile cel Mare. Tot în felul acesta se găseşte şi în Cormciaia (cap. 23), unde întocmai ca şi în acest canon se menţionează patru trepte de penitenţă: plângere, ascultare, proşternere şi starea împreună.[1]) — În privinţa dispoziţiei din acest canon s'a spus cât a trebuit la comentarul canonului 11 al primului sinod ecumenic şi pentruca acela să se poată înţelege cât mai bine trebue să se vadă şi iconografia de acolo (vol. I, partea II, pag. 59).

[1]) În edit'a Migne avem o notitia historico — literaria la scrierile lui Grigorie din Neocezareia şi în aceasta se spune (sub IV) că dominicanul Al Noel († 1714) a căutat să dovedească despre acest canon că la tot cazul trebue considerat drept parte indivizibilă din epistola canonică menţionată a lui Grigorie din Neocezareia, bazându-se în privinţa aceasta asupra împrejurării că Grigorie menţionează treptele de penitenţă în canoanele sale 7,8 şi 9. Oratorianul Ioh. Morinus († 1659) a dat la iveală opinia corectă asupra originii acestui canon, şi această opinie s'a şi primit din partea ştiinţei. Vezi nota 63 dela pag. 29 vol. I partea I din lucrarea prezentă.

[1]) Ed. cit. I, 251.

Canoanele fericitului Petru, Arhiepiscopul Alexandriei și martirul.

Canonul 1.

Deoarece s'au ajuns acum a patra oră Paştile în persecuție, a fost destul pentru ceice au fost urmăriți și întemnițați, și au răbdat chinuri cumplite și bătăi de nesuferit, și alte multe nevoi grele, și după aceea s'au predat din cauza neputinței trupului, dacă [aceştia] la început nu au fost reprimiți din cauza căderii mari, căreia s'au supus, totuși deoarece ei mult s'au nevoit și mult timp s'au luptat împotrivă (că nu de voie au venit ei la aceasta, ci predându-se din cauza neputinței trupului, fiindcă și ranele lui Iisus se arată pe trupurile lor, și acuma au al treilea an de plângere) să li se dea lor penitență, spre aducerea aminte despre întoarcere, alte patruzeci de zile, pe cari deși le-a ajunat Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos după ce s'a botezat, totuși a fost ispitit de diavolul, astfel și dânșii, exercitându-se mai mult în timpul acelora, și deșteptându-se mai tare, de aci înainte vor priveghia în rugăciuni meditând asupra ceeace a zis Domnul către celce-l ispitea pe el să i se închine: «Mergi înapoia mea Satano; că scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini, și lui singur să-i slujești» [Mat. $4_{,10}$].

Canonul 2.

Iar celorce numai dupăce au fost întemnițați, și au răbdat asupririle și infecțiile din temniță, ca în strâmtoare, iar apoi fiind robiți neluptând cu chinurile, după multă lipsă de putere, și după oarecare orbire s'au înfrânt, — li va ajunge un an către celalalt timp; fiindcă și ei cu totul s'au dat pe sine-și spre a fi asupriți pen-

tru numele lui Hristos, deşi au şi primit în temniţă dela fraţi mare mângăiere, pentru care au să răsplătească înmulţit dacă doresc a se elibera de robia prea amară a diavolului, aducându-şi prea bine aminte de celce zice: «Duhul Domnului peste mine, pentru carele m'a uns, m'a trimis spre a propovedui săracilor, a binevesti robilor iertare, şi orbilor vedere, a slobozi pe cei înfrânţi întru uşurare, a propovedui anul cel primit al Domnului şi ziua răsplătirii» [Isaia, $61_{,1-2}$; Luca $4_{,18-19}$].

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 1,2,3,9,12 Ancira; 73,81 Vasile c. M.; 2,5 Grig. Nis.).

Canonul 3.

Iar celorce chiar nimic nu au pătimit ceva de acest fel, şi nici nu au arătat rod de credinţă, ci singuri au alergat la răutate, şi s'au predat de laşitate, şi de frică, iar acum au venit la pocăinţă, de lipsă şi potrivit este a li se pune înainte parabola smochinului celui neroditor, precum zice Domnul: «Avea oarecine un smochin sădit în via lui, şi a venit căutând rod în el, şi n'a găsit. Atunci zise către vier, iată trei ani de când vin căutând rod în smochinul acesta şi nu găsesc, taie-l, pentrucă şi pământul îl face nefolositor. Iar el răspunzând, zice lui: Doamne, lasă-l şi anul acesta, până-l voi săpa împrejur şi voi pune gunoiu, şi poate va face rod? iar dacă nu, îl vei tăia la anul cel viitor». [Luca $13_{,6-9}$]; pe care [parabolă] luându-o ei înaintea ochilor, şi arătând rod vrednic de pocăinţă în cursul unui timp îndelungat de pocăinţă, vor avea mai mult folos.

(62 ap.; 6,9 Ancira; 2 Grigorie Nis.)

Canonul 4.

Iar celor, în privinţa cărora nu este nici o nădejde şi sunt nepocăiţi, câştigându-şi piele de Etiop neschimbată, şi împestriri de panteră, li se va zice celece [s'au zis] celuilalt smochin: «Să nu se mai facă din tine rod în veci, şi se uscă smochinul îndată [Mat. $21_{,19}$]. Se plineşte însă asupra lor şi cele zise de Eclesiastul: «Ce

este strâmb, nu se va putea îndrepta, şi ce lipseşte nu se va putea număra [Ecl. $1,_{15}$]; că de nu se va îndrepta mai înainte cel strâmb, este cu neputinţă să se împodobească; şi de se va împlini mai întâi lipsa, este cu neputinţă a se număra aceasta. Drept aceea şi la sfârşit li se va întâmpla lor cele zise de Isaia Prorocul: «Şi vor vedea deci, zice, mădulările oamenilor, cari s'au lepădat de mine; că viermele lor nu va muri, şi focul lor nu se va stinge, şi vor fi spre vedere la tot trupul» [Isaia, $66,_{24}$]. Fiindcă şi precum mai înainte s'a zis de dânsul: «iar cei nedrepţi ca marea înviforată, aşa se vor turbura, şi nu vor putea să se odihnească; şi cei nelegiuiţi nu se vor putea bucura, a zis Dumnezeu» [Isaia, $57,_{20-21}$].

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 9 Ancira; 2 Grigorie Nis.; 84,85 Vasile c. M.).

Canonul 5.

Iar în privinţa celorce s'au prefăcut ca David, care s'a făcut epileptic, ca să nu moară, căci n'a fost epileptic, şi cari nu au iscălit simplu cele de lepădat, ci după multă strâmtorare şi-au bătut joc de vicleniile vrăjmaşilor ca nişte copii cuminţi şi înţelepţi între copiii fără de înţelepciune, şi sau ca şi cum au trecut prin altare, sau ca şi cum au scris cu mâna, sau ca şi cum au pus păgâni în locul lor (deoarece, precum am auzit, unii dintre ceice au mărturisit au dat iertare unora dintre aceia, căci mai ales cu multă evlavie au evitat ca însuşi cu mâinile lor să facă focul şi să tămâieze pe demonii necuraţi), şi deoarece prin ignoranţă a rămas ascuns că ei au făcut această nebunie, totuşi li se va mai da acestora un timp de şase luni pentru convertirea la pocăinţă; astfel şi ei mai mult vor avea folos, cugetând neîncetat la cele spuse de Prooroc, şi cari zic: «Prunc s'a născut nouă, fiu, şi s'a dat nouă, a cărui stăpânire peste umărul lui şi numele lui se chiamă Înger de mare sfat» [Isaia, $9,_{6}$]; carele precum ştiţi în a şeasa lună a zămislirii celuilalt prunc, carele mai înainte a propoveduit înaintea

fefei ieşirii lui pocăinţa spre iertarea păcatelor, s'a zămislit şi el însuşi ca să propoveduiască pocăinţa. Căci noi îi auzim pe amândoi propoveduind mai întâi nu numai despre pocăinţă, ci şi despre împărăţia ceriurilor, care, precum am învăţat, în lăuntrul nostru este, [Luca, $17,_{21}$], că aproape de noi este cuvântul, pe care-l credem în gura noastră şi în inima noastră; pentru care şi ei aducându-şi aminte se vor învăţa a mărturisi cu gura lor pe Domnul Iisus, crezând în inima lor: că Dumnezeu l-a sculat pe el din morţi; pe cari auzindu-le că cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura să mărturiseşte spre mântuire [Rom. $10,_{8}$].

(62 ap.; 1,6 Ancira; 7 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

Canonul 6.

Iar în privinţa celorce au pus sclavi creştini [să jertfească idolilor] în locul lor, şi sclavii, ca unii cari sunt sub stăpânire, şi sunt într'un fel oarecare întemniţaţi de stăpâni şi îngrozându-se de aceştia şi de frica lor au venit şi au alunecat la aceasta, — aceia într'un an vor arăta faptele pocăinţii, învăţându-se pentru viitor să facă voia lui Dumnezeu, şi să se teamă de el ca robi ai lui Hristos, mai ales auzind că fiecare, dacă va face ceva bine, aceasta va lua dela Domnul, fie rob, ori slobod» (Efes. $6,_{8}$).

(62 ap., 3 Ancira; 3 Grigorie Nis.).

Canonul 7.

Iar cei liberi [adică stăpânii acelor sclavi, cari au fost siliţi să jertfească idolilor] trei ani se vor cerceta întru pocăinţă, ca unii cari s'au făţărnicit şi au silit pe ceice sunt împreună sclavi să jertfească [idolilor], fiindcă nu au ascultat pe Apostolul, carele voieşte ca stăpânii să facă aceeaşi ce fac sclavii, lăsând ameninţările, ştiind, zice [Apostolul] că Domnul din ceruri şi al nostru şi al lor este [Efes., 6, $_{9}$]. Iar dacă toţi avem un domn, carele nu caută la faţă, «căci şi toate şi întru toţi este Hristos,

și între barbari și între Sciți, și între sclavi și între slobozi [Col., 3, $_{11}$], deci sunt datori a reflecta asupra celor ce le-au făcut, voind a-și mântui sufletele lor ceice pe sclavii, cari sunt laolaltă, i-au atras la idolatrie, cari și ei puteau scăpa, dacă li s'ar fi dat lor dreptate și și ce este potrivit precum zice iarăși Apostolul [Col., 4, $_{1}$]]

(62 ap.; 1, 6 Ancira; 5 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.),

Canonul 8.

Iar în privința celorce au fost trădați și au căzut, sau cari singuri au intrat în luptă și au mărturisit că sunt creștini, și s'au aruncat în temniță fiind chinuiți, rațional este a le da ajutor întru veselia inimii, și a-i face părtași la toate, și în rugăciuni, și întru cuminecarea sângelui și trupului lui Hristos, și în mângăierea cuvântului; pentruca mai cu tărie nevoindu-se să se învrednicească și ei de darul chemării celei de sus. «Fiindcă chiar de șapte ori, zice, de va cădea dreptul, iarăși se va ridica» [Pilde, 26, $_{16}$]; ceeace dacă ar fi făcut toți cei căzuți ar fi arătat pocăința cea mai deplină și din toată inima.

(62 ap.; 12 sin. I ec.; 3 Ancira; 9 Petru Alex.; 3 Vasile c. M.).

Canonul 9.

Și în privința celorce ca [treziți] din somn au sărit în lupta cea aducătoare de chinuri și care va avea loc în viitor, și cari își pricinuesc sie-și ispită de a se lupta cu marea și cu multe valuri, dar cari mai ales împotriva fraților aprind jăratecul păcătoșilor, cu aceștia încă trebue să se comunice, deoarece în numele lui Hristos au venit la aceasta, deși nu iau aminte la cuvintele lui, carele învață: rugați-vă să nu intrați în ispită, și carele iarăși zice către Tatăl în rugăciune: »Și nu ne duce în ispită, ci ne mântuește de cel viclean« [Luca, 11,$_{4}$]; și poate că aceia nici nu știu că însuși Stăpânul și Învățătorul nostru de multe ori i-a evitat pe ceice voiau a-i

instiga, şi că uneori umbla printre ei nevăzut [Ioan 11,$_{54}$], şi că atunci când s'a apropiat vremea patimei lui, nu s'a predat, ci a aşteptat pânăce au venit asupra lui cu săbii şi cu fuşti; atunci zise către ei: »Ca la un tâlhar aţi ieşit cu săbii şi cu fuşti să mă prindeţi" [Mc.14,$_{48}$], cari l-au şi dat pe el, zice, lui Pilat; dar ceice întru asemănarea lui şi după scopul lui au umblat, au pătimit, aducându-şi aminte de cuvintele lui dumnezeeşti, prin cari ne ajută pe noi în prigoane, zice: »Luaţi aminte de voi, că vă vor da pe voi la adunări, şi în sinagogile lor vă vor bate pe voi«; şi vă vor da, a zis, iar nu: predaţi-vă singuri pe voi. »Şi vă vor duce, zice, înaintea ighemonilor şi împăraţilor pentru numele meu [Lc. 21,$_{12}$], dar să vă duceţi înşi-vă; fiindcă el voieşte şi ca noi, persecutaţi fiind pentru numele lui, să pribegim din loc în loc; precum iarăşi îl auzim că zice: »Şi dacă vă alungă pe voi din cetatea aceasta, fugiţi în cealaltă [Mat., 10,$_{23}$]; că el nu voieşte să ne ducem singuri către scutierii şi lăncierii diavolului, ca să nu ne facem lor pricinuitori şi de mai multe morţi, ca şi cum i-am sili pe aceştia să se sălbăticească şi mai tare şi să săvârşească deplin faptele de moarte aducătoare, ci [dimpotrivă el voieşte] să aşteptăm, şi să avem grijă de noi, să priveghiem şi să ne rugăm ca să nu intrăm în ispită [Mat. 26,$_{41}$]. Astfel Ştefan, cel dintâiu, carele a primit martiriul pe urmele Lui, târît fiind în Ierusalim de cei fărădelege, şi adus fiind în sinedriu, a fost improşcat cu pietri în numele lui Hristos, s'a slăvit rugându-se şi zicând: »Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta« [Fapt. Ap. 7,$_{60}$]; astfel [şi] lui Iacov al doilea, prins fiind de Irod, cu sabia i s'a tăiat capul; astfel [şi] Petru, cel mai ales dintre Apostoli, de multe ori fiind prins, şi închis, şi necinstit, mai pe urmă s'a răstignit în Roma; deasemenea şi prea vestitului Pavel, fiind predat de multe ori, şi primejduit până la moarte, şi mult nevoindu-se, şi întru multe goane şi necazuri lăudându-se, şi lui întru aceeaşi cetate i s'a tăiat capul cu sabia, carele întru celece s'a lăudat, a isprăvit; şi că în Damasc s'a slobozit cu coşniţa noaptea peste zid, şi

a scăpat din mâinile celuice căuta să-l prindă. Căci cea dintâi țintă a lor a fost să binevestească și să învețe cuvântul lui Dumnezeu, întru care întărind pe frați ca să rămână în credință; ziceau ei și că prin multe necazuri trebue să intrăm noi întru împărăția lui Dumnezeu [Fapt. Ap. 14,$_{22}$]; căci ei nu căutau folosul lor, ci al multora, ca să se mântuiască [I. Cor. 10,$_{33}$]. Și sunt multe [încă] de a le spune lor în privința aceasta pentruca să lucreze în chip cuvenit, dar, precum zice Apostolul, nu ne ajunge vremea a spune [Evrei, 11,$_{32}$].

(62 ap.; 3,5 Ancira; 8 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

Canonul 10.

Drept aceea nu este rațional să mai rămână în slujbă [bisericească acei] clerici, cari au fugit [de martiriu], au căzut și iarăși au luptat, fiindcă au părăsit turma Domnului și pe sine s'au batjocorit; ceeace nici unul dintre Apostoli nu au făcut. Căci și fericitul Apostol Pavel, carele multe prigoane a suferit, și s'a distins prin multe biruințe din lupte, cunoscând că mai bine este a se libera și a fi cu Hristos, adaogă și spune: »Dar a mai rămânea în trup, este mai trebuincios pentru voi« [Fil. 1,$_{24}$]; Căci având în vedere nu folosul său, ci al multora, ca să se mântuiască, a socotit că este mai necesar a rămânea cu frații și a purta grijă de ei, decât a se odihni [I. Cor. 10,$_{33}$]; carele voiește ca celce învață să fie model credincioșilor în învățătură [Rom. 12,$_{7}$]. Drept aceea cei osândiți în temniță, căzând din slujbă și s'au întors iarăși la luptă, sunt foarte nechibzuiți; căci cum se roagă ei pentru ceeace au părăsit, putând să fie fraților de folos în acelaș timp? Fiindcă pânăce nu greșiseră aveau iertare pentru fapta lor nesocotită; iar dacă au greșit, ca unii cari s'au mândrit și s'au prihănit pe sine, nu mai pot să slujască; din care cauză să se îngrijască mai vârtos întru smerenie cum să sfârșască [viața] părăsind slava cea deșartă. Căci acestora este suficientă comuniunea ce vor avea în liniște și în deplinătate din ambele motive, atât pentruca să nu li se pară că au

fost împovăraţi când vor fi duşi cu sila din descompunerea de aici, cât şi pentruca unii căzând să nu pretexteze că au slăbit din pricina penitenţei, cari mai mult decât toţi ceilalţi vor avea ruşine şi ocară, în chipul aceluia, carele a pus temelie, dar nu a fost în stare să o desăvârşească. Că, zice toţi ceice trec pe acolo vor începe să-l batjocorească, zicând: omul acesta a pus temelie şi n'a fost în stare să desăvârşească [Luca, $14_{,29-30}$].

(62 ap.; 10 sin. I. ec.; 1,2 Ancira; 3 Atan. c. M.; 10 Vasile c. M.; 2 Teofil Alex.).

Canonul 11.

Iar ceice, intrând la început în toiul prigoanei, au stat în faţa judecăţii şi privind pe sfinţii mucenici, s'au grăbit către răsplata chemării de sus, [şi] străduindu-se cu bună râvnă, s'au supus pe sine la aceasta [mucenicie], întrebuinţând multă îndrăzneală, mai ales văzând pe ceice se chinuesc, şi pe ceice cad, din cauza cărora mânaţi fiind de un glas intern şi îndemnându-se să poarte războiu împotriva celui ce se mândreşte şi se împotriveşte, se sârguiau spre aceasta, ca să nu i se pară [diavolului] întru sine că este înţelept din cauză că i s'a părut că birueşte prin viclenie [Pilde, $3_{,7}$], de şi s'a tăinuit că a fost biruit de ceice au suportat chinuri prin sfăşierile trupului şi prin bătăi, şi ascuţişul sabiei, şi arderile focului, şi cufundările în apă; şi pentru aceştia, cari au scăpat cu credinţă să se facă rugăciuni şi cereri, şi se cuvine a fi cu considerare la ceice s'au pedepsit în temniţă, şi au suferit de foame şi de sete, ori la ceice afară de temniţă înaintea judecăţii foarte s'au muncit prin sfăşierea trupului şi bătăi şi mai pe urmă s'au biruit de slăbiciunea trupului. Că întru nimic nu se vatămă cineva dacă pătimim şi ne doare împreună cu ceice plâng, şi suspină pentru ceice s'au biruit în nevoinţă de multa silă a diavolului uneltitor, adică pentru părinţi, sau fraţi, sau fii; căci ştim că şi pentru credinţa altora au dobândit unii bunătatea lui Dumnezeu, întru iertarea păcatelor

şi sănătatea trupului şi învierea morţilor. Deci aducându-ne aminte de multele lor patimi şi mizerii, pe cari le-au suferit pentru numele lui Hristos, [şi aducându-ne aminte] că ei s'au şi pocăit şi s'au tânguit de cele ce li s'a făcut prin trădare, întru slăbiciunea şi omorârea trupului, ba încă şi dovedind despre sine că au trăit viaţă retrasă, ne rugăm şi ne cucerim împreună pentru curăţirea lor pe lângă celelalte de cuviinţă, prin acela care s'a făcut pentru noi mijlocitor către Tatăl, celce curăţeşte păcatele noastre. »Căci, zice, chiar de ar păcătui cineva, avem pe Iisus Hristos mijlocitor drept către Tatăl, şi el este împăcare pentru păcatele noastre« [I. Ioan, $2,_{1-2}$].

(62 ap.; 4 Ancira; 9 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

Canonul 12.

Iar celorce au dat arginţi ca să aibă deplină linişte de orice primejdie, să nu li se aducă învinovăţire; fiindcă au suferit pagubă şi pierdere de bani spre a nu se păgubi de sufletul lor, ori să-l piardă; ceeace alţii din lăcomie urâtă nu au făcut; cu toate că Domnul zice: Că ce va folosi omul de ar dobândi lumea întreagă, iar de sufletul său se va păgubi, sau îl va pierde? şi iarăşi că nu puteţi sluji lui Dumnezeu şi lui Mamona [Mat. 6, $_{24}$; Lc. 16, $_{13}$]. Fiindcă aceia s'au arătat slujind lui Dumnezeu, urând arginţii, şi călcându-i în picioare, şi defăimându-i, şi împlinind şi prin aceasta cele scrise: Răscumpărarea sufletului omului este bogăţia sa [Pilde, 13, $_{8}$]. Căci şi în Faptele Apostolilor am citit că cei târîţi în Tesalonic la mai marii cetăţii în locul lui Pavel şi Sila, s'au liberat prin săturare [cu bani]. Că dupăce mult i-a asuprit pentru numele [lui Hristos] şi dupăce au turburat gloatele şi pe mai marii cetăţii, luând ei, zice, din destul dela Iason şi dela ceilalţi, i-au liberat. Iar fraţii îndată noaptea au trimis pe Pavel şi pe Sila la Berea [Fapt. Ap. 17, $_{9-10}$].

(62 ap.; 5 Ancira).

Canonul 13.

Drept aceea nici ceice au părăsit toate pentru mântuirea sufletului şi s'au depărtat, să nu se învinovăţească, fiindcă s'ar fi prins alţii din cauza lor; căci şi în Efes în locul lui Pavel au târît în teatru pe Gaiu şi pe Aristarh, pe soţii lui Pavel, şi voind el să meargă în popor, fiindcă din cauza lui s'a făcut turburarea, deoarece a înduplecat şi a convertit mult popor spre cinstirea de Dumnezeu, «nu l-au lăsat pe el învăţăceii, se spune, ba chiar şi unii dintre căpeteniile Asiei, prietini fiindu-i, trimiţând la el, îl rugau să nu se ducă la teatru» [Fapt. Ap. 19, $_{30-31}$]; iar dacă unii ar stărui batjocorind pe ceice cu curăţenie iau aminte la celce zice: «Mântuind, mântueşte-ţi sufletul tău, şi să nu priveşti înapoi» [I Moisi, 19, $_{17}$], să-şi aducă aminte şi de Petru, cel distins între Apostoli, carele aruncat fiind în temniţă, şi predat la patru căpetenii cu câte patru ostaşi ca să-l păzească, a fugit noaptea, şi s'a liberat din mâna ucigaşului Irod şi din toată aşteptarea poporului Iudeilor, după porunca Ingerului Domnului, [şi] făcându-se ziuă, se spune, nu puţină turburare era între ostaşi, oare ce s'a făcut cu Petru? Irod deci căutându-l şi negăsindu-l, cercetând pe păzitori, a poruncit să fie sugrumaţi» [Fapt. Ap. 12, $_{4-18}$], din cauza cărora nici o învinuire nu atinge pe Petru; căci se putea, văzând şi ei ceeace s'a făcut, să scape, precum şi toţi pruncii din Vitleem, şi din toate hotarele lui, dacă părinţii lor ar fi ştiut ceeace se va întâmpla, cari s'au omorît de ucigaşul Irod din cauză că el căuta să se piardă un prunc, dar carele şi el a scăpat după porunca Îngerului Domnului, atunci în grabă a început a prăda şi cu iuţeală a jefui potrivit chemării numelui, precum s'a scris: «Chiamă numele lui, pradă îngrabă, jefueşte la iuţeală; pentrucă mai înainte de a şti copilul să cheme pe tatăl său şi pe mama sa, se va lua puterea Damascului şi prăzile Samariei înaintea regelui Asiriei» [Isaia, 8, $_{3-4}$]. Deci şi Magii, ceice au fost prădaţi şi jefuiţi, cu supunere şi cu cinstire se închină pruncului, [şi] deschizându-şi vistieriile şi aducându-i preapotrivite şi

preacuviincioase daruri, aur, şi tămâe şi smirnă, ca unui împărat, şi Dumnezeu, şi om; drept aceea nu au socotit ei a fi demn să se întoarcă la împăratul asirian, fiind călăuziţi de providenţă. «Că luând înştiinţare prin vis, se spune, să nu se întoarcă la Irod, pe altă cale s'au dus în ţara lor» [Mat. 2, $_{16}$]. Deci văzând Irod, vărsătorul de sânge, că s'a înşelat de Magi, s'a mâniat foarte-şi trimiţând, se spune, a omorît pe toţi pruncii din Vitleem şi din toate hotarele lui de doi ani şi mai jos după timpul aflat dela Magi [Mat. 2, $_{11-16}$]; cu carii căutând să omoară şi pe celalalt prunc născut mai nainte de el, şi neaflându-l, a ucis pe tatăl lui, pe Zaharia, între templu şi altar [Mat. 23, $_{25}$], scăpând pruncul cu Elisaveta, mama lui, pentru ceeace ei cu nimic nu se învinovăţesc.

(62 ap.; 3, 5 Ancira; 2 Grgorie Nis.).

Canonul 14.

Iar dacă unii au suferit multă silă şi nevoie, căscându-li-se gura, şi [suferind] legături, şi au rămas statornici în reproducerea credinţii, şi au fost statornici când li s'au ars mâinile, aducându-i fără de voie la jertfa nesfinţită; după cum mi-au scris mie din temniţă de trei ori fericiţii mucenici, precum şi alţi impreună slujitori, în privinţa celor din Libia, unii ca aceştia mai ales când împreună mărturisesc pentru sine şi pentru alţi fraţi, pot să fie în slujba lor, rânduiţi fiind între mărturisitori, întocmai ca şi cei omorîţi în multe chinuri, şi cari nu mai pot să vorbească şi să-şi ridice cuvântul, sau să se mişte spre a sta împotriva celor cari îi chinuesc în zadar; dar cari nu s'au învoit cu urâciunea acelora, precum cu adevărat iarăşi am auzit dela cei împreună slujitori. Deci se vor pune între mărturisitori şi toţi aceia, cari vieţuiesc după Timoteiu, şi ascultă de celce zice: «Urmăreşte dreptatea, frica de Dumnezeu, credinţa, dragostea, răbdarea, blândeţea; luptă-te cu lupta bună a credinţei, apucă viaţa cea veşnică, la care ai şi fost chemat, şi ai mărturisit mărturisirea cea bună înaintea multor martori» [I Tim. 6, $_{11-12}$].

(62 ap; 3, 5 Ancira).

Canonul 15.

Nu ne va învinovăţi cineva pe noi fiindcă ţinem Miercurea şi Vinerea, în cari cu drept cuvânt ni s'a poruncit nouă după predanisire să ajunăm; de o parte Miercurea din cauza sfatului făcut de Iudei pentru vinderea Domnului; iar de altă parte Vinerea pentrucă a pătimit el pentru noi; iar Dumineca o ţinem zi de bucurie pentru celce a înviat întru ea, în care am primit să nu plecăm nici genunchii.

(66, 69 ap.; 29, 89 trul.; 49, 51 Laod.).

Canoanele Sfântului Atanasie cel Mare.

Canonul 1.

Toate fâpturile lui Dumnezeu sunt bune şi curate; fiindcă Cuvântul lui Dumnezeu n'a făcut nimic netrebnic sau necurat; căci după Apostol: »ai lui Hristos bună mireasmă suntem întru ceice se mântuesc« [II. Cor. $2_{,15}$]. Dar fiindcă săgeţile diavolului sunt diferite şi de multe feluri, şi pe cei mai curaţi la minte se nevoieşte a-i turbura şi opreşte pe fraţi dela străduinţele obişnuite, sămânând pe ascuns în ei gânduri necurate şi spurcate, vino ca pe scurt să alungăm amăgirile diavolului prin harul Mântuitorului nostru, şi să întărim mintea celor mai simpli. »Toate sunt curate celor curaţi; iar celor necuraţi şi conştiinţa şi toate li sunt spurcate« [Tit, $1_{,15}$]. Dar mă minunez de vicleşugul diavolului, căci fiind el stricăciune şi pieire, stârneşte gânduri la aparenţă curate; iar ceeace se face este mai curând cursă ori ispitire. Căci, precum am zis mai înainte, pentruca să reţină pe cei străduitori dela zelul obişnuit şi mântuitor, şi pentruca să se pară că a învins în această privinţă, întrebuinţează astfel de momeli, cari nu aduc nici un folos pentru viaţă, ci provoacă întrebări şi flecării, cari trebuesc înlăturate. Căci, spune-mi mie, iubite şi prea cucernice, ce păcat, sau ne-

curăţie, are o scurgere firească. [Aceasta ar fi tot aşa] ca şi cum cineva ar voi să aducă învinuire pentru secreţiunea ce se elimină prin nări, şi pentru scuipatul [ce se elimină] prin gură; dar avem să spunem încă mai multe şi despre curgerile din pântece, cari sunt necesare celui viu pentru viaţă. Şi apoi, dacă credem că omul este făptura mâinilor lui Dumnezeu, după dumnezeeştile Scripturi, cum se putea face din putere curată un lucru spurcat? »Dacă suntem neam al lui Dumnezeu, după Faptele dumnezeeşti ale Apostolilor [17,$_{28-29}$], apoi nimic necurat nu aveam în noi«; fiindcă numai atunci ne spurcăm, când făptuim păcatul cel prea puturos. Iar când se întâmplă vreo scurgere firească involuntară, atunci pentru necesitatea firei, precum am spus, pe lângă celelalte o suferim şi pe aceasta. Insă fiindcă ceice vreau să grăiască împotriva celor ce se numesc drepte, sau mai bine [zis], celor făcute de Dumnezeu, se referă şi la cuvântul evanghelic, după care »nu cele ce intră spurcă pe om, ci cele cari ies«, trebue să se mustre şi această nesocotinţă a lor (că nu o voiu numi întrebare). Fiindcă mai înainte de toate, nefiind întăriţi, în neştiinţa lor vatămă Scripturile. Iar cuvântul divin este aşa: Fiindcă unii iarăş au asemenea îndoială asupra mâncărilor, însuş Domnul, deslegând neştiinţa lor, adică dând în vileag eroarea lor, zice că: nu celece intră spurcă pe om, ci celece ies; apoi adaogă: şi de unde ies? şi răspunde: din inimă; căci se ştie că acolo sunt vistieriile rele ale gândurilor spurcate şi ale celorlalte păcate. Iar Apostolul învăţând mai pe scurt despre aceasta, zice: »Mâncarea nu ne va pune pe noi înaintea lui Dumnezeu« [I. Cor. 8,$_{8}$]. Şi de ar zice cineva acum desluşit că scurgerea firească nu ne va duce spre păcat; se poate că şi doctorii (ca măcar dela cei din afară să se ruşineze) în privinţa aceasta vor răspunde că celuice trăeşte i s'a dat oarecari ieşiri indispenzabile spre a elimina prisosinţa scurgerilor, cari hrănesc fiecare mădular din noi, precum cele de prisos ale capului sunt perii, şi mucoasele cele ce se elimină din cap, şi ale pântecelui, ce se leapădă; deci cele de prisos ale canulelor de seminţă este aceea. Aşadară

ce fel de păcat este în fața lui Dumnezeu, o bătrânule prea iubitor de Dumnezeu, când însuşi Stăpânul celce a plăsmuit vietatea a voit şi a făcut aceste mădulări, ca să aibă acest fel de ieşiri? Dar fiindcă trebue a preîntâmpina împotrivirile celor răi (căci ar zice: deci dară nu este păcat nici adevărata întrebuințare, dacă organele s'au plăsmuit de a toate Creatorul), în privința aceasta îi vom aduce la tăcere prin întrebări, zicând: »despre care întrebuințare vorbeşti? despre cea după lege, pe care a îngăduit-o Dumnezeu, zicând: Creşteți, şi vă înmulțiți şi umpleți pământul« [Moisi, 1,28], pe care Apostolul o scoate la iveală zicând: »Cinstită este nunta şi patul nespurcat« [Evrei, 13,4], sau despre cea obişnuită, dar care se săvârşeşte pe ascuns şi cu desfrânare? fiindcă şi între celelalte, cari se întâmplă în viață, găsim că se fac în deosebite feluri; precum a ucide nu este îngăduit, dar în războiu a desființa pe vrăjmaşi este şi legiuit şi vrednic de laudă. Astfel că într'adevăr chiar de cinste mare se învrednicesc celce s'au distins în războiu, şi acestora li se ridică monumente, cari vestesc faptele [lor] curajoase; astfel, acelaş lucru, în unele împrejurări şi la anumită vreme, nu este îngăduit, iar la alte împrejurări şi vreme potrivită se îngăduie şi se iartă. Deci aceeaşi concluzie [are valoare] şi în privința împreunării. Fericit este celce în tinerețe având jug liber, a întrebuințat firea spre naştere de copii [Ier. 3,27], iar dacă [a întrebuințat-o] spre destrăbălări, desfrâuri şi adulter, va primi pedeapsa [cea arătată] de Apostol. Căci două fiind căile în viață pentru aceştia, una mai moderată şi potrivită vieții, vorbesc [adică] de a nunții, iar cealaltă, cea îngerească şi de neîntrecut, a fecioriei; dacă cineva ar alege pe cea lumească, adică nunta, nu se va învinui, dar nu va primi atâtea haruri; însă va primi, fiindcă şi el a rodit treizeci; iar dacă cineva ar îmbrățişa pe cea curată şi mai presus de lume, deşi calea aceasta este mai aspră decât cea dintâi şi mai cu nevoie de îndeplinit, însă are haruri mai minunate; căci a odrăslit rodul cel desăvârşit, însutit. Drept aceea necuratele şi viclenele lor întrebări, au avut deslegări specifice şi au fost deslegate

din vechime de dumnezeeştile Scripturi. Deci, o Părinte, sprijineşte turmele cele de sub tine, îndemnându-le din cele Apostoleşti, mângăindu-le din cele evangheliceşti, sfătuindu-le din psalmi. Zicând, »viază-mă după cuvântul tău« [Ps. $118_{,17}$]; iar cuvântul lui este a-i sluji din inimă curată; căci ştiind aceasta însuşi Proorocul, ca cum pe sineşi tălmăcindu-se zice: »Inimă curată zideşte întru mine, Dumnezeule, ca să nu mă turbure gânduri spurcate«. [Ps. $50_{,11}$]. Şi iarăşi David: »Şi cu Duh stăpânitor mă întăreşte« [Ps. $50_{,14}$], ca, dacă şi mă vor turbura cândva gândurile, să mă întărească oarecare putere dela tine, fiindu-mi ca o temelie. Deci însuţi acestea şi cele ca acestea sfătuind, zi către ceice târziu se pleacă adevărului: »Invăţavoiu pe cei fărădelege căile tale« [Ps. $50_{,14}$], şi nădăjduind în Domnul că îi vei convinge să se depărteze de o răutate ca aceasta, cântă: »Şi necredincioşii la tine se vor întoarce« [Ps. $50_{,15}$]. Fie deci ca ceice întreabă cu răutate, să înceteze de o zadarnică osteneală ca aceasta; iar ceice din cauza dreptei cinstiri sunt cu îndoială, să se întărească cu Duh stăpânitor. Iar câţi cu încredinţare cunoaşteţi adevărul, păstraţi-l nevătămat şi neclătit, în Iisus Hristos Domnul nostru, cu carele Tatălui să cuvine slavă şi stăpânire, împreună cu Sfântul Duh în vecii vecilor, amin.

(5,51 ap.; 4, 13 trul.; 4 Dionisiu Alex.; 12 Timot. Alex.).

— Atanasie a scris epistola prezentă adresată celebrului călugăr nitric Amun înainte de anul 356. Unii dintre călugări se sminteau din cauza unor visuri de peste noapte, şi în special când în vis aveau scurgere de sământă, şi credeau că aceasta le întinează curăţenia trupească, şi din cauza aceasta s'au adresat pentru sfat lui Amun. Amun a întrebat despre chestiunea aceasta pe Atanasie, carele drept răspuns i-a trimis epistola prezentă. Aceasta este interpretarea detailată a celor 4 canoane ale lui Dionisiu din Alexandria. — Important este ceeace se spune în partea finală a epistolei lui Atanasie despre cele două căi în viaţă: calea *căsătoriei* (τοῦ γάμου) şi cea a *feciorlei* (τῆς παρθενίας) Atanasie aprobă căsătoria, dar fecioria o consideră mult mai sublimă, deoarece, zice, cea dintâi aduce omului rod numai de treizeci de ori, pe când fecioria aduce rod însutit. Atanasie îşi

bazează această învăţătură a sa pe Sf. Scriptură (Mat. $19_{,29}$, Mc. $10_{,28-30}$, I. Cor. $7_{,1 \cdot 32-36}$ şi pe alte locuri[1]).

Canonul 2.

Dar fiindcă despre eretici am pomenit ca despre morţi, iar despre noi ca de unii cari avem spre mântuire dumnezeeştile Scripturi, şi mă tem ca nu cumva, precum a scris Pavel Corintenilor [II Cor. $11,_3$], unii dintre cei curaţi din simplicitate şi din curăţenie să fie seduşi de viclenia oamenilor, şi astfel să înceapă a se folosi de cărţi străine, ce se zic apocrife, amăgindu-se prin identitatea de numire a cărţilor adevărate, — vă rog să aveţi răbdare dacă vă scriu şi eu pomenind despre cele ce le cunoaşteţi, pentru nevoia şi folosul bisericii. Şi voind a pomeni despre aceste, mă voiu folosi spre întărirea îndrăznelii mele de pilda Evanghelistului Luca, zicând şi el: De vreme ce unii s'au apucat să alcătuiască loru-şi cele ce se zic apocrife, şi a le amesteca cu Scriptura de Dumnezeu însuflată, despre care ne-am încredinţat deplin, precum au predanisit Părinţilor ceice din început le-au văzut şi au fost slujitori ai cuvântului, mi s'a părut şi mie îndemnat fiind de adevăraţii fraţi, şi învăţându-mă dintru început, care să se socotească cărţi canonice, şi predanisite, şi a fi cărţi dumnezeeşti, ca fiecare, de s'a amăgit, să osândească pe ceice l-au amăgit, iar de a rămas curat, să se bucure, iarăşi aducându-şi aminte. Deci toate cărţile Vechiului Testament sunt la număr douăzecişidouă. Că atâtea s'au predanisit a fi, precum am auzit, şi literele la Evrei, iară pe rând şi după numire fiecare este astfel: Întâiu Facerea; apoi Ieşirea; apoi Leviticul; şi după aceea Numerile; şi apoi A doua lege; iar după acestea este Iisus al lui Navi; şi Judecătorii; şi după aceasta Rut; şi iarăşi apoi patru cărţi ale Împăraţilor; şi dintre acestea cea dintâi şi a doua se numără într'o carte; iar a treia şi a patra asemenea într'una; iar după acestea, întâia şi a doua a Paralipo-

[1]) Vezi comentarul lui Zonara la acest canon (Sint. At. IV, 70 etc.), precum şi comentarul Arhim.-lui Ioan (Op. cit. II, 2 etc.).

menelor asemenea o carte se numără; apoi Esdra intâi şi a doua, asemenea într'una; iară după acestea cartea Psalmilor, şi apoi Pildele; apoi Eclesiastul, şi Cântarea cântărilor; către acestea este şi Iov; şi apoi Proorocii, cei doisprezece într'o carte se numără; apoi Isaia, Ieremia, şi cu dânsul Varuh, Plângerile şi epistola, şi cu dânşii Iezechiil şi Daniil. Până la aceste stau ale Testamentului Vechiu, Şi pe ale celui Nou nu stăm la îndoială a le spune; şi [aceste] sunt următoarele: patru Evanghelii, a lui Mateiu, a lui Marcu, a lui Luca, şi a lui Ioan; apoi după acestea Faptele Apostolilor, şi şapte epistole ale Apostolilor numite catoliceşti, astfel: una a lui Iacov, două ale lui Petru, apoi trei ale lui Ioan, şi după acestea una a lui Iuda; către acestea sunt patrusprezece epistole ale Apostolului Pavel, cari pe rând sunt scrise astfel: intâia către Romani, apoi două către Corinteni, şi după aceste către Galateni, şi apoi către Efeseni, apoi către Filipeni, şi către Coloseni, şi două către Tesaloniceni, şi cea către Evrei; şi apoi două către Timoteiu, iar către Tit una, şi cea din urmă către Filimon una; şi iarăşi Apocalipsul lui Ioan. Acestea sunt isvoarele mântuirii, ca celce însetează, să se sature de cuvintele dintr'însele, în acestea singure se binevesteşte învăţătura dreptei cinstiri; la acestea nimeni să nu mai adaoge, nici să scoată ceva dintru acestea. Şi pentru acestea dojenea Domnul pe Saduchei, zicând: «Vă rătăciţi, neştiind Scripturile, nici puterile lor» [Mat. 22, $_{29}$]; iar pe Iudei îi sfătuia: «Cercetaţi Scripturile, că acestea sunt, cari mărturisesc despre mine» [Ioan, 5, $_{39}$]; dar pentru mai deplină exactitate este necesar să adaog şi aceea cumcă sunt şi alte cărţi afară de acestea, dar [cari] nu sunt în canon, rânduite fiind însă de Părinţi a se citi de către ceice se convertesc de curând şi vreau să înveţe cuvântul dreptei cinstiri: Înţelepciunea lui Solomon; Înţelepciunea lui Sirah, şi Estir, şi Iudit, şi Tovie, şi învăţătura ce se zice a Apostolilor, şi Păstorul. Dar însă, iubiţilor, [să ştiţi] că nici între cele canonisite, şi nici între cele ce se citesc, nicăiri nu se aminteşte de cele apocrife; ci [acestea] sunt născociri ale ereticilor, cari

scriu că le voesc pe ele, şi le acordă şi le adaogă lor [vechime] de ani, ca considerându-le a fi vechi, să aibă pretext a seduce din acestea pe cei nevinovaţi.

(60, 85 ap.; 60 Laod.; 24 Cartag.; Grigorie Teologul şi Amfilochiu despre cărţile Sfintei Scripturi).

— Canonul prezent a fost întitulat: *ἐκ τῆς λθ'. ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς*, şi a fost scris de Atanasie în anul 367. Epistola aceasta este foarte importantă, deoarece vorbeşte despre temelul şi despre primele isvoare ale credinţei creştine ortodoxe, şi pe această scrisoare, împreună cu celece le spun despre aceeaşi chestiune Chiril din Ierusalim,[1]) Grigorie Teologul, Amfilochie şi canonul 60 al sinodului dela Laodiceia, se întemeiază doctrina de astăzi a Bisericii ortodoxe despre Sf. Scriptură şi despre cărţile, cari o alcătuesc.[2]) Cele ce se spun în această epistolă despre numărul cărţilor Sf. Scripturi, să găsesc şi în *σύνοψις ἐπίτομος τῆς θείας γραφῆς*, care a ajuns la noi sub numele lui Atanasie, precum şi în *ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* a lui Ioan Damaschinul (cartea IV, cap. 17).

Atanasie vorbeşte în această epistolă a sa despre cărţile ***canonice*** ale Sf. Scripturi, apoi despre cărţile necanonice, şi la sfârşit menţionează pe cele ***apocrife***.

Despre ***cărţile canonice***, adică despre cărţile, cari sunt primite în canon (*κανονιζόμενα*), Atanasie zice că acestea sunt astfel de cărţi, cari pe calea tradiţiei au ajuns în Biserică până pe vremea sa în calitate de Scriptură inspirată de Dumnezeu (*θεοπνεύστος γραφή*), cari toate sunt recunoscute de cărţi dumnezeeşti (*θεῖα βιβλία*), şi acestea sunt isvoare ale mântuirii (*πηγαὶ τοῦ σωτηρίου*), deoarece numai printr'însele (*μόνοις*) se propovedueşte învăţătura dreptei credinţe, şi prin urmare nimeni nu are voie să adaoge ceva la acestea, nici să scoată ceva dintr'însele. Atanasie, scoţind la iveală în acest chip solemn importanţa cărţilor canonice ale Sf. Scripturi, citează pe rând aceste cărţi, şi anume întâiu cărţile Testamentului Vechiu, despre cari spune că sunt ***douăzecişidouă*** la număr (după numărul alfabetului evreesc, precum le numărau şi evreii, citând sub un număr şi două sau

[1]) Invăţătura despre catehum. IV, 35 (Migne).

[2]) Vezi: *Catehismul Bisericii creştine ortodoxe răsăritene*, capitolul: Despre Sf. Scriptură în special (Ediţia din Belgrad, 1877, pag. 10—15).

și mai multe cărți), apoi înșiră toate cărțile Testamentului Nou, precum le primește și le recunoaște și astăzi Biserica ortodoxă.

Dintre cărțile Testamentului Vechiu la Atanasie cartea «Judecătorilor» și cartea «Rut» se găsesc sub număr separat, și anume din cauză că nu este menționată cartea «Estirei»,[1]) și astfel avem exact 22 de cărți, dupăcum tot atâtea se menționează și în canonul 60 al sinodului dela Laodiceia.[1]

Dintre cărțile Testamentului Nou Atanasie menționează ***douăzecișișapte***, după cum tot atâtea menționează și Amfilochie, Ioan Damaschinul și catehismul nostru.

Atanasie, menționând cărțile canonice ale Testamentului Vechiu și Nou, citează mai departe ***cărțile necanonice*** *(οὐ κανονιζόμενα βιβλία)*, cari prin urmare n'au intrat în canon, dar pe cari dânsul le recunoaște deasemenea de bune și de citit cu folos, mai ales pentru ceice doresc să devină creștini și să se instruiască în învățătura dreptei credințe *(τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον)*. Dintre acest fel de căți necanonice Atanasie menționează 5 din Testamentul Vechiu și 2 din timpurile creștine și anume:

1. *Σοφία Σολομῶντος* (Înțelepciunea lui Solomon).
2. *Σοφία Σειράχ* (Îețelezciunea lui Sirah),
3. *Ἐσθήρ* (Fstir),
4. *Ἰουδήθ* (Iudit),
5. *Τωβίας* (Tovie),

---

[1]) La Chiril din Ierusalim (loc cit) cartea Rut se găsește la olaltă cu cartea Judecătorilor, dar cartea *Estirei*, care deasemenea este carte *canonică*, se găsește sub număr separat. Atanasie cel Mare nu menționează cartea aceasta, și tot așa nici Grigorie Teologul, nici Meliton din Sardica (Euseb. hist. eccl. IV, 26), din cauză că nu a fost confirmată în întreaga Biserică creștină, de și cartea aceasta (Estir) a fost considerată drept carte canonică la toți Evreii (din Palestina și din Alexandria), iar această împrejurare era decisivă la mulți Părinți bisericești în privința canonicității sau necanonicității cărții din chestiune. La Amfilochie și în expunerea credinței (loc. cit.) lui Ioan Damaschin cartea aceasta este trecută între cele canonice, întocmai ca și la Chiril din Ierusalim. Deasemenea și în catehismul nostru (loc cit.)

[1]) Vezi § 125 din Introducerea în teologie de Macarie, unde sunt menționate multe dovezi în privința aceasta. În Biserica romano-catolică se consideră de canonice însă și alte cărți din Testamentul Vechiu, despre ceeace vezi comentarul canonului 24 cartaginean.

6. Διδαχὴ καλουμένη τῶν Ἀποστόλων (aşa zisa: Învăţătura Apostolilor) şi

7. Ποιμήν (Păstorul).

Cartea Estirei a fost trecută între cărţile necanonice probabil din motivul că pe atunci Evreii alexandrineni nu erau încă de acord cu cei palestineni în privinţa canonicităţii acestei cărţi, precum o considerau cei de mai târziu, şi după cum Chiril din Ierusalim i-a recunoscut canonicitatea pentru Biserica ortodoxă răsăriteană.[1] Următoarele patru cărţi: Înţelepciunea lui Solomon, Înţelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah (ecclesiasticus), Iudit şi Tovie, în Biserica ortodoxă răsăriteană erau considerate de regulă drept cărţi cari sunt afară de canon, dar cari totuşi sunt bune, instructive şi sfinte.[2] Celelalte două cărţi: ***Învăţătura Apostolilor*** şi ***Păstorul,*** menţionate de Atanasie, totdeauna erau considerate în Biserică de cărţi bune, din cari să se instruiască catehumenii.

Despre cea dintâi (Învăţătura Apostolilor) Zonara zice că unii spun (τινὲς λέγουσιν) precumcă sunt Aşezămintele Apostolilor adunate de Climent, şi pe cari sinodul trulan (can. 2) le-a interzis să se citească.[3] Într'adevăr Învăţătura Apostolilor (Διδαχή τῶν ἀποστόλων) era considerată identică cu Aşezămintele Apostolilor (Διαταγαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων)[4], şi prin urmare se poate presupune şi aceea că Atanasie sub Διδαχή a înţeles ***Aşezămintele Apostolice.*** Descoperirile ştiinţifice mai recente au dovedit că nu este aşa. Sub Διδαχή Atanasie n'a înţeles Aşezămintele Apostolice, ci o altă carte, care s'a compus în prima jumătate a secolului al II-lea în Egipt (după alţii în Siria sau în Pales-

[1]) Vezi nota 1 dela pag. 33.

[2]) Afară de cărţile necanonice menţionate (4), după doctrina Bisericii ortodoxe tot necanonice mai sunt din Testamentul Vechiu: Cărţile II şi III ale lui Esdra (sub cartea II a lui Esdra menţionată mai sus drept canonică trebue a se înţelege cartea lui Neemia), şi toate cele trei cărţi ale Macabeilor, precum şi unele locuri anumite din cărţile canonice ale Testamentului Vechiu. Vezi § 127 din Introducerea în teologie de mitrop. Macarie.

[3]) Comentarul acestei epistole, IV, 81. Acelaş lucru îl citim şi în Sintagma lui Vlastar (Sint. At. VI, 146) şi la Arhim. Ioan. II, 10.

[4]) Despre această colecţiune vezi lucrarea prezentă, vol. I, partea II, pag. 312 etc.

tina). Cuprinsul acestei cărţi astăzi este în general cunoscut.[1][2] Ea este o scriere independentă, care cu Aşezămintele Apostoleşti are numai acea comunitate, că a servit de isvor părţii prime (cap. 1—32) din cartea a VII-a a Aşezămintelor Apostolice. Iar că Atanasie s'a gândit chiar la această scriere în epistola sa, şi nu la Aşezămintele Apostolice, se dovedeşte prin împrejurarea fiindcă se ştie că însuşi Atanasie s'a folosit de această scriere, şi în special că Σύνταγμα διδασκαλίας πρὸς μονάζοντας, care a ajuns la noi sub numele lui Atanasie, nu este altceva în prima sa parte decât ediţia prelucrată din Διδαχή.

Cartea a doua ὁ Ποιμήν (Păstorul), scrisă de Herma la începutul secolului al II-lea, după cuprinsul său în unele părţi stă în legătură cu Διδαχή şi în Biserica veche s'a bucurat de mare cinste; ba Origen o considera chiar divinitus inspirata. În urma acestei mari importanţe a «Păstorului», Atanasie l-a putut recomanda catehumenilor spre întrebuinţarea pe lângă Διδαχή.[3])

Atanasie, dupăce a înşirat în această epistolă a sa cărţile Testamentului Vechiu şi Nou, apoi cărţile, cari n'au intrat canon, dar cari sunt folositoare pentru catehumeni, menţionează cărţile ἀποκρύφους βίβλους (libros reconditos), plăsmuite de eretici spre a abate pe oamenii mai simplii dela adevăr, şi pe cari ereticii le prezentau drept cărţi vechi, dar cari cuprindeau numai doctrina creştină denaturată. Atanasie a scris epistola prezentă chiar cu scopul ca să ferească pe credincioşi de astfel de cărţi eretice mincinoase, precum însuşi spune aceasta la începutul epistolei. Cele cuvenite despre aceste cărţi s'au spus în comentarul canonului 60 ap.

---

[1]) Textul grecesc împreună cu traducerea sârbească şi cu note a fost editat de prof. J. Vukovici: Învăţătura Apostolilor. Zadar, 1885. Literatura acestei cărţi am menţionat-o în nota 3 dela § 37 din Dreptul bisericesc.

[2]) Traducerea românească se găseşte în lucrarea: Scrierile Părinţilor Apostolici de Pr. I. Mihălcescu, Ec. M. Păslaru şi Ec. G. N. Niţu, Chişinău, 1927. (Nr. Tr.)

[3]) Vezi ediţia critică a „Păstorului" în Hefele, Patrum apost. opera (Tubing. 1855), pag. 322—438, iar locul citat din Origen vezi Prolegomena, p. XCIII din aceeaşi ediţie.

Canonul 3.

Tu scrii precum se cuvine fiului iubitor către tată; deci și eu, apropiindu-te prin scrisoare, Rufiniene, te îmbrățișez ca pe celce-mi ești mai presus de toți dorit. Dar și eu, putând să-ți scriu ca unui fiu și la început și la mijloc, și la sfârșit, am luat aminte ca nu din scrisori să se cunoască comuniunea și mărturia; căci tu-mi ești epistolă după cea scrisă, cunoscută și citită în inimă. Deci crede că așa mă aflu, crede într'adevăr, te îndemn, și te rog să-mi scrii; căci nu puțin, ci mult mă înveselesc făcând aceasta. Și fiindcă cu iubire și bisericește (căci aceasta iarăși se cuvine cucerniciei tale) ai întrebat în privința celorce cu forța au fost târîți, dar nu s'au stricat în credința cea rea, și ai voit ca să-ți scriu cele hotărîte în privința lor în sinoade și pretutindeni, să știi, stăpâne al meu prea dorit, că la început dupăce a încetat violența, ce se făcea, s'a ținut sinod, fiind de față episcopi din părțile dinafară; dar s'a ținut [sinod] și la împreună slujitorii ceice locuesc în Elada, tot așa cu nimic mai puțin la cei din Ispania și Galia; și s'a hotărît ceeace aici și pretutindeni [s'a lucrat] ca celor ce au căzut și au apărat nelegiuirea, pocăindu-se să li se dea iertare, dar să nu li se dea lor loc în cler; iar celor ce nu și-au însușit nelegiuirea, ci s'au târît de silă și prin forță, s'a hotărît [nu numai] să li se dea iertare, [ci] și să aibă și loc în cler, mai ales că au adus apărare vrednică de crezământ, și s'a părut că aceasta s'a făcut cu oarecare iscusință; deci au dovedit că nu s'au convertit la nelegiuire. Dar ca să nu se pună oarecari nelegiuiți să strice bisericile, au preferat să accepte calea violenței și să poarte greutatea, decât să se piardă popoare. Și zicând ei aceasta ni s'a părut că ne spun în chip demn de crezut și cu scopul ca să se și desvinovățească că Aron, fratele lui Moisi, în pustie a acceptat păcătuirea poporului, și [astfel] să se justifice, ca nu cumva întorcându-se poporul în Egipt, să rămână în idolatrie. Dar se și părea a fi probabil că dacă ar fi rămas în pustie puteau să se rețină dela nelegiuire, iar mergând în Egipt,

s'ar fi întețit și întărit nelegiuirea în ei; din cauza aceasta li s'a și admis acestora să fie în cler; iar celor cari au fost amăgiți și au suferit violențe, să li se dea iertare. Acestea le fac cunoscut și evlaviei tale, nădăjduind că și cucernicia ta va primi cele hotărîte, și nu va osândi slăbiciunea celorce s'au învoit astfel. Binevoiește dar a citi acestea preoțimei și poporului supus ție, ca, cunoscându-le și ei, să nu te învinuiască pentru această atitudine a ta față de unii ca aceștia; căci nu se cuvine să-ți scriu dacă și cucernicia ta poate să le expună concepția noastră în privința acestora, și să plinească toate ce lipsesc. Laudă fie Domnului, care te-a desăvârșit în tot cuvântul și în toată cunoștința. Deci ceice se căesc cu adevărat să anatematisească în special credința cea deșartă a lui Eudoxiu și Euzoiu; deoarece ei hulind [pe Fiul lui Dumnezeu] a fi creatură, s'au înscris drept apărători ai eresului arian; și să mărturisească credința mărturisită de Părinții dela Niceia, și să nu prefere nici un alt sinod față de acesta. Salută frățimea cea de pe lângă tine, iar cea de pe lângă mine te salută în Domnul.

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 1,5,3,5,8 Ancira; 10,14 Petru Alex.; 2 Teofil Alex.).

— Pe timpul, când arianismul era foarte puternic, și când acest eres sub scutul protectorilor imperiali, mai ales pe timpul lui Valent, mulți preoți erau constrânși cu forța să mărturisească eresul arian. Mai târziu, când violențele au încetat, și când ortodocșii puteau să-și mărturisească liber credința lor, mulți dintre acei preoți s'au lepădat de eres și s'au întors din nou la Biserica ortodoxă. Din această împrejurare s'a născut întrebarea cum trebue să se primească în Biserică aceste persoane, dar nu existau regule generale în privința aceasta. Episcopul Rufinian, la care, după cum se vede, erau mulți de aceşti convertiți s'a adresat lui Atanasie pe la anul 370 pentru deslegarea acestei întrebări. Atanasie a răspuns lui Rufinian printr'o scrisoare, care alcătuește canonul prezent. Atanasie menționează câteva sinoade, cari s'au ținut în această chestiune în Spania, Galia și Elada și in special un sinod compus din episcopii teritoriilor externe (ἀπὸ τῶν ἔξω μερῶν ἐπισκόπων), care a emis un canon în această chestiune. Acesta este sinodul dela Alexandria din anul 362, care s'a ținut sub pre-

şedinţia lui Atanasie, spre a se restabili pacea din Biserică şi unitatea dintre creştini, cari s'au desbinat în urma arianismului. La acest sinod, între altele, s'a hotărît ca toţi acela, cari au fost siliţi prin violenţă să treacă de partea arienilor, dar cari în fond şi după convingerea lor nu s'au făcut arieni, să fie iertaţi şi să li se permită să rămână în acea treaptă din ierarhia bisericească, în care se găseau şi mai înainte; dar conducătorii şi apărătorii eresului, dacă se convertesc şi se pocăesc, deasemenea se pot primi în Biserică, însă nu mai pot face parte din cler.[1]) Atanasie comunică lui Rufinian hotărîrea aceasta a sinodului dela Alexandria, ca şi el să se conformeze acelei hotărîri. Deoarece însă pe acel timp mai ales Eudoxiu, episcopul Constantinopolului 360-370) şi Euzolu, episcopul Antiohiei (364-376), au fost aderenţii cei mai aprigi ai doctrinei lui Arie şi au proclamat credinţa ariană drept ortodoxă, Atanasie face atent în această epistolă a sa pe Rufinian ca să pretindă dela toţi, cari se convertesc dela arianism la Biserică, să anatematizeze în public mărturisirea de credinţă a acestor două persoane şi să mărturisească în chip solemn simbolul niceian.[2])

---

[1]) Hefele, Conciliengeschichte, I, 727-728.

[2]) Dintr'o epistolă a lui Vasile cel Mare adresată celor din Neocezareia (ep. 204, 6, ed. Migne) se vede că Atanasie a scris despre aceeaşi chestiune şi lui Vasile.

Canoanele Sfântului Vasile cel Mare.

Canonul 1.

In privința întrebării despre catari, și care întrebare s'a pus mai înainte, și de care bine îți aduci aminte, că se cuvine a urma obiceiului din fiecare loc, deoarece atunci, când s'a tratat în privința acestora, au fost diferite păreri despre botezul lor. Dar cel al Pepuzienilor mi se pare că este fără de nici o rațiune; și m'am mirat cum de Dionisie cel Mare, canonist fiind, l-a trecut cu vederea. Căci cei vechi au hotărît să se primească acel botez, neabătându-se întru nimic dela credință; drept aceea pe unele le-au numit eresuri, și pe altele schizme, iar pe altele adunări nelegiuite; deci eresuri [au numit] pe ceice cu totul s'au lepădat, și s'au înstrăinat chiar dela credință; iar schizme [au numit] pe ceice se deosebesc în concepții cu privire la unele chestiuni și întrebări bisericești corijabile: și adunări ilegale [au numit] adunările ce se fac de presviteri sau episcopi neascultători și de poporul neînvățat; precum dacă cineva fiind găsit în greșală a fost înlăturat din slujbă, și nu s'a supus canoanelor, ci singur și-a atribuit sie-și întâietate și slujbă, și împreună cu dânsul au plecat [și] alții, părăsind catoliceasca biserică aceasta este adunare ilegală; și schizmă este când [cineva] în privința pocăinței se deosebește de cei dela biserică; iar eresuri sunt precum [de pildă] al Maniheilor, al Valentinienilor, și Marcioniților, și al însuși Pepuzianilor acestora; căci [la aceștia] deosebirea este chiar cu privire la însași credința în Dumnezeu. Deci cei vechi au hotărît ca cel al ereticilor [botez] desăvârșit să se anuleze; iar al schizmaticilor ca al unora, cari sunt încă în biserică, să se primea-

scă, iar cei ce sunt în adunări ilegale, îndreptându-se prin pocăinţă cuvenită şi prin convertire, să se împreune iarăşi cu biserica, precum adeseori şi ceice [se găsesc] în vreo treaptă [bisericească], mergând împreună cu cei neascultători, dupăce se vor căi, să se primească în aceiaşi stare. Deci este evident că Pepuzienii sunt eretici, căci au hulit asupra Duhului Sfânt, atribuind lui Montan şi Priscilei în chip nelegiuit şi neruşinat numirea de Mângăitor. Căci sunt vrednici de osândă sau ca ceice au îndumnezeit pe oameni, sau ca unii cari pe Duhul Sfânt l-au batjocorit prin asămănarea cu oamenii, şi astfel sunt vinovaţi osândei celei veşnice, pentrucă hula cea împotriva Duhului Sfânt este neiertată. Deci care este motivul, pentru care să se considere valid botezul acelora, cari botează în Tatăl, şi Fiul, şi Montan, şi Priscila? căci nu sunt botezaţi ceice nu s'au botezat întru cele predanisite nouă. Drept aceea deşi lui Dionisiu cel Mare a scăpat aceasta din vedere, noi însă trebue să ne ferim de a imita greşeala; căci absurditatea este vădită dela sine însăşi şi lămurită tuturor celorce cât de puţin ştiu a judeca. Şi Catarii încă sunt dintre cei desbinaţi; dar s'a părut celor din vechime, de cei împreună cu Ciprian şi cu Firmilian al nostru vorbesc, a-i supune pe toţi aceştia unei hotărîri, pe Catari, şi pe Encratiţi, şi pe Idroparastaţi, şi pe Apotactiţi. Căci începutul desbinării s'a făcut prin schizmă; iar ceice s'au lepădat de biserică n'au mai avut harul Duhului Sfânt peste ei; căci a lipsit comunicarea prin întreruperea succesiunii. Căci cei dintâi, cari s'au depărtat, aveau hirotoniile dela Părinţi, şi prin punerea mâinilor peste ei aveau harul duhovnicesc; dar ceice s'au rupt, devenind mireni, n'au avut putere nici de a boteza, nici de a hirotoni; nici nu puteau da altora harul Duhului sfânt, dela care ei au căzut; pentru aceasta [Părinţii] au hotărît ca cei botezaţi de dânşii ca de [nişte] mireni, viind la biserică, să se curăţească din nou cu adevăratul botez al bisericii. Dar fiindcă în general unora din Asia li s'a părut ca din interesul conducerii multora să se primească botezul acestora, fie primit. Iar pe cel al Encratiţilor trebue să-l

considerăm ca pe o faptă rea, deoarece spre a-i face inacceptibili pentru biserică, au căutat să-i ia deja în stăpânire cu botezul lor; prin ceeace au stricat și obiceiul lor. Deci socotesc că nouă ni se cuvine să lepădăm botezul lor, deoarece în privința lor nimic nu s'a hotărît lămurit; și dacă cineva l-ar fi primit dela ei [acela] venind la biserică, să se boteze. Dar dacă aceasta ar fi piedică ordinei obștești, să se aplice iarăș obiceiul și să se urmeze Părinților, cari au orânduit cele [de cuviință] pentru noi. Căci mă tem ca nu cumva, întrucât hotărîm să zăbovească în privința botezului, să-i împiedicăm pe ceice să mântuesc prin asprimea orânduelii; iar dacă aceia păstrează botezul nostru, aceasta să nu ne înspăimânte; căci nu suntem răspunzători prin [împrejurarea] că le dăm lor har, ci ne supunem preciziunii canoanelor. Dar negreșit să se dispună ca ceice vin dela botezul acelora, să se ungă adică de credincioși, și așa să se apropie la taine. Căci știu că pe frații Zaiu și Satornin, fiind ei din acea rânduială, i-am primit în scaunul episcopilor; drept aceea pe ceice au fost împreună cu tagma acelora, nu mai putem a-i despărți de biserică, deoarece prin primirea episcopilor am așezat ca și un canon cele în privința comuniunii cu dânșii.

(46, 47 ap.; 8 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 95 trul.; 7 Laod.; 47 Vasile c. M.)

— Canonul prezent, și următoarele până la canonul al 16-lea inclusiv, alcătuesc prima epistolă canonică (ἐπιστολή κανονική) a lui Vasile cel Mare scrisă în anul 374 lui Amfilochiu, episcopul Iconiei din Frigia, și în aceasta Vasile răspunde la diferite întrebări canonice, pe cari i le-a adresat Amfilochiu, și îi lămurește câteva locuri din Sf. Scriptură, în privința cărora deasemenea l-a rugat Amfilochiu. Vasile își începe epistola sa astfel: „Se zice că neînțelegătorului i se socotește de înțelepciune dacă întreabă despre înțelepciune [Pilde, 17, 28]; iar întrebarea înțeleptului, precum se vede, înțelepțește și pe cel neînțelegător; ceeace cu darul lui Dumnezeu ni se întâmplă [și] nouă, de câte ori primim scrisorile sufletului tău celui iubitor de osteneală; căci prin acea întrebare pentru noi înșine devenim mai băgători de seamă și

mai înțelepți, învățând multe dintre cele nu le știm; și grija pentru răspuns se face învățător al nostru. Firește și acum, deoarece nici odată nu ne-am gândit la întrebările tale, ne-am silit a le cerceta temeinic și a ne aduce aminte dacă vom fi auzit ceva dela cei vechi, și a reflecta asupra celor ce le-am învățat dintre cele de acelaș fel". — Prima întrebare pusă de Amfilochiu lui Vasile se referă la aprecierea botezului săvârșit în unele asociații eterodoxe, și dacă oare vor trebui să se boteze ceice s'au convertit dela acele asociații la Biserica ortodoxă. Răspunsul lui Vasile la această întrebare alcătuește acest canon 1.

Spre a putea judeca asupra validității botezului savârșit în sânul unei asociații eterodoxe și prin urmare spre a ști cum să se primească în Biserica ortodoxă aceia, cari se convertesc dela astfel de asociații, Vasile cel Mare relevă că Sf. Părinți din timpurile mai vechi au orânduit că trebue să se țină seama de măsura, în care se abat aceste diferite asociații eterodoxe dela Biserica ortodoxă, și să se procedeze în conformitate cu aceasta. Toți ceice se abat dela unitatea Bisericii ortodoxe se împart în: 1, eretici, 2, schizmatici și 3 ceice fac adunări ilegale. Vasile face distincție clară și precisă între acești disidenți, întemeindu-să în privința aceasta pe cele stabilite de cei vechi (οἱ παλαιοί).

Eresul (αἱρέσεις, haereses) se formează de ceice se abat cu totul dela Biserică și se înstrăinează chiar și dela credință (κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους). Zonara, referindu-se la acest canon al lui Vasile, expune aceasta mai detailat și zice: „Eretici sunt toți aceia, cari învață în contrazicere cu credința ortodoxă (παρὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν δοξάζοντες), fie că au fost mai de mult sau mai de curând excluși din Biserică, fie că urmează vreun eres mai vechiu sau mai nou" [1]).

De altfel această învățătură potrivnică credinței ortodoxe nu trebue să atingă bazele credinței ortodoxe pentruca să se considere eretică, ci este suficient dacă greșește chiar și numai cu privire la vreo dogmă, și ea este eretică. „Sub numirea de eretici se înțeleg și aceia, cari recunosc și mărturisesc tainele (μυστήριον) noastre, dar cari greșesc chiar și numai referitor la unele chestiuni din doctrina ortodoxă, și se deosebesc de concepția ortodocșilor (διαφερουμένου τοῖς ὀρθοδόξοις)," zice Zonara

---

[1]) Coment. can. 2 sin. II ecum., Sint. At. II, 182.

la comentarul canonului 14 al sinodului IV ecum.[1]) Şi în genere, după doctrina canonică a Bisericii ortodoxe, celce nu este ortodox, este eretic: *αἱρετικός ἐστι πᾶς μὴ ὀρθόδοξος.*[2])

Schizmă (σχίσματα) se alcătueşte de aceia, cari se deosebesc în concepţie cu privire la unele chestiuni şi întrebări bisericeşti, dar cari deosebiri se pot îndrepta uşor. Aşa spune Vasile cel Mare în canonul său prezent; şi arătând că botezul schizmaticilor trebue recunoscut, motivează aceasta cu împrejurarea că ***aceştia fac parte din Biserică*** (ὡς ἔτι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὄντων). Zonara în comentarul canonului 6 al sinodului II ecum. repetă aceste cuvinte ale lui Vasile despre schizmă[3]), iar în comentarul canonului 33 laodiceian le întregeşte cu următoarele: „schizmatici *(σχισματικοί)* sunt aceia, cari învaţă corect în privinţa credinţei şi a dogmelor, dar s'au despărţit de biserică din unele cauze anumite *(διὰ τινας δὲ αἰτίας)* şi îşi alcătuesc adunări separate“[4]). Totuşi schizmele au fost considerate în Biserică totdeauna ca unul dintre cele mai mari păcate săvârşite împotriva Bisericii. Optat din Mileve (sec. IV) consideră schizma ca pe una dintre cele mai mari răutăţi, mai mare decât omuciderea şi idolatria. Catholicam ecclesiam, scrie Optat, facit simplex et verus intellectus, intelligere singulare ab verissimum sacramentum et unitas animorum. Schisma vero, sparso coagulo pacis, dissipatis sensibus generatur, livore nutritur, aemulatione et litibus roboratur, ut deserta matre catholica, impii filii dum foras exeunt et se separant a radice matris ecclesiae, invidiae falcibus amputati, errando rebelles abscendant... Schisma summum malum et homicidio atque idolatria atrocius est.[5]) Ioan Gurădeaur, comparând schizma cu erezia, zice că ruperea unităţii şi deplinătăţii bisericeşti *(τὸ πλήρωμα τὸ ἐκκλησιαστικόν)* nu este un rău mai mic decât producerea unui eres[6]). Şi dacă din cauza aceasta fiecare schizmă este vrednică de a fi condamnată în aşa chip, apoi cu atât mai vârtos este vrednică din cauza consecinţelor, fiindcă

---

[1]) Sint. At. II, 252.

[2]) Nomocanonul în XIV titluri, XII, 2 (Sint. At I, 261). Vlastar, A, 2 (ib. VI, 74).

[3]) Sint. At. II, 183.

[4]) Sint At. III, 199.

[5]) De schismate, I, 2.

[6]) Hom. 11 în epist. ad. Ephesios.

la urma urmelor oricare schizmă se transformă în eres. Opiniunile lui Ieronim şi Augustin referitoare la această chestiune le-am citat la comentarul canonului 6 al sinodului II ecum. (vol. I, partea II, pag. 114).

Adunări ilegale (*παρασυναγωγή*, falsa synagoga, illicitus conventus) se fac dacă oarecari episcopi sau presviteri neascultători împreună cu poporul incult se adună la rugăciune separat de Biserică în adunări (*συνάξεις*); de pildă dacă o persoană sfinţită a fost oprită prin autoritatea bisericească cu cădere dela săvârşirea funcţiunilor preoţeşti, şi nu vrea să se supună autorităţii bisericeşti, ci adună şi pe alţii lângă sine, despărţindu-se de Biserica ecumenică (*παταλιπόντες τήν καθολικὴν ἐκκλησίαν*) şi începe să îndeplinească cu dela sine putere funcţiuni preoţeşti. Această determinare a lui Vasile despre adunările ilegale indică pe acele persoane preoţeşti insubordonate autorităţii, cari încunjurând pe episcopul lor legal, vreau să funcţioneze independent în Biserică, şi împotriva cărora s'au dat multe canoane (31 ap.; 18 sin. IV ec.; 31 trul. etc.). — După cum se vede adunările ilegale nepermise nu se deosebesc mult de schizmă, după felul, în care Vasile defineşte schizma şi din cauza aceasta în canonul 7 al primului sinod ecum. cei ce fac adunări ilegale nu se menţionează, decât numai ereticii şi schizmaticii, cum să se primească în Biserica ortodoxă, înţelegându-se sub cei din urmă şi ceice fac adunări ilegale, în privinţa cărora de altfel şi multe alte canoane conţin prescripţiuni.

Vasile dupăce a vorbit despre deosebitele specii ale celorce se desbină de Biserica ortodoxă, dă îndrumări lui Amfilochiu cum trebue să se primească aceşti disidenţi în Bisdrica ortodoxă dacă se convertesc. Aceste prescripţiuni în general au fost acceptate şi confirmate de sinodul trulan (can. 95), şi dispoziţia emisă de acest sinod şi astăzi este în vigoare în Biserica noastră.

Vasile menţionează nominal în acest canon al său pe aceşti disidenţi de Biserica ortodoxă: pepuzieni, manichei, valentinieni şi marcioniţi, cari sunt eretici, şi apoi schizmaticii: catari, encratiţi, idroparastaţi şi apotactiţi.

Dintre cei dintâi, despre *pepuzieni* am vorbit la comentarul canonului 7 al sinodului al II-lea ecum. (vol. I, partea II, pag. 123—125). *Maniheii* derivă dela Manes (lat. Manichäus), carele a trăit în secolul al III-lea şi doctrina sa şi-a propvăduit-o întâia

dată în Persia, de unde apoi s'a răspândit şi în Europa. Manes făcea parte din acea specie a gnosticilor, cari erau contrari iudaismului şi afirmativ căutau să restabilească doctrina creştină în toată curăţenia şi independenţa sa şi să o întărească ca pe singura religie universală. Manes şi-a alcătuit sistemul său din dualismul vechiu persan al lui Zoroastru: lumina şi întunerecul, cu eonii împărţiţi după o ordine anumită. Pe sine însuşi s'a numit mângăietor, carele a fost trimis să curăţască doctrina lui Hristos, care a fost denaturată de Apostoli, şi prin urmare a lepădat din Sf. Scriptură a Testamentului nou totul ceeace nu era de acord cu sistemul său. Maniheismul a fiinţat până în secolul al VII-lea, deşi în timpul din urmă pe ascuns (95 trul.)[1] — Tot din această direcţie antiiudaică făceau parte şi *marcioniţii*, cari îşi au origina dela Marcion din Pont, care a început să-şi răspândească doctrina sa întâi la Roma în a doua jumătate a secolului al II-lea, care doctrină apoi s'a răspândit în Italia întreagă, în Egipt, şi apoi la răsărit[2]. *Valentinianii*, cari derivă dela Valentin din Egipt de pe la mijlocul secolului al II-lea, erau gnostici, dar de o direcţie contrară, şi anume iudaizanţi. În sistemul lui Valentin nu se găseşte dualismul în sens oriental, ci el a desvoltat paralelismul dintre lumea superioară ideală şi lumea inferioară vizibilă într'o formă, care se poate privi de cea mai desvoltată şi cea mai perfectă dintre toţi ceilalţi gnostici. Sistemul lui Valentin, ca atare, şi-a câştigat autoritate pe timpul său şi din şcoala sa au ieşit câteva persoane cu renume, cari au sedus pe mulţi creştini şi cari erau periculoşi pentru creştinism.[3])

Dintre schizmaticii menţionaţi de Vasile în acest canon, am vorbit despre *catari* la comentarul canonului 8 al primului sinod ecum. (vol. I, partea II, pag 201—204) şi despre *idroparastaţi* la comentarul canonului 32 trulan (vol. I, p. II, pag. 515) Ceilalţi, *encratiţii* şi *apotactiţii* erau nişte secte, cari îşi aveau ori-

---

[1]) Epiphan., haer 46 (al. 66); Cyrill. hierosol. cat. 6; Photii contra Manihäos libri IV. — Cf. Walch, Historie der Ketzereien, I, 685—875; Neander, Gesch. der christl. Religion, II, 186 fg.

[2]) Epiphan., haer. 22 (al. 42); Tertull. adv. Marc. Cf. Walch. a. a. O. I, 488, fg.; Neander, a. a. O. II, 160 fg.

[3]) Epiphan., haer. 31; Clem. Alex., Strom. VII, 17. Cf. Walch, a. a. O. I, 335 fg. Neander, a. a. O. II, 105. fg.

gina din şcoala gnostică a lui ***Taţian*** din Siria din a doua jumătate a secolului al II-lea. Taţian, pe lângă doctrina sa gnostică despre origina lumii, care în fond semăna cu sistemul lui Valentin, propoveduia ascetismul cel mai riguros cu scopul ca sufletul omului să se poată libera de materie şi să se poată apropia de Dumnezeu. In privinţa moralităţii învăţa că adevăratul creştin trebue să se înfrâneze riguros dela toate cele pământeşti, şi în special dela căsătorie, carne şi vin, ca dela lucruri rele şi necurate, cari înstrăinează pe om dela Dumnezeu şi îl ţin legat de materie. Din cauza acestei înfrânări *(ἐγκράτεια)* dela toate, adepţii lui Taţian s'au numit *ἐγκρατῖται*,[1]), sau deoarece, urmând literal învăţăturii evanghelice, după care celce nu renunţă *(ἀποτάσσεται)* la toate ce le are, nu poate fi ucenicul lui Hristos (Lc. 14, 33), renunţau la toate cele lumeşti, s'au numit *ἀποτακτῖται*,[2]) iar din cauză că la sf. cuminecătură întrebuinţau apă în loc de vin, se numeau: *ὑδροπαραστάται*[3]).

In privinţa celor din urmă (catari şi ceilalţi schizmatici) Vasile zice în canonul prezent, că botezul săvârşit de preoţii acestor asociaţii schizmatice, se poate considera ca un botez săvârşit de laici şi scoate la iveală din acest prilej unul dintre principiile canonice fundamentale referitoare la ierarhia sacramentală a Bisericii, şi anume când poate fi considerată ierarhia ca legală. Vasile zice despre schizmaticii menţionaţi în canon: „Căci începutul desbinării s'a făcut prin schizmă; iar ceice s'au lepădat de biserică n'au mai avut harul Duhului sfânt peste ei; căci prin întreruperea succesiunii a lipsit comuniunea. Căci ce; dintâi, cari s'au depărtat, aveau hirotoniile dela Părinţi, şi prin punerea mâinilor peste ei aveau harul duhovnicesc; dar ceice s'au rupt, devenind mireni, n'au avut putere nici de a boteza, nici de a hirotoni; nici nu puteau da altora harul Duhului sfânt, dela cari ei au căzut". Aşadară puterea deţinută de episcop, prin care el poate să hirotonisească pe alţii şi să le dea darul preo-

---

1) Epiphan., haer., 27 (al 47). Cf. Walch. I, 437.; Neander, II, 160.

2) Epiphan., haer. 26 (al. 46) et haer. 41 (al. 61). Cf. Walch. I, 440; Neander, II, 157 fg.

3) Theodoret., Haer. fabul. I, 30. Cf. Walch. I, 437; Neander II, 160. Se numeau încă şi *sacofori* (can. 47 Vasile c. M.) din cauză că totdeauna se îmbrăcau în nişte saci, spre a arăta lumii că întreaga lor viaţă şi-o petrec în căinţă.

ţiei depinde de ***succesiune*** adică de împrejurarea că întru cât a primit sau a moştenit această putere dela aceia, cari i-au putut-o transmite în chip legal şi întru cât va putea să păstreze şi să transmită şi altora această putere moştenită. — Dacă un episcop pierde această putere sau prin schizmă sau prin eres, atunci fireşte că el nici nu o poate transmite altora, şi prin urmare la acest episcop să întrerupe succesiunea, adică se pierde moştenirea, pe care a deţinut-o în chip legal prin hirotonie, la fel cu toţi ceilalţi episcopi ortodocşi. Acest principiu canonic în privinţa ierarhiei sacramentale din Biserică menţionat de Vasile în acest canon nu este altceva decât expresiunea doctrinei Sf. Scripturi, a Părinţilor şi Invăţătorilor bisericeşti formulată pe scurt în această privinţă.

La comentariile canoanelor 47 şi 68 ap. s'a spus că temeiul preoţiei legale îl formează transmisiunea neîntreruptă dela Apostoli până în prezent a puterii ierarhice. Puterea aceasta s'a transmis dela Apostoli episcopilor celor dintâi şi dela aceşti episcopi dintâi a trecut în cursul tuturor veacurilor până astăzi la toţi ceilalţi episcopi, şi prin urmare episcopul este succesorul Apostolilor (*ἀποστολικὸς διάδοχος*, apostolorum successor), carele a primit dela Apostoli aceeaşi putere prin succesiunea neîntreruptă *ἀλληλοδιαδόχως*, successione continua).[1]

Iisus Hristos după învierea sa a instruit pe Apostolii săi în privinţa misiunii lor mari din lume (Lc. 24, $_{46-48}$; Fapt. Ap. 1, $_{8}$), le dă puterea de a ierta păcatele (Ioan, 20, $_{23}$) şi le poruncește să meargă ca să împărtăşească tuturor popoarelor învăţătura sa şi să le introducă prin botez în împărăţia sa, apoi că El va rămânea cu dânşii în toate zilele până la sfârşitul veacurilor (Mat. 28, $_{19-20}$). Dupăce Iisus Hristos a plecat dintre Apostolii săi, ei îndată şi-au ales un alt soţ în locul trădătorului Iuda spre a se întregi numărul lor de mai înainte (Fapt. Ap. 1, $_{21-26}$). şi dupăce ei au primit pe Duhul Sfânt promis lor (Fapt. Ap. 2, $_{4}$), îndată au început să-şi îndeplinească slujba încredinţată lor de Iisus Hristos, şi anume începând cu Ierusalimul, unde au întemeiat şi au consolidat prima comunitate creştină (Fapt. Ap. 2, $_{41-47}$). In fruntea acestei prime comunităţi creştine a fost lăsat Ap. Iacov (Fapt. Ap. 21, $_{18}$; Gal. 1, $_{19}$), iar ceilalţi Apos-

---

1) Art. 10 din enciclicia patriarhilor răsăriteni.

toti au plecat să întemeieze alte comunități și afară de Palestina, purtând grijă permanentă și interesându-se de aceste comunități (II Cor. 11, $_{28}$). Când apoi puțin după aceasta creștinismul s'a răspândit departe și Apostolii prin urmare nu se mai puteau îngriji personal de fiecare comunitate sau Biserică întemeiate de ei, atunci și-au luat pe lângă sine în aceste Biserici persoane probate în credință ca ajutători, dându-le puterea ca în numele lor să îndeplinească totul ce era de lipsă pentru consolidarea credinții și pentruca să organizeze viața creștinească. (I Tim. 1, $_{3, 4, 5, 19-22}$; Tit 1, $_{3, 5}$, 2, $_{15}$). Acești ajutători *(συνεργοί)* ai Apostolilor în unele Biserici s'au numit *ἐπίσκοποι*, fiind dintre aceștia câte unul în fiecare Biserică, și care în calitate de împuternicit și succesor al Apostolului respectiv se numea și dânsul Apostol (Filip. 2, $_{25}$). Sf. Scriptură menționează numai pe câțiva dintre acești episcopi, succesori ai Apostolilor: pe Tit din Creta, căruia Ap. Pavel îi spune că l-a așezat aici pentruca între altele să numească presviteri în fiecare cetate (Tit, 1, $_{5}$), pe Timoteiu în Efes (5, $_{19-22}$), pe Epafrodit în Filipi (Fil. 2, $_{25}$), pe Diotref (III Ioan, v. 9), și pe cei șapte episcopi ai Bisericiior din Asia mică (Apoc. 1, $_{20}$). Pe temeiul acestor fapte din Sf. Scriptură, din cari am citat numai parțial, și-a format Biserica noastră doctrina sa canonică în privința puterii episcopilor primită prin succesiune dela Apostoli.

Doctrina aceasta a Sf. Scripturi a fost deplin lămurită de către Sf. Părinți și învățători ai Bisericii. Ucenicul Apostolilor ***Climent***, episcopul Romei, în epistola sa adresată Corintenilor scrie următoarele: *Οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν κατέστησαν τοὺς προειρημένους, καὶ μεταξὺ ἐπινομὴν δεδώκασιν, ὅπως, ἐὰν κοιμηθῶσιν διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτοργίαν αὐτῶν.*[1]) ***Egesip***, scriitor bisericesc din secolul al II-lea, a cărui *Ὑπομνήματα* se menționează atât de Eusevîu, cât și de Ieronim, a arătat în scrierea sa printr'un exemplu viu din viața bisericească acea doctrină apostolică în privința succesiunii *(διαδοχή)* episcopilor dela Apostoli, el citează anume consemnarea episcopilor din câteva Biserici, așa cum au urmat succesiv unul după altul

1) Ad. Corinth. I, 44 (ed. Hefele).

începând de pe vremea Apostolilor, și cum s'a transmis pe rând puterea apostolică ***prin succesiune*** la episcopii din fiecare Biserică în chip neîntrerupt.[1]) ***Irineu din Lugdunum***, combătând pe diferiții eretici de pe vremea sa, somează pe acești eretici să dovedească împrejurarea că episcopii lor au primit puterea lor prin succesiune dela Apostoli, precum s'a întâmplat acest lucru la episcopii ortodocși. Irineu, într'un loc din această celebră lucrare a sa scrisă împotriva ereticilor, zice următoarele: Traditionem apostolorum in toto mundo manifestam, in omni ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre: et habemus annumerare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi et successores eorum usque ad nos.[2]) Și apoi: Obaudire oportet his, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum, secundum placitum Patris acceperunt: reliquos vero qui absistunt a principali succesione et quocunque loco se colligunt, suspectos habere vel quasi haereticos et malae sententiae.[3]) Apoi iarăși: Agnitio vera est apostolorum doctrina et antiquus ecclesiae status, in universo mundo, et character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi eam, quae in unoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt.[4]) După Irineu vedem că acelaș lucru îl spune și ***Tertulian***, când combate pe eretici și ii somează să arate șirul episcopilor lor, cari ar fi legați între olaltă ***prin succesiune continuă*** (continuata successione) dela vreun Apostol, sau cel puțin dela un ucenic apostolic, precum pot să arate aceasta Bisericile, cari mărturisesc credința ortodoxă[5]). Celebrul ***Ciprian***, clasicul autor al unității bisericești, scrie următoarele: Hoc enim vel maxime et laboramus et laborare debemus, ut unitatem a Domino et per apostolos nobis successoribus traditam, quantum possumus, obtinere curemus.[6]) Potestas peccatorum remittendorum apostolis data est et ecclesiis, quas illi a Deo missi constituerent, et episcopis, qui eis ordinatione vicaria successerunt. Hostes autem unius catholicae ecclesiae in qua nos

---

[1]) Euseb. hist. eccl. IV, 22. Cf. Hieron., de vir. ill. c. 22.
[2]) Iren. contra haeres. III, 3, 1.
[3]) 3 Ib. IV, 26. 2.
[4]) Ib. IV, 33, 8.
[5]) Tertull., de praescript., c. 22.
[6]) Cyprian., ep. 42. ad. Firmil.

sumus, qui apostolis successimus.[1]) Ieronim: Apud nos apostolorum locum tenent episcopi.[2]) Omnes episcopi apostolorum successores sunt.[3]) Augustin: In apostolorum locum constituit nos.[4]) — Şi aşa mai departe am putea să cităm încă multe dovezi din scrierile Părinţilor, cari toate dovedesc că puterea episcopească din Biserică este legală din pricina că derivă prin succesiunea neîntreruptă până în ziua de astăzi dela Apostoli sau dela ucenicii Apostolilor. Exprimarea simbolică a acestei doctrini în Biserica noastră astăzi o avem în art. 10 din enciclicia patriarhilor răsăriteni. Şi doctrina aceasta şi astăzi este decisivă în Biserica ortodoxă, când este a se hotărî dacă este a se recunoaşte sau nu preoţimea vreunei asociaţii eterodoxe, precum am văzut la comentarul canonului 47 ap.

Canonul 2.

Ceeace omoară [fătul] prin meşteşugire, se supune pedepsei uciderii; şi la noi nu este după subtilitatea expresiunii de [făt] format şi neformat; căci aici se osândeşte nu numai pentru celce se va naşte, ci pentrucă şi pe sine s'a primejduit; căci mai de multe ori mor femeile în acest fel de încercări. Dar pe lângă aceasta se mai adaogă şi omorîrea fătului, altă ucidere după intenţia celor ce îndrăsnesc acestea. Dar nu trebue să se întindă pocăinţa lor până la moarte, ci să se primească după un termen de zece ani, dar vindecarea să se hotărască nu după timp, ci după chipul pocăinţii.

(65 ap.; 91 trul.; 21 Ancira; 8,33,52 Vasile c. M.).

— Vasile în acest canon al său repetă dispoziţia canonului 21 al sinodului dela Ancira, care apoi s'a confirmat şi la sinodul trulan (can. 91). Vasile spune că în Biserica creştină la acest delict nu se face deosebire dacă fătul a primit deja în pântece formă de om sau nu; şi prin aceasta vrea să scoată la iveală dispoziţia Bisericii Testamentului Vechiu, în care se făcea deosebirea aceasta şi se şi judeca altfel acest delict. În cartea a

---

[1]) Ep. 75. ad Firmil.
[2]) Hieron., ep. 41. ad Marcellam.
[3]) Ep. 146. ad Evang.
[4]) Augustin., de Verbo Domini, sermo 24.

doua a lui Moisi se spune: Dacă se ceartă doi oameni și unul dintre ei lovește pe o femeie gravidă astfel încât fătul dintr'însa iese, care însă încă nu are o formă hotărîtă, să plătească o pedeapsă în bani în suma hotărîtă de soțul femeii; dacă însă fătul are o formă hotărîtă (este format), atunci să dea sufletul pentru suflet (21_{22-25}). Așadară în cazul prim păcătosul trebuia să plătească o pedeapsă pecuniară, iar în cazul al doilea — se supunea pedepsei cu moartea. În creștinism nu se dă pedeapsă în bani, ci femeia, care omoară fătul conceput se osândește ca o ucigașă, întâi din motivul, fiindcă a omorît fătul, și în rândul al doilea, fiindcă și-a expus pericolului și propria sa viață, deoarece de cele mai multe ori și femeile însași mor în astfel de cazuri.[1]) Vasile pedepsește pe aceste femei păcătoase, întocmai ca și sinodul dela Ancira, cu penitență de zece ani, admițând ca acest termen să fie prescurtat, dacă se dovedește că se căesc sincer și din inimă de păcatul lor. În canonul său al 8-lea Vasile supune la pedepse cuvenite și pe femeile, cari dau altora doctorii pentru avort (vezi comentarul can. — lui 21 al sinodului dela Ancira).

Delictul acesta se consideră și ca motiv de divorț. Dacă soțul va cunoaște că soția sa a omorît intenționat fătul dintr'însa, dânsul are dreptul să pretindă desfacerea căsătoriei sale cu acea femeie. Aceasta s'a prescris încă pe vremea împăratului Iustinian și apoi această prescripție s'a repetat printr'o novelă specială a împăratului Leon Filosoful menționată de Valsamon în comentarul canonului 91 trulan.[2]) Acest motiv de divorț este și astăzi în vigoare în Biserica ortodoxă[3]).

Canonul 3.

Diaconul, care a desfrânat după [ce a intrat în] diaconie, va fi lepădat dela diaconie; dar fiind pus la locul mirenilor, nu se va opri dela împărtășire; căci ființează un canon vechiu ca cei căzuți dintr'o treaptă să se supună numai acestui fel de pedeapsă, urmând; precum socotesc, cei din vechime, acelei legi care [zice]: «Nu

[1]) Coment. lui Zonara, IV, 304.
[2]) Vol. I, partea II, pag. 472 din lucrarea prezentă.
[3]) Sint. At. II, 520.

pedepsi de două ori pentru aceeaşi [greşală]» [Naum, 1,9]; dar şi pentru altă pricină, căci ceice sunt în tagma mirenească, fiind scoşi din locul credincioşilor, iarăşi se primesc la locul din care au căzut; iar diaconului îi ajunge odată osânda caterisirii; deci fiindcă nu i se mai dă lui diaconia, în aceasta singură [osândă] să consiste pedeapsa. Acestea însă sunt după cele statornicite. Iar în deobşte vindecarea cea mai adevărată este îndepărtarea de păcat; drept aceea celce pentru voluptatea trupului a lepădat harul, [acela] prin sfărâmarea trupului, şi prin înfrânare cu toată supunerea depărtându-se de voluptăţile, cărora a fost subjugat, ne va da dovada desăvârşită a vindecării lui. Deci pe amândouă trebue să le ştim noi, atât pe cea precizată [prin lege], cât şi pe cea după obiceiu; şi în privinţa celorce nu primesc [legea] cea mai înaltă, să se urmeze după chipul predanisit.

(25 ap.; 4,21,44 trul.; 15.16 sin. IV ec.; 19 Anc.; 27 Cartag.; 6,18,32,44,51,60,69,70 Vasile c. M.).

— În canonul prezent Vasile înnoieşte dispoziţia canonului 25 ap., după care persoana preoţească prinsă în desfrâu se caterisește, adică se despoaie de cinul preoţesc, dar nu se exclude din comunitatea bisericească; şi pentru motivarea acestei dispoziţii Vasile citează acelaş loc din Sf. Scriptură (Naum, I,9), carele s'a citat şi în canonul apostolic menţionat. Pe temeiul acestui canon al lui Vasile s'a făcut deosebire în Biserica ortodoxă în privinţa pedepsirei persoanelor clericale şi a celor laice, despre care deosebire am mai vorbit (vol. I, partea I, pag. 189—192).

Canonul 4.

În privinţa celor ce se căsătoresc a treia oră şi a celor ce se căsătoresc mai de multe ori, am hotărît acelaş canon, care este corespunzător şi pentru ceice se căsătoresc a doua oră; adică pentru ceice se căsătoresc a doua oră un an; alţii însă [au hotărît] doi ani; iar pe ceice se căsătoresc a treia oră îi afurisesc pe trei, de multe ori şi pe patru ani. Şi pe una ca aceasta o numesc nu nuntă, ci poligamie, ba mai curând desfrânare, ce se pedepseşte; pentru aceea şi Domnul a zis Sama-

rinencii, care schimbase cinci bărbați: «Pe care-l ai acum, nu-ți este ție bărbat» [Ioan, 4,$_{18}$]; pentrucă ceice au trecut peste limita nunții a doua nu mai sunt vrednici să se numească cu numirea de bărbat, sau de soție. Apoi în privința celor ce se căsătoresc a treia oră am primit obiceiul de afurisire pe cinci ani, nu din vre-un canon, ci din urmarea celor primite mai înainte. Dar nu trebue a-i opri pe ei cu totul dela biserică, ci a-i învrednici de ascultare doi ori trei ani, și după aceea să li se dea voie să stea împreună, iar dela împărtășirea [sfintei taine] celei bune să fie ținuți departe, și atunci, când vor arăta vreun rod de pocăință, să se așeze la locul împărtășirei.

(17 ap.; 8 sin. I ec.; 3,87 trul.; 19 Ancira; 3,7 Neocez.; 1 Laod.; 12,30,41,50.53,80,87 Vasile c. M.).

— Vasile spune că limita legală pentru încheierea căsătoriei este ***căsătoria a doua*** și zice că persoanele, cari trec peste această limită, nu merită să poarte numirea de soț și soție, deși chiar și căsătoria a doua o privește numai ca pe o indulgență față de slăbiciunea omenească. Au fost însă persoane, cari nu țineau seama de această limită fixată de Biserică, ci încheiau și căsătoria ***a treia*** ba chiar și ***a patra,*** și pe aceștia îi are în vedere Vasile în acest canon (deasemenea și în can. 50 și 80). Deoacece pentru ceice se căsătoresc a doua oră s'a fixat o epitimie de un an sau de doi ani, după felul pocăinții (coment. can. 1 Laod.), Vasile în canonul său al 50-lea zice că a treia căsătorie este interzisă de lege; iar pentru ceice din necesitate sau din alt motiv oarecare încheie o astfel de căsătorie, el prescrie o epitimie de cinci ani. Iar în canonul său al 80-lea căsătoria a patra el o consideră ca pe un păcat mai mare decât desfrâul și ca pe o faptă animalică (ὡς κτηνώδη, ut belluinam.) Această învățătură a lui Vasile era doctrina întregei Biserici, și legislația greco romană o considera de obligatorie și pentru sine.[1])

La începutul secolului al X-lea s'a întâmplat un eveniment, prin care s'a violat această doctrină a Bisericii și care a dat ansă

---

[1]) Vezi Prochiron, IV, 25 (Cormciaia, cap. 48, ? 4,25), dar mai expres în novela 90 a împăratului Leon Filosoful (Jus. gr. — rom. III, 186), — deși, după cum vom vedea, acest împărat însuși a călcat dispoziția sa.

Bisericii să se ocupe din nou de întrebarea că de câte ori poate să se admită încheierea căsătoriei pentru o persoană rămasă văduvă. Aceasta a fost o întâmplare de deosebită gravitate, care a produs mare tulburare în Biserică. Împăratul Leon Filosoful a pierdut în timp de câţiva ani două soţii şi a fost nevoit să se căsătorească a treia oră, dar chiar în anul, în care s'a căsătorit, a murit şi soţia sa a treia. Împăratul, fiind încă tiner şi neavând succesor legal, voia să încheie a patra căsătorie cu o femeie, dela care avea deja un copil nelegiuit. Nicolae I, patriarhul Constantinopolului, n'a voit să binecuvinteze această căsătorie, fiindcă era potrivnică dispoziţiilor canonice ale Bisericii, şi atunci împăratul a dispus unui preot dela curte să-l cunune, şi preotul respectiv a şi făcut acest lucru. Din cauza aceasta patriarhul a exclus pe împărat din Biserică, iar pe preotul respectiv l-a caterisit. Împăratul ofensat a dispus ca patriarhul să fie exilat; iar între timp la un sinod din anul 908 alcătuit din episcopi credincioşi împăratului, dupăce şi papa Sergiu III a trimis pentru această afacere delegaţi speciali, patriarhul Nicolae I a fost caterisit şi a fost ales un alt patriarh (Eutimiu), iar căsătoria împăratului a fost declarată legală. Acest lucru a produs mare nemulţumire între toţi episcopii, cari stimau sfinţenia orânduirilor canonice şi cari în aceasta vedeau violarea Bisericii din partea Statului; prin aceasta spiritele s'au turburat în cea mai mare măsură şi s'a produs un conflict acut între Biserică şi Stat. În capitală ameninţa revoluţia, şi împăratul Leon credea că o va putea împiedica, dacă va rechema pe Nicolae din exil. Totuşi nemulţumirea dăinuia şi mai departe. Între timp împăratul Leon a murit. Împăratul Alexandru, care a urmat lui Leon (a. 912), imediat ce s'a urcat pe tron a convocat un sinod episcopesc, la care Nicolae a fost reîntegrat în scaunul patriarhal, iar Eutimiu a fost scos din scaun. Străduinţele lui Nicolae de a linişti spiritele au reuşit numai după o osteneală de mai mulţi ani. Patriarhul Nicolae a convocat un mare sinod la anul 920 pe timpul împăraţilor Constantin VII şi Roman I, la care sinod s'a condamnat totul ceeace s'a hotărît la sinodul din anul 908 împotriva prescripţiunilor canonice ale Bisericii şi s'a confirmat τόμος τῆς ἑνώσεως (tomus unionis), care este celebru în istoria dreptului bisericesc, adică actul de unire şi de împăcare a Bisericii cu Statul[1]).

1) Vezi introducerea la acest tomos în Sint. At. IV, 3—4. — De

Acest *Τόμος*, după introducerea cuvenită, se împarte în şapte canoane. Primele trei se referă la chestiunea, pentru care s'a convocat acest sinod. În canonul 1 se spune că de atunci începând nimenea nu mai are voie să încheie a patra căsătorie; iar dacă face acest lucru căsătoria aceasta nu se va recunoaşte şi nu numai că respectivul se despoaie de orice comuniune cu Biserica, ci i se interzice şi intrarea în biserică până când rămâne în astfel de legătură ilegală. Canonul 2 vorbeşte despre căsătoria a treia, şi spune că în genere şi această căsătorie trebue privită ca interzisă, admiţându-se excepţii numai în cazuri determinate. În privinţa căsătoriei a treia canonul dispune în special următoarele: a) dacă cineva este de patruzeci de ani şi fără copii, şi doreşte să se căsătorească a treia oară, acela cinci ani de zile nu poate să se cumineca; b) dacă cineva este de patruzeci de ani şi are copii, aceluia îi este interzis să se căsătorească a treia oară; c) dacă cineva este de treizeci de ani şi are copii din primele căsătorii, şi totuşi doreşte să se căsătorească a treia oară, acela să se oprească pentru patru ani dela cuminecătură; d) dacă cineva este de treizeci de ani şi nu are copii, aceluia i se poate permite căsătoria a treia, dar i se dă şi epitimie. În canonul al 3-lea se prescrie epitimie de şapte ani chiar şi pentru căsătoria primă şi a doua, dacă se dovedeşte că cineva a răpit soţia, sau dacă înainte de căsătorie a avut relaţiuni vinovate. În acest canon se mai adaogă şi că preotul, care dă sf. cuminecătură cuiva împotriva dispoziţiei cuprinsă în acest canon, din acel moment îşi pierde şi el slujba sa şi cade şi el sub epitimie de şapte ani. Aceste trei canoane se cuprind în acest *τόμος*, carele s'a confirmat de împăraţii menţionaţi, şi s'a promulgat şi ca lege de Stat.[1])

Dar nici această hotărîre nu a mulţumit pe ceice ţineau riguros la sf. canoane, deoarece ei vedeau într'însa slăbiciune faţă de puterea de Stat în urma dispoziţiei despre căsătoria a treia. şi combăteau totodată această hotărîre. Numai pe timpul patriarhului Sisinius şi al împăraţilor Vasile II şi Constantin VIII, la anul 997, s'au liniştit spiritele.[2]) În anul acesta s'a adus din nou

tailat despre toate acestea în Sintagma lui Vlastar, *Γ*, 4 (Sint At. VI, 159—161). Compară şi Zachariä, Gesch. des gr. — röm. Rechts, S. 61, şi urmând acestuia la Zhishman, Eherecht, S 436—437.

1) Sint. At. V, 6 9; Zachariä, Jus gr. — rom. III, 230—232.

2) Sint. At. V, 9; Zachariä, Jus gr.—rom. III, 232.

în fața marelui sinod τόμος-ul, confirmându-se în chip solemn, și i s'au mai adăogat încă patru canoane. Dintre aceste canoane: în can. 1 (4) se anatematizează ceice îndrăznesc să introducă inovațiuni în doctrina bisericească; can. 2 (5) anatematizează pe ceice acuză Biserica de slăbiciune, fiindcă împăratul Leon a recunoscut acea căsătorie a patra pentru pacea bisericească; can. 3 (6) anatematizează pe ceice îndrăznesc să spună că Sf. Biserică nu ar fi păstrat curată și nealterată doctrina predanisită și can. 4 (7) anatematizează pe ceice îndrăznesc să nu primească vreunul dintre sf. canoane, cari au fost date mai înainte și cari au fost primite de Biserica întreagă.[1]) După aceea au încetat turburările din Biserică și τόμος-ul a fost primit și recunoscut de către toți,[2]) și dispozițiile cuprinse într'însul au rămas în vigoare în întreaga Biserică ortodoxă până în ziua de astăzi. Prin urmare în conformitate cu acesta, după dreptul canonic al Bisericii ortodoxe, căsătoria a patra este cu totul interzisă, iar căsătoria a treia este permisă numai în cazuri excepționale și anume cu încuviințarea episcopului competinte.

Canonul 5.

Aceia dintre eretici, cari la ieșirea [din viață] se pocăesc, trebue să se primească; să se primească, însă firește nu fără chibzuință, ci cercetându-i, dacă vor arăta adevărată pocăință și vor avea rodurile, cari mărturisesc râvna [lor] spre mântuire.

(2,14 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 78,96 trul.; 12 Neocez.; 19,47 Laod.; 45 Cartag.).

Canoanele orânduesc că fiecare eretic, care se converteşte la ortodoxism, trebue să se primească după ceremonialul fixat pentru diferitele feluri de eretici (can. 7 sin. II ec.). Biserica trebue să procedeze în felul acesta cu atât mai vârtos când un eretic este pe moarte și doreşte să se mântuiască. Acest lucru îl spune Vasile în acest canon al său, adăogând dispoziția că respectivul trebue să se întrebe dacă el condamnă cu sinceritate erezia mărturisită până atunci, și ori de va fi statornic în cre-

[1]) Sint. At V, 9 10.

[2]) În Cormciaia alcătueşte capitolul 52, dar în redactare specifică. În manuscrisul sârbesc vechiu al Cormciaiei este mai exact (vezi lucrarea mea: „Cormciaia Zadar, 1884)

dința ortodoxă dacă va rămânea în viață; în caz contrar ereticul respectiv să nu se învrednicească de sf. împărtășanie nici când este pe moarte.

Canonul 6.

Desfrâul persoanelor canonice să nu se socotească de nuntă, ci cu tot chipul să se rupă însoțirea lor; căci aceasta este de folos și bisericii spre întărire, și ereticilor nu le va da prilej împotriva noastră, precum că prin îngăduirea de a păcătui i-am atrage spre noi.

(25,26 ap.; 14,15,16 sin. IV ec.; 4,6,44 trul.; 19 Ancira; 3, 18,20,32,44,60,70 Vasile c. M.).

— Sub persoanele primite în canon (*κανονικούς*) în acest canon se înțeleg aceia, cari au intrat în cler necăsătoriți (can. 26 ap).), apoi călugării și călugărițele, cari au depus votul castității. Persoana preoțească, care cade în desfrâu (*πορνεία*), se caterisește (can. 25 ap.). Erau însă unii, cari, fiind caterisiți din cauza desfrâului, afirmau că cel puțin pot să trăiască în căsătorie cu femeile, din cauza cărora și-au pierdut slujba preoțească, și argumentau că nu li se poate interzice căsătoria.[1]) Acelaș lucru îl spuneau și călugării și călugărițele. Vasile, având în vedere această împrejurare și în interesul ordinei bisericești și al demnității cinului călugăresc, și spre a feri Biserica de obiecțiunile ereticilor, cum erau de pildă eustațienii (1, 4 Gangra, etc.), dispune că nici unuia dintre ceice sunt primiți în canon și au căzut în desfrâu să nu li se dea voie să trăiască cu persoana, cu care a căzut în acel păcat, și cu atât mai puțin să încheie căsătorie legală cu aceea, ci aceștia la tot cazul (*παντὶ τρόπῳ*) trebuesc despărțiți și relațiile lor ilegale și păcătoase să se desfacă.

Canonul 7.

Stricătorii de parte bărbătească, și stricătorii de animale, și ucigașii, și fermecătorii, și adulterii, și idolatrii sunt vrednici de aceeași pedeapsă; drept aceea aplică și la aceștia dispoziția ce o ai în privința celorlalți. Iar

[1]) Coment. lui Zonara, IV, 108.

în privința celorce treizeci de ani s'au pocăit pentru necurățenia, pe care au făcut-o întru neștiință, nu se cuvine nici a ne îndoi despre primirea lor; căci atât neștiința îi face pe ei vrednici de iertare, cât și mărturisirea de bună voie și prelungirea [pedepsei], ce s'a făcut atâta timp; fiindcă aproape un veac de om întreg s'au dat Satanei, ca să li se dea corecțiune spre a nu comite imoralități; drept aceea, poruncește ca acum să se primească fără prelungire [de pedeapsă], mai ales dacă au și lacrimi, cari înduplecă milostivirea ta și dacă arată viață vrednică de îndurare.

(61, 87 trul.; 16, 17, 20, 22, 24 Anc.: 58, 62, 63, 65 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

— Sub idolatrii (εἰδωλολάτραι) menționați în acest canon, după cuvintele din comentarul lui Zonara dela acest canon, nu sunt a se înțelege ceice aduc jertfe idolilor, fiindcă dacă un idolatru se convertește la creștinism și primește botezul, acela din acel moment devine creștin și îndată se face vrednic de sf. împărtășanie, iar dacă un creștin aduce jertfe idolilor, accela întreaga sa viață trebue să se pocăiască; ci aici sub idolatrii se înțeleg vrăjitorii (γόητες) și toți aceia, cari se îndeletnicesc cu fapte păcătoase similare, deoarece ei îndeletnicindu-se cu vrăjitoria chiamă în ajutor pe diavolul, și prin aceasta îi slujesc și îl cinstesc.[1]) Deci în privința acestui fel de idolatrii, precum și a celorlalte păcate, menționate în acest canon, Vasile spune că sunt vrednici de aceeaşi pedeapsă (τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἠξιωμένοι). Aceasta însă nu însemnează că toți aceşti păcătoși trebue să îndeplinească acelaș număr de ani în pocăință, ci că fiecare trebue să petreacă mulți ani de epitimie potrivit celor ce se vor hotărî în privința lor; și adică pentru ucigași, otrăvitori și vrăjitori se fixează douăzeci de ani de epitimie (56, 65 Vasile) iar pentru ceilalți cincisprezece ani de epitimie (58, 62, 63 Vasile). Vasile menționează apoi pe ceice au fost prinși în necurăție (ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ), în care au căzut din neștiință și pentru care ei se pocăesc treizeci de ani. Sub această necurăție — după cum spune Valsamon în comentarul acestui canon — se înțelege αἱμομιξίαν (incestum), când cineva cade în desfrâu cu

[1]) Sint. At. IV, 110.

persoane rude de sânge, şi nu se pot înţelege alte păcate, deoarece acelea prin natura lor nu fac parte din păcatele, cari s'au comis din neştiinţă.[1])

Canonul 8.

Celce în mânie a întrebuinţat secure asupra soţiei sale, ucigaş este. Dar bine [că] mi-ai adus aminte, şi este vrednic de priceperea ta să-ţi vorbesc despre acestea mai pe larg. Căci multe sunt deosebirile între cele [făptuite] cu voinţă şi cele fără de voie. Căci cu totul fără de voie este şi departe [de voinţa] făptuitorului dacă aruncând el cu piatră asupra unui câine, sau pom nimereşte un om; căci impulsul [i-] a fost de a goni animalul, ori de a scutura fructul; dar s'a întâmplat dela sine că prin lovitură a nimerit în trecere alăturea; deci una ca aceasta este fără de voie. Însă fără de voie este şi dacă cineva voind a întoarce pe cineva, cu biciu, sau cu toiag nu l-ar lovi tare, dar cel lovit ar muri. Căci aici se socoteşte intenţiunea de a voi să îndrepte pe celce a greşit, iar nu de a-l omorî. Asemenea dintre [faptele] cele fără de voie este şi aceea, când cineva în încăierare apărându-se împotriva cuiva, cu lemn, ori cu mâna fără cruţare ar îndrepta lovitura spre locurile mortale ca să-i facă rău, dar nu ca să-l omoară de tot; aceasta însă se apropie deja de cea cu voinţa; căci celce a întrebuinţat astfel de unealtă spre apărare, ori celce fără cruţare a dat lovitura, lămurit este că biruit fiind de patimă nu a cruţat pe om. Asemenea şi celce a întrebuinţat un lemn greu, ori piatră mai mare decât puterea omenească, se numără la celce fără de voie [au făptuit], una însă voind, şi alta făcând; deoarece din mânie a dat acest fel de lovitură, încât a omorît pe cel lovit, deşi silinţa i-a fost poate să-l zdrobească, iar nu de a-l şi omorî cu totul. Însă celce a întrebuinţat sabie, sau orice de acest fel, nu are nici o iertare, şi mai ales celce a aruncat cu securea; căci se vede că nu a lovit cu mâna aşa încât mă-

1) Sint. At. IV, 112.

sura loviturii să fie în stăpânirea sa, ci a aruncat așa ca și cu greutatea ferului, și cu străşnicie, și prin avânt cât mai mare, lovitura să fie neapărat mortală. Şi iarăşi deplin voluntară și nici de cum îndoielnică este [fapta] de felul celei [săvârşită] de tâlhari, sau de năvălirile vrăjmaşilor; căci aceştia cu adevărat pentru bani omoară, fugind de vădire; iar ceice merg în bătălii pentru uciderl, [nu merg] nici să înfricoşeze, nici să înțelepțească, ci propunându-şi vederat ca să omoară pe ceice li se împotrivesc; însă şi dacă cineva pentru altă pricină din dorința de a şti ar pregăti doctorie, dar ar omorî, pe una ca aceasta o considerăm voluntară; în care fel fac femeile de multe ori, cu oarecari descântece şi vrăjitorii încercând să atragă pe unii spre dragoste, şi dându-le acelora doctorii, cari produc întunecarea minților; deci unele ca acestea omorînd, deşi una voind, altceva au făcut, totuşi pentrucă s'au îndeletnicit din dorința de a cunoaşte şi cu ceeace este oprit, se socotesc între ceice ucid voluntar. Prin urmare și celece dau doctorii de avort, ucigaşe sunt şi ele, şi cele ce primesc otrăvurile, cari omoară fătul. In privința aceasta [am spus] atât cât trebue.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Anc.; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— Vasile în canonul prezent face deosebire între uciderea involuntară și cea voluntară şi arată când trebue să se privească uciderea de comisă involuntar şi când voluntar. Intre cele comise voluntar este a se considera şi aceea, când o femeie omoară cu intenție fătul conceput într'însa, despre care Vasile vorbeşte şi în canonul său al 2-lea. Pentru omorul involuntar el hotărăşte o epitimie de zece ani (can. 57), iar pentru cel voluntar de douăzeci de ani (can. 56).

Canonul 9.

Hotărîrea Domnului că nu este iertat [nimănui] a se desface din căsătorie afară de motivul adulterului [Mat. $5_{,32}$], urmând sensului [cuvintelor Domnului], se potriveşte deopotrivă atât în privința bărbaților, cât şi a femeilor. Dar obiceiul nu este aşa; căci in privința femei-

lor aflăm rigurozitate multă în tratament, zicând Apostolul că celce se lipeşte de o desfrânată un trup este [I Cor. 6, $_{16}$], iar Ieremia că femeia de se va împreuna cu alt bărbat, să nu se mai întoarcă la soţul ei, ci spurcându-se să se spurce [Ier. 3, $_{1}$]; şi iarăşi: celce ţine adulteră, este fără de minte şi nelegiuit [Pilde, 18, $_{23}$]; iar obiceiul orândueşte ca atât bărbaţii adulteri, cât şi ceice trăesc în desfrâu, să se reţină dela femei; încât ceeace trăeşte împreună cu un bărbat lăsat, nu ştiu de poate fi numită adulteră; deoarece aici vina atinge pe ceeace a lăsat pe bărbat, din care cauză s'a depărtat de căsătorie; căci sau bătută fiind [şi] nesuferind bătăile, trebuia să rabde mai vârtos, decât să se despartă de soţ; sau nesuferind paguba de averi, nici aceasta pricină nu este vrednică [de luat în seamă]; iar dacă [bărbatul] acela ar vieţui în desfrâu, în privinţa aceasta nu avem în obiceiul bisericesc observaţie. Ci chiar de bărbatul necredincios nu s'a orânduit ca femeia să se despartă, ci trebue să rabde din cauză că nu ştie [care va fi] sfârşitul. Căci ce ştii, femeie, [dar] dacă-ţi vei mântui bărbatul? [I Cor. 7, $_{6}$]. Drept aceea, care a lăsat pe soţul [său] şi s'a dus la altul, este adulteră; iar cel părăsit este de iertat, şi nici ceeace vieţueşte la olaltă cu unul ca acesta nu se osândeşte. Insă dacă bărbatul, despărţindu-se de soţie, ar merge la alta, atât el este adulter, fiindcă o face pe dânsa să fie adulteră, cât şi ceeace vieţueşte împreună cu dânsul este adulteră, fiindcă a atras la ea bărbat străin.

(48 ap.; 87, 93 trul.; 20 Anc.; 102 Cart.; 18, 21, 35, 77 Vasile c. M.

— La canonul 87 trulan am văzut doctrina Bisericii ortodoxe despre divorţ. În acel canon Părinţii trulani se referă la canonul prezent al lui Vasile şi la locurile din Sf. Scriptură citate şi de Vasile. Referitor la întrebarea lui Amfilochie dacă şi femeia poate să ceară divorţul, când soţul ei comite adulter dupăcum poate să facă soţul, când prinde pe soţia sa în adulter, Vasile citează cuvintele lui Iisus Hristos din evanghelia lui Mateiu (5,$_{32}$) şi zice că această poruncă a Mântuitorului se referă atât la soţ, cât şi la soţie ἐξ ἴσου καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν

ἁρμόζει, ex aequo et viris et mulieribus convenit), aşadară că soţul poate să ceară desfacerea căsătoriei, dacă soţia sa comite adulter, precum şi soţia poate să ceară divorţul, dacă soţul este adulter. Cele spuse de Vasile pe temeiul acelui loc din Sf. Scriptură, se confirmă şi prin alte locuri. Când fariseii au ispitit pe Hristos ca să-l facă să greşască, şi l-au întrebat despre desfacerea căsătoriei, El li citează legea lui Moisi, care din cauza împietririi inimii lor a admis ca soţul să-şi poată demite pe soţia sa, dar adaogă şi că dela început nu a fost aşa, ci că oricine va lua pe o astfel de femeie demisă, comite adulter (καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται, Mat. $19,_{3-9}$), prin ceeace a exprimat că infidelitatea soţului în căsătorie este deplin identică cu infidelitatea soţiei (compară: Mc. $10,_{11-13}$). Totuşi această învăţătură a Bisericii în privinţa egalităţii de drept a soţului şi soţiei în căsătorie, care se întemeiază pe dreptul divin şi care se citează de Vasile cel Mare la începutul canonului prezent, în curs de vreme foarte îndelungată nu s'a putut statornici în societatea creştină, ci s'a menţinut încă cu fermitate obiceiul de dinaintea timpului creştinismului, după care numai soţul putea să desfacă căsătoria, dacă soţia comitea adulter, pe când soţia trebuia să tolereze adulterul bărbatului. Vasile menţionează în canonul prezent şi acest obiceiu, şi arată că acest obiceiu este încă în fiinţă.

După legile vechi romane de dinaintea creştinismului soţia era fără de drepturi în societate, şi în toate privinţele era sub puterea soţului. Pe această putere se întemeia întreaga viaţă a societăţii din acel timp, şi legislaţia avea de scop numai păstrarea drepturilor soţului, pe când de drepturile soţiei nimărui nu-i venea în minte să se îngrijască. Prin urmare în viaţa conjugală numai drepturile soţului erau apărate prin lege, şi astfel infidelitatea soţiei din căsătorie era pedepsită ca adulter, pe când dimpotrivă infidelitatea soţului nu cădea sub pedeapsa vreunei legi, şi soţia, fiind o persoană fără drepturi, trebuia să tolereze nu numai puterea despotică a soţului şi a rudelor soţului, ci şi infidelitatea lui faţă de dânsa, care infidelitate de multe ori nu cunoştea nici o limită[1]) Numai pe vremea împăratului August a în-

[1]) Vezi capitolul admirabil „de la condition des femmes în cartea: M. Troplong: De l'influence du christianisme sur le droit civil des Romains, (Paris, 1868., p. 280 sq), unde sunt citate şi toate legile romane referitoare la această chestiune.

tervenit o schimbare în această privință, adică mai bine zicând s'a încercat să se facă o schimbare. Lex Julia de adulteriis coercendis a invalidat o mulțime de legi, cari au fost emise în acel timp în sensul că soții au libertatea de a se împreuna cu oricare femeie cu preferarea soțiilor lor legitime, și a declarat de ilegală și vrednică de pedeapsă relația soțului sau soției cu o terță persoană[1]) Era de presupus că legea aceasta va înfrâna imoralitatea de până atunci din societatea romană și că se va stabili egalitatea soțului și soției în drepturile conjugale, care egalitate se propoveduește de legea divină și naturală și de care depinde însași soarta și fericirea familiei. Dar imoralitatea din societate era atât de înrădăcinată, încât nici acea lege a lui August, nici pedepsele prescrise de această lege pentru adulteri nu au fost în stare să pună capăt moravurilor rele. Și încă mai detestabil a fost că acele moravuri au fost aduse și în societatea creștină de ceice s'au convertit la creștinism din societatea romană păgână. Firește că în societatea creștină se condamna orice infidelitate conjugală, ori de era din partea soțului, ori din partea soției, dar potrivit concepției vechi în privința subordonării soției și a superiorității de drept a soțului în căsătorie, soțul se pedepsea mult mai ușor pentru infidelitatea conjugală decât soția, care comitea astfel de infidelitate. Soțul, carele comitea o astfel de infidelitate era considerat vinovat numai de desfrâu, soția însă de adulter (21 Vasile c. M.). Părinții bisericești au luat atitudine hotărîtă împotriva acestei concepții imorale în privința drepturilor conjugale ale soțului și soției. Tertulian în secolul al III-lea își ridică cuvântul împotriva acestei concepții și numește adulter pe oricine, qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, guam Deus aut conjunxit in duos, aut conjuctam deprehendit.[2]) Mai târziu a venit și legislația de Stat în ajutorul Bisericii, și avem o lege a împăratului Constantin cel Mare, care prescrie pedeapsa cu moartea pentru toți ceice comit adulter.[3]) Părinții bisericești din veacurile următoare nu au încetat de a învăța în scrierile lor despre drepturile conjugale ale soților. Atanasie cel Mare combate pe

[1]) Dig XLVIII,5,6, §. 1.
[2]) Tertull. de monog. c. 9.
[3]) c. 30, Cod. de adult.

ceice denegau soţiilor dreptul de a ridica acuză împotriva soţilor lor pentru infidelitate, şi zice că păcatul adulterului (μοιχεία) se săvârşeşte în toate cazurile, şi atunci când soţul desfrânează (πορνεύσῃ), cu altă femeie, precum şi când soţia desfrânează cu alt bărbat.[1]) Ioan Gurădeaur accentuază chiar şi mai mult şi mai hotărît acest lucru. „Se comite adulter", zice Ioan Gurădeaur, „nu numai când un soţ desfrânează cu o femeie măritată, ci adulter este şi când un bărbat însurat desfrânează cu o femeie liberă şi nemăritată ἀφετὴν καὶ λελυμενήν, liberam et solutam";[2]) iar într'alt loc defineşte deasemenea pe scurt şi exact adulterul: μοιχεία ἐστὶ τὸ τὴν πρότεραν γυναῖκα ἀφεῖναι.[3]) Prin partea dela început a canonului prezent se dovedeşte că şi Vasile cel Mare are aceeaşi concepţie ca şi ceilalţi Părinţi şi învăţători bisericeşti, — dar se dovedeşte aceasta şi prin cuvintele lui din canon, după cari adulteră (μοιχαλίς, adultera), este fiecare femeie, care devine infidelă soţului său, şi adulter (μοιχός, adulter) este fiecare bărbat, care devine infidel soţiei sale legiuite; acelaş lucru se vede şi din canonul 77 al lui Vasile cel Mare, în care el supune pedepsei pentru adulter (τῷ τῆς μοιχείας κρίματι) pe toţi cari se fac vinovaţi de infidelitate faţă de soţiile lor, din care prilej se referă chiar la acel loc din Sf. Scriptură (Mat. 19,9), care loc vorbeşte expres despre egalitatea de drept a soţului şi soţiei în căsătorie. — Prin urmare, după învăţătura lui Vasile cel Mare precum şi după a tuturor celorlalţi Părinţi şi învăţători ai Bisericii, adulterul se consideră ca motiv de divorţ atât în ce priveşte soţia cât şi soţul. Iar împrejurarea că Vasile nu numai că necondiţionat nu recunoaşte obiceiul rămas din viaţa socială romană, care era în fiinţă chiar şi pe timpul lui Vasile cel Mare (sec. IV) şi după care soţului i se recunoşteau toate drepturile în această chesti-

---

[1]) Athanas., quaest. 94. ad Antiochum.

[2]) Chrysostom, hom. 5 în I ad Thessalon.

[3]) Hom. de adult. — Fer. Augustin scrie astfel despre aceasta: Huius autem fidei violatio dicitur adulterium, cum vel propriae libidinis instinctu, vel alienae consensu cum altero vel altera contra pactum conjugale concumbitur (de bono conjug. c. 4). In privinţa obligativităţii identice atât a soţului, cât şi a soţiei, de a păstra fidelitatea conjugală, Ambrosie zice: nec viro licet, quod mulieri non licet: eadem a viro, quae ab uxore debetur castimonia (de Abrah. I, 4), deasemenea şi Ieronim: quidquit viris jubetur, hoc consequenter redundat in foeminas (de epitaph. Fab.).

une, pe când soției foarte puține — ci că dânsul menționează numai acest obiceiu din cauză că încă nu se putea stârpi din societatea creștină, această împrejurare se vede din însuș felul, în care vorbește Vasile despre acest obiceiu în canonul prezent și în genere din acea șovăială (οὐκ οἶδα), cu care se exprimă aici — De altfel să se compare în privința aceasta și celece le spunem despre aceasta la comentarul canonului 21 al lui Vasile cel Mare.

Canonul 10.

Ceice se jură că nu primesc hirotonia, după ce s'au jurat, să nu fie siliți a-și călca jurământul. Căci deși se pare cuiva că este vre un canon, care-i iartă pe unii ca aceștia, totuși din experiență am cunoscut că ceice-și calcă jurământul nu merg pe calea cea bună. Dar trebue a se cerceta și felul jurământului, și cuvintele, și dispoziția cu care s'au jurat, și fineța adaosurilor din cuvinte [cu cari s'a depus jurământul]; așa că dacă de nicăiri nu va fi nici o desvinovățire [pentru dânșii, apoi] unii ca aceștia trebuesc a se abandona cu desăvârșire. Dar cazul în legătură cu Sevir adică presviterul cel hirotonisit de acesta, ni se pare că are oarecare desvinovățire de acest fel [dacă ți se pare și ție]: dispune ca ținutul acela ce este supus Mistiei, la care a fost rânduit acel om, să se supună Masadelor; căci astfel nici acela, nepărăsind locul [destinat], nu-și va călca jurământul, și nici Longhin, având pe Chiriac la sine, nu va lăsa părăsită biserica, și nici sufletul său nu-l va osândi prin neglijență; iar noi ne vom arăta că nu facem ceva împotriva canoanelor, părtinind pe Chiriac, celce s'a jurat să rămână la Mindani, dar apoi a acceptat strămutarea; căci reîntoarcerea va fi păzirea jurământului; iar ceeace a făcut în urma ordinului nu i se va socoti lui spre călcare de jurământ, din cauză că n'a ținut seama de jurământ, căci nici pentru timp scurt nu s'a depărtat de Mindani, ci a rămas acolo într'una. Iar pe Sevir, care se desvinovățește cu lipsa de memorie, îl vom ierta zicând că cunoscătorul celor ascunse nu va

trece cu vederea ca biserica sa să fie păgubită de unul ca acesta, care dela început a lucrat necanoniceşte şi a legat cu jurământ împotriva Evangheliei, şi învaţă a se călca jurământul prin aceea că s'a strămutat, iar acum minţind prin aceea că făţăreşte lipsa de memorie. Deoarece însă nu suntem judecători de inimi, ci judecăm după cele ce le auzim, să lăsăm Domnului pedepsirea, iar noi îl vom primi fără deosebire, dând iertare prin uitare patimei omeneşti.

(25 ap.; 95 trul.; 17, 28, 29, 64, 81, 82 Vasile c. M.).

— Vasile vorbeşte în câteva canoane de ale sale despre *jurământ*, despre importanţa lui şi despre celce-şi calcă jurământul (vezi canoanele paralele). In canonul prezent Vasile expune lui Amfilochie părerea sa despre jurământul, pe care l-a depus un oarecare Chiriac că va rămânea permanent într'un sat oarecare ca presviter. In timpurile primare ale Bisericii se întâmpla că unii depuneau făgăduinţa că nici odată nu vor intra în cinul preoţesc, sau şi că dacă vor intra, nici odată nu vor părăsi locul, pentru care au fost hirotoniţi întru presviteri şi că prin urmare nici odată nu vor primi nici o demnitate ierarhică mai înaltă. Aceasta se făcea de către unii adeseori de frică pentru ca mai târziu să nu fie siliţi să primească demnitatea de episcop, care li se părea grea şi pentru care eventual nu puteau să corespundă în chip perfect. Votul sau jurământul acesta se făcea în public de către persoanele respective, şi mai târziu ei trebuiau să ţină ţină seama de dânsul. Acest jurământ în sine nu putea să aibă vreo importanţă deosebită, deoarece cu greu putea fi justificat prin vr'un motiv temeinic, şi prin urmare celce călca acest fel de jurământ nu era supus acelei pedepse canonice riguroase, care era prescrisă pentru celce călcau jurământul solemn (can. 25 ap.). Dar Vasile nu aprobă nici călcarea acestui fel de jurământ, deoarece, zice el, ştim din experienţă că li va merge rău tuturor celorce nu ţin ceeace au jurat că vor păstra. De altfel, adaogă Vasile, în astfel de cazuri trebue să se ţină seama de felul cum s'a depus jurământul, dacă a rostit respectivul numele lui Dumnezeu din acel prilej, prin cari cuvinte a depus jurământul, care era starea lui sufletească, şi potrivit tuturor acestora trebue să se aprecieze acel jurământ. După aceste observaţiuni generale, Vasile dă soluţia în cazul jurămân-

-tului lui Chiriac, în privința căruia îl întrebase Amfilochie. Cazul era următorul. Un oarecare Longin a întemeiat o biserică pe cheltuiala sa în satul Mindani, care făcea parte din episcopia Mistiei. Sevir, episcopul Masadei a hirotonit întru presviter pentru această biserică pe Chiriac, care a depus făgăduința că va rămânea permanent la acea biserică. Episcopul Mistiei a interzis lui Chiriac să slujască în această biserică, deoarece pe Chiriac l-a sfințit alt episcop, iar nu dânsul, de care depindea biserica respectivă. Din cauza aceasta Chiriac a trecut la altă biserică să slujească, iar ctitorul bisericii, Longin, supărându-se din cauza aceasta, amenința că va închide biserica. Acest lucru trebuia să se împiedice acum, şi Vasile dă soluția că satul respectiv (Mindani) să depindă de episcopia Masadei, cu toate că mai înainte depindea de alt episcop, iar Chiriac este obligat să se înapoieze la biserica din Mindani, deoarece în felul acesta şi Chiriac își va ținea jurământul, dar nici Longin nu va mai avea motiv să închidă biserica şi să-şi păgubească sufletul prin aceasta. In chestiunea aceasta era vinovat şi Sevir, care a hirotonit presviter pentru acea biserică, ce nu depindea de jurisdicția lui; deoarece însă Sevir s'a justificat cu uitarea, ca şi cum nu şi-ar aduce aminte că acea biserică nu depinde de dânsul, Vasile acceptă această justificare a lui Sevir şi-l încredințează judecății lui Dumnezeu, care va cunoaște adevărul acestei justificări.[1])

Canonul 11.

Iar celce a comis ucidere fără de voie, în destul a împlinit osânda în cei unsprezece ani; căci este învederat că în privința celor loviți să observăm legea lui Moisi; şi pe celace a căzut de ranele, ce a primit, dar iarăşi a umblat pe toiagul său, nu-l vom socoti că s'a omorît; iar dacă nu s'a mai sculat după lovituri, lovitorul, celce l-a omorît fără de voie ucigaş este, însă după intențiune involuntar.

(65 ap.; 23 Anc.; 9 sin. I-II; 2,8,13,54,57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— În canonul său al 57-lea, Vasile hotărăşte *zece ani* de epitimie pentru celce omoară fără de voie pe cineva; iar în ca-

[1]) Coment. lui Zonara, IV, 125.

nonul prezent, la întrebarea lui Amfilochie, zice că ucigaşul fără de voie, care a fost exclus *unsprezece ani* dela sf. împărtăşanie, acela cu atât mai vârtos trebue să se învrednicească de aceasta.

Canonul 12.

Canonul a oprit cu desăvârşire dela slujire pe ceice s'au căsătorit de două ori.

(17 ap.; 3 trul.; 7 Neoces.).

— Canonul, la care se referă Vasile în cel prezent, este canonul 17 ap. La comentarul acelui canon am văzut că dispoziţia respectivă, potrivit căreia preot poate fi numai acela, care s'a căsătorit o singură dată, este de drept divin, — şi această dispoziţie a rămas în vigoare în Biserica ortodoxă în cursul tuturor timpurilor până astăzi. Iar episcopul, care îndrăsneşte să hirotoniască întru presviter pe celce s'a căsătorit de două ori, se supune caterisirii.[1])

Canonul 13.

Părinţii noştri nu au socotit între uciderі uciderile din răsboaie; mi se pare că li dau iertare celorce luptă pentru bunacuviinţă şi pentru dreapta cinstire [de Dumnezeu]. Dar poate că este bine a-i sfătui, ca trei ani să se reţină dela împărtăşire ca nişte necuraţi cu mâinile.

(22,23 Anc.; 1 Atanasie c. M.; 8,43,55 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— „Omorul nu este îngăduit, dar este şi legal şi vrednic de laudă a ucide pe inamic în războiu", zice Atanasie cel Mare în epistola sa către Amun (can. 1), — şi probabil că la acest loc se referă Vasile în canonul prezent, vorbind de părinţii noştri (οἱ πατέρες ἡμῶν). La acestea Vasile adaogă sfatul său că totuşi nu ar trebui să se dea sf. cuminecătură acelui soldat, carele şi-a întinat mâinile cu sânge de om. Vasile îşi justifică opinia sa cu exemplul Bisericii Testamentului vechiu (IV Moisi, 31, $_{17-24}$), şi a încercat să uşureze sarcina sufletească a soldaţilor din cauza vărsării de sânge omenesc. Dar, precum observă atât Zonara, cât şi Valsamon, în comentariile dela acest canon, se pare că

[1]) Compară decizia patriarhului constantinop. Alexiu (1025—1043), în Sint. At. V, 28; precum şi Vlastar, Γ, 4 în Sint At VI, 155 etc.

nici unde nu s'ar fi uzat de acest sfat al lui Vasile, ci în această privinţă au servit de cinosură cele spuse de Atanasie, precum şi cele menţionate de Vasile la începutul canonului prezent. Iar Valsamon menţionează şi pilda unor preoţi, cari au participat la războaie şi prin urmare au ucis inamici, şi totuşi nu au fost privaţi de dreptul de a săvârşi funcţiunile preoţeşti, ci s'au învrednicit şi de laudă.[1])

Canonul 14.

Celce ia camătă, de va primi să întrebuinţeze câştigul nedrept pentru săraci, şi după aceea se eliberează de boala iubirei de bani, este primit la preoţie.

(44 ap.; 17 sin. I ec.; 10 trul.; 4 Laod.; 5,16 Cartag.; 6 Grig. Nis.).

— Multe canoane (vezi: canoanele paralele) ne vorbesc despre împrejurarea că nici o persoană preoţească nu se poate ocupa cu cămătăria şi că oricine se va prinde în aceasta, să se caterisească. Prin urmare era lucru firesc, ca nimeni, dintre celce s'au ocupat de astfel de lucruri în viaţa laică, nu putea fi primit în cler. La întrebarea lui Amfilochie în această privinţă, Vasile răspunde în canonul său prezent că laicul, care a luat camătă, numai în acel caz poate fi învrednicit de preoţie, dacă va distribui săracilor câştigul ce l-a avut din cămătărie, şi apoi dacă va promite solemn că nici odată nu se va mai îndeletnici cu astfel de lucruri.

Canonul 15.

Mă mir că tu cauţi precisiune gramaticală în Sf. Scriptură, şi socoţi că este forţată expresiunea tâlcuirii, care se arată de sine lămurită, dar nu traduce deplin înţelesul din limba evreiască. Dar fiindcă se cade a nu trece fără observare întrebarea pusă de un bărbat scrutător [răspund că]: paserile ceriului şi peştii mării, chiar la creiarea lumii au avut aceiaşi origină, căci din ape au ieşit aceste amândouă specii; aceasta este cauza că ambele au aceiaşi însuşire: că acestea înoată în apă, iar acelea

[1]) Sint. At. IV, 132,133.

sboară în aer; și din cauza aceasta s'au pomenit ele la un loc. Iar forma cuvântului, care în privința peștilor cu nepotrivire s'a dat, iar în privința tuturor celor ce viețuiesc în ape, foarte potrivit; căci s'au supus omului [și] paserile ceriului, și peștii mării; și nu numai acestea, ci și toate cari străbat cărările mărilor. Că nu orice viază în apă este și pește, precum chiții, balenele, și cleanii, și delfinii, și focele, apoi încă și caii și câinii, și herestee, și paloșerii, și boii de mare, iar de vrei, și urzicile, și peptenii, și toate cele cu pielea ca de hârb, dintre cari nici unul nu este pește, și toate cele ce străbat cărările mărilor, fiindcă sunt trei neamuri, paserile ceriului, peștii mării, și câte viețuiesc în ape, care se deosebesc de pești, ci și acestea străbat cărările mărilor.

— Între altele Amfilochie a întrebat pe Vasile cum să se interpreteze din Sf. Scriptură cuvintele următoare din psalmul 8 al lui David, v. 9: *τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν* (paserile ceriului și peștii mării, cari umblă pe mare), și răspunsul la această întrebare îl alcătuește canonul prezent, carele de altfel nu conține nici o dispoziție canonică.

Canonul 16.

Iar Neeman n'a fost mare în fața Domnului, ci în fața domnului său; adică era unul dintre cei puternici de lângă împăratul Sirilor. Deci cercetează cu deamănuntul Sf. Scriptură și de acolo vei găsi deslegarea întrebării.

— Acest canon încă este un răspuns al lui Vasile la întrebarea lui Amfilochie despre Neeman (IV Împ. 5_{11}), și nici acest canon nu conține nici o dispoziție canonică, întocmai ca și canonul al 15-lea.

Canonul 17.

Ne-ai întrebat în privința presviterului Vianor, de este a se primi în cler în urma jurământului [său]; dar eu știu că este așezat un decret obștesc pentru toți clericii din Antiohia, cari au jurat împreună cu el: ca ei să

se depărteze dela adunările publice, iar în particular să săvârşască cele ale presviterilor [slujbe]; tot aceasta i-se îngădue şi lui [Vianor] în privinţa slujbei sale; căci preoţia lui nu este în Antiohia, ci în Iconia, unde, precum însuşi ai scris nouă, s'a mutat spre locuinţă dela Antiohia. Deci să se primească acel bărbat, cerându-i-se de către cucernicia ta să se căiască pentru uşurinţa jurământului, care l-a jurat în faţa unui bărbat necredincios, neputând suporta neplăcerea acelei mici primejdii.

(25 ap.; 95 trul.; 10,28,29,64,81,82 Vasile c. M.).

— Acest canon precum şi cele treizecişitrei următoare (17-50) sunt alcătuite din epistola a doua a lui Vasile cel Mare adresată la anul 375 către acelaş Amfilochie, episcopul Iconiei, căruia i-a fost adresată şi cea dintâi. La începutul scrisorii Vasile zice: „Am răspuns mai demult la întrebările puse nouă de cucernicia ta, [dar] n'am trimis scrisoarea, deoparte din cauză că am fost împiedicat de o boală lungă şi periculoasă, de altă parte din lipsa personalului de serviciu, deoarece la noi se găsesc puţini, cari să cunoască şi calea, şi să fie şi potriviţi pentru asemenea serviciu. Deci [acum] dupăce cunoşti cauza întârzierii, dă-ne iertare. Dar am admirat dorinţa ta de a şti şi modestia ta, căci tu, căruia ţi s'a încredinţat slujba de a învăţa [pe alţii], primeşti a învăţa, şi [adică] a învăţa dela noi, cari nu avem nici o cunoştinţă [mai] mare. Dar fiindcă tu ai intreprins să săvârşeşti lucrul întru frica de Dumnezeu, ceeace de altul nu se face uşor, astfel trebue ca noi să te ajutăm în zelul şi în buna ta străduinţă, chiar şi peste puterile [noastre]." — Apoi după această introducere, Vasile începe să răspundă pe rând la toate întrebările lui Amfilochie.

Canonul prezent este răspunsul lui Vasile la întrebarea dacă este a se primi în cler un oarecare presviter Vianor, care a depus un jurământ de felul cum a fost jurământul lui Chiriac, despre care vorbeşte canonul 10 al acestui Sf. Părinte. Din textul canonului nu se poate vedea chiar deplin lămurit chestiunea, despre care se tratează. După comentarul lui Zonara dela acest canon, o persoană oarecare notabilă din Antiohia a constrâns prin ameninţări pe unii dintre presviterii din Antiohia să joare că nu vor îndeplini slujba preoţească. Intre presviterii, cari au ascultat de acel notabil, era şi presviterul Vianor. Acest presvi-

ter, căindu-se de ceeace a făcut, s'a dus din Antiohia la Iconia, la Amfilochie şi l-a rugat pe acesta să-l primească în clerul Bisericii Iconiei. Vasile, la întrebarea lui Amfilochie asupra procedurii de urmat în acest caz, spune că dânsul a dat deja o dispoziţie generală (κοινὸν ὅρον) în această privinţă cu privire la toţi clericii din Antiohia, cari au depus acel jurământ împreună cu Vianor şi anume ca să nu slujască în public, ci numai în particular. Şi Vasile a dispus în felul acesta cu scopul ca aceşti presviteri să nu servească drept motive de sminteală în faţa poporului, care putea şti că ei au jurat să nu slujască, iar acum îi vede slujind în public şi că prin urmare şi-au călcat jurământul. Din acest motiv Vasile a conferit lui Vianor dreptul de a putea sluji ca presviter, şi adică cu atât mai vârtos deoarece dânsul nu intenţiona să se înapoieze la Antiohia, unde depusese jurământul, ci să slujască în Iconia, unde se mutase, totuşi acest presviter este obligat să suporte epitimia cuvenită din cauză că din micimea lui de suflet s'a pripit cu depunerea jurământului.[1])

Concesiunea aceasta admisă de Vasile presviterilor din Antiohia de a putea sluji, dar numai în particular, iar nu în public, trebue să se considere ca o excepţie dela norma generală. După canonul 58 al sinodului dela Laodiceia este interzis nu numai presviterilor, ci şi episcopilor, de a aduce sf. jertfă pe ascuns în case particulare. Mai târziu, când se puteau face paraclise şi în case particulare cu încuviinţarea episcopului, prin canonul 31 trulan s'a interzis presviterilor de a sluji în aceste paraclise fără de ştirea episcopului. Vasile cel Mare încă interzice presviterilor sub pedeapsă de a sluji în case particulare (can. 1), întocmai după cum şi alţi Părinţi şi învăţători bisericeşti au condamnat acest lucru.[2]) Vasile a făcut concesiunea aceasta presviterilor din Antiohia numai din cauza împrejurărilor excepţionale create în Antiohia de acea persoană notabilă spre a ocroti de persecuţie pe acei presviteri.

Canonul 18.

În privinţa fecioarelor căzute, care au făgăduit Domnului viaţa cea întru sfinţenie, apoi căzând în patimile trupului şi-au călcat făgăduinţele lor, Părinţii noştri pur-

[1]) Zonara, IV, 139.

[2]) Cyrill alexandr., adv. Anthropomorphitos, cap. 12.; Euseb., in psalm. 27; Iren., lib. IV, c. 26.

tându-se cu bunătate și cu blândeţe faţă de neputinţele celorce alunecă, au legiuit să se primească după un an, la fel orânduind ca pentru ceice se căsătoresc a doua oră. Dar mie mi se pare, că, deoarece biserica, sporind prin harul lui Hristos, se face mai puternică și acum se înmulţeşte tagma fecioarelor, trebue să se ia aminte cu dinadinsul la lucrul, care se cunoaşte prin înţelegerea și prin sensul Scripturii, ce se poate găsi prin interpretare; căci văduvia este mai pe jos pecât fecioria; deci și păcatul văduvelor este mult în urma celui al fecioarelor. Să vedem dar ce a scris Pavel lui Timoteiu: «Iar de văduvele cele mai tinere te fereşte; căci atunci când se înfierbântează împotriva lui Hristos, poftesc să se mărite, având osândă, fiindcă și-au călcat credinţa cea dintâi» [I Tim. 5_{11-12}] Deci dacă văduva se supune sub păcat prea greu, ca una ce a lepădat credinţa în Hristos, ce trebue să socotim despre fecioară, care este mireasa lui Hristos, și vas sfinţit, afierosit Stăpânului? Mare păcat face și ceeace se dă roabă nunţilor celor ascunse, umplând de stricăciune casa, necinstind prin viaţa cea viţioasă pe celce o are; dar cu mult mai rea este mireasa, făcându-se adulteră, și necinstind unirea cu mirele său, dându-se pe sine voluptăţilor celor neastâmpărate. Așadară văduva se osândește ca o roabă stricată; iar fecioara se supune osândei adulterei. Deci precum numim adulter pe celce vieţueşte împreună cu femeie străină, neprimindu-l mai înainte la împărtășire pânăce nu va înceta dela păcat, tot așa vom hotărî și în privinţa celui ce are o fecioară. Dar și aceea trebue să stabilim acuma că fecioară numim pe ceeace de bună voie s'a adus pe sine Domnului, și a renunţat la nuntă, și a preferat viaţa cea întru sfinţenie; iar făgăduinţele le judecăm [primite] de atunci, de când s'a ajuns la maturitatea judecăţii. Căci nici decum nu se cuvine a se considera cu totul hotărîtoare vorbele copilăreşti la unele ca acestea, ci numai după ce a ajuns peste şeasesprezece, sau şaptesprezece ani, fiind stăpână gândurilor sale, și [numai] dupăce cercetată fiind mai mult totuși a rămas statornică [în intenţiunea sa], și stăruind în rugămintele [sale]

de a fi primită, atunci se cuvine a se număra între fecioare, și a confirma făgăduința uneia ca aceasta, și a se pedepsi riguros lepădarea ei [de vot]. Căci pe multe părinții, și frații, și unele dintre rude le aduc mai înainte de vârstă, fără să fi fost îndemnate de impuls propriu spre nemăritare, ci asigurându-și pentru sine ceva lumesc; pe care nu trebue a le primi ușor, până când nu vom cerceta lămurit intențiunea lor proprie.

(19 sin. I ec.; 15,16 sin. IV ec.; 40,44 trul.; 19 Anc.; 6,44, 126 Cartag.; 5 sin. I-II; 44,60 Vasile c. M.).

— Aici nu este vorba despre călugărițe, ci despre fecioarele afierosite *(ἱεράς παρθένους)*, despre cari tratează canoanele 6 și 44 ale sinodului dela Cartagina și despre cari am vorbit între altele și la comentarul canonului 4 trulan. La întrebarea lui Amfilochie cum trebue să se procedeze față de aceste fecioare, dacă-și calcă votul castității depus în mod selemn și cad în desfrâu, Vasile spune că în vechime s'a hotărît a se supune unei epitimii de un an, ca ceice se căsătoresc a doua oră (19 Anc.). Aceasta s'a hotărît atunci din condescendență față de slăbiciunea omenească și din cauză că Biserica lui Hristos încă nu era consolidată în lume, și din cauză că instituția *(τὸ τάγμα)* fecioarelor afierosite era numai în germene; dar astăzi, când lucrurlie stau cu totul altfel, Vasile orânduește ca aceste fecioare, dacă desfrânează, să se supună pedepselor cuvenite adulterilor *(τῷ κρίματι τῆς μοιχλίδος)*, și adică unei epitimii de cincisprezece ani (58,60 Vasile). Vasile, spre a-și motiva dispoziția sa, se referă la Sf. Scriptură și arată că starea de văduvie este mai prejos de cât cea de feciorie, deci dacă văduva se pedepsește când cade în desfrâu, apoi o fecioară se va supune unei pedepse și mai mari, dacă-și calcă votul său; afară de aceasta el aseamănă pe văduve cu sclavele, iar pe fecioare cu miresele oamenilor liberi, și de aici conchide că această pedepsire a fecioarelor afierosite, cari păcătuesc, este corectă. Dar pentru ca în viitor să nu se întâmple acest lucru, Vasile dispune să nu se primească nici o persoană în rândul fecioarelor afierosite până când nu va împlini șaptesprezece sau cel puțin șeasesprezece ani și pânăce nu va putea să raționeze, precum și până nu va fi în stare să-și manifeste voința sa, deoarece voturile depuse mai de vreme nu sunt altceva decât numai cuvinte copilărești (παιδικὰς φωνάς), pe

cari nu se poate pune nici un temeiu; afară de aceasta se întâmplă şi că părinţii sau alte rude constrâng din interesele lor personale pe unele dintre fecioare să intre în rândul fecioarelor afierosite încă din etate minoră, dar atunci dânsele încă nu sunt în stare de a se exprima că vor putea să trăiască necăsătorite, şi apoi din cauza aceasta, când aceste fecioare ajung la vârstă matură, se întâmplă neplăceri în Biserică din partea lor.

Canonul 19.

Iar făgăduinţe ale bărbaţilor nu au cunoscut, decât numai dacă oarecari s'au numărat pe sine în tagma monahilor, cari se vede că în chip tacit primesc neînsurarea. Dar şi în privinţa acelora cred că se cuvine a se proceda [tot] în acel chip, întrebându-i, şi luând dela ei făgăduinţă lămurită; aşa că dacă s'ar întoarce la viaţa de trup iubitoare şi voluptoasă, să se supună epitimiei desfrânaţilor.

(26 ap.; 7, 16 sin. IV ec.; 44 trul.; 19 Anc.; 6, 18, 20, 60 Vasile c. M.).

— Votul fecioriei (τῆς παρθενίας) sau al celibatului (τῆς ’αγαμίας) se poate depune liber de oricare persoană, care face parte din orice clasă socială; dar în cinul călugăresc (ἐν τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων) fecioria şi celibatul sunt condiţii absolute, deoarece călugărul, îndată ce a intrat in cin, chiar şi dacă încă nu a depus votul în mod solemn, totuşi odată cu intrarea în cin a luat asupra sa acelaş vot. Depunerea voturilor călugăreşti, cari se cer astăzi dela toţi ceice doresc să intre în cin, încă nu erau prescrise pe vremea lui Vasile cel Mare şi prin aceasta se explică cuvintele următoare dela începutul canonului: δὲ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδέχεσθαι τὴν ’αγαμίαν (cari se vede că în mod tacit primesc celibatul). Totuşi Vasile este de părerea că dela aceştia trebue să se ceară ca să depună votul solemn al celibatului şi apoi să se pedepsească dacă eventual îl vor călca. — Această dispoziţie este numai un canon general dat de Vasile din prilejul întrebării concrete a lui Amfilochie. Dar acelaş Vasile a emis multe alte canoane pentru viaţa călugărilor şi călugăriţelor, cari canoane şi astăzi sunt în vigoare pentru călugări în Biserica ortodoxă.

Monahismul a existat în Biserică mult mai înainte de Vasile cel Mare; dar încă nu era organizat deplin după anumite canoane, ci călugării trăiau în mânăstirile respective potrivit regulelor şi dispoziţiilor date de superiorii mânăstirilor. Vasile are meritul de a fi organizat monahismul şi viaţa monahală. Intre multe scrieri ale lui Vasile cel Mare, cari ne-au parvenit, există o serie, care poartă numirea de Ἀσκητικά, şi cari se referă mai mult sau mai puţin la monahism. Vasile, înainte de a fi dat însăşi pravilele pentru călugări, a scris trei lucrări scurte: despre sublimitatea ostaşului lui Hristos (monahul), despre desăvârşirea spirituală şi despre viaţa monahală. Pe lângă aceste lucrări, dupăce mai înainte a scris detailat despre judecata divină şi despre credinţă, a mai alcătuit optzeci de canoane *morale*, dintre cari unele canoane au câteva articole (de pildă canonul 70 are 36 articole) şi la fiecare canon şi la fiecare articol sunt citate toate locurile respective din Sf. Scriptură a Testamentului Nou. Dintre aceste canoane multe se referă la astfel de chestiuni, cari fac parte din dreptul general bisericesc, de pildă despre sfinţenia obiectelor sfinţite (can. 30 şi 31), despre simonie (can. 58), despre cinstea cuvenită feţelor sfinţite (can. 61), despre episcopi (can. 70), despre desfacerea căsătoriei (can 73) etc. Vasile, dupăce a întocmit aceste canoane morale (ἠτικά) generale pe baza Sf. Scripturi, a dat două categorii de *canoane speciale pentru călugări*, şi anume unele mai pe larg (ὅροι κατὰ πλάτος) şi altele abreviate (κατ' ἐπιτομήν). Canoane pe larg avem 55, iar abreviate 313. Toate sunt redactate în formă de întrebări şi răspunsuri; şi cele dintâi, cele mai pe larg, expun bazele vieţii monahale, iar celelalte, cele abreviate, expun toate detaliile în privinţa felului, cum să trăiască monahii. Pe lângă aceste canoane Vasile a mai dat *epitimii* (ἐπιτίμια) *pentru călugări şi călugăriţe*, dacă greşesc împotriva vreunuia dintre canoanele emise în privinţa lor, şi anume 60 pentru călugări şi 19 pentru călugăriţe. Toate aceste canoane diferite despre epitimii Vasile mai târziu le-a contras într'o singură lucrare cu titlu: ασκητικαὶ διατάξεις în 34 capitole.[1][2]) — Spre a înţelege deplin canonul prezent (19)

[1]) Toate acestea sunt traduse pe limba rusească în *Hrist Citen.* — Deoarece în monahismul sârbesc aceste canoane admirabile şi sublime ale lui Vasile cel Mare în genere sunt puţin sau prea puţin cunoscute, celce le-ar traduce şi le-ar tipări ar face o faptă foarte bună.

[2]) In limba românească avem lucrarea: „Vechile Rinduieli ale vieţii monahale" (după ediţia rusă a episcopului Teofan, apărută la Moscova

al lui Vasile, precum şi pe toate celelalte, cari tratează despre monahism la tot cazul trebue să se vadă şi să se studieze toate locurile menţionate din 'Ασκητικά de Vasile, deoarece numai atunci se poate înţelege întreaga sublimitate a vieţii monahale.

Canonul 20.

Acele femei, cari în eres fiind, au făgăduit fecioria, apoi pe urmă dimpotrivă ar fi ales nunta, nu socotesc că trebue a se osândi acestea; căci toate câte le spune legea, celor de sub lege le grăeşte [Rom. 3,19]; iar cele nesupuse încă jugului lui Hristos, nici nu cunosc legile Domnului; drept aceea sunt primite la biserică şi iertarea pentru acestea o au din credinţa cea în Hristos. Şi în deobşte cele ce se fac în viaţa catehumenică nu se supun la răspundere; fireşte că pe aceştia biserica nu-i primeşte fără botez; drept aceea la aceştia sunt foarte necesare prerogativele naşterii.

(14 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 5 Neocez; 19 Laod.; 6 Timot. Alex.; 5 Chiril Alex.).

— Pentruca un vot să poată fi acceptat de către Biserică, trebue să se depună în Biserică şi în conformitate cu regulele bisericeşti; iar voturile depuse de persoane cari nu fac parte din Biserică, aşadară voturile depuse afară de Biserică, nu sunt valabile faţă de Bisorică, şi eventuala violare a acestor voturi nu atrag după sine pedepse bisericeşti. Vasile, — fiind întrebat despre votul fecioriei, pe care l-a depus o femeie, care făcea parte dintr'o asociaţie eretică, şi care apoi şi-a călcat acest vot şi s'a măritat, şi mai târziu a părăsit eresul şi doreşte să primească credinţa ortodoxă, — citează cuvintele Ap.-lui Pavel, după cari celece le spune legea, le rosteşte acelora, cari sunt în lege (Rom. 3,19), şi prin urmare ceice sunt afară de acea lege, cari nu mărturisesc credinţa ortodoxă, nici nu sunt legaţi de

in 1892), 1929, Editura Monăstirei Dobruşa, care a apărut din îndemnul Prea Sf. Episcop *Visarion Puiu* al Hotinului şi sub îngrijirea dlui *Constantin N. Tomescu*, profesor la Facultatea de teologie din Chişinău. Aceastǎ lucrare conţine pe lângă rânduielile monahale ale lui Vasile cel Mare, încă şi rânduielile cuviosului Pahomie cel Mare, ale cuviosului Ioan Casian şi ale cuviosului Benedict (N. Tr.).

acea lege, deoarece nu o cunosc, — şi el soluţionează în conformitate cu acestea întrebarea privitoare la femeia respectivă, şi anume că se poate primi în Biserică, fiindcă prin credinţa în Hristos primeşte iertare pentru toate, chiar şi pentru acel păcat. Vasile menţionează aici botezul, şi prin urmare presupune astfel de eretici, cari se pot primi în Biserică numai prin taina botezului (can. 7 sin. II ec.).

Canonul 21.

Dacă un bărbat vieţuind împreună cu o femeie [în căsătorie], apoi nemulţumindu-se cu nunta, ar cădea în desfrâu, pe unul ca acesta îl socotim desfrânat, şi mai mult ii prelungim epitimiile. Însă nu avem canon de a-l supune vinovăţiei adulterului, dacă păcatul se va comite cu cea liberă de nuntă; căci precum se spune, adultera spurcându-se se va spurca şi nu se va întoarce la bărbatul său [Ierem. $3,_1$], şi celce ţine adulteră este fără de minte şi nelegiuit [Pilde $18,_{22}$]; dimpotrivă celce a desfrânat nu se va opri dela împreună vieţuire cu soţia lui. Drept aceea femeia va primi pe bărbatul său, dacă el s'a întors dela desfrâu; iar bărbatul va îndepărta dela casa sa pe cea întinată; şi nu este uşor [a se găsi] motivul în privinţa acestora, dar obiceiul aşa s'a ţinut.

(9,19,21,26,34,37,39,58,59,77,79,80 Vasile c. M; 4 Grig. Nis.).

— Nehotărîrea, ce am văzut-o în canonul al 9-lea al lui Vasile, iese la iveală şi mai mult în canonul prezent. Vasile vorbeşte şi aici de *obiceiul* existent pe vremea sa, întocmai precum a spus aceasta şi în canonul său al 9-lea. Numai că aici scoate în evidenţă în chip expres netemeinicia obiceiului respectiv, şi spune că cu anevoie poate fi motivat *τούτων δέ ὁ λόγος οὐ ῥάδιος*). Potrivit acelui obiceiu, soţul, care s'a făcut infidel faţă de soţia sa, era osândit numai ca ***desfrânat*** (*πόρνος*, formicator) iar nu ca ***adulter*** (*μοιχός*, adulter), dacă a săvârşit păcatul cu o persoană liberă de căsătorie (*ἐλευθέραν γάμου*), deci cu o femeie, care nu are bărbat (*μὴ ἄνδρα ἔχουσαν*), şi soţia lui legiuită nu avea voie să părăsească din cauza aceasta pe un astfel de soţ infidel. Dimpotrivă, soţia, care avea soţ şi s'a făcut infidelă faţă de acesta cu un alt bărbat, fie acela căsătorit, sau necăsătorit, era

osândită ca *adulteră*, şi soţul avea dreptul de a o alunga dela sine. La comentarul canonului 9 al lui Vasile cel mare am văzut că acest obiceiu, potrivit căruia numai soţului i se recunoşteau toate drepturile conjugale, pe când soţia nu se bucura aproape de nici un drept, a trecut în Biserica creştină din legislaţia romană păgână; dar tot acolo am văzut cât de mult osândeau Părinţii şi învăţătorii bisericeşti acest obiceiu. Vasile în acest canon (21) al său scoate în evidenţă absurditatea acestui obiceiu, care totuşi era în vigoare în Biserică şi în secolul al IV-lea, dar despre care obiceiu Zonară în secolul al XII-lea la comentarul acestui canon al lui Vasile spune că este lipsit de raţiune.[1]) Soţul se face vinovat de adulter, dacă comite infidelitate faţă de soţia sa cu altă femeie, fie aceasta căsătorită sau necăsătorită, întocmai dupăcum şi soţia s'a făcut vinovată de adulter, în cazul când comite infidelitate faţă de soţul său cu alt bărbat. Consecinţele adulterului sunt identice atât în privinţa soţului, cât şi a soţiei. Aceasta este învăţătura evanghelică şi patristică, care şi-a găsit expresiune exactă în canonul al 4-lea al lui Grigorie Niseanul, fratele mai tânăr al lui Vasile cel mare, care defineşte drept *ἐπιβουλὴν τε καὶ ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου* (insidiae et injuria quae alteri affertur). Iar că sub expresiunea *τοῦ ἀλλοτρίου* este a se înţelege atât soţul, cât şi soţia, se dovedeşte din următoarele cuvinte ale lui Grigorie din acelaş canon: *μία ἐστίν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικος πρὸς ἄνδρα, καὶ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα.* Numai în secolul al VI-lea a pătruns în legislaţia greco-romană această învăţătură despre egalitatea drepturilor conjugale ale soţului şi soţiei în căsătorie, şi Iustinian între altele a conferit soţiei dreptul de a putea cere despărţirea de soţ, dacă se dovedeşte că soţul trăieşte cu oricare altă femeie şi nu vrea să renunţe la aceasta.[2]) Noi, pe baza acestei învăţături bisericeşti şi în special pe baza canonului 4 al lui Grigorie Niseanul, la comentarul canonului 25 ap. am şi definit adulterul ca pe ***o relaţie ilegală cu o femeie străină sau cu un bărbat străin.***[3])

---

[1]) Sint. At. IV, 149.

[2]) Nov. 117. 9. § 5.

[3]) Dr. Zhishman în lucrarea sa Eherecht (pag. 581) defineşte adulterul ca o relaţie sexuală cu o soţie străină (fleischliche Vermischung mit einer fremden Ehegattin) şi spre a confirma această definiţie a sa despre adulter s'a referit la comentarul lui Valsamon şi al Pidalionului

Canonul 22.

Pe ceice au femei din răpire, dacă ar fi luat ei pe cele logodite mai înainte cu alţii, nu se cade a-i primi mai înainte, până a nu se lua [acelea] dela dânşii şi a se da în stăpânirea logodnicilor celor dintâi, de ar vrea [aceştia] să le ia, sau să renunţe [la ele]. Iar de va lua cineva pe una liberă, trebue a i se lua şi a se da la ai săi şi a se lăsa în socotinţa rudelor, ori părinţi de vor fi, ori fraţi, sau orice fel de ocrotitori ai fetei; şi de ar voi ei a o da lui, să se statornicească căsătoria; iar de nu vor voi, să nu se silească. Însă celce are femeie din necinstire, ori ascunsă, ori siluită, trebue să cunoască epitimia pentru desfrâu. Iar epitimia pentru ceice desfrânează este hotărîtă la patru ani; şi trebue ca în cel dintâiu să se scoată dela rugăciuni şi a se tângui ei înaintea uşii bisericii; iar în al doilea a se primi la ascultare; iar în al treilea spre pocăinţă; în al patrulea să stea împreună cu poporul, fiind îndepărtaţi dela jertfa adusă; [numai] după aceea să li se admită împărtăşirea cu cel Bun.

dela canonului al 4-lea al lui Grigorie Niseanul, şi la Sintagma lui Vlastar. Abstrăgând dela împrejurarea că la acel loc din Sintagma At., pe care Zh. îl citează drept al lui Vlastar (şi acesta ar fi locul *M*, 14 din Sintagma lui Vlastar) nu se găseşte nimic ceeace ar confirma această definiţie, întocmai după cum nici citatele din Valsamon şi Pidalion nu pot servi drept confirmare pentru această definiţie, deoarece cel din Pidalion este obscur prin sine însuşi, iar al lui Valsamon este numai o parafrazare arbitrară la definiţia lui Grigorie Niseanul despre adulter şi astfel toate aceste trei citate sunt slabe, — noi afirmăm că definiţia stabilită de Zh. este greşită, şi mai ales atunci, când se spune că este Feststellung des Kirchlichen Grundsatzes asupra adulterului. Este greştită această definiţie mai ales din cauză că se bazează pe interpretarea unilaterală a canoanelor 9 şi 21 ale lui Vasile cel mare (canonul 4 al lui Vasile in nota 2. dela pag. 582 este citat greşit în locul canonului 21); şi la această interpretare unilaterală dela acel canon al lui Vasile s'au potrivit toate citatele, pe care Zh. le-a pus acolo. De pildă în nota 1 dela pag. 583 dânsul citează drept confirmare comentarul lui Zonara la canonul 9 al lui Vasile, potrivit căruia numai acela se numeşte adulter, care are relaţie cu femeie căsătorită: pe când Zonara aici spune următoarele: „dacă *soţia* îşi părăseşte soţul şi trăieşte cu alt bărbat, este a se considera *adulteră*.... Dacă soţul desface legătura cu soţia sa şi trăieşte cu *alta*, este *adulter*"

(67 ap.; 27 sin. IV ec.; 92,98 trul.; 11 Ancira; 25,26,30,38 40,42, 69 Vasile c. M.).

— În canonul prezent în prima linie se vorbeşte despre ceice răpesc (ἐξ ἁρπαγῆς) pe o fecioară, care este logodită cu altul, şi apoi despre ceice răpesc fecioare libere, nelogodite. Despre toate acestea s'a vorbit suficient la comentariile canoanelor paralele, cari comentarii trebuesc comparate aici. Vasile în privinţa tuturora dispune să se supună epitimiilor pe lângă observarea prescripţiunilor respective. În privinţa celor dintâi, adică a celor cari răpesc logodnice străine, Vasile dispune ca numai în acel caz se pot primi la pocăinţă, dacă se iau dela dânşii femeile.

(Sint. At. IV, 121). Acelaş caz este şi cu citatul din comentarul lui Aristen (Sint At. IV, 123). Citatul din comentarul lui Zonara la canonul 21 al lui Vasile nu dovedeşte nimic în favorul acelei definiţii, precum am spus aceasta mai sus în text. Tot aşa absolut nimic nu dovedeşte nici citatul din Sintagma lui Vlastar, deoarece la acel loc, pe care-l citează Zh. (Sint. At. VI, 379), Vlastar citează numai o lege din dreptul roman vechiu (Dig. XLVIII, 5), care arată cum judeca legislaţia veche romană despre adulter. — Definiţia canonică a adulterului ni se dă în canonul 4 al lui Grigorie Niseanul, pe care am menţionat-o în text, şi oricare altă definiţie a adulterului, care nu se bazează pe aceasta a lui Grigorie Niseanul, nu se poate considera canonică, şi astfel nu este corectă. Am avut prilej (a. 1893) să vorbesc personal cu răp. Zhishman şi l-am făcut atent asupra împrejurării că el însuşi dezavuează în cartea sa definiţia sa proprie despre adulter. La pag. 582 el zice: „nur die Untreue der Frau als eigentlicher Ehebruch gilt, die Untreue des Ehemannes aber nur dann, wenn er sich mit einer verheirateten Person verging, oder bei dem Bestande seiner gesetzmässigen Ehe eine neue schloss". Cu aceasta însă nu se potrivesc cele ce le spune Zh. în §-ul despre condiţiuni, că adulterul ar fi un impediment real la căsătorie (pag. 587 etc.); şi mai puţin se potrivesc cu cele ce le spune despre adulter ca despre motiv de divorţ (pag. 734 etc.), şi în special cu cele ce le citim la pag. 747: „Da aber das von der Kirche angestrebte Princip der rechtlichen Gleichtheit der Ehegaten vorzugsweise hierin eine Abänderung forderte, so wurde mit der Zeit dieses Recht auch der Ehegattin für solche Fälle zugestanden, in denen die Verdorbenheit des Mannes auf die sittliche und religiöse Existenz der Familie vernichtend wirkt...." Dar aceasta este propriu zis celece le-am spus noi la comentariile canoanelor 9 şi 21 ale lui Vasile cel mare, şi celece le-am spus la comentarul canonului 4 al lui Grigorie Niseanul. La acea observaţie a mea răposatul Zhishman a recunoscut că am dreptate şi că a corectat acel capitol, când a pregătit pentru tipar ediţia a II a a cărţii sale, — care ediţie însă, din cauza morţii acestui bărbat eminent şi plin de merite pentru dreptul nostru bisericesc, nu a putut vedea lumina zilei.

pe care şi le-au însuşit prin răpire, şi respectivele se dau înapoi logodnicilor anteriori, cari de altfel au drept de a reprimi sau nu pe fostele lor logodnice. Iar în privinţa celui, care răpeşte pe o fecioară liberă, Vasile dispune ca acea fecioară deasemenea să se ia dela respectivul bărbat şi să se dea părinţilor sau îngrijitorilor fecioarei, ca dânşii să hotărască dacă se învoiesc sau nu ca acea fecioară să se dea de soţie aceluia, care a răpit-o, în cazul, dacă — observă Zonara — însaşi fecioara consimte la aceasta.[1]) Dar ori de s'a încheiat, ori de nu s'a încheiat căsătoria prin consimţământul părinţilor şi al fecioarei, totuşi celce şi-a însuşit femeia, dupăce a dezonorat-o (ἐκ διαφθορᾶς) pe ascuns şi cu sila, trebue să se supună unei epitimii de patru ani, care este hotărîtă pentru adulteri şi numai dupăce a îndeplinit epitimia întreagă potrivit treptelor determinate, se poate învrednici de sf. împărtăşanie. Acest canon al lui Vasile cel mare, care este atât de indulgent faţă de răpitorii de fecioare probabil din consideraţie faţă de familiile respective, şi spre a se împiedeca un rău mai mare, nu a prins putere în practica bisericească, ci dispoziţia canonului 27 al sinodului al IV-lea ecumenic, care s'a repeţit prin canonul 92 al sinodului trulan, şi potrivit căreia fiecare răpitor de fecioare se supune anatemei; iar comentatorii citează drept lege în vigoare dispoziţia legislaţiei greco-romane, potrivit căreia răpitorului de fecioare îi este interzisă căsătoria cu fecioara răpită chiar şi în cazul dacă părinţii fecioarei şi-ar da consimţământul la aceasta.[2])

Canonul 23.

Pentru ceice s'au căsătorit cu două surori, sau cele ce s'au căsătorit cu doi fraţi, noi am emis o scrisoare, a cărei copie am trimis-o cucerniciei tale. Iar celce a luat pe soţia fratelui său, nu se va primi înainte de a se despărţi de ea.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 68, 76, 78, 87 Vasile c. M.; 5 Teofil Al.; 11 Timot. Al.).

— La întrebarea dacă un văduv (sau văduvă) poate în-

[1]) Sint. At. IV, 151.

[2]) Zonara, precum şi Valsamon şi Aristen (Sint. At. IV, 152-153)

cheia căsătorie cu sora răposatei sale soţii (cu fratele răposatului său soţ), Vasile spune că a emis deja epistola (ἐπιστολίδιον) respectivă, dar aceasta este scrisoarea adresată către Diodor, episcopul din Tars, care mai târziu se aminteşte ca al 87-lea canon al lui Vasile, şi potrivit căreia acest fel de căsătorie este foarte strict oprită. Celce a încheiat o astfel de căsătorie, numai atunci poate fi primit la pocăinţă, dacă desface această căsătorie nelegiuită. Cu privire la rest vezi comentarul canonului 87 al lui Vasile.

Canonul 24.

Apostolul a hotărît că dacă văduva, cea socotită în numărul văduvelor, adică cea primită în slujbă de biserică, se căsătoreşte, să se treacă cu vederea. Iar în privinţa bărbatului văduv nu este pusă nici o lege, ci pentru unul ca acesta este deajuns epitimia celor cari se căsătoresc de două ori. Însă văduva, care a ajuns şeasezeci de ani, de ar voi iarăşi să vieţuiască cu bărbat, nu se va învrednici de împărtăşirea celui Bun, până ce nu va înceta de patima necurăţiei. Iar dacă o vom primi pe ea înainte de şeasezeci de ani, vina va fi a noastră iar nu a femeii.

(3 sin. IV ec.; 40 trul.; 38 Cart.; 11 Teof. Al.; 4,41 Vasile c. M.).

— Încă Sf. Scriptură a Testamentului nou a spus (Rom. 7,3; I Cor. 7,39) că fiecare femeie văduvă, care nu depinde de nimeni, este liberă să se căsătorească a doua oră, şi acest lucru îl menţionează şi Vasile cel mare în canonul său al 41-lea. Dar erau un anumit fel de văduve, care erau întreţinute de Biserică şi care alcătuiau o stare specială, numindu-se *văduve ale Bisericii* (αἱ χῆραι τῆς ἐκκλησίας).[1]) Şi despre aceste văduve face menţiune Sf. Scriptură, recunoscând starea lor (I Tim. 5,3 6,16), dar nu permite ca aceste să se primească încă de tinere în grija Bisericii (I Tim. 5,11), ci la tot cazul să împlinească şeasezeci de ani (I Tim. 5,9). Despre acest fel de văduve vorbeşte Vasile în canonul prezent, şi dispune ca fiecare văduvă, dacă a fost primită în starea văduvelor Bisericii înainte de şeasezeci de ani,

[1]) Vezi nota 2 dela pag. 96 din cartea prezentă, vol II, p. I.

şi doreşte să se căsătorească, să se demită de sub îngrijirea Bisericii, şi să fie supusă numai epitimiei celor, cari se căsătoresc a doua oră, întocmai ca şi cel văduv, care doreşte să încheie căsătoria a doua; iar dacă vreo văduvă bisericească a fost primită în tagmă la vârsta prescrisă, aşadar când a împlinit şeasezeci de ani, şi totuşi doreşte şi la această vârstă să trăiască cu bărbat, în acest caz acea femeie fără de minte se lipseşte de sf. împărtăşanie până când nu se lasă de nebunia sa şi până când nu se vindecă de patima sa necurată, — deoarece exact necurăţie (ἀκαθαρσία) se poate numi cazul când unei femei în vârstă îi trece prin minte să aibă relaţie cu bărbat.

Canonul 25.

Celce ţine pe o femeie necinstită de dânsul se va supune epitimiei celei [ce se dă] pentru necinstire, dar se îngădue a avea pe [acea] femeie.

(67 ap.; 22 Vasile c. M.).

— Φθορά (stuprum, viol, desonorare) în adevăratul înţeles al cuvântului se comite faţă de o fecioară, care încă nu a ajuns la vârsta matură, — zice Valsamon la comentarul canonului prezent, — deci această infracţiune se comite de acel bărbat, care a desonorat pe o fecioară tânără şi încă nematură, şi adecă prin siluire (βιασάμενος, 67 ap.). Despre acest păcat se vorbeşte în comentarul 67 ap. Pentru acest păcat se prescrie excluderea păcătosului dela sf. împărtăşanie (67 ap.), iar potrivit canonului 22 al lui Vasile cel mare pedeapsa aceasta trebue să dăinuiască patru ani. După această epitimie respectivul putea să se căsătorească cu acea femeie, pe care a desonorat-o, fireşte dacă nu persistă alte impedimente de căsătorie; dar cu altă femeie nu se poate căsători (67 ap.).

Canonul 26.

Desfrâul nu este nuntă, şi nici început de nuntă; drept aceea, de ar fi cu putinţă să se despartă ceice se împreună prin desfrâu, aceasta este mai bine. Iar dacă cu tot dinadinsul le va plăcea împreună vieţuirea, apoi să cunoască epitimia pentru desfrâu, dar să se permită.

[ca să vieţuiască la olaltă] ca să nu se întâmple ceva mai rău.

(4, 21, 22, 59, 79, 80 Vasile c. M.).

— În canonul prezent se vorbeşte despre acel bărbat liber şi acea femeie liberă, cari se împreună prin desfrânare (κατὰ πορνείαν συναπτομένους, per fornicationem conjuncti), dar nu au încheiat căsătorie legiuită, deci nu sunt soţ şi soţie. În privinţa acestora zice Vasile că cu orice chip trebue să se urmărească despărţirea lor, deoarece desfrâul nu este nuntă, nici început de nuntă, sau, precum spune Zonara, nu se poate considera nici ca pricină pentru căsătorie (γάμου ἀφορμή)[1]. Dacă nu se poate realiza despărţirea respectivilor, nici a-i îndupleca să încheie căsătorie legală, atunci trebue să fie supuşi epitimiei pentru desfrâu şi să li se admită a vieţui la olaltă, ca nu cumva să se întâmple ceva mai rău (ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται), adică, zice Zonara, ca nu cumva, dupăce au fost despărţiţi, să înceapă din nou a se întâlni în secret şi a păcătui, sau ca femeia, silindu-se a se căsători cu altcineva, să comită după aceea adulter, sau în sfârşit ca nu cumva să se întâmple sinucidere, când acele două persoane, cari se iubesc, vor vedea că sunt împiedecate prin forţă de a se bucura de amorul lor[2])

Spre a înţelege bine dispoziţia acestui canon, trebue să ne aducem aminte de timpul, în care s'a emis, şi că ce fel de concepţii au dominat pe atunci în viaţa socială asupra căsătoriei, şi adică sub ocrotirea legilor greco-romane. Multe veacuri au trebuit să treacă până când în societatea creştină a prins rădăcini concepţia că numai acea căsătorie să se considere legiuită, care a fost binecuvântată de Biserică. Numai în secolul al IX-lea s'a reglementat în chip stabil acest lucru, când împăratul Leon Filosoful a emis novela sa (89), potrivit căreia numai acea căsătorie este a se considera legală, care a fost binecuvântată de Biserică.[3]) Până la acest timp, şi mai ales în veacurile mai vechi, erau în vigoare în privinţa căsătoriei aproape exclusiv prescripţiunile legislaţiei greco romane. Potrivit acestei legislaţii, pe lângă căsătoria legală (legitimum matrimonium), era tolerată în socie-

[1]) Sint. At IV, 159.

[2]) Sint. At. IV, 160.

[3]) Zachar., Jus. gr. rom. III, 185.

tate şi un fel de împreună vieţuire a unui bărbat, care nu era în legătură de căsătorie, cu o femeie liberă, care vieţuire în dreptul roman se numea *concubinatus* (concubinaj). Aceasta se întâmpla în societatea romană din diferite motive, dar mai ales din cauza deosebirii sociale existente între două persoane, care se iubeau. Împăratul Iustinian a recunoscut încă şi o anumită legalitate în privinţa concubinajului. Dacă cele două persoane declarau în public şi în faţa martorilor că vor vieţui împreună, şi dacă această vieţuire a lor dealtfel nu venea în conflict cu legile, acest fel de vieţuire era considerată *admisibilă*, şi copiii în anumite cazuri se puteau legaliza, ba chiar şi concubina avea dreptul de a moşteni din averea rămasă după bărbatul răposat.[1] Acest fel de împreună vieţuire îl înţelege Vasile în canonul prezent (26) sub cuvântul τό συνοικέσιον (consortium); şi el precum la emiterea canoanelor sale în general ţinea seama totdeauna de prescripţiunile din fiinţă ale legislaţiei lumeşti, astfel şi aici are în vedere această împrejurare, şi deşi nu voeşte, ceeace din punct de vedere bisericesc nici nu se putea, să recunoască concubinajului vreo importanţă legală, totuşi în cazul extrem îl tolerează, — ca nu cumva să se întâmple ceva mai rău. — Concubinajul, ca un fel de împreună vieţuire a bărbatului cu femeia, recunoscută în chip legal, şi-a pierdut importanţa de mai înainte abia pe la jumătatea veacului al VIII-lea, când s'a emis ecloga respectivă de către împăraţii Leon Isaurul şi Constantin Copronimul;[2] iar apoi în a doua jumătate a secolului al IX-lea împăratul Vasile Macedoneanul a emis dispoziţia, potrivit căreia nimeni nu poate ţinea concubină în casa sa, ci ori să se căsătorească cu dânsa, sau să o îndepărteze din casa sa.[3]

Dupăce concubinajul a fost despoiat prin legislaţia grecoromană de orice importanţă legală şi dupăce prin novela menţionată a împăratului Leon Filosoful s'a proclamat că numai căsătoria binecuvântată de Biserică este legală, atunci fireşte că a încetat şi valabilitatea dispoziţiei excepţionale din canonul prezent al lui Vasile cel mare, şi au trebuit să se desfacă toate legăturile dintre bărbaţi şi femei, afară de legăturile de căsătorie.

[1]) Vezi Nomoc. în XIV tit.; cap. XIII, 5 (Sint. At I, 302).
[2]) Tit II, c 8; Compară: Cormciaia, cap. 49, 2, 8 (Ediţia cit. II, 108).
[3]) Prochiron, IV, 26.

Canonul 27.

In privința presviterului, care din neștiință s'a alunecat la nuntă nelegiuită, am hotărît cele ce trebuia: adică să aibă parte de împreună ședere [cu presviterii], dar de celelalte lucrări să se rețină; căci destulă este unuia ca acestuia iertarea. Iar celce este dator a purta grijă de ranele sale e nepotrivit a binecuvânta pe altul; căci binecuvântarea este împărtășire de sfințenie; iar celce nu are aceasta, din cauza greșelii neștiinței, cum o va da altuia? Deci nici în public, nici în deosebi să nu binecuvinteze, și nici să nu împărțească altora trupul lui Hristos, nici să nu slujască altceva, ci mulțumindu-se cu întâietatea șederii să se tânguiască către alții și Domnului, ca să i se ierte lui păcatul cel dintru neștiință.

(19 ap.; 3, 26, 54 trul.; 9 Neocez.).

— Sinodul trulan a primit în canonul său al 26-lea literal canonul prezent al lui Vasile, potrivit căruia presviterul, care din neștiință (*κατα ἄγνοιαν*) a încheiat căsătorie ilegală (*ἄθεσμος*), se despoaie de dreptul de a săvârși sfintele slujbe și i se îngăduie să se bucure numai de numirea de preot și de onorul șederii (*καθέδρας*) între preoți, firește dacă a desfăcut căsătoria, — precum adaogă acel canon trulan, — pe care a încheiat-o din neștiință împotriva prescripțiunilor legale; iar dacă a făcut aceasta cunoscând prescripțiunile legii, potrivit cărora căsătoria respectivă îi era interzisă, în acest caz se despoia și de numirea de preot și era supus prescripțiunilor dreptului civil despre căsătoriile ilegale și interzise.[1]) — Valsamon împarte căsătoriile ilegale, (*οἱ κεκωλυμένοι γάμοι*), potrivit dreptului roman, în trei categorii: *νεφάριον γάμον* (nefariae nuptiae, căsătorii necuviincioase), pe care dealtfel o numește și *παράνομον* (praeter leges), ***căsătorie potrivnică legilor***, apoi cea *δαμνάτον* (demnatae nuptiae, căsătorie condamnată) sau altfel *κατάκριτον* (condemnatae nuptiae), ***căsătorie osândită*** și în fine *ἴγκεστον* (incestae nuptiae, căsătorie incestuoasă), care se numește și *'αθέμιτον* (nefariae), ***căsătorie ilegală***. Din categoria primă fac parte acele căsătorii, cari se împotrivesc prescripțiunilor dreptului civil, de pildă, căsătoria tu-

---

[1]) Valsam. IV, 163.

torelui cu persoana, care potrivit legii îi este dată în grijă, din categoria a doua fac parte căsătoriile cu călugăriţele sau cu fecioarele, cari au făcut vot de feciorie, iar din categoria a treia căsătoriile încheiate în grade de rudenie interzise.[1]) Dealtfel în uzul canonic toate căsătoriile interzise mai simplu se numesc ἄθεσμοι γάμοι (nefariae nuptiae, căsătorii nelegiuite) întocmai ca în canonul prezent al lui Vasile. — Vasile, emiţând această dispoziţie a sa împotriva preotului, care deşi din neştiinţă a încheiat căsătorie ilegală, invocă drept motiv al rigoarei canonului împrejurarea că nu este consult să binecuvinteze pe altul celce însuşi a păcătuit şi celce în cursul întregei sale vieţi trebue să roage pe Dumnezeu ca să-i ierte păcatele. Această rigoare se explică prin însăşi slujba preotului şi prin situaţia lui în societatea omenească, deoarece, întâi, dela ceice sunt chemaţi să păşască la altarul divin şi să săvârşească tainele divine se cere şi trebue să se ceară deplină curăţenie sufletească şi trupească, dar nimic nu se împotriveşte curăţeniei atât de mult ca acea necurăţenie trupească, care-şi are rădăcina în căsătoria ilegală, în care bărbatul şi femeia, cari alcătuasc un corp, se întinează unul pe altul cu necurăţenie. Apoi aceiaşi rigoare o presupune şi însaşi slujba preoţească, care are chemarea de a distribui altora sfinţenia mântuitoare prin rugăciune şi prin funcţiuni preoţeşti; dar cum va face aceasta preotul, care în urma păcatelor sale a pierdut el însuş această sfinţenie? Căci deşi isvorul tuturor sfinţeniilor este harul divin, fiind preoţii numai slujitorii şi mijloacele, prin cari acela lucrează asupra oamenilor, totuşi celce în urma impedimentelor respective legale se aşează în chip ilegal în calitate de slujitor al sfintelor taine şi astfel nu poate fi mijlocitor curat şi adevărat pentru sfinţirea mântuitoare a altora. Şi în fine rigoarea aceasta este îndreptăţită şi din cauza consecinţelor necondiţionate ale căsătoriei ilegale a preoţilor atât în privinţa familiei însaşi, cât şi a societăţii, deoarece ilegalitatea căsătoriei prin sine însaşi îi face ilegali şi pe copiii, cari se nasc din astfel de căsătorii, şi prin aceasta se pătează familia întreagă, şi preotul, oricât ar trece el în alte privinţe ca model, nu poate avea în societate acea importanţă, ce ar trebui să o aibă în urma situaţiei sale de preot şi de păstor. Din cauza aceasta Sf. Scrip-

[1]) Sint. At. IV, 122. — Comp. comentarul canonului 19 ap. din Pidalion (Ed. cit. pag. 20).

tură dispune a fi cu deosebită atenţie asupra vieţii familiare a celui, care va fi ales pentru preoţie, ca viaţa lui să fie curată şi neexcepţională şi ca întru toate să corespundă demnităţii cinului preoţesc (I Tim. 3,2 etc.).

Canonul 28.

Mi se pare că este absurd dacă cineva depune făgăduinţa să se reţină de cărnurile de porc. Drept aceea binevoieşte a-i învăţa să se reţină dela voturile şi făgăduinţele fără de rost; însă admite că întrebuinţarea [cărnurilor de porc] este indiferentă, căci nici o făptură a lui Dumnezeu nu este de lepădat, dacă se ia cu mulţumire [I Tim. 4,4]; deci făgăduinţa este ridicolă, iar nu înfrânarea necesară.

— Canonul acesta este înţeles din însuşi textul său.

Canonul 29.

Stăpânitorilor, cari se jură să facă rău supuşilor, li se cuvine tratament deosebit. Şi tratamentul pentru aceştia este de două feluri: unul adică a-i învăţa să nu se jure lesne; iar celalalt [este] să nu stărue în hotăririle cele rele. Drept aceea angajat fiind cineva de mai inainte prin jurământ să facă rău altuia, acela să dovedească pocăinţă pentru pripirea jurământului, dar să nu susţină răutatea sa cu pretextul respectării [jurământului]. Căci nici lui Irod nu i-a fost de folos că a jurat, carele, ca să nu calce jurământul, s'a făcut ucigaş al Proorocului. În general jurământul este oprit; dar cu atât mai mult se cuvine a se osândi celce s'a făcut pentru o răutate. Drept aceea celce s'a jurat trebue să se căiască, iar nu să se sârguiască a-şi împlini nelegiuirea. Examinează adică mai pe larg absurditatea. De s'ar jura cineva să scoată ochii fratelui, oare bine este a se înfăptui una ca aceasta? de s'ar jura cineva să ucidă? în scurt dacă va călca cineva o poruncă în urma jurământului. Că am jurat şi am ţinut, nu păcatul, ci să păzesc judecăţile dreptăţii tale [Ps. 118,106]. Şi precum porunca se cade a întări

cu judecăţi nestrămutate, aşa se cade în tot chipul a se desfiinţa şi a se stârpi păcatul.

(25 ap.; 95 trul.; 10, 17, 28, 64, 81, 82 Vasile c. M.).

— ***În general orice jurământ este interzis*** (*ἅπαξ μὲν ὁ ὅρκος ἀπηγόρευται*), dar mai ales este de osândit acela, care se face spre ceva rău — zice Vasile cel mare în canonul său prezent; iar răspunzând lui Amfilohiu, care l-a întrebat că ce trebue să facă cu acei stăpânitori, cari s'au jurat să facă rău supuşilor lor, şi aceasta o făceau între altele din motivul ca nu cumva să calce jurământul depus, Vasile zice să-i înveţe a nu comite răul, şi că acel fel de jurământ prin sine însuş este ilegalitate. Apoi explică celece le-a spus şi le confirmă prin pilde.

Dealtfel din cuvintele din canonul prezent al lui Vasile cel mare, pe cari le-am citat mai sus nu trebue să se conchidă că orice jurământ este în chip ***absolut*** interzis; ci dispoziţia acestui canon în privinţa jurământului trebue pusă în legătură cu celelalte canoane ale acestui Sf. Părinte, şi în conformitate cu acestea să se judece în privinţa acestei chestiuni. Vasile între celelalte canoane în canonul său al 64-lea holărăşte epitimie de zece ani pentru celce-şi calcă jurământul. Deci dacă el pedepseşte pe omul, care-şi calcă jurământul, aceasta însemnează că şi Vasile recunoaşte jurământul, care prin sine însuşi este îngăduit. Jurământul se admite dacă se bazează pe dreptate şi dacă este legal, şi numai jurământul ilegal şi nechibzuit este interzis. Aşa este şi după dreptul divin. Jurământul este orânduit de Sf. Scriptură a Testamentului vechiu. «Jurământ să fie între noi» porunceşte Dumnezeu Israiltenilor prin Moisi (II Moisi, 22_{11}). Împăratul Avimeleh confirmând făgăduinţa sa lui Avraam, îi zice acestuia: „Jură-mi pe Dumnezeu", şi Avraam zise: „Jur, şi amândoi s'au jurat" I Moisi, $_{23-31}$). David scrie: „Juratu-m'am şi am făgăduit să păzesc poruncile Tale" (Ps. $118_{,116}$). În Testamentul Nou însuş Iisus Hristos a confirmat jurământul pe numele lui Dumnezeu la judecată, când la întrebarea arhiereului: „Jură-te pe Dumnezeu cel viu", a răspuns: „Tu ai zis." (Mat. $26_{,63-64}$), căci la judecătoria Evreilor era obiceiul ca judecătorul să rostească formula jurământului, iar respectivul răspundea numai cu „amin", sau cu „tu ai zis". Atât Sf. Scriptură a Testamentului Vechiu, cât şi a Testamentului Nou, îngăduind jurământul pe Dumnezeu, interzice numai jurământul fals, şi îl opreşte în chip riguros. „Nu juraţi strâmb

întru numele meu şi să nu profanezi numele Dumnezeului tău. Eu sunt Iehova" (III Mois', $19_{,12}$), — porunceşte Dumnezeu poporului său. Domnul porunceşte casei lui Iuda prin prorocul Zaharia: „Vorbiţi adevărul unul altuia, faceţi judecata adevărului şi a păcii la porţile voastre, şi nu plănuiţi rele în inimile voastre unul altuia, şi nu iubiţi jurământul mincinos, căci toate acestea sunt cele ce le urăsc, zice Iehova" (Zahar. 8_{16-17}). Sunt cunoscute jurămintele fariseilor, prin cari cu vicleşug voiau să înlocuiască jurămintele Testamentului vechiu, precum este cunoscută şi osânda lui Hristos rostită asupra acestor fel de jurăminte (Mat. 5_{33-37}; $23_{,16-22}$). Iisus Hristos totdeauna a condamnat jurămintele false, precum şi pe acelea, pe cari respectivii le iscodeau spre paguba dreptăţii. El a condamnat şi jurămintele superflue, potrivit poruncii Domnului: „Nu lua numele Domnului Dumnezeului tău în deşert". În minunata Sa cuvântare de pe munte (Mat. $5_{,8}$ etc.). Hristos învaţă pe ucenicii săi şi printr'inşii lumea întreagă despre perfecţiunea morală creştină în general şi în special despre jurământ. În sensul acestor cuvinte ale lui Hristos este de condamnat dacă omul jură strâmb, dacă face vot cu jurământ pentru ceva şi apoi nu-l ţine, dacă se joară pe orice, iar nu pe numele lui Dumnezeu, numai pentru ca să fie legat mai puţin prin jurământ, şi in fine dacă se joară pe numele lui Dumnezeu fără necesitate şi în chip superfluu; dar cel mai înalt grad de perfecţiune morală este acela dacă creştinul nici odată nu se jură, adică dacă dânsul ar fi atât de drept şi de bun, încât oricine să-i dea crezământ când zice: da, da, nu, nu. Aceste se confirmă şi prin învăţătura Ap.-lui Ioan despre această chestiune: „Înainte de toate, fraţilor, nu juraţi, nici pe cer, nici pe pământ, nici pe orice alt jurământ, ci fie al vostru aşa, aşa, şi al vostru nu, nu, ca să nu cădeţi sub osândă" (5_{12}); cu alte cuvinte: nu vă juraţi cu nici un jurământ, care nu este potrivit învăţăturii creştine, nici prea des şi fără necesitate, ca nu cumva jurându-vă să uitaţi jurământul şi să-l călcaţi, şi din cauza aceasta să păcătuiţi în faţa lui Dumnezeu. Dar, precum am văzut acum, dreptul divin nu numai că nu a oprit jurământul, ci în anumite cazuri l-a şi demandat, şi anume jurământul drept în caz de necesitate şi în cazuri importante. În acest sens sunt a se lua acele cuvinte din canonul prezent (29) al lui Vasile, pe cari le-am menţionat la începutul comentarului prezent. Potrivit sensului acestei dispoziţii de drept

divin au fost emise toate prescripțiunile legislației lumești referitoare la jurământ. Pe timpul împăratului Constantin era deja introdus jurământul creștin la prilejurile solemne,[1]) și apoi aceasta s'a confirmat prin legislația lui Iustinian.[2]) Prin novela respectivă Iustinian a dispus ca fiecare judecător să depună jurământ pe sf. Evanghelie[3]); tot astfel și fiecare episcop trebuia să joare pe sf. Evanghelie, că nu se va aservi simoniei[4].)

Canonul 30.

În privința celorce răpesc nu avem un canon vechiu, ci am exprimat socotința [noastră] proprie, ca trei ani să fie afară de rugăciune atât dânșii cât și ceice răpesc împreună cu ei. Iar pentru aceeace nu se face cu silă, nu este a se da socoteală, dacă nu se va fi întâmplat nici necinstire, și nici n'a premers furarea lucrului; iar văduva este stăpână de sine, și stă în voia să de a urma [pe răpitor]; drept aceea noi nu avem să purtăm grijă de aparențele exterioare.

(67 ap.; 27 sin. IV ec.; 92, 98 trul.; 11 Ancira; 4, 22, 25, 26, 38, 40, 41, 42, 53, 69 Vasile c. M.).

— Vasile, vorbind în canonul prezent despre ***răpirea de fecioare*** (*ἁρπάγη*), face deosebire între răpirea, care se face prin constrângere, și între ceeace se face fără de constrângere (*μη βιαίως*). Despre cea dintâi zice că-și exprimă socotința sa proprie (*ἰδίαν γνώμην*), când prescrie epitimle de trei ani pentru răpitor, precum și pentru ceice iau parte împreună la răpire. La comentarul canonului 22 al lui Vasile am spus cum trebue să se înțeleagă această pedeapsă. Pentru al doilea fel de răpire Vasile nu prescrie nici un fel de pedeapsă, dacă adică femeia de bună voie s'a dus cu bărbatul respectiv, și dacă din acest prilej nu a fost desonorată (*φθορά*), nici nu a fost furată (*κλοπή*), adică dacă respectivul nu a desonorat fecioara înainte de a fi venit ea în casa sa, sau dacă nu a avut cu dânsa mai înainte relații vinovate. Canoanele sinodului al IV ecumenic (can. 27) și ale si-

---

[1]) Cod. Theod XI, 39, 3.
[2]) Cod. Iust. II, 59, 1., IV, 20, 9.
[3]) Nov. 124, 1.
[4]) Nov. 123. 1., 137, 2.

nodului trulan (can. 92) ne spun că şi această dispoziţie a lui Vasile a fost modificată mai târziu. — Dealtfel după Vasile cel Mare nici acest al doilea fel de răpire nu este liberă de pedeapsă canonică, dacă femeia respectivă se găsea supusă puterii celor mai bătrâni şi dacă prin urmare nu era stăpână de sine (*αὐτεξουσίῳ*), deoarece în această situaţie dânsa nu are dreptul de a încheia singură căsătorie cu un bărbat, şi respectivul, sub a cărui putere se găseşte, după voia sa poate să o înapoieze iarăşi la casa sa (38, 42 Vasile c. M.). Şi din aceasta Vasile în canonul prezent (30) conchide că văduva este stăpână pe sine şi de voinţa sa depinde să urmeze pe răpitor, aşa că celce răpeşte pe o astfel de femeie văduvă nu se supune pedepsei. — Vasile încheie canonul prezent cu advertismentul de a nu avea grijă de aparenţele exterioare (*ὥστε τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον*); iar aceasta după comentarul lui Valsamon dela acest canon însemnează că: „dacă femeia poate se ruşinează să meargă singură la bărbatul, care o iubeşte şi pe care dânsa îl iubeşte, atunci se preface că a fost răpită de acel bărbat, dar în realitate după voia sa s'a dus la dânsul, aşa că noi să nu purtăm grijă de cele ce se arată la aparenţă, ci să avem grijă de adevăr".[1])

Canonul 31.

Femeia, căreia i s'a dus bărbatul, şi a dispărut, dacă se însoţeşte cu altul mai înainte de a se încredinţa despre moartea aceluia, este adulteră.

(93 trul.; 36, 46 Vasile c. M.).

Vezi comentarul canonului 93 trulan, în care canon se cuprinde canonul prezent al lui Vasile.

Canonul 32.

Clericii, cari au păcătuit păcat de moarte, se vor scoate din treapta [lor], dar nu se vor opri dela comuniunea laicilor; căci nu vei pedepsi de două ori pentru acelaşi [păcat].

(25, 29, 30 ap.; 9 sin. I ecum.; 4, 21 trul.; 1, 8 Neoces.; 27 Cart; 3, 51, 70, 82 Vasile c. M.).

[1]) Sint. At. IV, 171.

Vasile în canonul său prezent repeţeşte dispoziţia canonului 25 ap., potrivit căruia un membru al clerului se scoate din treapta sa pentru păcatele respective, dar nu se opreşte totodată şi dela sf. împărtăşanie, şi adică potrivit principiului canonic general în privinţa pedepsirii preoţilor, menţionat la comentariile 5 şi 25 ap., pe cari le citează şi Vasile în canonul său prezent.

Vasile în canonul său prezent califică păcatul din chestiune drept *păcat de moarte* (τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν, peccatum ad mortem, sive mortale). Aşa (păcate de moarte) se numesc unele păcate de către Sf. Scriptură, deosebindu-le de păcatele, cari nu sunt de moarte (I Ioan, 5, $_{16-17}$). Zonara explică acest lucru şi zice că păcatul de moarte este acel păcat, care a fost comis, dar nu este păcat de moarte acel păcat, pe care cineva a intenţionat să-l comită, dar în realitate nu l-a comis.[1] În conformitate cu aceasta se poate aprecia, la cari păcate se gândeşte Vasile în acest canon al său, şi dacă comparăm cele ce le orândueşte Vasile în canoanele sale 69 şi 70 în privinţa diferitelor păcate ale clericilor şi că aici el prescrie pedepse mai uşoare, apoi trebue să admitem că dânsul în acest canon al său (32) se gândeşte la păcate grele, pentru cari el dispune degradarea definitivă pentru celce este prins în vreun asemenea păcat. Dealtfel nu trebue să se creadă că aici Vasile se gândeşte la cele mai grele păcate, pe care le poate comite un cleric, deoarece pentru acest fel de păcate clericul nu numai se cateriseşte, ci se exclude şi din comunitatea bisericească a laicilor, ca de pildă pentru simonie (vezi can. 29, 30, 64 ap.).

Canonul 33.

Femeia, care a născut în călătorie, şi n'a purtat grijă de cel născut, să se supună vinovăţiei ucigaşului.

(52 Vasile c. M.).

— Aici nu trebue să se înţeleagă acea femeie, care a născut în călătorie şi intenţionat şi-a părăsit copilul ca să moară, deoarece nu încape îndoială că acest fel de femeie este ucigaşă, şi deci pentru acest caz nici nu ar fi nevoie de canon special. Ci Vasile cel Mare supune pedepsei pentru ucidere şi pe femeia, care naşte în călătorie şi îşi părăseşte copilul său, şi acest copil se ia în primire şi se păstrează în viaţă de altcineva[2]. Acesta

[1]) Sint. At. IV, 173.
[2]) Valsamon, IV, 176.

este sensul canonului prezent —, despre ceeace Vasile ne dă lămuriri mai detailate în canonul său al 52-lea.

Canonul 34.

Pe femeile, cari au comis adulter şi din evlavie au mărturisit, sau vădite fiind în oarecare chip, Părinţii noştri au oprit de a le da la iveală în public, ca nu cumva vădindu-se să le oferim cauză spre moarte; dar au poruncit ca ele să stea fără de împărtăşire până se va împlini timpul pocăinţei.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 21, 31, 35, 36, 46, 48, 58, 77, 80 Vasile c. M.).

— Acest canon este excepţie dela canonul 58 al aceluiaş Sfânt Părinte. In acel canon Vasile prescrie pentru adulter epitimie de cincisprezece ani, care trebue îndeplinită *în public* potrivit gradelor determinate; în canonul prezent admite a se renunţa la publicitate, când este vorba despre o femeie, care a comis adulter şi acest adulter nu s'a întâmplat spre scandalizare publică, ci duhovnicul l-a cunoscut din însaşi mărturisirea păcătoasei, fie aceastǎ mărturisire făcută de bună voie, sau prin constrângerea împrejurărilor. Pentru acest caz adică Vasile dispune, ca femeia respectivă totuşi să fie supusă epitimiei, şi anume să rămână fără sf. împărtăşanie atâţia ani, câţi se prescriu pentru adulteri, numai că nu este obligată o suporta această epitimie în public, stând cu ceialalţi păcătoşi în respectivele trepte de pocăinţă, ci poate sta în biserică la rugăciuni cu credincioşii, pentruca să nu se observe că dânsa a comis un păcat greu. Vasile dispune în felul acesta, ţinând seama de slăbiciunea femeiască în general, şi pentruca după posibilitate să fie ferit de publicitate acel păcat al femeii, care ar fi nu numai spre paguba reputaţiei familiei, ci şi a societăţii însaşi. — Dealtfel epitimia pentru adulter s'a redus prin canonul 87 trulan.

Canonul 35.

Iar în privinţa bărbatului părăsit de soţie trebue a se ţinea seama de pricina părăsirei, şi de se va vădi că s'a dus fără de motiv, el adică este vrednic de iertare,

iar ea de pedeapsă; şi lui i se va da iertare spre a se împărtăşi cu biserica.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 9, 21, 77 Vasile c. M.).

— Sinodul trulan a citat acest canon al lui Vasile în canonul său al 87-lea, şi comentarul acelui canon serveşte de comentar şi pentru acest canon al lui Vasile.

Canonul 36.

Femeile ostaşilor, cari s'au măritat, când lipseau bărbaţii lor, se supun [aprecierii] după aceiaşi consideraţiune ca şi cele, cari în urma absenţei bărbaţilor, nu au aşteptat înapoierea [lor]. Totuşi, în acest caz fapta are oarecare iertare, deoarece există mai multă bănuială de moarte.

(93 trul., 31, 46 Vasile c. M.).

— Canonul prezent împreună cu canoanele 31 şi 46 ale acestui Sfânt Părinte au fost primite în canonul 93 al sinodului trulan, al cărui comentar să se compare aici.

Canonul 37.

Celce s'a însurat, dupăce i s'a luat cea străină [cu care a vieţuit ilegal], în privinţa celei dintâi se va învinovăţi de adulter, iar pentru cea a doua neînvinovăţit va fi.

(87 trul.; 21, 34, 39, 48, 58, 77 Vasile c. M.).

— Femeie *străină* (*ἀλλοτρίαν*, alienam) se numeşte în acest canon femeia, care este legată prin căsătorie legală, sau fecioara, care este legal logodită cu cineva.[1]) Deci bărbatul, care a comis adulter cu o astfel de *ἀλλοτρίαν*, şi aceasta, fiind soţia altuia, a fost luată dela dânsul prin sentinţă judecătorească, sau dacă era logodit şi respectiva nu voia să trăiască mai departe cu dânsul, şi dupăce acea femeie s'a luat dela el, încheie căsătorie cu altă femeie liberă, acest bărbat, potrivit canonului prezent, în privinţa acelei femei, cu care a trăit nelegiuit, se supune epitimiei rânduite pentru adulteri, iar în privinţa altei femei

1) Valsamon, IV, 181.

nu se va supune nici unei pedepse. Dealtfel cea din urmă nu trebue să se înţeleagă în sensul căsătoriei bisericeşti, ci a acelui fel de împreună vieţuire a bărbatului cu femeia, despre care s'a vorbit în canonul 26 al lui Vasile, deci în sensul de concubinaj, deoarece dacă s'ar înţelege căsătoria bisericească legală, apoi celce s'a făcut vinovat de adulter numai atunci poate încheia căsătorie, dacă a rămas văduv şi dupăce a împlinit întreaga epitimie de cinsprezece ani (58 Vasile) sau de şapte ani (87 trul.); iar dacă prin adulterul său a dat motiv pentru divorţ, atunci niciodată nu se mai putea căsători (48 Vasile).

Canonul 38.

Fecioarele, care fără înovirea tatălui au urmat [bărbaţilor], desfrânează; dar împăcându-se părinţii, se pare că fapta ia vindecare. Însă nu se vor primi la împărtăşire îndată, ci vor face epitimie trei ani.

(22, 40, 42 Vasile c. M).

— În vechiul drept roman de mult fiinţa legea, potrivit căreia căsătorie legală (justum matrimonium) se putea încheia între altele numai dacă consimţeau la căsătorie cei mai bătrâni: părinţii, tutorii; stăpânii; iar orice căsătorie, care nu se încheia cu observarea acestor condiţiuni, nu era considerată drept căsătorie legală.[1]) Această prescripţie a dreptului roman se baza pe raportul de drept natural şi divin dintre părinţi şi copii, dintre cei mai bătrâni şi cei mai tineri. Şi deşi această prescripţie a dreptului roman a fost respectată ca atare în Biserică dela începutul existenţii ei, totuşi din cauză că în legislaţia bisericească nu exista în privinţa aceasta dispoziţie expresă, s'a născut îndoiala ori de are obligativitate şi în Biserică dispoziţia respectivă a dreptului roman. Din cauza aceasta Amfilohie pune întrebare lui Vasile cel Mare în această chestiune, la care întrebare Vasile în general a dat răspuns încă în canonul său la 22-lea, iar în special a răspuns în canoanele sale 40 şi 42.

Nu este căsătorie, ci desfrâu, când o fecioară se căsă-

---

[1]) Prescripţiile respective ale instituţiunilor lui Iustinian, aşa cum se citează în Vasilicale, noi le-am citat în nota 13 dela § 181 al dreptului nostru bisericesc (trad. rom.).

torește cu un bărbat fără consimțământul tatălui său, — zice Vasile în canonul prezent, și prin aceasta arată cât de importantă condiție este consimțământul părinților pentru legalitatea unei căsătorii. Pentru fiecare fecioară, care se mărită fără consimțământul părinților, Vasile prescrie ca trei ani să nu se învrednicească de sf. împărtășanie, și aceasta numai în cazul, dacă părinții își vor da ulterior consimțământul, — altfel acea căsătorie se va desface ca ilegală. In privința celorlalte vezi comentariile dela canoanele 40 și 42 ale acestui Sfânt Părinte.

Canonul 39.

Ceeace viețuește împreună cu adulterul, adulteră este tot timpul [cât viețuește cu acela].

(48 ap ; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 21, 34, 37, 58, 77 Vasile c. M.).

— In original acest canon sună astfel: Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα, μοιχαλίς ἐστι πάντα τὸν χρόνον (quae vivit cum adultero, est toto tempore adultera). Potrivit comentarului lui Valsamon dela acest canon[1]), aici nu trebue să se înțeleagă că fiecare femeie, care trăește cu un adulter, este adulteră fără nici o deosebire, deoarece de pildă soția legiuită a adulterului, dacă și trăiește cu dânsul, nu se supune nici unei epitimii; ci trebue să se înțeleagă femeia măritată, care a comis infidelitate față de soțul său cu un adulter. O femeie de acest fel, după moartea soțului său legiuit, voia să închèie căsătorie cu adulterul respectiv, — și în această privință Vasile răspunde în canonul prezent, dispunând ca unei astfel de femei nici odată să nu i se permită căsătoria, ci ea trebue să rămână sub epitimie *până când trăiește cu adulterul,* chiar și dacă a îndeplinit epitimia de cincisprezece ani prescrisă pentru adulter; deoarece în realitate numai aceia îndeplinesc epitimia impusă lor și dobândesc iertare, cari părăsesc răutatea, iar ceice nu se lasă de răutate, trebue să rămână totdeauna sub epitimie, chiar dacă după timp ar fi îndeplinit-o și de o mie de ori.

Canonul 40.

Ceeace fără învoirea stăpânului [său] s'a dat pe sine unui bărbat, a desfrânat; iar ceeace în urmă încheie că-

1) Sint. At. IV, 185.

sătorie pentru care i s'a dat voie, [aceasta] s'a măritat; deci cealaltă este desfrânare, iar aceasta nuntă; căci învoielile celor ce sunt sub stăpânire nu au nici o tărie.

(82 ap.; 4 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gangra; 82 Cart.; 22, 38, 42, 53 Vasile c. M.).

— Canonul prezent este întregirea mai departe a canonului 38 al lui Vasile. Plecând din punctul de vedere al dreptului roman, potrivit căruia *contractele* (συνθῆκαι, pacta conventa) încheiate de persoane, cari sunt sub stăpânirea altora (τῶν ὑπεξουσίων), nu au valoare,[1]) Vasile în chip foarte logic trebue să considere fără de valoare contractul de căsătorie încheiat de o sclavă (δούλη) cu un bărbat, şi pe o astfel de femeie o declară desfrânată, iar acea căsătorie desfrâu. Dacă mai târziu femeia respectivă dobândeşte libertatea, sau va câştiga consimţământul stăpânului său (τοῦ κυρίου αὐτῆς), în acest caz Vasile admite ca acea legătură încheiată mai înainte ilegal cu bărbatul respectiv să se considere totuş drept căsătorie, — fireşte ne fiind respectivii absolvaţi de epitimia prescrisă pentru desfrâu din cauza legăturii lor nelegiuite de mai înainte.

Canonul 41.

Ceeace în văduvie este stăpână pe sine, [se poate] căsători fără [să fie] învinovăţită, dacă nu este nimeni, care să rupă căsătoria, căci Apostolul zice: «Iar de va muri bărbatul, slobodă este să se mărite cu cine voeşte, numai că întru Domnul» [I Cor. 7, 39].

(17 ap.; 8 sin. I ec.; 3, 87 trul.; 19 Ancira 3, 7 Neoces.; 1 Laod.; 4, 12, 22, 30, 53, 87 Vasile c. M.).

— Văduva, care este liberă de orice dependenţă faţă de

[1]) După doctrina vechiului drept roman: der Sclave ist völlig rechtsunfähig, nicht bloss nach jus civile, sondern auch nach jus gentium, den die Sclaverey gehört nicht bloss jenem Recht an, sie ist auch juris gentium. Er zählt nicht unter den Personen, die Sclaverey nimmt den Menschen aus der Reie der berechtigten Wesen hinweg, sie macht ihn zu einer Sache, gleich dem Thier, und zum Gegenstand des Eigenthums und der willkührlichen Disposition von Seiten des Herrn. *Puchta* Cursus der Institutionen. Leipzig, 1857. II, 432. Compară şi lucrarea menţionată: Troplong, De l'influence, p. 149 sq

cei mai bătrâni, adică față de părinți sau tutori, cari ar avea vreun drept asupra ei, se poate mărita a două oră fără nici o piedică. Așa dispune Vasile cel Mare în canonul său prezent, și această dispoziție a sa și-o bazează pe dreptul divin (Rom. 7 $_{2}$; I Cor. 1, $_{39}$). Dealtfel această dispoziție, potrivit dispozițiilor altor canoane, își are restricția sa, și adică întâi, acea văduvă, dacă încheie a doua căsătorie, trebue să se supună epitimiei prescrisă pentru ceice se căsătoresc a doua oră (can. 4 Vasile), și în adoilea rând, dânsa va putea încheia căsătorie numai cu o astfel de persoană, cu care canoanele și legile admit ortodocșilor să contracteze căsătorie legală. Astfel o văduvă ortodoxă nu poate încheia căsătorie cu un bărbat eterodocs (72 trul.; 31 Laod.; 21 Cartag.), iar după observația lui Valsamon din comentarul canonului prezent nici cu o astfel de persoană, care nu este demnă de familia sa[1]). Din punct de vedere canonic cazul din urmă se referă la o căsătorie încheiată cu o astfel de persoană, care nu se îndeletnicește cu o profesiune onorabilă în societate sau nu are o situație de om liber (51, 62 trul.; 45, 63 Cart.; 42, 53 Vasile c. M.); iar din punct de vedere al dreptului civil se referă la așa zisa *căsătorie morganatică*. Așa se numește acea căsătorie, care se încheie între două persoane de diferite condițiuni sociale, când soțul și soția, precum și copiii nu se bucură de toate drepturile potrivit poziției lor familiare, de cari drepturi dealtfel ar fi beneficiat în căsătoria de deplin drept. Acest fel de căsătorie era rău văzută chiar și în vechiul drept roman, dar totuș era tolerată, întocmai cum și după aceea s'a tolerat în cursul veacurilor[2]). La germani acest fel de căsătorie s'a numit morganatică (matrimonium ad morganaticam) din cauză că în această căsătorie soția împreună cu copiii săi era obligată să se mulțumească cu acea parte din averea soțului, ce o primea în dar după primele o sută de nopți (Morgengabe, donum matutinale).[3]) Dealtfel acest fel de căsătorie, dacă era în consonanță

1) Sint. At IV. 189.

2) Cf. Digest. XXIII, 2, 42. §. 1.

3) Acest fel de căsătorie se numea și matrimonium ad legem Salicam, deoarece era în uz cu deosebire la Francii din Salic. Deasemenea se numește și Ehe zur linken Hand, de mâna stângă sau mai slabă a soțului; prin ceeace se exprimă în mod simbolic că soția nu intră în familia soțului și sub deplina lui ocrotire, și prin urmare nu are parte din poziția lui potrivit clasei în societate, și nici copiii ei nu au drept la numele și moștenirea soțului ei.

cu prescripţiunile canonice, totdeauna era considerată legală de Biserică şi deplin egală cu toate celelalte căsătorii legale.

Canonul 42.

Căsătoriile cele fără de învoirea stăpânilor sunt desfrânări. Deci fiind încă în viaţă tatăl, sau stăpânul, ceice vieţuesc la olaltă sunt vinovaţi până când stăpânii [lor] nu vor aproba căsătoria, [căci numai] atunci primeşte întărirea cea de nuntă.

(82 ap.; 4 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gangra; 82 Cart.; 22, 38, 40 Vasile c. M.).

— Vasile în canonul său al 38-lea interzice fecioarei să încheie căsătorie fără învoirea părintească, şi în canonul său al 40-lea interzice acelaş lucru pentru sclave fără consimţământul stăpânilor lor; iar în canonul său prezent Vasile dă ambele aceste dispoziţii la olaltă, confirmând încă odată că ceice sunt sub stăpânire nu pot încheia căsătorie cu nimeni fără de consimţământul celor, cari au stăpânire asupra lor, iar dacă ar face acest lucru, acea legătură se va considera numai ca desfrâu (πορνεία). Vasile, vorbind despre fecioare, înţelege în general atât pe fiicele, cât şi pe fiii dintr'o familie, al cărei cap este tatăl. Legislaţia lui Iustinian aşişderea a făcut dependentă legalitatea căsătoriei de consimţământul *tatălui*[1]) Mai târziu legislaţia greco-romană cere în general consimţământul *părinţilor*.[2]) Dar în secolul IX din nou s'a restabilit dispoziţia lui Iustinian, şi în privinţa aceasta s'au emis în genere prescripţii detailate. In Cormciaia aceste prescripţii sunt următoarele: „Nu se va încheia căsătorie, dacă nu-şi vor da consimţământul ceice au putere asupra celorce voiesc să se căsătorească.... Dacă nu bunicul, apoi tatăl îşi dă consimţământul pentru căsătorie; iar dacă nu tatăl, atunci este suficientă învoirea bunicului.

Băiatul cu drept de a dispune de sine, fiind major, se poate căsători şi fără de consimţământul tatălui.... Fiica cu drept de a dispune de sine, fiind majoră, chiar şi dacă tatăl nu vrea, se mărită cu căsătorie legală.[3]) Practica Bisericii răsăritene a rămas în

---

[1]) Digest. XXIII. 1, 11—13. 2. 2. 9.

[2]) Ecloga II. 1; Cormciaia, cap. 49, 2, 1 (Ed. cit. II, 174)).

[3]) Cap. 48. 4, 3 7, 15 (Ed. cit. II. 85-86) din Prochiron.

ființă în veacurile următoare pe lângă această dispoziție a legislației greco-romane, care este în consonanță cu canonul prezent (38) al lui Vasile cel Mare.

Canonul 43.

Celce a dat aproapelui lovitură de moarte, ucigaș este, ori de a început bătaia, ori de s'a apărat.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 13, 33, 52, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— Canonul prezent al lui Vasile este în conexiune cu multe canoane ale sale despre ucigași (vezi canoanele paralele).

Canonul 44.

Diaconisa, care a desfrânat împreună cu păgân, nu este primită în comuniune, iar la sfânta jertfă se va primi în al șaptelea an, firește, de va viețui în curățenie. Iară păgânul, apropiindu-se iarăși de sacrilegiu, dupăce [a primit] credința, [este ca unul, care] se întoarce la vomitură. Așadară noi nu mai lăsăm ca trupul diaconisei, sfințit fiind, să fie în întrebuințare trupească.

(25 ap.; 15 sin. IV ecum.; 4, 6, 14, 21, 40 trul.; 27 Cart.; 32, 51, 70 Vasile c. M.).

— La canonul 15 al sinodului IV ecumenic am văzut ce sunt diaconisele și că dânsele depuneau vot strict de castitate, pe care erau obligate să-l țină până la moarte sub pedeapsa anatemei. În secolul lui Vasile încă nu existau prescripțiuni atât de severe în privința diaconiselor, și adeseori se întâmpla că diaconisele nu observau chiar așa de strict votul lor de castitate, ci cădeau în desfrâu, precum vedem și la păgâni. Amfilohie i-a amintit lui Vasile cel Mare despre un astfel de caz. Și adică o diaconisă a comis desfrâu cu un păgân și din cauza aceasta Amfilohie a scos din treaptă pe diaconisă și a exclus'o cu totul dela sf. împărtășanie. Între timp păgânul respectiv a primit credința creștină și voia să se căsătorească cu fosta diaconisă, crezând că, făcându-se el creștin, va putea încheia căsătorie legală cu dânsa, care nu mai era diaconisă, și care deci, după părerea sa, putea să încheie căsătorie legală. Vasile, plecând dela acest caz, răspunde

lui Amfilohie în canonul său prezent, şi zice că acea diaconisă a fost legal scoasă din treaptă pentru desfrâu, dar nu trebue să fie definitiv exclusă din Biserică, deoarece şi astfel este suficient pedepsită, fiind despoiată de darul divin primit de dânsa în calitate de diaconisă. El dispune anume ca să rămână şapte ani sub epitimie, şi dacă în acest timp va trăi în curăţenie şi se va căi cu sinceritate de păcatele sale, atunci se poate învrednici de sf. împărtăşanie, fireşte fără de dreptul de a se putea căsători vreodată. Iar în privinţa acelui păgân, care s'a încreştinat şi a voit să ia în căsătorie pe acea diaconisă, Vasile spune că dânsul prin aceasta din nou vrea să întineze sfinţenia şi ca un câine vrea să se întoarcă la vomitura sa, adică la păgânătatea sa anterioară şi la vieţuirea, care numai între păgâni se poate tolera, iar nu între creştini, deoarece — zice Vasile — noi nu putem să lăsăm ca trupul diaconisei, care odată a fost sfinţit, din nou să servească pentru uzul sexual. Cea din urmă dispoziţie se bazează pe norma generală fundamentală, care zice: τὸ ἱερόν μιαρὸν οὐ γίνεται (qudo sauctum est non fit pollutum, ceeace este sfânt, nu se poate întina);[1] şi cu privire la chestiunea aceasta de importanţă decisivă este ceeace unii doresc să susţină, că persoanele preoţeşti văduve se pot căsători dupăce au fost despoiate de rangul preoţesc, — despre ceeace noi am vorbit în special la comentarul canonului 6 trulan.

Canonul 45.

Dacă cineva luând numele Creştinismului, huleşte pe Hristos, nu are nici un folos din numire.

— Celce poartă numele de creştin, dar nu îndeplineşte poruncile învăţăturii lui Hristos, prin ceeace deci vatămă pe Hristos, acela nici nu poate beneficia de darurile binecuvântate, ce le dă Biserica credincioşilor săi şi astfel trebue să se considere că este afară de Biserică. Acesta este al 7-lea canon moral (ἠθικὸς ὅρος) al lui Vasile în formă abreviată, care canon zice: „deşi cineva s'a arătat că mărturiseşte pe Domnul şi ascultă cuvântul lui, dar dacă dânsul nu îndeplineşte totodată şi poruncile lui, unul ca acesta este osândit fără considerare că a primit daruri

1) Sint At IV, 193

duhovniceşti prin harul Domnului," unde îndată se citează cuvintele referitoare din Sf. Scriptură (Mat. $7_{,21-28}$; Luca $6_{,46}$; Tit, $1_{,16}$).[1]) Acelaş lucru îl spune Vasile la comentarul proorocului Isaia: „Nimeni să nu se amăgească prin cuvintele: chiar dacă sunt păcătos, totuş eu sunt creştin şi nu voiu cădea în gheenă, unde sunt idolatrii, căci mie-mi va ajuta însuş numele de creştin, chiar dacă nu voiu îndeplini poruncile lui Hristos"[2])

Canonul 46.

Ceeace s'a măritat din neştiinţă cu cel, pe care l-a părăsit soţia pe un timp, apoi l-a lăsat, fiindcă s'a întors la dânsul cea de mai înainte, a desfrânat, dar din neştiinţă. Deci nu se va opri dela nuntă; însă mai bine este, dacă rămâne aşa.

(93 trul.; 9, 31, 36 Vasile c. M).

— Canonul prezent este citat în canonul 93 trulan şi prin comentarul acelui canon în general se comentează şi canonul prezent al lui Vasile. — Zonara în comentarul canonului prezent are în vedere dispoziţia similară a lui Vasile din canonul lui al 9-lea. Vasile în canonul 9 zice că fiecare femeie, care îşi părăseşte soţul şi se duce la alt bărbat, este adulteră, dar soţul, pe care dânsa l-a părăsit, este vrednic de indulgenţă, şi nu este vinovată nici femeia, cu care dânsul trăeşte; iar în canonul prezent (46) zice că este desfrânată femeia, care chiar din neştiinţă se mărită cu un bărbat, pe care l-a părăsit pentru un timp oarecare soţia sa legitimă, şi apoi această femeie (soţia cea dintâi) la înapoierea sa va fi demisă. Acolo Vasile nu condamnă *(οὐ κατακρίνεται)* pe femeia, care trăieşte cu un bărbat, pe care l-a părăsit soţia, iar aici spune că acest fel de femeie a căzut în desfrâu *(ἐπόρνευσε)*, deşi din neştiinţă. Pentruca acest lucru să fie lămurit, trebue să se aibă în vedere că Vasile în canonul cel dintâi (9) vorbeşte despre un astfel de bărbat, pe care soţia sa l-a părăsit ***cu totul (ὅλου)*** şi nu mai vrea să se înapoieze la dânsul, şi chiar din această cauză este Vasile indulgent cu un astfel de bărbat şi nu osândeşte pe femeia, care se căsătoreşte

---

1) După ed. *Migne.*

2) Comment. in Isai. 3,16.

a doua oră cu dânsul; iar în acest, canon (46) se vorbeşte despre o astfel de femeie, care din anumite motive şi-a părăsit soţul său pentru un timp oarecare (πρὸς καιρόν). Prin urmare, dacă o femeie încheie căsătorie cu un astfel de bărbat, pe care soţia sa legiuită l-a părăsit pentru un timp oarecare, şi acea femeie a avut cunoştinţă despre aceasta, în acest caz dânsa este culpabilă de adulter, deoarece şi-a acaparat sie-şi un soţ străin, precum se spune aceasta în încheierea canonului 9 al lui Vasile; iar dacă dânsul nu a ştiut nimic despre aceasta, deoarece este posibil să fi fost din altă regiune, dar între timp soţia dintâi a revenit la soţ, pe care-l părăsise, şi din nou se restabileşte prima căsătorie, în acest caz femeia a doua s'a făcut vinovată de desfrâu, deşi din neştiinţă (ἐν ἀγνοίᾳ). Dar deoarece acea femeie dintâi nu avea intenţiunea să comită desfrâu, ci să se căsătorească legal, din cauza aceasta nu i se interzice de a încheia din nou căsătorie cu un alt bărbat. Dar mai bine ar fi dacă ar rămânea aşa, adică dacă în general nu s'ar mai mărita, — zice Vasile, şi adică între altele urmând prescripţiunilor legislaţiei civile, potrivit căreia la încheierea căsătoriei trebue să se ţină seama nu atât de ceeace este îngăduit, ci mai vârtos de ceeace este cuviincios οὐ τὸ ἐπιτετραμμένου, ἀλλα τὸ εὐπρεπές, non tam quid permissum est, quam quid honestati conveniat[1].

Canonul 47.

Encratiţii, şi Sacoforii, şi Apotactiţii, sunt supuşi aceleiaşi norme, ca şi Novaţienii; căci pentru aceia s'a emis canon, deşi deosebit; iar în privinţa acestora nu se spune nimic. Noi însă cu un cuvânt îi rebotezăm pe aceştia; iar dacă la voi s'a oprit această rebotezare, precum şi la Romani, pentru oarecare pricină, totuşi norma noastră să aibă tărie, fiindcă eresul lor ca unul ce este odraslă a Marcioniţilor, celorce se îngreţoşează de nuntă, şi se feresc de vin, şi despre creatura lui Dumnezeu zic că este spurcată, nu-i primim pe ei la biserică, de nu se vor boteza cu botezul nostru. Ca să nu zică ei că «suntem botezaţi în [numele] Tatălui, şi al Fiului, şi al sfân-

[1]) Sint. At. IV, 196. — Cf. Digest. XXIII, 2, 42.

tului Duh», ei, cari socotesc pe Dumnezeu a fi făcătorul relelor, întrecându-se cu Marcion şi cu celelalte eresuri. Deci dacă se primeşte [părerea] aceasta, trebue să se adune mai mulţi episcopi, şi aşa să se emită canonul, pentruca atât celce procedează astfel să fie fără primejdie, cât şi celce răspunde să fie vrednic de crezare în răspunsul [său] privitor la [întrebările despre ereticii] aceştia.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 77, 80 Vasile c. M).

— Despre encratiţi şi despre ceilalţi, menţionaţi în canonul prezent, se vorbeşte în comentariile canoanelor paralele, iar Vasile despre toţi aceştia zice că trebue să să boteze când se convertesc la Biserica ortodoxă. Adaogă dealtfel că aceasta este opinia sa personală, iar dispoziţia canonică despre aceasta, zice că va trebui să se emită de către sinodul episcopilor, care singur este competinte în astfel de chestiuni. Această dispoziţie canonică a şi fost emisă de către al doilea sinod ecumenic, care s'a ţinut la doi ani după moartea lui Vasile, şi care a reglementat detailat despre ereticii, cari trebuesc rebotezaţi când se convertesc la Biserică, şi cari nu (7 sin. II ec.).

Canonul 48.

Iar cea lăsată de bărbatul său, după socotinţa mea, trebue să rămână [aşa]. Căci dacă a zis Domnul că «de va lăsa cineva pe femeia sa, afară de cuvânt de desfrânare, o face să fie adulteră» [apoi] prin numirea ei de adulteră a exclus-o pe dânsa dela împreunarea cu altul. Căci cum poate fi bărbatul vinovat, ca pricinuitor de adulter, iar femeia, care s'a numit adulteră de Domnul, să fie nevinovată pentru împreunarea cu alt bărbat?

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Carlag.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 77, 80 Vasile c. M.).

— În canonul său prezent Vasile îşi exprimă opinia sa personală în privinţa femeii, care s'a demis de soţul său legal, şi zice că o astfel de femeie nici odată nu va mai putea să se mărite, şi dacă se va împreuna cu alt bărbat, trebue să se consi-

dere adulteră. Vasile îşi întemeiază această părăre a sa pe cuvintele lui Iisus Hristos menţionate în canon (Mat. 5 32) şi conchide că dacă Domnul a numit adulteră pe o astfel de femeie; aceasta înseamnează că îi este interzisă vieţuirea cu alt bărbat, căci dacă este vinovat soţul, care a condus soţia sa spre adulter, apoi şi femeia trebue să fie osândită ca adulteră, precum adulteră a fost numită chiar şi de însuşi Domnul.[1]) În privinţa celorlalte chestiuni să se compare comentariile canoanelor 87 şi 93 despre femeile, cari îşi părăsesc bărbaţii lor şi despre soţii, cari îşi părăsesc soţiile lor.

Canonul 49.

Violurile întâmplate prin siluire, să fie neînvinovăţite. Deci şi sclava, de se va silui de stăpânul ei, nu se învinovăţeşte.

(11. Ancira; 2 Grig. Neoc.; 30 Vasile c. M.).

— Un oarecare stăpân a siluit pe o fecioară dintre sclavele sale şi la întrebarea lui Amfilohie ori de trebue să fie supusă această fecioară epitimiei prescrisă pentru desfrânaţi, Vasile răspunde prin canonul său prezent că această fecioară să nu se supună nici unei epitimii, întocmai precum în general nu se osândesc nici acele fecioare, cari au fost întinate prin siluire de vreun bărbat.

Canonul 50.

Pentru a treia nuntă nu este lege; drept aceea nunta a treia nu se aprobă de lege. Deci pe unele ca acestea le privim ca pe [nişte] întinăciuni ale bisericii; dar nu le supunem osândirilor publice, ca pe unele ce sunt mai tolerabile decât desfrâul dechis.

(2 Neoces.; 4, 80 Vasile c. M.).

— Din canonul prezent se vede că Amfilohie nu s'a mulţumit cu răspunsul lui Vasile în privinţa căsătoriei a treia (can. 4) şi l-a întrebat încă odată despre această chestiune. Vasile în canonul său prezent răspunde că nu există lege, care ar admite

[1]) Zonara, IV, 199.

căsătoria a treia, fireşte *lege bisericească* (canon), deoarece o lege civilă veche (*νόμον πολιτικὸν παλαιόν*) fiinţa deja de mult în această privinţă;[1]) şi după cum în canonul său al 4-lea căsătoria a treia a numit o *κεκολασμένην πορνείαν* şi a comparat-o cu poligamia, astfel şi în canonul prezent repetă aceiaşi ideie şi căsătoria a treia o numeşte *întinăciune a Bisericii* (*ῥυπάσματα τῆς ἐκκλησίας*). La tot cazul, deoarece acest fel de căsătorie a prins rădăcini adânci în societate şi deci Biserica era nevoită să o tolereze spre a împiedica un rău mai mare, Vasile încă zice că ceice încheie căsătoria a treia să nu se supună pedepselor bisericeşti *publice*, ci unei epitimii de cinci ani (can. 4), admiţându-le să se roage cu credincioşii la olaltă în Biserică. Vasile dispune în felul acesta, deoarece el consideră căsătoria a treia totuş mai de preferit decât desfrâul imoral, adică este mai bine să se admită cuiva să încheie căsătoria a treia, decât ca acesta să-şi satisfacă patimile prin desfrânare cu diferite femei. În privinţa celorlalte chestiuni vezi comentarul canonului 4 al acestui Sf. Părinte.

Canonul 51.

Canoanele s'au aşezat pentru clerici fără deosebire, poruncind să se hotărască o singură pedeapsă pentru cei căzuţi, [anume] căderea din slujbă, ori de s'ar întâmpla să fie în vreo treaptă [ierarhică], ori de s'ar găsi şi în vreo slujbă fără hirotonire.

(25, 30 ap.; 4 trul.; 27 Cartag.; 3, 32, 44 Vasile c. M.).

— Vasile cel Mare, precum am spus, a adresat două epistole canonice lui Amfilohie din Iconiu, şi aceste două epistole alcătuesc cele 50 de canoane ce le-am văzut până aici. Amfilohie după aceste epistole ale lui Vasile, din nou s'a adresat lui Vasile cu alte diferite întrebări canonice, şi la aceste Vasile i-a răspuns printr'o nouă epistolă, care se împarte în 35 de canoane, dintre cari cel prezent (51) este cel dintâi. Vasile, după o scurtă introducere a scrisorii, răspunde în special la întrebările puse, — şi înainte de toate la întrebarea ori de există vreo deosebire în privinţa hotărîrii pedepselor pentru clerici.

Sub numirea de *cleric* Vasile menţionează aici pe toţi slu-

[1]) Valsamon, IV, 204.

jitorii bisericeşti fără deosebire, întocmai cum se spune aceasta în canonul 16 al primului sinod ecumenic, unde aceştia se numesc *οἱ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι*, sau *ἐν κλήρῳ τεταγμένοι*, deci ori de sunt aşezaţi în slujba bisericească prin hirotonie, ori numai prin hirotesie. În privinţa tuturor acestor clerici în sensul mai larg al cuvântului Vasile zice, repeţind dispoziţia emisă prin canonul său al 32 lea, că dacă comit vreo infracţiune, se vor despoia de slujbă (*ἔκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας*, amotionem a ministerio), iar aceasta însemnează că se vor pedepsi cu caterisire (*διὰ καθαιρέσεως*, per depositionem).[1]) Dispoziţia aceasta trebue să se înţeleagă în conexiune cu canonul 32 al lui Vasile, potrivit căruia clericul este suficient pedepsit prin caterisire, şi nu trebue să se mai pedepsească şi cu excluderea din comuniunea credincioşilor laici din Biserică. În privinţa celorlalte chestiuni vezi comentarul canonului 32 al lui Vasile cel Mare şi ale celorlalte canoane paralele.

Canonul 52.

Ceea ce n'a purtat grijă în călătorie de fătul său, şi deşi a avut puţinţa să-l salveze, a întrelăsat [să facă acest lucru], ori socotind că astfel îşi va acoperi păcatul, ori având intenţiune cu totul dobitocească şi neomenească, să se judece ca pentru ucidere; iar dacă nu a putut să poarte grijă [de fătul său] şi din cauza pustietăţii şi a lipsei celor necesare fătul a pierit, [în acest caz] mama să se ierte.

(33 Vasile c. M.).

— Vasile aici explică detailat dispoziţia sa dată în canonul 33 şi confirmă că acea mamă, care intenţionat lasă să moară copilul, pe care eventual l-a născut în călătorie, trebue să se pedepsească drept ucigaşă. Numai în acel caz admite indulgenţă faţă de o astfel de mamă, dacă dânsa cu nici un chip nu a putut să salveze dela moarte pe copil, şi se poate dovedi că a încercat să-l ţină în viaţă.

Canonul 53.

Văduva sclavă poate că nu a greşit mult alegând nunta a doua în formă de răpire; deci pentru aceasta

---

1) Valsam. IV, 206.

nimic nu trebue a se învinovăți; căci nu se judecă formele, ci voința. Dar firește că o așteaptă pe dânsa epitimia nunții a doua.

(82 ap; 14 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gangra; 82 Cart.; 22, 38, 40, 42 Vasile c. M.).

— O sclavă oarecare, rămasă văduvă, voia să se mărite din nou, dar îi era teamă să facă aceasta în public, sau din cauza copiilor, sau din cauza rudeniilor primului soț, și s'a prefăcut ca și când bărbatul, cu care voia să se mărite, a răpit-o. Potrivit canonului prezent această femeie nu se supune pedepsei, deoarece aici nu s'a comis răpire reală, ci numai din cauza publicității s'a înscenat în felul acesta pentruca să se poată încheia căsătoria a doua, — căci zice Vasile, nu trebue să se judece aparențele, ci intențiunea (ἀλλ' ἡ προαίρεσις). Firește, canonul dispune, ca această femeie să fie supusă epitimiei hotărîtă pentru ceice se căsătoresc a doua oră.

Canonul 54.

Despre deosebirile uciderilor fără de voie știu că am scris mai înainte Cucerniciei Tale, după cât mi-a fost cu putință, și nu pot să spun nimic mai mult despre acelea; deci rămâne la chibzuința ta ca potrivit cu împrejurările epitimiile să se lungească sau scurteze.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 56, 57 Vasile c. M.).

— Amfilohie a întrebat din nou, cărei pedepse duhovnicești să fie supus celce comite ucidere fără de voie, și Vasile răspunzând la aceasta îl îndrumă la cele scrise în prima sa epistolă, iar acestea sunt canonul 8 al lui Vasile cel Mare. Aici Vasile mai adaogă și că Amfilohie, în calitate de episcop, conform împrejurărilor și potrivit socotinții sale personale poate să lungească sau să scurteze pedeapsa, care este rânduită pentru acest fel de uciderî fără de voie.

Canonul 55.

Ceice pleacă să lupte împotriva tâlharilor, fiind afară de biserică, se opresc dela împărtășania bunului; iar fiind

clerici, se caterisesc din treaptă; «Căci», zice, «tot celce scoate sabia de sabie va muri» [Mat. 26,52].

(22, 23 Ancira; 1 Atan. c. M.; 8, 13, 43 Vasile c. M.).

— Vasile în canonul său al 13-lea vorbeşte despre uciderea vrăjmaşului în războiu, şi deşi el nu osândeşte aceste ucideri, totuş sfătueşte ca ostaşului respectiv în curs de trei ani să nu i se dea sf. împărtăşanie, deoarece şi-a întinat mâinile cu sânge de om. În canonul prezent el vorbeşte despre tâlhari (λησταί, latrones), şi dispune ca fiecare laic, care intră în luptă cu tâlharii şi îi ucide, să se priveze de sf. împărtăşanie, iar dacă un cleric va face aceasta, să se caterisească; iar această dispoziţie şi-o bazează pe cuvintele Sf. Scripturi, după care oricine va scoate sabia, de sabie va muri (Mat. 26,52). Οὗτος ὁ κανὼν φορτικός ἐστιν observă Zonara la acest canon,[1]) deoarece într'adevăr este greu pentru cineva să nu ucidă pe tâlharul, care a vrut să-l omoară pe dânsul şi încă multor altora voia să le facă rău.

Canonul 56.

Celce cu voia a ucis, şi după aceea s'a căit, douăzeci de ani va fi neîmpărtăşit de cele sfinte; iar cei douăzeci de ani i-se vor împărţi lui astfel: patru ani trebue să se tânguiască, stând afară de uşile casei de rugăciune, şi rugându-se credincioşilor, cari intră, să facă rugăciune pentru dânsul, mărturisindu-şi fărădelegea sa; iar după patru ani se va primi între ceice ascultă; şi cinci ani va ieşi cu aceştia; apoi şapte ani va ieşi cu ceice se roagă proşternându-se; patru ani va sta numai împreună cu credincioşii, dar din proaducere nu se va împărtăşi; iar împlinindu-se aceştia se va împărtăşi de cele sfinte.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— Canonul prezent prescrie epitimie pentru ceice ucid intenţionat pe cineva şi apoi se căesc pentru aceasta. Această epimie respectivii trebue să o îndeplinească în public timp de douăzeci de ani, trecând pe rând prin treptele de pocăinţă determi-

[1]) Sint. At. IV, 212.

nate, şi anume: patru ani în treapta cea dintâi, cinci ani în a doua, şapte ani în a treia şi patru în treapta a patra. Despre aceste trepte am vorbit la comentarul canonului 11 al primului sinod ecumenic (p. II, vol. I, pag. 56). Descrierea detailată a acestor trepte să găseşte şi în sinopsa canonică,[1]) şi după aceasta şi în Cormciaia.[2])

Canonul 57.

Celce a ucis fără de voie, zece ani nu se va împărtăşi de cele sfinte; iar cei zece ani i-se vor împărţi lui astfel: doi ani adică se va tângui, iar trei ani va petrece între ceice ascultă; în patru [ani] se va proşterne, şi un an va sta numai împreună, şi după aceea se va primi la cele sfinte.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.)

— Aici se prescrie, în conexiune cu canonul 56, epitimia pentru ucigaşii fără de voie, şi adică epitimie de zece ani.

Canonul 58.

Adulterul în 15 ani nu se va împărtăşi de cele sfinte; şi cei 15 ani i se vor împărţi lui astfel: în patru ani adică va fi tânguindu-se; iar în cinci ascultând; în patru proşternându-se; în doi împreună stând fără împărtăşire.

(87 trul.; 20 Ancira; 9, 21, 34, 37, 39, 77 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

— La comentarul câtorva canoane şi în special la comentarul canonului 21 al lui Vasile cel Mare am arătat ce este adulterul. Celce comite adulter se supune unei epitimii de cincisprezece ani.

Canonul 59.

Desfrânatul şapte ani nu se va împărtăşi de cele sfinte: doi tânguindu-se, şi doi ascultând; şi doi proşternându-

---

[1]) Sint. At. IV, 4 5.

[2]) Cap. 23 (Ed. cit. I, 251). Vezi comentarul canonului 11 al lui Grigorie Neocez din lucrarea prezentă.

se, și un an va sta numai împreună; iar în al optulea se va primi la împărtășire.

(4, 21, 22, 26, 79, 80 Vasile c. M).

— Aici pentru desfrânați se prescrie o epitimie de șapte ani.

Canonul 60

Ceea ce a depus vot de feciorie și a căzut dela făgăduință va împlini timpul păcatului celui pentru adulter în cursul vieții sale. Aceiași [epitimie se va da] și celor ce făgăduesc viața monahilor și cad.

(16 sin. IV ec; 44 trul; 19 Ancira; 16 Cartag.; 6, 18, 19, 20, 44 Vasile c. M.).

— Canonul 19 al sinodului dela Ancira supune epitimiei pentru ceice se căsătoresc a doua oră, deci unei epitimii de un an sau de doi ani, pe celece au depus vot de feciorie și apoi au căzut în păcat; iar canonul prezent al lui Vasile pe acestea, precum și pe călugării, cari desfrânează, îi pedepsește cu epitimia adulterilor, deci cu penitență de cincisprezece ani. Valsamon zice că dispoziția din acest canon al lui Vasile trebue să fie în vigoare, deoarece aceasta s'a emis mult mai târziu decât acel canon dela Ancira.[1])

Canonul 61.

Celce a furat, dacă pocăindu-se singur se va acuza pe sine, un an se va opri numai dela împărtășirea celor sfinte; iar de se va vădi [prin altul, atunci] în doi ani; și se va împărți lui timpul în proșternere, și în starea împreună, și atunci se va învrednici de împărtășire.

(4, 3, 5 Grig. Neocez.; 6 Grig. Nis.).

— Hoțul, dacă singur și-a mărturisit păcatul, se supune unei epitimii de un an; iar dacă nu și-l mărturisește, ci se vădește de altcineva, pe doi ani se va exclude dela sf. împărtășanie. Dealtfel această epitimie nu curățește de pe hoț prihana, cu care s'a murdărit, deoarece, zice Valsamon, citând locul respectiv

1) Sint. At IV, 218.

din legislația greco-romană, hoțul, chiar de s'a și pocăit și a înapoiat obiectivul furat, nu încetează de a fi hoț.[1])

Canonul 62.

Celce a arătat imoralitate în cele bărbătești, i se va hotărî timpul [de penitență] ca celuice nelegiuiește întru adulter.

(7 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

— Vasile prescrie pentru acest păcat scârbos epitimie de cincisprezece ani, întocmai ca și pentru adulter.

Canonul 63.

Celce își arată păgânătatea sa întru cele necuvântătoare, mărturisindu-se, acelaș timp [de epitimie] va observa.

(16, 17 Ancira; 6 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis,).

— Pentru acest păcat urât încă se prescrie epitimie de cincisprezece ani.

Canonul 64.

Călcătorul de jurământ în zece ani va fi neîmpărtășit; doi ani tânguindu-se, trei ascultând, patru proșternându-se, într'un an stând numai împreună, și atunci se va învrednici de împărtășire.

(25 ap.; 94 Trul.; 10, 17, 29, 82 Vasile c. M.).

— Oricine își va călca jurământul legiuit va îndeplini o epitimie de zece ani, trecând prin treptele de penitență prescrise.

Canonul 65.

Celce mărturisește [că a făcut] vrăjitorie sau fermecătorie, i se va da timpul [de penitență] ca pentru ucigaș, împărțindu-se așa cum s'a vădit pe sine în fieștecare păcat.

---

[1]) Sint. At. IV, 219.

(61, 65 trul.; 36 Laod.; 72, 83 Vasile c. M.).

— Pentru păcătoşii menţionaţi în canonul prezent se hotărăşte o epitimie de douăzeci de ani, deci ca pentru uciderea intenţionată.

Canonul 66.

Jefuitorul de morminte zece ani va fi neîmpărtăşit; doi tânguindu-se, trei ascultând, patru proşternându-se, un an stând împreună, şi apoi se va primi [la împărtăşanie].

(7 Grig. Nis.)

— Celce sapă mormintele cu intenţiunea de a fura obiectele de pe cel mort se pedepseşte cu epitimie de zece ani, Cu aceiaşi pedeapsă se pedepsesc şi ceice fură lespezile de pe morminte[1].

Canonul 67.

Amestecarea frăţească se va canonisi cu timpul [cuvenit] ucigaşului.

(75 Vasile c. M.).

— Acest păcat grozav, ἀδελφομιξία (cum sorore coitus) se pedepseşte la fel ca şi uciderea.

Canonul 68.

Legătura de căsătorie a persoanelor din rudenia oprită, de se va dovedi, ca una ce s'a făcut întru păcatele oamenilor, va primi epitimia adulterilor.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 27, 75, 76, 78, 79, 87 Vasile c. M.; 11 Tim. Alex.; 5 Teof. Alex.).

— La comentarul canonului 54 trulan s'a spus cari căsătorii sunt interzise între rudenii. Vasile cel Mare dispune să se pedepsească ca pentru adulter oricine va încheia căsătorie, deşi ştie că în privinţa înrudirii există impediment canonic, şi adică se va pedepsi cu excluderea pe cincisprezece ani dela sf. împărtăşanie.

[1]) Zonara, IV, 222

Canonul 69.

Citeţul, dacă s'ar împreuna cu logodnica sa mai înainte de nuntă, un an fiind oprit, sa va primi spre a citi, rămânând neînaintat; iar împreunându-se pe ascuns fără logodnă, va înceta de slujbă. Asemenea şi slujitorul [bisericesc].

(26 ap.; 14 sin. IV ec.; 6, 13, 30 trul.; 16 Cartag.; 3, 6 32, 51, 70 Vasile c. M.).

— Citeţul, care intră în contact sexual cu fecioara logodită cu dânsul, prin consimţământul ei, nu se poate considera că a comis desfrâu în sensul strict al cuvântului, deoarece nu a păcătuit cu o astfel de femeie, care este cu totul străină de dânsul; ţinând seama însă de împrejurarea că nu a vrut să aştepte până se va cununa cu logodnica sa, trebue să se pedepsească şi adică cu epitimie de un an şi totodată trebue să se înlăture din slujbă. Dupăce va îndeplini epitimia, citeţul iarăşi îşi va putea ocupa slujba sa; dar să nu i se admită să poată fi înaintat la o treaptă mai înaltă, deoarece prin acel păcat dintâi a dovedit că nu este ferm în temeiurile morale. Iar dacă un citeţ ar fi intrat în contact sexual cu o femeie, care nu-i este logodnică, în acest caz dânsul nu mai poate rămânea în slujba bisericească, ci imediat trebue să se excludă din slujbă, chiar dacă mai apoi ar încheia chiar şi căsătorie legală cu acea femeie. — Canonul adaogă apoi că aceiaş dispoziţie este în vigoare şi în privinţa ipodiaconului (*ὑπηρέτης*), deşi începând cu sinodul trulan (can. 6) în privinţa ipodiaconilor au intrat în vigoare alte raporturi, fiindu-le lor interzis de a se căsători, şi prin urmare de a se logodi cu fecioare dupăce au fost consacraţi întru ipodiaconi.

Canonul 70.

Diaconul spurcându-se cu buzele, şi mărturisindu-se că până acum a păcătuit, se va opri de liturghie; dar se va învrednici a se împărtăşi cu cele sfinte între diaconi; asemenea însă şi presviterul. Iar de va dovedi că a păcătuit ceva mai mult decât aceasta, ori în ce fel de treaptă ar fi, se va caterisi.

(25 ap.; 16 sin. IV ec.; 4, 40, 44 trul.; 19 Ancira; 4 Neoces.; 3, 6, 32, 51, 69 Vasile c. M.).

— În original începutul acestui canon sună astfel: *διάκονος ἐν χείλεσι μιανθείς* (diaconus qui pollutus est in labris). După Zonara aceste cuvinte însemnează că se va supune pedepsei canonice respective acel diacon, care cu o femeie a ajuns până la sărutare pătimaşă şi amoroasă (*τοῦ μέχρι φιλήματος ἐμπαθοῦς καὶ ἐρωτικοῦ φθάσαντα πρὸς γυναῖκα*).[1]) Valsamon însă spune că aceste cuvinte însemnează un lucru cu mult mai urît, la care se încumetă unii oameni, aprinşi de focul Afroditei, şi îşi întinează gura cu o femeie într'un chip foarte urît.[2]) Judecând după pedeapsa, care se dă unui astfel de diacon, care-şi întinează gura, noi credem că trebue să primim opinia lui Zonara; căci dacă am primi-o pe a lui Valsamon, apoi acel diacon ar merita să fie despoiat şi de numele de creştin, şi totodată ar însemna un astfel de lucru, care nu se poate admite cu nici un chip nici creştinilor celor mai simpli şi mai decăzuţi, şi ar însemna că un astfel de diacon este cu totul depravat în trup şi suflet. — Pedeapsa, ce se prescrie de acest canon pentru diacon sau presviter (*τὸ δὲ αὐτὸ καὶ πρεσβύτερος*) pentru acel păcat consistă în interzicerea dela slujbele preoţeşti, dar îşi poate păstra cinstea de diacon (sau presviter) şi se poate cumineca la olaltă cu tovarăşii lui; dacă însă un astfel de diacon sau presviter va comite vreun păcat similar mai mare, atunci se va caterisi (*καθαιρεθήσεται*) cu totul din treapta sa şi va trece în rândul laicilor. Cu privire la pedeapsa dintâi Zonara zice că despoierea de diaconie trebue să se înţeleagă numai pentru un timp anumit, deoarece aceasta este pedeapsă suficientă pentru acel păcat şi acest lucru îl dovedeşte cu aceea că canonul numai în acel caz îl despoaie definitiv de diaconie pe respectivul, dacă a comis un păcat mai mare, dar în chip logic nu se poate supune aceleiaşi pedepse şi celce a comis menţionatul păcat mai mic; iar durata despoierii de diaconie (sau de presviterat) pentru un timp anumit depinde de priceperea şi judecata episcopului respectiv. Opinia aceasta a lui Zonara în privinţa pedepsei pentru acel păcat mai mic (dacă considerăm că acel păcat consistă numai în ceeace spune co-

[1]) Sint. At. IV, 228.
[2]) Sint. At. IV, 229—230.

mentarul său) se motivează cu canonul 4 al sinodului dela Neocezareia, potrivit căruia este a se considera ca dar al lui Dumnezeu dacă omul nu a căzut într'un păcat mai mare.

Canonul 71.

Celce cunoaşte oricare dintre păcatele menţionate mai înainte, şi nu le mărturiseşte, ci se vădeşte, acela încă va fi în epitimie atât timp, cu cât se pedepseşte celce a comis relele.

— Canonul prezent este încheierea canoanelor anterioare (51—70) despre diferite păcate, menţionate în aceste canoane, şi canonul acesta pe oricine, care ştie că cineva a comis vreunul dintre aceste păcate, dar nu anunţă acest lucru episcopului, ci le ţine în secret şi favorizează pe cel păcătos, îl supune aceloraşi pedepse ca şi pe celce înşişi au comis păcatele.

Canonul 72.

Celce se dă pe sine vrăjitorilor, sau unora ca acestora, acela încă se va canonisi cu timpul [de penitenţă al] ucigaşilor.

(61, 65 trul.; 24 Ancira; 36 Laod; 7, 65, 81, 83 Vasile c. M.; 3 Grig. Nis.).

— Pentru vrăjitori şi pentru similari se prescrie o epitimie de douăzeci de ani, ca şi pentru ucigaşi.

Canonul 73.

Celce s'a lepădat de Hristos, şi a călcat taina mântuirii, trebue să se tânguiască tot timpul vieţii sale, şi este dator a se mărturisi la vremea când iese din viaţă, învrednicindu-se de cele sfinte, pentru credinţa în iubirea de oameni a lui Dumnezeu.

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 1, 2, 3, 12 Ancira; 8, 10, 14 Petru Alex.).

— Canoanele sinodului dela Ancira şi ale lui Petru al Alexandriei nu sunt atât de riguroase în privinţa apostaţilor ca acest canon al lui Vasile, carele dispune ca viaţa întreagă să rămână în treapta primă de penitenţă celce a tăgăduit pe Hristos, aşa-

dară în vremea slujbei dumnezeeşti totdeauna trebue să stea afară de uşile bisericii şi să roage plângând pe credincioşi ca aceştia să se roage lui Dumnezeu pentru dânsul, şi numai la sfârşitul vieţii se poate învrednici de sf. împărtăşanie în speranţa că Dumnezeu îl va ierta; iar această rigoare, precum şi indulgenţa sinodului dela Ancira şi a lui Petru al Alexandriei faţă de apostaţi, sunt a se explica prin împrejurările de timp, şi adică, fiindcă pe vremea lui Vasile cel Mare credinţa creştină era consolidată deja în lume, şi astfel apostaţii se puteau judeca mai riguros, decât în primii ani ai veacului al IV-lea, când Biserica era încă persecutată şi mulţi din constrângere trebuiau să se facă apostaţi.

Canonul 74.

Dacă însă oricare dintre ceice au fost în păcatele menţionate mai înainte, se va face sârguitor mărturisindu-se, [în acest caz] dacă acela, căruia prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu i s'a încredinţat [puterea de] a lega şi deslega, văzând covârşirea mărturisirii celui ce a păcătuit, s'ar face mai blând întru a micşora timpul epitimiilor, nu este vrednic de osândire; fiindcă examinarea Scripturilor ni face cunoscut că ceice cu mai mare durere se mărturisesc, degrab ajung iubirea de oameni a lui Dumnezeu.

(12 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 102 trul.; 5 Ancira).

— Canonul prezent se referă la canoanele (51—73) cuprinse în această epistolă a lui Vasile. În acele canoane se arată epitimiile, cari se dau pentru diferite păcate, iar în canonul prezent Vasile conferă celuice a primit dela Dumnezeu puterea de a lega şi a deslega *(λύειν καὶ δεσμεῖν)*, adică episcopului, dreptul de a putea agraţia pe păcătoşi, dacă se căesc în chip sincer, şi astfel le scurtează epitimia. Despre aceasta vezi între altele comentarul canonului 12 al primului sinod ecumenic.

Canonul 75.

Celuice împreună s'a spurcat cu sora sa de tată, sau de mamă, să nu i-se îngădue a intra în casa de rugăciune, pânăce nu renunţă la fapta nelegiuită şi neier-

tată. Iar dupăce va ajunge să perceapă înfricoşatul păcat, trei ani să se tânguiască stând la uşa caselor de rugăciune, şi rugându-se poporului, care intră pentru a se ruga ca fiecare cu milostivire să facă pentru dânsul rugăciuni îmbelşugate către Domnul; iar după aceasta, alţi trei ani să se primească la ascultare numai, şi ascultând Scriptura şi învăţătura, să se dimită, şi să nu se învrednicească de rugăciune [de iertare]. Apoi, dupăce cu lacrămi a cerut aceasta, şi a căzut înaintea Domnului cu zdrobire de inimă şi cu umilinţă puternică, în alţi trei ani să i se admită proşternerea; şi astfel când va arăta roduri vrednice de pocăinţă în anul al zecelea să se primească la rugăciunea credincioşilor, [dar] fără proaducere; doi ani stând la rugăciune cu credincioşii, aşa de atunci să se învrednicească de împărtăşirea bunului.

(67 Vasile c. M; 11 Grig. Neoces.).

— Vasile în canonul 67 prescrie epitimie de douăzeci de ani pentru ἀδελφομιξία. Iar în canonul prezent hotărăşte epitimie de douăzeci de ani pentru celce are contact sexual cu sora sa după tată sau după mamă. Păcătosul respectiv trebue să îndeplinească în public această epitimie, trecând pe rând prin toate cele patru trepte de penitenţă.

Din acest canon al lui Vasile, s'a alcătuit, precum am mai spus (vol. II, p. II, pag. 14), un canon special, care s'a primit ca al 11-lea canon pe lângă canoanele lui Grigorie al Neocezareiei.

Canonul 76.

Acelaş fel [de epitimie se aplică] şi celor ce iau pe cumnatele lor.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 27, 67, 68, 75, 78, 79, 87 Vasile c. M.; 11 Timot. Alex.; 5 Teof. Alex.).

— Vasile prin acest canon extinde epitimia de douăzeci de ani şi asupra celor, cari iau pe cumnatele lor.

Canonul 77.

Dar celce lasă pe femeia ceeace s'a împreunat legiuit cu dânsul şi aduce pe alta, se supune, după hotă-

rîrea Domnului, pedepsei adulterului. Şi s'a canonisit de Părinţii noştri ca unii ca aceştia un an să se tânguiască, doi ani să asculte, trei ani să se proştearnă, iar în al şaptelea să stea împreună cu credincioşii, şi aşa se vor învrednici de proaducere, de se vor pocăi cu lacrămi.

(48 ap.; 87, 93 trul.; 20 Ancira; 102 Cartag.; 9, 21, 35, 48, 58 Vasile c. M.; 15 Timot. Al.).

— Vezi între altele comentarul canonului 48 ap. Vasile în canonul prezent se referă la o normă mai veche (τῶν πατέρων ἡμῶν, a Părinţilor noştri), potrivit căreia celce părăseşte pe soţia sa legiuită şi ia pe alta se supune unei epitimii publice de şapte ani, el (Vasile) însă, întemeiat pe cuvintele Domnului (Mat. 19,9) îl supune pe unul ca acesta, ca pe un adulter, unei epitimii de cincisprezece ani.

Canonul 78.

Felul acesta [de epitimie] să se ţină şi pentru ceice iau două surori în căsătorie, deşi în timpuri deosebite.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 87, Vasile c. M.; 5 Teof. Alex.).

— Epitimiei de cincisprezece ani se supune şi celce se însoară cu sora primei sale soţii. Vezi în privinţa aceasta comentarul canonului 87 al acestui Sfânt Părinte.

Canonul 79.

Iar ceice turbează spre maşterile lor se supun aceluiaş canon, ca şi ceice turbează spre surorile lor.

(67, 75 Vasile c. M.).

— Vasile pedepseşte pe omul, care comite desfrâu cu maştera sa, întocmai ca pe celce a comis desfrâu cu sora sa, sau ca pe celce a ucis un om, şi astfel îl supune unei epitimii de douăzeci de ani.

Canonul 80.

Părinţii au trecut sub tăcere poligamia ca pe o [faptă] dobitocească şi cu totul streină de neamul ome-

nesc. Iar nouă ni se arată că acest păcat este ceva mai mult decât desfrânarea. Drept aceea este de cuviinţă ca unii ca aceştia să se supună canoanelor; adică un an tânguindu-se, şi trei [ani] proşternându-se, apoi să fie primiţi.

(48 ap.; 87 trul.; 3 Neoces.; 4, 9, 50, 77 Vasile c. M.).

— În canoane se numeşte *poligamia* (πολυγαμία) nu numai dacă cineva are mai multe femei în acelaş timp, ci şi dacă cineva se căsătoreşte mai de multe ori. Potrivit canoanelor numai prima căsătorie este considerată sfântă şi de Dumnezeu binecuvântată; pe când pentru căsătoria a doua respectivii se supun deja pedepselor canonice, iar căsătoria a treia era considerată drept necurăţie (ῥυπάσματα) în Biserică şi era numai tolerată, deoarece totuş era mai suportabilă decât desfrâul nestăpânit (4, 50 Vasile). Toate căsătoriile ulterioare ale unui bărbat se numesc poligamie, şi Vasile le numeşte fapte dobitoceşti (κτηνώδεις, beluinam rem), iar nu omeneşti, şi păcat mai mare decât desfrâul. Pentru poligamia unui bărbat, adică pentru fiecare căsătorie după a treia, Vasile prescrie epitimia cuvenită, şi în canon menţionează epitimia *de patru ani*. Dealtfel aceşti patru ani să nu se considere ca şi cum ar fi epitimia întreagă prescrisă pentru poligamie. Potrivit comentarului lui Zonara aceşti păcătoşi vor trebui să împlinească anul dintâiu din cei patru ani în treapta primă de penitenţă (πρόσκλαυσις), apoi trei ani să stea cu ὑποπίπτοντες şi după rugăciunea pentru catehumeni să iese afară din biserică; îndeplinind aceşti patru ani li se putea admite să stea în biserică la olaltă cu credincioşii (συνίσταται), adică în treapta a patra de penitenţă, şi în această treaptă btrebuiau să rămână atâta timp, cât judeca episcopul competinte potrivit felului şi sincerităţii lor de pocăinţă, şi numai după aceea se puteau învrednici de sf. împărtăşanie.[1])

Canonul 81.

Fiindcă mulţi au călcat credinţa în Dumnezeu în [timpul] năvălirii barbarilor, făcând jurăminturi păgâneşti şi gustând din oarecari [mâncări] nepermise aduse idolilor

[1]) At. Sint. IV, 24³.

de înşişi vrăjitorii, aceştia să se trateze potrivit legilor şi canoanelor celor aşezate deja de Părinţi. Anume ceice au îndurat constrângere cumplită prin munci, şi nesuferind durerile, şi fiind târîţi spre lepădare, să fie reprimiţi trei ani, şi doi [ani] să asculte, şi trei să se proştearnă, apoi să se primească la împărtăşire. Iar ceice fără de mare constrângere au vândut credinţa cea întru Dumnezeu, şi s'au atins de masa demonilor, şi s'au jurat cu jurăminturi păgâneşti, să se scoată adică în trei ani, şi în doi să asculte, şi în proşternere să se roage trei ani, şi alţi trei să stea împreună cu credincioşii la rugăciune, aşa să se primească la împărtăşirea celui Bun.

(62 ap.; 10, 11, 12 sin. I ec.; 1-9 Ancira; 73, 82 Vasile c. M.). — Vasile dispune ca în privinţa apostaţilor, cari se căesc şi se convertesc la Biserică, să fie în vigoare prescripţiunile, cari au fost emise deja de Părinţi (*παρὰ τῶν πατέρων*), iar acestea sunt canoanele sinodului dela Ancira, în cari se spune detailat cum să se procedeze faţă de ceice în vreme de prigoană s'aû închinat idolilor. Apostaţii, despre cari vorbeşte Vasile în canonul prezent şi în privinţa cărora şi el, alături de canoanele dela Ancira, prescrie epitimia cuvenită, erau aceia, cari fuseseră biruiţi de focul prigoanei şi cari în urma slăbiciunii lor s'au fost supus silniciei, chiar deşi aceasta nu era prea mare, — deoarece în privinţa apostaţilor, cari de bunăvoia lor şi fără de nici o silnicie din partea persecutorilor au tăgăduit pe Hristos, acelaş Vasile în canonul său al 73-lea a dispus ca în cursul întregei lor vieţi să se pocăiască, şi numai în ceasul morţii se puteau învrednici de sf. împărtăşanie.

Canonul 82.

Iar călcătorii de jurământ, dacă de nevoie şi prin constrângere au călcat jurământurile, se supun la epitimii mai uşoare, aşa că aceştia să se primească după şease ani. Iar ceice fără de constrângere au vândut credinţa lor, doi ani să se tânguiască şi doi să asculte şi în al cincilea proşternându-se să se roage, şi alţi doi fără de proaducere primindu-se la împărtăşirea rugăciu-

nii, aşa în sfârşit arătând fireşte pocăinţă corespunzătoare, se vor aşeza iarăşi la împărtăşirea trupului lui Hristos.

(25 ap.; 94 trul.; 10, 17, 29, 64 Vasile c. M.).

— Vasile în canonul său al 64-lea a prescris epitimie de zece ani pentru toţi aceia, cari îşi calcă jurământul; în canonul prezent el deosebeşte pe ceice au făcut aceasta din cauză că au fost siliţi prin constrângere, de cei, cari au făcut aceasta fără de nici o constrângere, şi pentru cei dintâi hotărăşte o epitimie de şease ani, iar pentru ceilalţi de unsprezece ani.

Canonul 83.

Ceice vrăjesc ori urmează obiceiurile păgâneşti, sau în casele lor bagă pe oarecarii spre aflarea vrăjilor şi spre curăţire să cadă sub canonul de şease ani: un an tânguindu-se, şi un an ascultând, şi trei ani proşternându-se, şi un an stând împreună cu credincioşii, aşa se vor primi.

(61, 65 trul.; 24 Ancira; 36 Laod.; 65, 72 Vasile c. M.).

— Ceice cred în vrăjitori, potrivit canonului prezent, se supun unei epitimii de şase ani, iar după canonul 65 al aceluiaş Sf. Părinte ceice înşişi fac vrăjitorii se supun unei epitimii de douăzeci de ani.

Canonul 84.

Toate acestea însă le scriem ca să se cerce rodurile pocăinţei; căci negreşit nu după timpul [de penitenţă] le judecăm pe unele ca acestea, ci ţinem seama de felul pocăinţii. Iar dacă cu greu se vor despărţi de năravurile lor, şi vor voi să slujască mai mult plăcerilor trupului, decât Domnului, şi nu vor primi viaţa cea după Evanghelie, [cu aceştia] nu avem nici o cauză comună. Căci noi în privinţa poporului nesupus şi împotrivă grăitor ne-am învăţat a auzi că «Mântuind, mântueşte-ţi sufletul tău» [I Moisi, 19_{17}].

(12 sin. I ec.; 102 trul.; 3, 74, 85 Vasile c. M.; 4, 5 Grig. Nis.).

— Vasile în canonul său al 74 lea conferă episcopului pu-

terea de a putea scurta timpul epitimiei pentru aceia, cari se căesc în chip sincer; iar în canonul prezent dispune să nu se absolve de epitimie aceia cari nu arată rodurile căinței curate, ci aceștia trebue să se țină și pe mai departe sub aceiași epitimie, — ba acești păcătoși înrădăcinați trebuesc chiar abandonați, deoarece dacă cineva se ocupă necontenit de dânșii își poate primejdui și mântuirea sufletului său (I Moisi, 19,17).

Canonul 85.

Deci să nu primim a pieri împreună cu unii ca aceștia, ci temându-ne de osânda cea grea și având înaintea ochilor ziua cea înfricoșată a răsplătirii Domnului, să nu voim a pieri cu păcatele streine. Că dacă nu ne-au învățat pe noi cele înfricoșate ale Domnului, și nici bătăile atât de mari nu ne-au adus întru simțire, că pentru fărădelegea noastră ne-a părăsit Domnul și ne-a dat în mâinile barbarilor, și s'a dus robit la vrăjmași poporul și s'a dat risipirii, pentrucă acestea le îndrăzneau ceice purtau numele lui Hristos, deoarece nu au cunoscut nici au priceput, că din cauza acestora a venit peste noi urgia lui Dumnezeu, ce cuvânt comun este [deci] vouă către aceștia? Ci suntem datori a fi lor mărturie și noaptea și ziua, și în public și îndeosebi; dar să nu primim a fi duși împreună cu răutățile lor, ci mai vârtos să ne rugăm ca să-i câștigăm pe ei și să-i scoatem din cursa vicleanului; iar de nu vom putea [să facem] aceasta, să ne sârguim a mântui măcar sufletele noastre de veșnica osândă.

(12 sin. I ec.; 102 trul.; 3, 84 Vasile c. M.).

— Canonul prezent este continuarea canonului 84, și din cauza aceasta în Cormciaia aceste două canoane alcătuesc un singur canon (84). Ambele formează încheierea scrisorii a treia a lui Vasile către Amfilohie. Acest canon al 85-lea cuprinde îndrumări pentru episcopi asupra modului, cum să procedeze cu păcătoșii, cum să se străduiască în toate chipurile pentru mântuirea lor, stând ferm pe temeiul prescripțiunilor sfintelor canoane, și în caz de nereușită cum să se ferească să nu se întineze înșiși de păcat, ci să grijască să-și mântuiască cel puțin sufletul lor de osânda cea vecinică.

Canonul 86.

Iar viclenilor Encratiţi în privinţa propunerii lor faimoase, pentru ce nu mâncăm şi noi orice, să li se spună că noi ne îngreţoşăm şi de cele de prisosinţă ale noastre. Căci după cuviinţă leguminoasele de iarbă la noi sunt ca [şi] carnea; iar potrivit deosebirii celor folositoare, ca şi în verdeţuri pe cea vătămătoare o separăm de cea asemănătoare, aşa şi între cărnuri despărţim pe cea folositoare de cea vătămătoare. Căci verdeaţă este şi cucuta, precum carne este şi cea de vultur; dar totuşi celce are minte nu ar mânca nebunariţă, nici de carne de câine nu s'ar atinge, de nu l-ar sili nevoie mare; aşadară celce a mâncat nu a comis ilegalitate.

(51, 53 ap; 14 Ancira; 2 Gangra; 1, 28, 47 Vasile c. M.). — Canonul prezent este scos dintr'o epistolă a lui Vasile, pe care a scris-o în anul 376 aceluiaş Amfilohie din Iconiu[1]).

[1]) Ep. 236 (al. 391), cap 4.

Acest canon se referă la aceiaşi encratiţi, despre cari vorbeşte Vasile în canoanele 1 şi 47, şi cari, reţinându-se dela mâncare de carne, făceau imputări ortodocşilor, că şi ei se reţin dela mâncarea unor lucruri. Canonul prezent al lui Vasile formează înfrângerea acestei imputări.

Canonul 87.

Deci mai întâi, ceeace este foarte important în privinţa acestor fel de lucruri, avem a menţiona obiceiul cel dela noi, care are putere de lege, pentrucă dela bărbaţi sfinţi s'au predanisit nouă legiuirile; iar [obiceiul] acesta este acest fel. Dacă cineva stăpânit fiind cândva de patima necurăţiei, ar cădea spre însoţirea nelegiuită cu două surori, nici nuntă să se socotească aceasta, şi în general nici să nu se primească [ei] în obştea bisericii mai înainte de a-i despărţi unul de altul; drept aceea, dacă nimic altceva nu ar fi fost de zis, obiceiul este de ajuns pentru ferirea de răul acesta. Dar fiindcă celce a scris epistola, cu apucătură vicleană a încercat să introducă

în viață răul acesta atât de mare, este de nevoie ca nici noi să nu ne ferim de ajutorul rațiunii, cu toate că în privința celor deplin lămurite mai importantă este presumția fiecăruia decât raționarea. S'a scris, zice, în Levitic: „Să nu iei pe femeia care este geloasă pe sora ei, ca să descoperi rușinea ei peste dânsa, fiind ea încă în viață" [18,$_{18}$]. Deci lămurit este din aceasta, se zice, că este îngăduit a lua [pe sora ei] după moartea dânsei. La aceasta dar mai întâi zic că câte le spune legea, celorce sunt în lege le grăește [Rom. 3,$_{19}$]; fiindcă așa ne-am supune atât tăierii împrejur cât și Sâmbetei, și ferirei de mâncări. Firește că nu, căci dacă am găsi ceva să se potrivească plăcerilor noastre ne-am supune pe noi înșine jugului robiei legii, iar de s'ar părea ceva greu din cele ale legii, atunci alergăm spre libertatea cea întru Hristos. Am fost întrebați dacă este scris a lua femeie peste sora ei; am răspuns ceeace socotim că este sigur și adevărat, [dar] că nu este scris [aceasta]; iar a se conchide ceeace s'a retăcut din adausul de mai târziu este dreptul legiuitorului, iar nu al celuice spune ale legii; Fiindcă altfel ar fi cu putință celuice vrea să îndrăznească, a lua pe sora ei încă și în viață fiind femeia; căci sofisma aceasta se potrivește și la aceea. Dar este scris, zice, „Să nu iei pe ceeace va fi „geloasă", așadar nu a oprit a lua pe ceeace este liberă de gelozie. Insă celce apără patima, presupune că firea surorilor este liberă de gelozie. Deci înlăturându-se pricina [de gelozie], pentru care a oprit împreună însoțirea amândurora, ce va fi ceeace oprește a lua pe surori? Dar vom zice, acestea nu sunt scrise. Dar nici celelalte nu s'au hotărît; iar sensul după deducție dă libertate la fel pentru ambele [înțelesuri]. Dar trebue revenind puțin la cele în urmă legiferate, a se libera de circumstanțe. Căci se vede că legiuitorul nu îmbrățișează tot felul de păcate, ci mai cu seamă oprește pe cele ale Egiptenilor, de unde s'a scos Israil, și pe cele ale Hananeilor, la carii s'a mutat. Căci expresiunea este așa: «După obiceiurile Egiptului, unde ați locuit, să nu faceți; și după obiceiurile pământului Hanaan, întru care vă voiu duce pe voi, să nu fa-

ceți, și după legile lor să nu umblați [III Moisi $18_{,3}$]; încât poate că este cu putință că felul acesta al păcatului nu era încetățenit pe atunci la [acele] neamuri. Din cauza aceasta legiuitorul n'a avut nevoie de păzirea de acel [păcat], ci s'a reținut de [a menționa] obiceiul necunoscut, din cauza aversiunii față de faptele rușinoase. Într'adevăr (legiuitorul) interzicând pe cel mai mare, cum de a retăcut pe cel mai mic? [Legiuitorul a procedat astfel, fiindcă] i s'a părut că mulți dintre cei iubitori de trup în privința viețuirii împreună cu surorile cele vii aduc prejudițiu pildei patriarhului. Dar noi ce trebue să facem? a spune cele scrise, ori cele retăcute a le iscodi? În acele legi nu este scris că nu se cade ca tatăl și fiul deodată să se folosească de aceiași țiitoare; dar proorocul a socotit că [acest lucru] este vrednic de cea mai mare învinovățire. Căci zice: «Fiul și tatăl intră la aceiași slujnică» [Amos $2_{,7}$]. Dar câte alte feluri de necurate patimi a născocit învățătura demonilor, pe cari însă dumnezeiasca Scriptură le-a retăcut, nevrând să spurce demnitatea sa cu numirile celor rușinoase, ci pe cele necurate le-a amintit cu numiri generale, precum zice și Apostolul Pavel: «Iar desfrânarea și toată necurăția nici să nu se numească între voi, precum se cuvine sfinților» [Efes. $5_{,3}$]; înțelegându-se sub numirea de necurăție faptele cele de rușine ale bărbaților și femeilor; astfel că tăcerea cu nici un chip nu asigură celor dedați plăcerilor libertatea [de făptuire]. Iar eu zic că nici nu s'a retăcut chestiunea aceasta, ci că legiuitorul a oprit-o chiar foarte strict, căci acea [expresiune]: «Nu vei intra către toată rudenia trupului tău spre a descoperi rușinea lor» [III Moisi $18_{,6}$] cuprinde și felul acesta de rudenie. Căci ce ar fi bărbatului mai rudă decât soția sa, sau mai bine zis decât trupul său? Că nu mai sunt doi, ci un trup; astfel că prin soție sora ei intră în rudenie cu bărbatul. Că precum pe mama soției sale nu o va lua, nici pe fiica soției, fiindcă [nu poate lua] nici pe mama sa, nici pe fiica sa, așa nici pe sora soției fiindcă nici pe sora sa [nu o poate lua]. Și dimpotrivă, nici soției nu-i este îngăduit a trăi în căsătorie cu rudele bărbatului său; căci normele de drept sunt comune

pentru amândouă felurile de rudenie. Eu deci mărturisesc fiecăruia, care mă consultă asupra căsătoriei, că «va trece chipul lumii acesteia și timpul este scurt, ca și ceice au femei să fie ca și cum nu ar avea» [I Cor. $7_{,29}$]. Iar dacă-mi va răspunde [cineva] aceasta: «Creșteți și vă înmulțiți» [I Moisi, $1_{,18}$], râd că el nu face deosebire între timpurile legiferărilor. Nunta a doua este remediu împotriva desfrâului, dar nu mijloc de încurajare pentru necumpătare. «Dar dacă nu se înfrânează, căsătorească-se» [I Cor. $7_{,9}$], zice, iar nu și căsătorindu-se, să facă fărădelege. Iar ceice nu au în vedere nici firea, ceice-și orbesc sufletul cu patima necinstei, [măcar] să facă deosebire între felurile numirilor din vechime. Căci cu ce fel de numire de rudenie se vor numi cei născuți [dintr'o astfel de căsătorie]? Se vor numi frați unii altora, ori nepoți? căci ambele se potrivesc lor din cauza amestecării. Să nu faci, o omule, mașteră pe mătușa pruncilor; și nici pe ceeace este datoare a-i ocroti în locul mamei nu o înarma cu gelozie neîmpăcată; căci numai ura mașterelor întinde vrăjmășia și după moarte; chiar și dușmanii se împacă cu cei morți; mașterele însă încep ura după moarte. Rezumatul celor zise este că dacă cineva dorește căsătoria potrivit legii, îi este deschisă lumea întreagă; iar dacă năzuința lui este pătimașă, apoi cu atât mai vârtos să se oprească „pentruca să se învețe să-și țină vasul său în sfințenie și cinste, iar nu întru patima poftei» [I Tes. $4_{,4}$]. Ași dori să spun mai multe, dar mă oprește măsura epistolei. Mă rog însă ori ca sfatul nostru să se arate mai tare decât patima, ori ca acea crimă să nu se împământenească în ținutul nostru, ci să rămână în acele locuri, unde a odrăslit.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 68, 76, 78 Vasile c. M.; 11 Timot. Alex.).

— Canonul prezent este alcătuit dintr'o scrisoare a lui Vasile (de pe la anul 373) adresată episcopului Diodor din Tars. După spusele lui Valsamon, cineva a fost întrebat pe acest episcop dacă după moartea soției sale poate să se căsătorească cu sora soției sale (τὴν ἐκείνης ἀδελφήν), și acest episcop a răspuns în scris (ἐγγράφως) că îi este îngăduit, deoarece în privința aceasta nu există nici

un impediment canonic.[1]) Între timp Vasile a emis o interdicție expresă împotriva acestor fel de căsătorii, — și în acest timp cineva i-a arătat ceeace a scris Diodor în această privință. Din acest prilej a scris Vasile lui Diodor scrisoarea prezentă. În introducerea acestei scrisori Vasile se arată ca și cum nu ar crede că Diodor, ci altcineva, ar fi scris aceasta. Anume Vasile aici spune următoarele: „Au sosit la noi scrisori având iscălitura lui Diodor, dar conținutul se potrivește mai curând altuia, decât lui Diodor. Căci mie mi se pare că oarecare dintre cei vicleni, s'a substituit persoanei tale, ca astfel să-i fie cu putință a se face mai vrednic de crezământ înaintea ascultătorilor; carele fiind întrebat de cineva, dacă îi este îngăduit să ia în căsătorie pe sora soției sale răposate, dânsul nu [numai] că nu s'a înspăimântat de întrebare, ci l-a ascultat chiar cu liniște, și a ajutat mult pofta desfrânată cu putere și cu măestrie. Dacă deci scrisoarea ar fi la mine, ți-aș trimite-o, și ți-ar fi deajuns să te aperi pe tine și adevărul. Deoarece însă celce mi-a arătat-o, iarăși a luat-o, și o poartă ca un semn de triumf asupra noastră, care dela început am oprit acea [căsătorie], zicând că are împuternicire în scris [în privința acelei căsătorii], îți scriu acum ție, ca cu putere îndoită să combatem acel cuvânt născocit, și să nu-i rămână lui nici o putere, ca nu cumva să poată strica celor, pe cari i-ar întâlni". După această introducere Vasile expune în chip temeinic că bărbatului văduv îi este absolut interzis să se căsătorească cu sora primei sale soții.

La comentarul canonului 19 ap. am văzut că interzicerea acestui fel de căsătorie se bazează pe dreptul divin; iar canonul 2 al sinodului dela Neocezareia ne spune că persoana, care încheie o astfel de căsătorie, se exclude dela sfânta împărtășanie până la moarte. Vasile dovedește ilegalitatea acestor căsătorii înainte de toate cu obiceiul (ἔθος) statornicit în Biserică, și apoi cu citate din Sf. Scriptură și în fine cu raporturile familiare incorecte pricinuite de o astfel de căsătorie.

Despre *obiceiu* Vasile zice că de ceeace trebue să se țină seama în astfel de chestiuni, cel dintâi și mai important (τὸ μέγιστον) este obiceiul, deoarece obiceiul are putere de lege (νόμου δύναμιν). În Biserică obiceiul a avut totdeauna acelaș importanță ca și legea, numai dacă avea temeiu recunoscut de Biserică și dacă era consfințit prin ființarea lui îndelungată. La aprecierea

---

1) Sint. At. IV, 25.

importanței și puterii legale a obiceiului în Biserică serveau ca normative prescripțiunile legislației greco — romane, dintre cari Zonara menționează câteva în comentarul canonului prezent. *„De quibus scripta lex non extat, in his morem et consuetudinem custodire oportet“. „Antiqua consuetudo pro lege custoditur“: „Diuturna consuetudo pro lege obtinet, în quibus lex scripta deficit“.*[1] Conform acestei legi uzuale, zice Vasile, căsătoria cu două surori este a se numi însoțire nelegiuită (ἄθεσμον κοινωνίαν), și aceasta nici odată nu a fost considerată căsătorie, și respectivul, care se căsătorea cu o soră și apoi după moartea acesteia cu cealaltă, era lipsit chiar și de dreptul de a intra în biserică până când nu se despărțea de aceea, cu care viețuia împotriva legilor, — și în temeiul acesta, zice Vasile, chiar de nu ar exista altă dovadă, se poate dovedi lămurit tuturor, cât de mare rău este acest fel de căsătorie. Deoarece însă Diodor în acea scrisoare a sa a citat și unele locuri din Sf. Scriptură spre a-și apăra permisiunea dată, Vasile se adresează la Sf. Scriptură și analizează amănunțit acele locuri.

Diodor a citat cuvintele din cartea a III-a a lui Moisi ($18_{,18}$) potrivit cărora bărbatul să nu se însoare cu femeia, care este geloasă pe sora ei și să nu aibă cu dânsa relațiuni în cursul vieții ei întregi, — și din aceasta a tras concluziunea că după moartea soției poate să se căsătorească cu sora ei.

La aceasta Vasile înainte de toate se referă la cuvintele Ap.-lui Pavel (Rom. $3_{,19}$), după cari celece le spune legea, le spune celor, cari sunt în lege, căci de nu ar fi așa, apoi și noi ar trebui să ne supunem tăierii împrejur, să serbăm sâmbăta și să ne reținem dela diferite mâncări; dar aceasta ar însemna că noi vrem să primim din legea Testamentului vechiu ceeace ne cade bine, iar pe celelalte lucruri, cari nu ne cad bine, să le evităm și în privința acestora să observăm legea lui Hristos. Am fost întrebați — zice Vasile — dacă Sf. Scriptură îngădue a se căsători cu sora soției dintâi, și eu am răspuns că nu îngădue, și că acesta este adevărul curat; iar a conchide ceva din ceeace s'a retăcut, adică a afirma că legea interzice de a se însoți cu

---

[1]) Am citat aceste locuri latinește din Beveregiu, după manuscrisul Amerbachian (Annot. p. 225). Grecește se găsesc în Dreptul meu bisericesc, nota 12 dela § 14, pag. 41 (ed. rom.).

sora soţiei, care este încă în viaţă, pentrucă să nu fie geloasă, din ceeace ar urma că aceasta se poate face dacă soţia a murit, deoarece aceasta nu mai poate fi geloasă, — aceasta însemnează că cineva vrea să fie legiuitor şi să introducă legea sa, şi să neglijeze sensul legii din fiinţă. Căci dacă noi admitem soţului, ca după moartea soţiei să se căsătorească cu sora aceleia din motivul că nu mai poate exista gelozie, apoi îi putem admite aceasta şi în cursul vieţii soţiei lui, dacă ştim că surorile respective din firea lor nu sunt geloase. Se poate zice că acestea nu le spune Sf. Scriptură, dar în Scriptură nu se spune nici că soţul după moartea soţiei sale se poate căsători cu sora răposatei. La acestea Vasile adaogă că chestiunea va fi mai lămurită dacă vom ţinea seama de circumstanţele, în cari şi-a dat Moisi dispoziţia sa. Intenţiunea legiuitorului nu a fost să vorbească despre toate felurile de păcate, ci numai despre păcatele Egiptenilor, cu cari a trăit mai înainte poporul evreu, şi despre păcatele Hananeilor, cu cari acelaş popor a intrat în contact după aceea, şi este probabil că acel păcat l-a interzis din cauza că unii voiau să urmeze pilda patriarhului Iacov, care avea relaţiuni în acelaş timp cu două surori, Lia, şi Rahila. În lege, zice Vasile, multe se retac, cari totuş sunt interzise, de pildă în lege nu se spune că tatăl şi fiul nu se pot împreuna cu una şi aceiaşi ţiitoare, dar proorocul a interzis aceasta, fiind faptă nelegiuită (Amos, 2_{7}). Doctrina demonilor a învăţat pe oameni la multe păcate şi patimi necurate, dar Sf. Scriptură nu a voit să le menţioneze, ci le-a indicat prin numirea generală de necurăţie, ca nu cumva să-şi murdărească curăţenia sa cu cuvinte scârboase, precum şi Ap. Pavel spune aceasta (Efes. 5_{3}). Şi prin urmare, chiar dacă în Sf. Scriptură se retac diferite păcate, aceasta nimărui nu-i dă dreptul să comită fapte ruşinoase. Dar acest păcat, continuă Vasile mai departe, nici nu este retăcut în Sf. Scriptură; căci dacă legiuitorul zice că nu se cuvine a se apropia către oricare rudă trupească şi a descoperi ruşinea ei (III Moisi, 18_{6}), prin aceasta s'a interzis şi acest fel de păcat. Dacă soţul şi soţia sunt un trup, precum zice Sf. Scriptură, apoi oricine va trebui să recunoască că soţul este foarte aproape înrudit cu sora soţiei sale; şi după cum din cauza înrudirii trupeşti nimeni nu se poate căsători cu mama fostei sale soţii, sau cu fiica ei din altă căsătorie, după cum nici cu mama sa sau cu fiica sa, apoi tot aşa

nu se poate căsători acela nici cu sora răposatei sale soții, căci pe sora sa nu o poate lua de soție. Iar la afirmația unora, cari apărau acest fel de căsătorie referindu-se la cuvintele Sf. Scripturi: „Creșteți și vă înmulțiți" (I Mois., $1_{,28}$), Vasile zice că acești oameni sunt ridicoli, deoarece nu fac deosebire între vremurile, în cari s'au spus acestea, și între vremurile de astăzi. Acele cuvinte s'au spus oamenilor celor dintâi, când exista un număr foarte mic dintre ei pe pământ, și era lucru foarte firesc ca copiii lui Adam să fi trebuit a se căsători între olaltă; dar oare s'ar căsători astăzi frații și surorile pe temeiul acelor cuvinte? Tot așa înlătură Vasile și ipoteza susținută de unii că a doua căsătorie este permisă. Căsătoria a doua se permite numai ca oamenii să nu cadă în desfrâu, iar nu ca să se încurajeze poftele trupești. Ap. Pavel, când a îngăduit căsătoria a doua (I Cor. $7_{,9}$), prin aceasta nu a admis să cădem în fărădelege, dar căsătoria, pe care voiau unii să o apere acum, este fărădelege.

Vasile, dupăce a combătut toate citatele din Sf. Scriptură, la care s'a referit Diodor, spre a-și apăra permisiunea, ce a dat-o pentru căsătoria cu sora răposatei soții, atrage luarea aminte asupra *raporturilor familiare* cari se încurcă cu totul prin astfel de căsătorii. Dacă cineva după moartea soției sale se va căsători cu sora aceleia și va avea copii atât dela soția dintâi, cât și dela a doua, cum se vor numi acești copii? Ei sunt între olaltă atât frați, cât și verișori *(ἀδελφοὺς καὶ ἀνεψιούς)*: sunt frați fiindcă derivă dela acelaș tată, dar sunt și verișori, fiindcă s'au născut din două surori; nu este aceasta împotriva naturii? Vasile se oprește și asupra situației copiilor derivați din prima căsătorie, cari primesc de mașteră pe mătușa lor și aici rostește acele admirabile cuvinte: „Să nu faci, omule, mașteră pe mătușa copiilor nici nu înarma cu gelozie neîmpăcată pe ceeace este datoare a-i ocroti în locul mamei; căci numai ura mașterelor întinde vrăjmășia și după moarte; chiar și dușmanii se împacă cu cei morți; mașterele însă încep ura după moarte *(αἱ δὲ μητρυιαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἄρχονται)*."[1])

În privința acestui canon sau scrisori a lui Vasile cel mare Valsamon zice: „deși aceasta este plină de înțelepciune și de cu-

[1]) La acest comentar vezi: Zonara în Sint. At. (IV, 264-268) și în Beveregiu (locul cit.).

vinte adevărate, şi într'însa se găseşte glasul strunelor Sfântului Duh, totuşi în zilele noastre nu are valoare practică; deoarece el dispune că nimeni nu se poate căsători cu două surori, dar din harul lui Dumnezeu astăzi aceasta nici prin minte nu-l trece omului creştin (*ὅπερ Θεοῦ χάριτι σήμερον οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ὅλως ἔρχεται ἀνθρώπου Χριστιανοῦ*)... Dar totuş ţine în minte această scrisoare divină, căci deşi celece le dispune nu servesc pentru timpul prezent, totuşi pe cari le conţine, dar mai ales cele alcătuite pe temeiul Testamentului vechiu şi pe cele ale Apostolului Pavel sunt foarte folositoare şi în privinţa altor chestiuni."[1]

Canonul 88.

Am citit scrisorile tale cu toată îndelungă răbdarea, şi m'am mirat, cum putând pe scurt şi lesne a te desvinovăţi faţă de noi prin fapte, ai primit să rămâni în cele cu cari ai fost învinovăţit, şi cu lungi cuvinte te apuci să vindeci cele de nevindecat. O, Grigorie, nu suntem noi nici cei dintâi, nici singurii, cari am legiuit ca femeile să nu vieţuiască cu bărbaţii împreună; citeşte însă canonul cel aşezat de sfinţii noştri Părinţi în sinodul Niceiei, care opreşte clar a nu avea femei introduse pe furiş. Căci necăsătoria este vrednică de cinstire prin vieţuirea separată de femei; căci făgăduind cineva numai cu numele, dar cu fapta ar face cele ce [le făptuesc] ceice vieţuesc cu femeile, este lămurit că vânează [numai] nominal cinstea fecioriei, dar nu renunţă la plăcerea necuviincioasă. Deci cu atât mai vârtos trebuia să fi gata Tu a lăsa după rugămintea noastră, cu cât zici că eşti liber de orice patimă trupească. Căci nu cred nici că celce a ajuns de şaptezeci de ani să vieţuiască în patimi cu o femeie, nici nu am poruncit, cele ce le-am poruncit, ca şi cum s'ar fi întâmplat vreo faptă necuviincioasă. Ci fiindcă ne-am învăţat dela Apostoli a nu se pune fratelui poticneală, sau sminteală [Rom. 14,13], şi ştim că ceeace la unii este folositor, pentru alţii devine prilej spre păcat, din care cauză am poruncit, urmând rânduelii sfinţilor Părinţi, să

[1]) Sint. At. IV, 268.

te despărţi de femeie. De ce învinovăţeşti pe horepiscop, şi pomeneşti duşmănia veche? Şi de ce ne învinovăţeşti pe noi ca şi cum am da ascultare să încuviinţăm învinuirile, dar de ce nu te învinovăţeşti pe tine, care nu poţi renunţa la vieţuirea împreună cu acea femeie? Alungă-o deci pe ea din casa ta şi aşează-o în mânăstire. Să fie aceea cu fecioarele, iar pe tine să te servească bărbaţi, „ca să nu se hulească numele lui Dumnezeu pentru voi" [Rom. 2,24]. Iar până când nu vei face aceasta, nici nu-ţi vor folosi nenumăratele lucruri ce le scrii în scrisori; ci te vei săvârşi fără de rod, răspunzând [în faţa] Domnului pentru lenevirea ta. Şi dacă vei îndrăzni să rămâni în preoţie fără să te îndreptezi, vei fi anatema pentru tot poporul, şi ceice te vor primi pe tine, vor fi lepădaţi de biserica întreagă.

(3 sin. I ec; 5, 12, 13 trul.; 18 sin. VII ec.; 3, 38, 70 Cart.). — Vezi comentarul canonului 3 al primului sinod ecumenic, unde s'a vorbit despre acest canon, adică despre scrisoarea adresată lui Grigorie.

Canonul 89.

Foarte mă mâhneşte că în timpul din urmă canoanele Părinţilor au fost părăsite şi s'a scos din biserică toată stricteţa; şi mă tem ca indiferenţa aceasta înaintând cu încetul pe calea [sa], afacerile bisericii să nu ajungă în deplină turburare. Obiceiul încetăţenit din vechime în bisericile lui Dumnezeu primea pe slujitorii bisericii, dupăce-i cerceta cu toată temeinicia; şi se cerceta cu deamănuntul întreg modul lor de viaţă, de nu sunt bârfitori, de nu sunt beţivi, de nu sunt aplecaţi spre gâlcevi, de şi-au educat tinereţa lor ca să poată săvârşi cele sfinte, fără de cari nimenea nu va vedea pe Domnul [Evr. 12,14]. Şi aceasta o cercetau presviterii şi diaconii, cari vieţuiau împreună cu ei, apoi îi duceau la horepiscopi, cari primind voturile dela ceice mărturisiau adevărat, şi dând de ştire episcopului, aşa îl numărau pe slujitor în tagma celor ieraticeşti. Dar acum înlăturându-ne întâi pe noi, şi nici acceptând să-i aduceţi la noi spre hotărîre,

v'aţi însuşit toată puterea. Apoi chiar neglijând cu totul această chestiune, aţi îngăduit presviterilor şi diaconilor să introducă în biserică pe nevrednici, pe ori cari ar voi, fără de a li se cerceta viaţa, cu părtinire, sau în urma înrudirii, sau în urma oricărei alte prietinii. Din cauza aceasta într'adevăr mulţi slujitori se numeră în fiecare sat; dar nici unul [nu este] vrednic de slujirea altarului, precum înşivă mărturisiţi, fiind lipsiţi de bărbaţi la alegeri. Deci de vreme ce lucrul a ajuns deja să fie fără leac, iar mai ales acum cei mai mulţi, de frica înrolării la armată, se introduc pe sine în slujba [bisericească], din necesitate am ajuns să se înoiască canoanele Părinţilor, şi scriu vouă să-mi trimiteţi mie consemnarea slujitorilor [bisericeşti] din fiecare sat, şi fiecare de către cine s'a introdus [în slujbă], şi care este modul lui de vieţuire. Dar să aveţi şi la voi consemnarea, încât cele scrise, cari se păstrează la noi, să se potrivească cu ale voastre, şi nimăruia să-i fie cu putinţă a se înscrie când vrea. Aşadară dacă oarecarii s'au introdus de către presviteri după primul indicţion, se vor arunca între mireni, şi din nou să se facă de voi cercetare în privinţa lor; şi de vor fi vrednici, să se primească prin hotărîrea voastră; şi curăţiţi biserica, izgonind pe cei nevrednici din ea. Deci şi în viitor să-i cercetaţi pe cei vrednici şi să-i primiţi; dar să nu-i număraţi [în cler] înainte de a-i aduce la noi, altcum să ştiţi că mirean va fi celce va fi primit în slujba bisericii fără de socotinţa noastră.

(8 sin. I ec.; 14 sin. VII ec.; 14 Neoces.; 8, 10 Antioh ; 57 Laod.; 7 Teof. Al.).

— Canonul prezent este alcătuit din scrisoarea adresată de Vasile cel Mare către ***horepiscopii*** săi imediat în primul an al urcării sale pe scaunul Cesareiei (deci în anul 370). La comentarul canonului 13 al sinodului dela Ancira am vorbit despre horepiscopi şi despre importanţa lor în Biserică; iar la comentariile altor canoane (v. canoanele paralele) am văzut cum au încercat horepiscopii să acapareze dela episcopii din cetăţi unele drepturi, cari după canoane nu li se cuveneau. Vasile la începutul canonului prezent menţionează canoanele Sfinţilor Părinţi *(οἱ τῶν πατέρων κανόνες)* şi regretă că horepiscopii le-au neglijat. Menţio-

nează turburările provenite din cauza aceasta, şi deoarece a observat că aceste turburări s'au produs mai ales din cauza că în cler se primesc tot felul de elemente fără de nici o alegere severă, el emite pe seama tuturor horepiscopilor subalterni ordinul ca în viitor să examineze cu strictețe pe oricine doreşte să intre în cler, şi dacă acela se va găsi vrednic să-i facă lui raport despre aceasta, şi el apoi va hotărî asupra primirii şi introducerii în cler a respectivului.

Canonul 90.

Monstruositatea lucrului, despre care scriu, chiar prin ceeace în general a trezit bănuială şi [prin ceeace] s'a vorbit, a umplut de durere sufletul meu; dar totuşi mi s'a părut de necrezut. Deci cel ce se ştie vinovat să primească ca o doctorie scrisoarea [ce o trimit] în această privință; iar celce nu se ştie [vinovat] ca un mijloc profilactic; şi cel indiferent, de cari mă rog să nu se găsească între voi, ca pe o mărturie. Dar ce este, despre ceeace vorbesc? Spun oarecari că voi luați bani dela ceice se hirotonisesc, şi că acoperiți aceasta sub pretextul evlaviei; şi aceasta este şi mai rău. Căci dacă cineva comite răul sub pretextul binelui, este vrednic de îndoită pedeapsă; căci prin aceasta se lucrează ceeace nu este bun, şi se foloseşte spre a săvârşi păcatul, ca şi cum cineva ar zice că promovează binele. De vor fi acestea aşa, în viitor să nu se mai întâmple, ci îndrepteze-se; fiindcă celuice primeşte argintul trebue să se zică, ceeace s'a spus de către Apostoli celuice voia să dea ca să cumpere împărtăşirea Duhului sfânt: „Argintul tău fie împreună cu tine spre pieire" [Fapt. Ap. 8_{20}]; căci mai uşor [greşeşte] celce în urma ignoranței vrea să cumpere, decât celce vinde darul lui Dumnezeu: că s'a făcut vânzare, şi dacă tu vei vinde ceeace ai primit în dar, ca un vândut lui Satana, vei fi lipsit de har; căci introduci cârciumărie în cele duhovniceşti, şi în biserică, unde ni s'a încredințat trupul şi sângele lui Hristos. Acestea nu trebue să se întâmple aşa; şi iată spun care este şiretlicul. Ei socotesc că nu păcătuesc dacă nu iau îndată, ci iau după hirotonisire;

dar a lua este a lua oricând. Vă îndemn deci ca acest venit, sau mai bine zis această introducere spre gheena, să o lepădați; și să nu vă faceți nevrednici de săvârșirea sfintelor taine, spurcându-vă mâinile cu astfel de venituri. Și iertați-mă, dacă la început ca și cum nu aşi fi crezut, iar apoi amenint ca și cum aşi crede. Dacă cineva după această epistolă a mea va face una ca aceasta, se va îndepărta dela altarele de aici; și va căuta unde, cumpărând darul lui Dumnezeu, va putea să-l vândă. „Căci noi, și bisericile lui Dumnezeu, nu avem un astfel de obiceiu" [I Cor. $16,_{16}$]. Adăogând încă una voiu încheia. Acestea se fac din iubirea de argint; iar iubirea de argint este nu numai rădăcina tuturor relelor [I Tim. $6,_{10}$], ci se numește și idolatrie [Colos. $3,_{5}$]. Deci nu cinstiți mai mult pe idoli decât pe Hristos pentru puțin argint; nici să nu urmați iarăşi lui Iuda, vânzând pentru profit a doua oră, pe celce s'a răstignit odată pentru noi; fiindcă atât țarinile, cât și mâinile celorce primesc aceste roduri, acheldama se vor numi.

(29 ap.; 2 sin. IV ec.; 22 trul.; 19 sin. VII ec.; Scrisoarea lui Ghenadie; Scrisoarea lui Tarasie).

— Acest canon este alcătuit tot dintr'o scrisoare, adresată de Vasile cel Mare în primul an al slujbei sale arhiepiscopești *episcopilor* săi subalterni (πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους).[1] — Se pare că în a doua jumătate a secolului al IV-lea nu numai că *simonia* s'a înrădăcinat adânc în Biserică, ci respectivii iscodeau și ale metode spre a se apăra. Episcopii, cărora li s'a adresat această scrisoare, ziceau că ei nu iau banii în timpul hirotoniei, ci după hirotonie (μετὰ τὴν χειροτονίαν), și prin urmare că ei nu păcătuesc. Vasile la aceasta observă că a lua oricând, totuşi luare se numește, și îi mustră cu aspre cuvinte pentru aceasta și îi osândește, amenințând cu despoierea de slujba preoțească pe oricine s'ar prinde cu aceasta, și acela să caute unde știe că va putea cumpăra și vinde darul lui Dumnezeu. Simonia se naște din iubirea de argint, care este isvorul tuturor relelor (I Tim. $6,_{10}$), iar iubirea de argint este idolatrie (Colos. 3_{5}), și dacă ci-

---

[1]) În ediția Migne scrisoarea prezentă a lui Vasile (ep. LIII, al. ep. LXXVI) este intitulată: „către horepiscopi".

neva din iubire de argint vinde darul lui Dumnezeu, acela dovedeşte că mai mult iubeşte pe idoli, decât pe Dumnezeu, şi este la fel cu Iuda; deoarece precum Iuda a vândut pentru argint pe Hristos, astfel şi simoniacul vinde a doua oră pe Hristos, carele s'a răstignit odată pentru noi. Iar ceeace simoniacul primeşte dela cineva pentru hirotonie, trebue să se numească *acheldama* (ţarina sângelui, χωρίον αἵματος, Fapt. Ap. 1,19), căci precum acea ţarină, care s'a cumpărat pe banii, pentru cari Iuda a vândut pe Hristos, s'a numit preţul sângelui, tot astfel şi banii câştigaţi din vânzarea darului lui Dumnezeu, precum şi locurile, pentru cari au fost hirotoniţi celce dau bani, încă trebue să se numească preţul sângelui. — Acest canon a lui Vasile se citează de Tarasie, patriarhul Constantinopolului, în scrisoarea sa despre simonie, care scrisoare se va reproduce puţin mai târziu în lucrarea prezentă.

Canonul 91.

Dintre dogmele şi propoveduirile ce se păstrează în biserică, pe unele le avem din învăţătura scrisă, iar pe altele le-am primit din tradiţia Apostolilor predanisită nouă în taină; şi ambele acestea au aceiaşi tărie pentru dreapta cinstire [de Dumnezeu]; şi nimeni nu va zice împotriva acestora, oricât de puţin ar fi de priceput în legiuirile biariceşti. Căci dacă ne-am apuca să abandonăm cele nescrise din obiceiuri, ca pe unele cari n'ar avea mare tărie, am greşi împotriva celor de căpetenie păgubind Evanghelia, sau mai bine zis am reduce propoveduirea la numirea goală. De pildă (ca întâi să menţionez pe cel dintâi şi cel mai general) cine este acela, care pe ceice nădăjduim în numele Domnului nostru Iisus Hristos ne-a învăţat prin scrisoare a ne însemna cu chipul Crucii? Care scrisoare ne-a învăţat pe noi a ne întoarce spre răsărit la rugăciune? Care dintre sfinţi ne-a lăsat în scris cuvintele invocării la sfinţirea pâinii euharistiei, şi a potirului binecuvântării? Că nu ne sunt suficiente cele menţionate de Apostol sau de Evanghelie, ci rostim şi altele, primite din învăţătura nescrisă, şi înainte şi în urmă, ca unele ce au mare putere în privinţa tai-

nei. Şi din care scrisori binecuvântăm apa botezului şi untdelemnul hrismei, şi chiar şi pe celce se botează? Au nu din predanisirea tacită şi tainică? Dar apoi? care cuvânt scris [ne-] a învăţat însaşi ungerea cu untdelemn? Dar de unde a se afunda de trei ori omul [la botez]? Dar din care Scriptură sunt şi cele câte sunt la botez, a se lepăda de Satana şi de îngerii lui? Au nu din această învăţătură nepublicată şi tainică, pe care Părinţii noştri au păstrat-o într'o tăcere ferită de indiscreţie şi de ispitire, fiind ei bine învăţaţi a păstra în tăcere pe cele sfinte ale tainelor? Dar cum ar fi fost de cuviinţă a publica în scrisori învăţătura acelora, când celor neiniţiaţi nici a le privi nu li este îngăduit?...

Şi după altele [cuprinse în epistola prezentă a lui Vasile cel Mare]: Temeiul acesta al predanisirii celor nescrise, nefiind deprinsă cunoaşterea dogmelor, pentru mulţi se face uşor de dispreţuit în urma obiceiului. Dar altceva este dogma, şi altceva propoveduirea. Căci dogmele se tac, iar propoveduirile se publică. Insă un fel de tăcere este şi neclaritatea, de care se foloseşte Scriptura, care face mintea să vadă cu greutate dogmele, spre folosul celor ce le cercetează. Din cauza aceasta toţi privim către răsărit la rugăciuni; dar puţini ştiu că [prin aceasta] căutăm patria noastră cea dela început, raiul, pe care Dumnezeu l-a sădit în Edem către răsărit. Şi drepţi stând facem rugăciunile într'una a Sâmbetei, dar motivul nu-l ştim toţi; căci [facem aceasta] nu numai ca unii cari înviind împreună cu Hristos şi fiind datori a nizui spre cele de sus, în ziua învierii ne aducem aminte prin starea dela rugăciune de harul cel dat nouă, ci şi fiindcă se vede că este imaginea veacului aşteptat. Şi pentru aceea fiind începutul zilelor, nu s'a numit de Moisi întâia, ci una. «Şi s'a făcut,» zice, «seara, şi s'a făcut dimineaţă zi una» [I Moisi, 1, $_5$], ca una ce aceiaşi se repetă de multe ori. Deci aceiaşi este atât cea una, cât şi a opta, fiind aceea într'adevăr una şi adevărată a opta, de care pomeneşte şi Psalmistul în oarecari suprascrieri de psalmi, prin ea însăşi arătând starea, care va fi după acest veac, ziua, care nu va înceta niciodată, cea nein-

serată, căreia alta nu-i va urma, veacul acela nesfârşit şi neîmbătrânit. Deci este necesar ca biserica să învețe pe fiii săi ca în această zi stând să plinească rugăciunile, ca prin neîncetată aducere aminte de viața cea fără de sfârşit să nu ne lenevim în privința merindelor pentru acea mutare de dincolo. Apoi şi Cincizecimea întreagă este semn de aducere aminte a învierii ce se aşteaptă în veacul [viitor]. Că acea una şi întâia zi, de şapte ori înşeptindu-se, constitue cele şapte săptămâni ale sfintei Cincizecimi. Că începând dela cea dintâi, sfârşeşte în aceasta, prin cele din mijloc de cincizeci de ori asemenea repețindu-se. Pentru aceea şi reprezintă veacul prin asemănare, precum în mişcarea circulară dela aceleaşi semne începând, prin aceleaşi se şi încheie; în care [zi] orânduielile bisericii ne-au învățat să preferăm felul [de a sta] drept al rugăciunii, spre a ne aduce lămurit aminte ca oarecum să ne strămutăm mintea noastră dela cele prezente la cele viitoare. Şi prin fiecare plecare de genunche şi ridicare arătăm cu fapta că prin păcat am căzut la pământ, şi că prin iubirea de oameni a celui ce ne-a zidit am fost chemați în sus la cer. Mi s'ar sfârşi ziua expunând tainele cele nescrise ale bisericii. Omit pe celelalte; dar chiar mărturisirea de credință, a crede în Tatăl şi Fiul şi Duhul sfânt din cari scripturi o avem? Dacă adică din predania botezului, potrivit consecvenței dreptei cinstiri, trebue să şi credem, aşa cum ne botezăm, făcând mărturisire asemenea botezului, apoi potrivit aceleiaşi consecvențe să ne fie îngăduit să dăm credinței asemenea slavă. Iar dacă ei se leapădă de felul doxologiei ca de ceva nescris, apoi să ne arate nouă dovezile scrise atât ale mărturisirii credinței, cât şi ale celorlalte, pe cari le-am înşirat. Prin urmare fiind atâtea nescrise, şi având ele atâta tărie în taina bunei cinstiri, nu ne vor îngădui o singură expresiune ajunsă la noi dela Părinți? ce am găsit că a rămas în bisericile cele necorupte din obiceiul nemeşteşugit, care nu are temeiu puțin şi nu aduce puțină desăvârşire la puterea tainei.

(19 sin. I ec.; 102 trul.; 7 sin. VII ec.; 87 Vasile c. M.).

— Canonul prezent, precum şi cel următor (92) este luat din cartea lui Vasile despre Duhul Sfânt *(περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος)*, scrisă de el pe la anul 375, şi anume din prilejul următor: Vasile într'o zi de sărbătoare a slujit în biserica sa, în care era prezent şi fer. Amfilochie, episcopul din Iconiu, precum şi mulţi credincioşi; dar erau prezenţi şi mulţi eretici, cari urau pe Vasile şi cari căutau toate prilejurile ca să-l acuze în tot chipul. In cursul slujbei Vasile rugându-se a citit Doxologia sub inspiraţia momentului, şi odată a rostit: „Slavă Tatălui prin Fiul întru Duhul Sfânt" *(διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι)*, iar altădată în acelaş sens: „Slavă Tatălui împreună cu Fiul şi cu Duhul Sfânt" *(μετὰ τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ)*. Pentru aceasta ereticii au învinovăţit pe Vasile că el nu mărturiseşte adevărata dumnezeire a Duhului Sfânt. Amfilohie a atras atenţiunea lui Vasile asupra acestei împrejurări, şi din acest prilej a scris el pentru Amfilohie cartea sa despre Duhul Sfânt, în care apără expresiunea: *σὺν τῷ Πνεύματι* şi dovedeşte că aceiaşi slavă se cuvine Fiului şi Duhului Sfânt ca şi Tatălui, deoarece sunt de o fiinţă cu Tatăl. Despre prilejul menţionat, care a dat ansă ca Vasile să scrie numita carte, citim în capitolul prim al aceleiaşi cărţi (p. 3). Între altele Vasile menţionează ***tradiţia nescrisă***, care are mare importanţă în rezolvarea multor chestiuni din învăţătura bisericească, şi din acele locuri ale aceleiaşi cărţi, în cari Vasile scoate în evidenţă mai mult importanţa acestei tradiţii nescrise, sunt alcătuite aceste două canoane (91 şi 92), şi adică din capitolul 27 (p. 66 şi 67) şi din capitolul 29 (p. 71) al acestei cărţi.

Vasile în primul (91) din aceste canoane zice că dogmele şi propoveduirile *δόγματα καὶ κηρύγματα*, dogmata et praedicationes) derivă din două isvoare, sau din învăţătura scrisă *(ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας)*, sau din tradiţia apostolică *(ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως)*, transmisă în taină, şi ambele aceste două isvoare au importanţă identică pentru dreapta cinstire de Dumnezeu. În partea a doua a canonului Vasile menţionează şi motivul, pentru care multe din Biserică s'au transmis prin tradiţie dela Apostoli şi dela succesorii lor, şi că foarte multe ***obiceiuri*** din viaţa Bi-

sericii se bazează pe această tradiție.[1]) Despre importanța obiceiului Vasile vorbește în scrisoarea sa adresată lui Diodor din Tars, și la comentarul acestei scrisori, adică la canonul 87 a lui Vasile, am vorbit despre aceasta atât cât a trebuit. În canonul prezent (91) Vasile scoate și mai mult la iveală importanța obiceiului. Dacă începem să abandonăm — zice el — obiceiurile nescrise (τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν) ca pe unele, cari n'ar avea mare tărie (μεγάλην δύναμιν), apoi greșim intenționat împotriva Evangheliei în chestiunile de căpetenie, orică reducem la vorbe goale celece se propoveduesc într'însa. Și dintre părțile dreptei credințe, cari s'au păstrat în Biserică prin obiceiul nescris, Vasile citează vreo câteva drept pilde. Înainte de toate menționează facerea semnului crucii, prin care omul la fiecare moment își arată nădejdea în Dumnezeu.[2]) Menționează obiceiul, după care oamenii se întorc spre răsărit când se roagă.[3]) Menționează apoi jertfa euharistică și momentul când se întâmplă prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele Domnului, și arată care este învățătura bisericească în această privință, care nu este primită din doctrina scrisă (ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας), și că cuvintele de instituire ale acestei sf. taine din Apostol și Evanghelie (I Cor. $11_{,23-25}$; Mat. $26_{,26-28}$; Marcu, 14_{22-24}; Lc. 22_{19-20}) nu sunt suficiente pentru prefacere, ci sunt necesare și alte rugăciuni, ce se citesc de preot atât înainte, cât și după actul sfințitor al tainei, dar în special sunt necesare cuvintele invocării în însuș momentul prefacerii τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου, ***invocationis verba*** cum conficitur panis et poculum).[4]) Dintre punctele doctrinei de cre-

[1]) Vezi doctrina Bisericii ortodoxe despre Tradiție în: Macarie, Introducere în Teologia ortodocsă, §§ 128—133. Compară și Dreptul meu bisericesc, § 12, 14.

[2]) Vezi articolul „Kreuzzeichen" în Kraus, Real — Encyklopädie, II, 251—257.

[3]) In privința aceasta vezi în aceiași lucrare (I, 560—564) articolul „Gebet".

[4]) Coment. lui Zonara, IV, 284. — Această învățătură a lui Vasile, potrivit căreia pâinea și vinul de pe sf. altar se prefac în corpul și sângele Domnului prin chemarea Duhului Sfânt, pe lângă cuvintele de instituire ale tainei euharistice, se întemeiază pe Sf. Tradiție dela începutul Bisericii. In privința aceasta vezi o mulțime de dovezi ale Părinților

dinţă, statornicite în Biserică prin tradiţie, Vasile mai menţionează: binecuvântarea apei dela botezare şi a untuluidelemnului, cu care se unge respectivul, afundarea în apă şi lepădarea de satana la botezare, ţinuta dreaptă a corpului sau îngenuncherea la rugăciune. La sfârşitul canonului menţionează doxologia (δοξολογία).

bisericeşti, atât răsăriteni, cât şi apuseni, în Dogmatica lui Macarie (§ 214) şi în Nov. Scrijali (II, 7, § 51-54). Când în veacurile XIII şi XIV unii eterodocşi au început să susţină că rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt este superfluă, între alţii, *Simeon Tesaloniceanul*, drept răspuns pentru aceştia a scris următoarele: „Unii indivizi nepricepuţi, exprimându-şi îndoiala lor în privinţa invocării Duhului Sfânt dela sfinţirea darurilor, afară de aceasta împotrivindu-se învăţăturii transmise dela Mântuitorul şi dela Apostolii Săi, precum şi dela succesorii acestora, Sf. Părinţi, ne întreabă de ce nu ne mulţumim noi cu cuvintele Domnului la sfinţirea darurilor, ci recurgem şi la o rugăciune. Prin aceasta dânşii cu îndrăsneală şi hulind pe Dumnezeu anulează chemarea Duhului Sfânt şi deneagă, înspăimântător este chiar de a spune, puterea Lui de acţiune, făgăduită şi dată de fapt de însuşi Mântuitorul Apostolilor, cari prin această putere au fost sfinţiţi întru slujitori ai Sfintelor Taine şi întru păstori, atunci, când s'a pogorît asupra lor Duhul Sfânt şi prin limbile de foc le-a dat lor puterea Sa, prin care ei au îndeplinit apoi sfânta slujbă, şi au hirotonisit, şi au vindecat în chip minunat pe cei neputincioşi. Prin urmare în acest caz puterea nu rezidă numai în cuvintele: „Fă pâinea aceasta cinstit trupul Hristosului Tău etc.", ci în aceea că preotul se roagă Duhului Sfânt, adică prin harul sau cu puterea preoţiei. Din aceasta urmează lămurit că chiar dacă toţi împăraţii, sau toţi asceţii, sau toţi oamenii evlavioşi, cari nu au preoţia, ba chiar dacă toţi credincioşii, câţi sunt pe pământ, ar rosti de o mie de ori cuvintele Domnului şi întreaga sfântă invocare, totuşi prin toate acestea nimic nu s'ar face fără de preot, şi darurile aduse de toţi aceştia ar rămânea nesfinţite, şi nu s'ar preface în trupul şi sângele lui Hristos, deoarece aici nu omul este acela, care lucrează, ci Dumnezeu prin preotul, care invocă darul Duhului Sfânt, şi ceeace rosteşte aici preotul, prin puterea preoţiei devine eficace. Iar aceasta este putere dumnezeiască ce nu o are fiecare credincios, ci numai celce a primit sfinţirea de preot. Iar celce nu crede în aceasta şi nu o acceptă, în acel caz acela tăgăduieşte şi botezul, şi taina mirungerii, şi hirotonia feţelor preoţeşti, şi iertarea păcatelor şi rugăciunea de intrare în monahism, şi este foarte aproape de necredincioşi, şi se abţine dela lucrările creştine, deoarece toate acestea se săvârşesc numai prin rugăciunile preoţilor. Căci întocmai după cum botezul îl îndeplinim potrivit tradiţiei, botezând noi pe individ în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sf. şi îl sfinţim prin invocarea Sfintei Treimi, şi nu ne mărginim numai la rostirea cuvintelor transmise nouă de Domnul, ci înainte de aceste cuvinte îl însemnăm pe respectivul cu semnul crucii şi prin suflare, şi îl pregătim

în privința căreia nu este scris cum să se citească și pe care Vasile a citit-o în două feluri (după cum s'a spus la începutul comentarului canonului prezent), și din care cauză adversarii lui voiau să-l osândească, dar dânsul arată că acel singur cuvânt (σύν, cum)

prin lepădările [de satana], prin impreunările [cu Hristos], prin rugăciuni, prin ungere cu untdelemn sfințit, prin facerea semnului crucii și prin suflări, și prin invocarea Sfintei Treimi, și însași apa botezului o sfințim prin facerea semnului crucii și prin chemarea Duhului Sfânt, sau precum sfântul mir îl sfințim prin rugăciuni arhiereiești și prin facerea semnului crucii, și după botezare desăvârșim pe cel botezat și uns cu sfântul mir prin rugăciuni sfinte... astfel noi credem cu tărie că prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele lui Hristos se întâmplă prin rugăciunile preoților, prin facerea semnului crucii și prin chemarea Duhului Sf., dupăce prin cuvintele Domnului: „Luați, mâncați și beți dintru acesta toți", precum și prin cuvintele: „Aceasta să faceți întru pomenirea mea" odată pentru totdeauna s'a dat Apostolilor și succesorilor lor puterea binecuvântării ca să îndeplinească aceasta prin rugăciuni. Și din cauza aceasta preotul, adresându-se Tatălui și mulțumindu-i pentru plinirea înțeleptei orânduieli, întâi rostește cuvintele divine ale lui Hristos și zice că El ne-a predat aceasta și din cauza Lui i se aduc darurile pentru toți, fiindcă El a poruncit așa, și deci Lui ne adresăm, *„și rugăm și ne cucerim: Trimite Duhul Tău cel Sfânt preste aceste daruri ce sunt puse înainte"* și prefă-le în trupul și sângele Lui, precum a zis, *„cu Duhul Tău cel Sfânt"*. Și la aceste cuvinte preotul face semnul crucii asupra sfintelor daruri, și făcând aceasta el crede că pâinea și vinul s'au prefăcut în trupul și sângele lui Hristos, deoarece aici prin preot a lucrat însuși Hristos cu Tatăl și cu Duhul, căci El este *celce aduce și pe celce se aduce, celce primește și celce se împarte*, după cum zicem în sfânta rugăciune dela intrarea cea mare. Și pentruca aceasta să iese și mai bine la iveală preotul nu face semnul crucii asupra darurilor atunci când zice: *„luați, mâncați și beți dintru acesta toți"*; preotul aceste cuvinte le rostește adresându-se Tatălui, și după aceste cuvinte darurile sunt încă *simbolice*, precum le numește Vasile, și numai dupăce a adus darurile și a rostit cuvintele: *„ale Tale dintru ale Tale"* și a invocat binecuvântarea Duhului sfânt, stând drept și făcând semnul crucii asupra darurilor, și rostind: *„Fă adică pâinea aceasta cinstit trupul Hristosului Tău"*, binecuvintează pâinea, și apoi rostind: *„Iar ce este în potirul acesta cinstit sângele Hristosului Tău"*, binecuvintează și paharul, și iarăși a treia oră le binecuvintează pe amândouă, rostind: *„Prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt, Amin"*, întărind astfel taina și mărturisind că darurile aduse acum s'au prefăcut în trupul și sângele lui Hristos prin puterea dumnezeiască a Lui, și a Tatălui și a Sfântului Duh. Și în toate acestea nu este nimic omenesc, ci totul se face prin darul divin. Și din cauza aceasta celce aduce darurile trebue să fie preot, și masa, pe care sunt puse darurile trebue să fie sfințită, deoarece fără de aceasta nici o sfințire nu s'ar face. Așadară cuvintele Domnului

este binemotivat în doxologie şi că acela s'a păstrat prin uzul constant în Bisericile, cari au credinţă ortodoxă. — Canonul prezent al lui Vasile cel Mare, deşi are importanţă şi în privinţa dreptului canonic, deoarece scoate la iveală importanţa tradiţiei şi obiceiului, totuşi are importanţă mult mai mare în privinţa doctrinei teologice în sensul strict al cuvântului.

alcătuesc cel dintâiu temeiu al lucrării preoţeşti, şi lucrarea eficace se produce prin rugăciunea preotului; dar aici iarăşi nu omul lucrează, deşi omul este preot, ci lucrează Hristos în Duhul Sfânt prin preoţia respectivului iereu, — tot aşa, precum o singură dată a zis Dumnezeu: *„Să producă pământul"* şi cuvântul lui lucrează necontenit şi pământul dă roadele sale, sau când a zis: *„Să fie lumină"*, şi lumina se arată permanent, tot astfel precum a zis El: *„Faceţi aceasta întru pomenirea mea"*, şi cuvintele Lui lucrează permanent prin preot. Prin urmare şi cuvintele: *„Fă pâinea aceasta cinstit trupul Hristosului Tău"* devin eficace prin preot; şi astfel cele, asupra cărora se săvârşeşte lucrarea preoţească, devin reale, iar nu vor fi numai imaginele adevăratului trup şi sânge al lui Hristos, deoarece aici prin preot lucrează însuşi Hristos, şi deoarece El însuşi a poruncit să se facă astfel ca prin rugăciunea preotului să se săvârşească lucrarea sfinţită. Este scris că Iisus Hristos a luat pâinea, a mulţumit lui Dumnezeu Tatăl, a binecuvântat-o şi a frânt-o, şi a dat-o ucenicilor Săi, zicând: *„Luaţi, mâncaţi dintru aceasta toţi etc."* Prin urmare şi El însuşi a îndeplinit lucrarea sfinţită prin rugăciune, deşi fiind Dumnezeu atotputernic nici nu avea trebuinţă de rugăciune, dar prin aceasta a voit să ne arate nouă că puterea Treimei este una, şi că El îndeplinind lucrarea sfinţită asupra Sa, are pentru aceasta învoirea Tatălui şi ajutorul Duhului Sfânt, precum s'a întâmplat aceasta şi la botezul Lui... Prin urmare celce lapădă rugăciunea preoţească la săvârşirea acestei taine, acela lapădă şi celelalte rugăciuni dela săvârşirea celorlalte taine. Unul ca acesta nici nu este creştin, căci dânsul în acest caz nu recunoaşte nici botezul, nici mirungerea, nici pocăinţa..., căci toate acestea se îndeplinesc numai prin rugăciunea preotului. Apoi unul ca acesta să nu rostească nici un fel de rugăciune, nici înainte, nici după lucrările sfinţite, şi să nu invoce binecuvântarea Duhului Sfânt şi să nu dorească comuniunea cu Hristos, şi să nu cheme binecuvântarea Duhului Sfânt nici la botez, nici la celelalte lucrări sfinţite, şi să înceteze cu totul de a fi creştin, — ori dacă vrea să se numească creştin şi dacă vrea să recunoască rugăciunile preoţeşti, apoi să recunoască şi rugăciunea preoţească, ce se adresează Tatălui şi care conţine chemarea Duhului Sfânt, precum însuşi Mântuitorul, care a mulţumit Tatălui a predanisit că trebue să se facă la sfinţirea tainei. Aşa ne învaţă prin pilda lor şi Apostolii, cari au săvârşit deodată atât euharistia cât şi frângerea pâinii. Tot astfel ne-au predanisit aceasta şi Părinţii Vasile şi Ioan Gurădeaur... Noi deci păstrând predania primită şi care ni s'a transmis prin Apostoli şi Sfinţii Părinţi dela însuşi Domnul,

Canonul 92.

Iar în privința [împrejurării] că doxologia cea „împreună cu Duhul" nu este mărturisită, nici scrisă, zicem că nici aceasta să nu se primească, dacă nimic altceva nescris [nu se primește]; iar dacă cele mai multe din cele tainice s'au încetățenit între noi în chip nescris, [atunci]

---

săvârșim sfânta taină prin chemarea Duhului Sfânt și cu cuvintele Domnului și cu rugăciunile preoțești, și tot așa săvârșim și celelalte taine dumnezeești prin rugăciunile preotului îndreptate către Dumnezeu și prin facerea semnului crucii, crezând că toate acestea se fac potrivit poruncii dumnezeești". (Despre sf. biserică, despre preoți etc. § 88 după ediția *Migne)*. După cum se vede, ceeace spune Simeon Tesaloniceanul, servește drept cel mai bun și perfect comentar la textul canonului (91) prezent al lui Vasile cel Mare, dar tot așa și învățătura Bisericii ortodoxe, care totdeauna a crezut în felul acesta. Dar pe când în Biserica ortodoxă a existat totdeauna o singură și aceiași învățătură în privința importanței rugăciunii chemării Duhului Sfânt dela prefacerea darurilor la liturghie, — în Biserica apuseană, începând cu secolul al XIII lea, s'au ivit în privința aceasta cele mai diverse opinii, cari nici astăzi nu se pot reduce la una singură. In Biserica apuseană la prefacerea sfintelor daruri importanța principală se dă cuvintelor de instituire a euharistiei („acesta este trupul meu..., acesta este sângele meu..."), iar chemării Duhului Sfânt i se dă când o importanță, când alta, deși nu sunt unitari cu toții nici în privința chestiunii dintâi, că adică cuvintele de instituire a euharistiei prefac darurile. De pildă, dominicanul și mai târziu arhiepiscopul din Napolitania, *Ambr. Catharinus* († 1553) și franciscanul Chr. Cheffontaines († 1599) învățau că cuvintele de instituire a tainei au numai importanță istorică, pe când însăși prefacerea se întâmplă prin rugăciunea chemării. Această rugăciune, după *unii* se referă la oameni pentruca cu ajutorul Duhului Sfânt să primească *effectum sacramenti;* după *alții* în chemare se roagă Tatăl și Duhul Sfânt ca și Ei să prefacă pâinea și vinul în trupul și sângele lui Hristos, precum s'au prefăcut prin cuvintele Fiului lui Dumnezeu la instituirea tainei, ca astfel toate cele trei persoane ale Sfintei Treimi să participe la prefacere; după cei de *ai treilea* la prefacere sunt neapărat necesare atât cuvintele de instituire, cât și rugăciunea chemării; după cei de *ai patrulea,* chemarea este absolut superfluă, deoarece darurile se prefac deja prin cuvintele instituirii; după cei de *ai cincilea,* că prin chemare se exprimă *intențiunea;* după cei de ai *șaselea* că prin chemare Duhul Sfânt este rugat ut quasi suscitet aut vivificet corpus Christi Domini, ut vitam ipsam ad vitam revocet efficiatque; după cei de ai *șaptelea,*... Noi am luat acestea în esență din articolul lucrării catolice Kirchenlexicon von Wetzer und Welte (IV, 686—696), care capitol se încheie astfel: „Eine sichere Antwort könnte auch hier wieder nur auf Grund einer dem Texte

cu celelalte multe o vom primi și pe aceasta. Dar eu socotesc că apostolească [procedură] este a rămâne cu predanisirile cele nescrise. „Căci vă laud pe voi", zice, «că de toate ale mele vă aduceți aminte și țineți predaniile așa cum vi le-am predat vouă» [I Cor. 11,₂]; și iarăși: „Țineți predaniile, pe cari le-ați primit, ori prin cuvânt, ori prin scrisoare" [II Tes. 2,₁₅], dintre cari mai ales una

---

zur Erläuterung dienenden, geschichtlich festen Tradition ertheilt werden. In Ermangelung einer solchen werden immer nur Muthmassungen von mehr oder minder befriedigender Natur übrig bleiben, wie sie in älterer und in neuester Zeit auf so mannigfaltige Weise zu Tage getreten sind." — Dar în privința acestei chestiuni numai *știința* apuseană judecă și vorbește așa de chibzuit și rațional, pe când Roma vorbește altfel. Roma lovește cu *anatemă* pe ortodocși pentru credința că prin rugăciunea chemării Duhului Sfânt se prefac darurile. Papa Climent XII a confirmat hotărîrile unui sinod uniat dela răsărit ținut în Septemvrie anul 1736, la care sinod, între altele, s'au hotărît și următoarele: „eos qui asserunt, evangelica verba, qua a sacerdote proferentur, concurrere quidem ad donorum consecrationem, sed iis illam non adaequate perfici, sed praeterea requiri invocationem Spiritus Sancti, sine qua nec corpus, nec sanguis Christi in Eucharistia post verba Domini adesset... *detestamur, damnamus ac anathemizamus*" (Coll Lacensis II, 197). Aceleași le-a repețit și papa Piu VII în epistola din 8 Maiu 1822 (ibid, col. 551). — La fel cu romano-catolicii de astăzi învață și *protestanții* în privința rugăciunii chemării, din punctul lor de vedere referitor la taina euharistiei (Ioh. Gerhardi Loci theol 10, 271). — Noi nici nu am fi menționat aici *anatema papală* aruncată asupra Bisericii ortodoxe din cauza credinții sale că pâinea și vinul se prefac la sf. liturghie în corpul și sângele lui Hristos prin chemarea Duhului Sfânt, dar am fost nevoiți să facem aceasta spre a arăta cât de grabnică este Roma cu anatematizarea Bisericii ortodoxe, dar și din motivul că Dr. Ioan Markovici („Despre euharistie", Zagreb, 1893, Pag. 232—233) ne-a aruncat în față dojana că nu am fi spus adevărul, când am afirmat că *papa a anatematizat Biserica ortodoxă din cauza pâinii dospite* ce o folosește la sf. liturghie. Acest lucru l-am spus în cartea noastră „Cyrill și Melodiu și adevărul Ortodoxiei" (Zadar, 1881., pag. 96 și privirea generală asupra cuprinsului cărții), și acest lucru nu l-am spus după cum ni-a tăiat capul, ci fiindcă l-am citit în cărțile citate acolo (vezi nota noastră dela pag. 95 și 96 din cartea noastră citată). Dar menționăm aici și actele oficiale, pe temeiul cărora am putut spune acel lucru. Cea dintâi este: *excommunicatio*, care s'a dat de delegații papii Leon IX în Constantinopol *omnibus catholicae ecclesiae filiis*, și în această *excommunicatio* ortodocșii se numesc *Manichaei* din cauză că întrebuințează pâine dospită la euharistie și aici despre ortodocși se spune: *sint anathema Maranatha*. Asemenea acesteia este și a doua *excommuni-*

este [importantă] şi aceasta este cea de faţă, pe care cei dela început au rânduit-o predanisându-o urmaşilor, şi sporind ea pururea cu timpul prin întrebuinţare, prin obiceiul îndelungat au înrădăcinat-o în biserici. Dar chiar dacă precum la judecătorie, neavând dovada cea din scrisori, am produce în favorul nostru mulţime de martori, oare nu am câştiga dela voi hotărîrea de absolvare? Eu cu adevărat aşa socotesc: „Că în gura a doi sau trei martori va sta tot cuvântul" [V Moisi 19,$_{15}$]. Iar dacă vă vom dovedi lămurit timpul îndelungat care este de partea noastră, oare nu s'ar părea vouă că spunem cele potrivite, şi că nu este adusă împotriva noastră această judecată? Căci cele vechi dintre dogme sunt venerabile oarecum având veneraţie în urma vechimii de o anumită bătrâneţe adâncă.

(19 sin. I ec.; 102 trul.; 7 sin. VII ec.; 87 Vasile c. M.).

— **Comentarul dela canonul 91 serveşte drept comentar şi pentru acest canon (92) al lui Vasile cel Mare.**

---

catio, dată la câteva zile după cea dintâi, şi în care despre fiecare ortodox se zice: *sit anathema, Maranatha*, nec habeatur Christianus catholicus, sed *prozymita haereticus*, Fiat, fiat, fiat (Will. Acta et scripta, Lipsiae, 1861., nro IX et X, pag 153, 154). Anatema aceasta a fost rostită de delegaţii papali: cardinalul Humbertus, arhiepiscopul Petrus şi diaconul şi cancelarul Fridericus, cu puterea şi din autorizaţia papii Leon IX. Iar dovada a doua este: Leonis IX epistola dd. mense Ianuario an. 1054. (Will, op. cit., 89—92), în care, deşi prin cuvinte mai blânde, se condamnă toţi aceia, cari vreau cu forţa să întrebuinţeze la sf. euharistie panem fermentatum. Iată, pe temeiul acestor dovezi am făcut noi afirmaţiunea respectivă în cartea noastră înainte cu 15 ani, iar nu findcă am fi voit să denaturăm intenţionat adevărul şi să apărăm oxtodoxia prin dovezi inventate, precum a crezut de cuviinţă să se exprime Dr. Markovici (pag. 233).

Noua Catedrală din Timişoara.

Canoanele lui Timoteiu al Alexandriei

Canonul 1.

Intrebare. Dacă un copil catehumen, ca de şeapte ani, sau un om desăvârşit [catehumen], s'ar întâmpla a fi la vremea când se face aducerea jertfei, şi neştiind s'ar împărtăşi, ce trebue să se facă în privinţa acestuia?

Răspuns. Trebue a se lumina, căci de Dumnezeu a fost chemat.

(2, 14 sin. I ec.; 78, 96 trul.; 19, 46 Laod.).

— Canonul prezent, precum şi toate celelalte canoane ale lui Timotei al Alexandriei, sunt ***răspunsurile canonice*** ale lui la întrebările, ce i le-au adresat unii episcopi şi clerici. Despre numărul acestor răspunsuri canonice din unele colecţiuni canonice, am vorbit la pag. 55, partea I, vol. I din lucrarea prezentă.

Canonul 2.

Intrebare. Dacă catehumenul ar fi demonizat, şi însuşi el sau rudele lui ar dori ca el să primească sfântul botez, ori de trebue să-l ia sau nu, şi mai ales când este spre moarte?

Răspuns. Dacă cel îndrăcit nu se va curăţi de necuratul duh, nu va putea primi sfântul botez; dar la sfârşitul [vieţii] se botează.

(79 ap.; 7 trul.; 3, 4, 15 Timot. Alex.).

Canonul 3.

Intreb. Dacă cineva credincios fiind se îndrăceşte, se cuvine a se împărtăşi cu sfintele taine, ori nu?

Răsp. Dacă nu trădează taina, nici într'alt chip oarecare nu o huleşte, să se împărtăşească, dar nu în fiecare zi; căci destul îi este numai Dumineca.

(79 ap.; 7 trul.; 2, 4, 15 Tim. Al.).

Canonul 4.

Intreb. Dacă oarecare catehumen, fiind bolnav, își iese din minte, și nu poate însuși mărturisi credința, și rudele lui se roagă să primească sfântul botez până este viu, se cuvine a-l lua, sau nu?

Răsp. Se cuvine a-l lua, dacă nu se bântuește de duh necurat.

(79 ap.; 60 trul.; 12 Neoces.; 47 Laod.; 45 Cart.; 5 Vasile c. M.; 2, 3, 14, 15 Tim. Al.; 5 Chiril Al.).

Canonul 5.

Intreb. Dacă femeia s'ar împreuna noaptea cu bărbatul său, sau bărbatul cu femeia, și s'ar face liturghie, se cuvine a se împărtăși, sau nu?

Răsp. Nu se cuvine, căci Apostolul spune lămurit: „Să nu vă lipsiți unul pe altul, fără numai prin înțelegere între olaltă la timp potrivit ca să vă îndeletniciți cu rugăciunea, și iarăși să vă împreunați, ca să nu vă ispitească pe voi Satana pentru neînfrânarea voastră" [I Cor. $7_{,5}$].

(3 Dion. Al.; 13 Tim. Al.).

Canonul 6.

Intreb. Dacă o femeie catehumenă și-a dat numele său ca să se lumineze, iar în ziua botezării sale i s'a întâmplat cele după obiceiul femeiesc, se cuvine ea a se lumina întru acea zi, ori să amâne, și cât să amâne?

Răsp. Se cuvine să amâne pânăce se va curăți.

(2 Dion. Al.; 7 Tim. Al.).

Canonul 7.

Intreb. Dacă o femeie va ști că are cele obișnuite femeilor, se cuvine a se apropia de taine în ziua aceea, ori nu?

Răsp. Nu se cuvine pânăce nu se va curăți.

(2 Dion. Al.; 6 Tim. Al.).

Canonul 8.

Intreb. Femeia de va naşte la Paşti, se cuvine a ajuna şi a nu bea vin, sau să se dispenzeze de ajunare şi de a nu bea vin pentrucă a născut?

Răsp. Ajunarea s'a orânduit în scopul umilirii trupului. Deci de este trupul întru smerenie şi slăbiciune, se cuvine să primească hrană şi beutură, după cum voeşte şi poate să suporte.

(69 ap; 29, 89 trul.; 49, 50 Laod.; 1 Dion. Al.; 10 Tim. Al.).

Canonul 9.

Intreb. Oare se cuvine clericului a se ruga fiind de faţă Arieni, sau alţi eretici, şi nu-i va strica în cazul când se va ruga sau va aduce jertfa [în prezenţa lor]?

Răsp. La dumnezeiasca aducere diaconul strigă mai înainte de sărutare: „Cei neîmpărtăşiţi ieşiţi"; deci nu li se cuvine a fi de faţă, fără numai de făgăduesc a se pocăi şi a fugi de eres.

(45, 65 ap.; 6, 9, 32, 33, 34 Laod.).

Canonul 10

Intreb. Dacă cineva ar fi bolnav, şi foarte slăbit de boală îndelungată, şi vor veni sfintele Paşti, se cuvine negreşit a ajuna, sau clericul poate pe el să-l absolve să primească ce poate, sau şi unt de lemn şi vin din cauza multei lui neputinţe?

Răsp. Se cuvine a se absolva să ia cel bolnav şi hrană şi beutură, cât poate suporta; căci este cu dreptate ca mai cu seamă cel slăbit să se împărtăşască de unt de lemn.

(69 ap.; 29, 89 trul.; 49, 50 Laod.; 1 Dion. Alex; 8 Tim. Al.)-

Canonul 11.

Intreb. De va chema cineva pe un cleric spre a încheia căsătoria, şi va auzi că nunta este nelegiuită, ori

căsătorie cu mătuşă, sau ceeace voeşte a se însoţi ar fi chiar sora celei moarte, se cuvine clericului a urma [chemării], sau se săvârşască proaducerea?

Răsp. Aţi zis odată, dacă clericul va auzi că nunta este nelegiuită; deci de este nelegiuită nunta, nu se cuvine clericului a se face părtaş de păcate străine.

(53, 54 trul.).

Canonul 12.

Intreb. Dacă mireanul, carele a visat, va întreba pe cleric, se cuvine a-i da voie lui să se împărtăşască sau nu?

Răsp. De este supus poftei de femeie, nu se cuvine; iar dacă satana îl ispiteşte pe dânsul, ca sub motivul acesta să-l înstrăineze dela împărtăşirea cu dumnezeeştile taine, se cuvine a-l împărtăşi, fiindcă ispititorul nu va înceta în timpul acela, când se cuvine a-l împărtăşi, de a năvăli asupra lui.

(1 Atan.; 4 Dion. Al.).

Canonul 13.

Intreb. Celor însoţiţi cu împreunarea nunţii, în cari zile ale săptămânii trebue a li se propune să se ferească de împreunare unul cu altul, şi în care au voie?

Răsp. Cele ce le-am spus mai înainte, le spun şi acum. Apostolul zice: «Să nu vă lipsiţi unul de altul, decât numai prin înţelegere la timp anumit, ca să vă îndeletniciţi cu rugăciunea, şi iarăşi să vă împreunaţi, ca să nu vă ispitească pe voi satana pentru neînfrânarea voastră» [I Cor. $7_{,5}$]. De nevoie, însă trebue a se feri Sâmbăta şi Dumineca, pentrucă în acestea se aduce Domnului jertfa cea duhovnicească.

(3 Dion. Al.; 5 Tim. Al.).

Canonul 14.

Intreb. Dacă cineva nefiind în minţi ridică mâna asupra sa, sau se aruncă în prăpastie, să se facă pentru el proaducere, sau nu?

Răsp. In privința acestuia clericul trebue să lămurească, ori de a făcut aceasta fiind cu adevărat ieșit din minți. Căci de multe ori rudeniile celuice a pătimit aceasta, vrând să obțină aducerea jertfei și rugăciune pentru el, mințesc, și zic că nu era în minți. Uneori însă a făcut aceasta din cauza tratamentului jignitor al oamenilor, sau altminteri oarecum din scârbă, și pentru acesta nu trebue să se aducă jertfă; că însuși de sine ucigaș este. Deci clericul negreșit trebue să cerceteze cu deamăruntul, ca să nu cadă sub osândă.

(65 ap.; 23 Ancira; 8, 11 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 15.

Intreb. Dacă vreo femeie are duh [necurat], încât să poarte și fiare, iar bărbatul zice că nu mă pot înfrâna, și vrea să ia alta, cuvine-se a lua alta, ori nu?

Răsp. In această pricină intervine adulter, și în privința aceasta nu am și nu găsesc ce răspunde; dar după hotărîrea duhovnicească, nu se cuvine.

(87 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 9, 21, 35, 39, 77 Vasile c. M.)

Canonul 16.

Intreb. Dacă cineva ajunând spre a se împărtăși, spălându-și gura, sau în baie a înghițit apa nevrând, se cuvine a se împărtăși?

Răsp. Da; căci satana aflând prilej de a-l opri dela împărtășire, mai des va face aceasta.

(69 ap; 29, 89 trul.; 50 Laod.; 41 Cartag.).

Canonul 17.

Intreb. Auzind adeseori cuvântul lui Dumnezeu, și nefăcându-l, oare suntem sub osândă?

Răsp. Deși nu-l facem, totuși nu se poate a nu ne mustra pe noi înșine, că auzindu-l nu ascultăm. Că o parte din mântuire este și a se mustra pe sine însuși.

(12 sin. I ec.; 2 Laod.; 43, 45 Cart.; 84 Vasile c. M.; 4, 5 Grig. Nis.).

Canonul 18.

Intreb. Dela care vârstă se osândesc de Dumnezeu păcatele?

Răsp. După cunoştinţa şi înţelepciunea fiecăruia, unii dela vârsta de zece ani, iar alţii şi dela mai mare [vârstă]. (52 ap.; 110 Cart.).

Schitul dela Păltiniş al Sf. Mitropolii a Ardealului.

Canonul Sfântului Grigorie Teologul.

Pentru ca să nu fie mintea ta înşelată de cărţi străine, fiindcă sunt multe scripturi mincinoase şi fals intitulate, primeşte, iubite, această dreaptă numărare a mea. Cărţi istorice ale înţelepciunii celei vechi evreeşti sunt douăsprezece. Cea mai dintâi Facerea, apoi Ieşirea, şi Leviticul, după aceea Numerii, apoi A doua lege; apoi Iisus, şi Judecătorii; a opta Rut; a noua şi a zecea Faptele Impăraţilor, şi Paralipomenon; şi cea de pe urmă Esdra. Iar cele [alcătuite] în versuri cinci, cea dintâi a lui Iov, după aceea a lui David, apoi trei ale lui Solomon, Ecclesiastul, Cântarea, şi Pildele. Şi aşiderea cinci ale Duhului profetic. Intr'o carte sunt douăsprezece, Oseia, şi Amos, şi Miheia a treia, după aceea Ioil, apoi Iona, Avdia, şi Naum, şi Avacum, şi Sofonia, Ageu, apoi Zaharia, şi Malachia. Acestea sunt deci una; iar a doua a lui Isaia, după aceea a lui Ieremia cel chemat din pruncie, apoi a lui Ezechiil, şi harul lui Daniil. Iată că am numărat douăzeci şi două de cărţi [ale Legii] vechi, cari corespund literilor Evreilor. Iar după acestea numără şi pe ale Tainei nouă. Matei a scris minunile lui Hristos pentru Evrei; şi Marcu pentru Italia, Luca pentru Ahaia, iar Ioan marele propoveduitor, celce se înalţă spre cer, pentru toţi. După aceea Faptele înţelepţilor Apostoli. Şi patrusprezece epistole ale lui Pavel. Şi şapte soborniceşti: dintre cari una a lui Iacov, şi două ale lui Petru, şi trei iarăşi ale lui Ioan; şi a şaptea a lui Iuda; astfel le ai pe toate. Iar de mai este careva afară de acestea, nu e dintre cele autentice.

(85 ap.; 60 Laod; 24 Cart.; 2 Atan.; Amfilohie).

— Canonul prezent este alcătuit dintr'o lucrare poetică a lui Grigorie despre cărţile canonice ale Testamentului Vechiu şi Nou. Am mai vorbit despre împrejurarea că Grigorie Teologul

(altfel *Nazianzeanul)* a scris în versuri cea mai mare parte din lucrările sale (pag. 55, partea I, vol. I din lucrarea prezentă).— Acest Sfânt Părinte, întocmai ca şi Atanasie cel Mare (can. 2), arată cari sunt cărţile canonice din motivul ca raţiunea omenească nu cumva să fie amăgită de cărţi străine *(ξείνῃσι βίβλοισι)*, cari cărţi poartă titluri false, cum erau cărţile apocrife.

Catalogul cărţilor canonice ale Testamentului Vechiu din canonul prezent este identic cu cel al lui Atanasie cel Mare. Grigorie împarte toate aceste cărţi, întocmai ca şi Evreii în trei categorii: cărţi ***istorice, poetice*** şi ***profetice***,[1]) şi de tot numără 22 cărţi. Cartea Estir nu se citează din aceleaşi motive, pentru cari nici Atanasie nu a citat-o.

Din Testamentul Nou citează 26 de cărţi. Se omite Apocalipsa, întocmai ca şi în canonul 60 al sinodului dela Laodiceia, şi adică din motivul, fiindcă această carte nu a ajuns la toate Bisericile locale, şi astfel încă nu era acceptată de toate Bisericile.

1) Mai târziu s'a acceptat o altă împărţire a cărţilor canonice, şi adică: 1) cărţi de legi, 2) istorice, 3) didactice şi 4) profetice. Vezi capitolul despre Sf. Scriptură in Catehismul creştinesc.

Biserica Episcopală din oraşul Buzău.

Canonul Sfântului Amfilohie.

Ţi se cuvine a şti mai ales şi aceasta. Nu fiecare carte, care a primit numire vrednică de cinstire a Scripturii, este adevărată, fiindcă sunt uneori cărţi cu nume mincinoase, iar altele de mijloc sau mai aproape, cum ar zice cineva, de cuvintele adevărului. Iar altele sunt falsificate şi foarte greşite, precum de pildă şi monedele cele falş bătute şi falsificate, deşi au inscripţia împăratului, dar după materie sunt netrebnice, falsificate. Din cauza aceasta îţi voiu arăta ţie fiecare carte dintre cele de Dumnezeu însuflate. Şi pentruca să cunoşti bine deosebirea [între ele], întâi îţi voiu arăta pe cele ale Testamentului Vechiu. Pentateuhul are Facerea, apoi Ieşirea, şi cartea dela mijloc Leviticul, după aceasta Numerii, apoi A doua lege. Adaogă la acestea pe Iisus şi Judecătorii. După aceea Rut; şi patru cărţi ale Impăraţilor; şi două cărţi Paralipomena. După acestea a lui Esdra întâia, apoi a doua. Mai departe voiu numi ţie cinci cărţi în versuri: a lui Iov cel încununat cu nevoinţele feluritelor pătimiri, şi cartea Psalmilor, leac potrivit pentru suflete. Trei cărţi ale înţeleptului Solomon: Pildele, Ecclesiastul şi Cântarea cântărilor. Să se mai adaoge la acestea cei doisprezece Prooroci: Cel dintâiu Osie, apoi al doilea Amos, Miheia, Ioil, Avdia, şi Iona, chipul patimilor celor de trei zile. După dânşii Naum, Avacum, apoi al nouălea: Sofonie, şi Ageu, şi Zaharia, şi celebrul vestitor Malahia. In urma lor cunoaşte pe cei patru Prooroci, pe marele Isaia celce a proorocit cu sinceritate, şi pe Ieremia de aceiaş simţire, pe Ezechiil tainicul, şi în sfârşit pe Daniil, cel preaînţelept în fapte şi cuvinte. Către aceştia unii socotesc şi pe Estir. Acum să numesc cărţile Testamentului Nou. Să primeşti numai patru Evanghelişti, pe Mateiu, apoi pe Marcu, cărora adaogă pe al treilea, pe Luca, şi numără pe Ioan, al patrulea, după vârstă, dar întâiul, după înălţimea dogmelor. Deci după cuviinţă îl numesc pe dânsul fiul tunetului, care cu mare glas a făcut cu-

noscut pe Cuvântul lui Dumnezeu. Apoi primeşte şi a doua carte a lui Luca, pe cea a Faptelor generale ale Apostolilor. Apoi adaogă pe vasul alegerii, pe Apostolul Pavel, propoveduitorul neamurilor, care cu înţelepciune a scris cele patrusprezece epistole către biserici: una către Romani, la care se cuvine a adaoge două către Corinteni, pe cea către Galateni, şi pe cea către Efeseni, după aceasta pe cea către cei din Filipi, apoi pe cea scrisă către Coloseni, două către Tesaloniceni, două către Timoteiu, către Tit şi către Filimon, fiecăruia câte una, şi una către Evrei. Dar nu zic bine unii, cari spun că cea către Evrei nu este adevărată; căci întru dânsa este harul cel adevărat. Apoi mai departe: unii zic că trebue să se primească şapte epistole sobornicești; iar alţii că numai trei, una a lui Iacov, şi una a lui Petru, şi una a lui Ioan; dar unii primesc trei [ale lui Ioan], şi pe lângă acestea pe cele două ale lui Petru, şi pe cea a şaptea a lui Iuda. Şi iarăşi unii judecă între ele şi Apocalipsa lui Ioan, iar mai mulţi zic că nu este adevărată. Deci acest prea nemincinos canon să fie al Scripturilor celor de Dumnezeu insuflate.

(85 ap.; 60 Laod; 24 Cart.; 2 Atanasie; Grigorie Teologul).

— Amfilohie în scrisoarea sa adresată lui Seleuc, care alcătueşte canonul prezent, menţionează pe rând toate cărţile inspirate de Dumnezeu *(τῶν θεοπνεύστων βίβλων)* şi adică toate cărţile Testamentului Vechiu şi Nou, recunoscute astăzi de Biserica noastră ortodoxă drept cărţi canonice: 22 ale Testamentului Vechiu şi 27 ale Testamentului Nou, de tot 49 de cărţi.[1])

---

[1]) In conformitate cu cele ce le-am spus la comentarul canonului 2 al lui Atanasie cel Mare, că în canonul Testamentului Vechiu câte odată două sau mai multe cărţi sunt citate sub un singur număr, numărul propriu zis al cărţilor canonice ale Testamentului Vechiu şi nou este de 68 şi anume: 1) Facerea, 2) Ieşirea din Egipt, 3) Leviticul, 4) Numerii, 5) A doua lege, 6) Iisus Navi, 7) Judecătorii, 8) Rut, 9) Estir, 10) Intâia a Impăraţilor, 11) A doua a Impăraţilor, 12) A treia a Impăraţilor, 13) A patra a Impăraţilor, 14) Intâia Paralipomenon, 15) A doua Paralipomenon, 16) Intâia Esdra, 17) A doua Esdra (sau cartea lui Neemia), 18) Psalmii lui David, 19) Pildele lui Solomon, 20) Eclesiastul, 21) Cântarea cântărilor, 22) Iov, 23) Isaia, 24) Ieremia, 25) Plângerile lui Ieremia, 26) Epistola lui Ieremia, 27) Varuh, 28) Ezechil, 29) Daniil, 30) Osia,

Din epistola prezentă se vede mai bine oscilaţia unor Biserici ocale în privinţa canonicităţii unor cărţi, după cum am menţionat aceasta la comentariile unor canoane paralele ale canonului prezent. Această oscilaţie se relevă de Amfilohie în privinţa unei cărţi din Testamentul Vechiu, a cărţii Estir, şi în privinţa a şease cărţi din Testamentul Nou: a epistolii Ap.-lui Pavel către Evrei, a epistolelor, a doua şi a treia ale Ap.-lui Ioan, a epistolii a doua a Ap.-lui Petru, a epistolii Ap.-lui Iuda şi a Apocalipsei Ap.-lui Ioan. Dar însuşi Amfilohie în încheierea scrisorii sale spune despre toate cărţile înşirate că, deşi unii se îndoiesc asupra canonicităţii unor cărţi, totuşi ele alcătuesc *canonul cel prea nemincinos* (ἀψευδέστατος κανών, verissimus canon). Şi această împrejurare este foarte importantă, deoarece este mărturia unui Părinte al Bisericii din secolul al IV-lea.

Avacum, 38) Sofonie, 39) Ageu, 40) Zaharia, 41) Malahia; — 42) Evangelia lui Mateiu, 43) Marcu, 44) Luca, 45) Ioan, 46) Faptele Apostolilor, 47) Epistola lui Iacov, 48) Inâia epistolă a lui Petru, 49) A doua a lui Petru, 50) Intâia a lui Ioan, 51) A doua a lui Ioan, 52) A treia a lui Ioan, 53) A lui Iuda, 54) Epistola lui Pavel către Romani, 55) Intâia către Corinteni, 56) A doua către Corinteni, 57) către Galateni, 58) către Efeseni, 59) către Filipeni, 60) către Coloseni, 61) Intâia este către Tesaloniceni, 62) A doua către Tesaloniceni, 63) către Evrei, 64) Intâia către Timoteiu, 65) A doua către Timoteiu, 66) către Tit, 67) către Filimon şi 68) Apocalipsa lui Ioan. — In Biserica grecească din timpurile mai noui se numără de tot 33 cărţi canonice ale Testamentului Vechiu şi Nou, potrivit anilor vieţii pământeşti a lui Iisus Hristos, şi adică 22 ale Testamentului Vechiu întocmai ca în Catehismul nostru creştinesc, şi 11 ale Testamentului Nou, socotindu-se într'o carte cele 14 epistole ale lui Pavel, într'una cele două scrisori ale lui Petru şi într'una cele trei scrisori ale lui Ioan. Vezi: Mărturisirea de credinţă a lui Mitrofan Critopul, articolul despre Biserică (VII) în Kimmel, Monum, fidei, II, 104—105.

Canoanele Sfântului Grigorie Niseanul.

Canonul 1.

Dintre cele ce contribue la sfânta serbare [a Paştilor] una este şi aceea ca să înţelegem orânduirea cea legiuită şi canonică în privinţa celorce au păcătuit, cum să se vindece toată boala cea sufletească, ceeace s'ar fi făcut prin vreun păcat. Fiindcă sărbătoarea aceasta universală a creaturii, care după rotaţiunea rânduită a ciclului anual, se săvârşeşte în fiecare an în lumea întreagă spre învierea celui căzut (iar căderea este păcatul, şi învierea îndreptarea cea din căderea în păcat), bine ar fi ca în ziua aceasta să aducem la Dumnezeu prin harul băii nu numai pe cei transformaţi prin a doua naştere, ci şi pe ceice vin iarăşi la calea cea vie prin pocăinţă şi prin întoarcere dela faptele cele moarte, şi pe aceştia să-i aducem de mână la nădejdea cea mântuitoare, de care s'au înstrăinat din cauza păcatului [Evr. $9_{,14}$]. Şi nu este lucru mic a chibzui cu judecată dreaptă şi încercată motivele în privinţa acestora, după învăţătura Proorocului, care porunceşte că trebue să se cumpănească motivele la judecată [aşa]: «ca», precum zice, «să nu se clătească în veac, şi întru pomenire vecinică va fi dreptul» [Ps. $111_{,5-6}$]. Căci precum la vindecarea cea trupească, scopul meşteşugului doftoricesc este de a face sănătos pe cel bolnav, şi felul tratamentului [este] deosebit (deoarece şi metoda cea vindecătoare se întrebuinţează la fiecare boală potrivit felurimii boalelor), astfel fiind de multe feluri şi pătimirile în boala sufletească, este nevoie ca şi tratamentul să fie de multe feluri, producând vindecare potrivit cauzei suferinţii. Astfel vom lămuri chestiunea cum să fie metoda de procedat în pri-

vința problemei ce este pusă înainte. Trei sunt [elementele] cele ce sunt a se lua în considerare în privința sufletului nostru după cea dintâi împărțire: rațiunea, concupiscența și irascibilitatea. Intru acestea sunt și faptele cele bune ale celorce viețuiesc potrivit virtuții, și prăbușirile celorce merg spre răutate. Pentru aceea se cuvine ca celce voiește să aducă vindecare potrivită părții celei bolnave a sufletului, mai întâi adică să cerceteze în care [parte] s'a așezat patima; și apoi astfel cu potrivire să aducă vindecare celuice a pătimit, ca nu cumva din cauza nepotrivirii metodului doftoricesc, alta să fie partea ce bolește, și alta care primește vindecare; precum cu adevărat vedem [că unii] dintre doctori, în necunoștința părții celeice sufere întâi, mai adaogă la boală, prin celece [ii] lecuesc. Căci boala fiind de multe ori după tăria ferbințelii, deoarece celorce se dosedesc de răceală prea multă este de folos (doftoria) cea înfierbântătoare și încălzitoare, astfel ceeace se dă acestora cu chibzuială, aceiași aplicându-o fără de socotință celorce ard în ferbințeală peste măsură, au făcut suferința cu anevoie de vindecat. Deci precum la doftori prea necesară s'a socotit a fi cunoașterea însușirii elementelor [corpului], pentruca fiecăruia din cele ce află bine sau rău să se facă îndreptarea celui ce este pus afară de fire, astfel și noi năzuind [a cunoaște] deosebirea celor privitoare la suflet, drept început și fundament la vindecarea deosebitelor suferințe vom pune cunoașterea originii [boalei]. Deci dar în trei părți, precum am zis, deosebindu-se însușirea motivităților sufletului, în partea rațională, și cea concupiscentă, și cea irascibilă, faptele cele bune ale părții raționale ale sufletului sunt: părerea cea binecinstitoare către Dumnezeire, și cunoașterea distinctivă a binelui și a răului, și noțiunea clară și neconfuză în privința firii hotărîrilor, ce este adică de ales dintre cele ce sunt, și [care trebue să fie] de urît și de ferit. Și iarăși dimpotrivă negreșit se va observa răutatea ceeace este în partea aceasta, când va fi adică necinstire de Dumnezeire, și lipsa de apreciere în privința binelui adevărat, părerea sucită și defectuoasă asupra firii lucrurilor încât să pune lumina [în loc de]

întunerec, şi întunerecul [în loc de] lumină, precum zice Scriptura [Isaia, $5_{,20}$]. Iar a părţii celei concupiscente este îndemnul virtuos, a se îndruma pofta spre ceeace este într'adevăr de dorit şi cu adevărat bine, şi orice putere de iubire şi dispoziţie este întru noi, să se îndrepteze întreagă într'acolo spre a se convinge că nimic altceva să nu iubească firea sa, decât virtutea şi firea care izvoreşte virtutea. Iar rătăcirea şi păcatul acestei părţi este, când cineva va deplasa pofta spre slava deşartă, cea fără de fiinţă, ori către floarea cea văpsită pe trupuri, de unde derivă iubirea de bani, şi iubirea de mărire, şi iubirea de desfătări, şi toate cele de acest fel, cari depind de neamul cel ca acesta al răutăţii. Şi iarăşi fapta bună a dispoziţiei irascibile este ura răutăţii şi lupta împotriva patimilor, şi a se întări sufletul spre bărbăţie, ca să nu se înspăimânte de cele de mulţi socotite ca înfricoşate, ci până la sânge să stea împotriva păcatului şi să dispreţuiască îngrozirea de moarte, şi durerile uneltelor de tortură, şi despărţirea de cele mai plăcute, şi în general a deveni mai bun faţă de toate celece pe mulţi din oarecare obişnuinţă sau părere preconcepută îi ţine în voluptate, luptându-se pentru credinţă şi virtute. Iar căderile acestei fel de părţi [a sufletului] tuturor sunt evidente: pizma, ura, mânia, bârfelile, năzuinţele şi dispoziţiile spre ceartă şi răzbunare, cari timp îndelungat întind setea de răzbunare pentru relele suferite, şi la mulţi duc la ucideri şi sânge; căci raţiunea neînvăţată neaflând unde să-şi întrebuinţeze arma cu folos, întoarce asupra sa ascuţişul ferului, şi arma de apărare dată nouă de Dumnezeu se preface în pierzătoare pentru celce o întrebuinţează rău.

(52 ap.; 102 trul.).

— Aceste opt canoane ale lui Grigorie Niseanul, cari dau îndrumări duhovnicilor despre felul cum să judece diferitele păcate şi ce fel de epitimii să dea pentru acestea, alcătuesc scrisoarea pastorală, care, după cum am spus (pag. 56, partea I, vol. I din lucrarea prezentă) a fost adresată de Grigorie pe la anul 390 episcopului Litoius din Melitine. Grigorie împarte toate păcatele în trei categorii potrivit celor trei facultăţi şi puteri sufleteşti (*δυνάμεις ψυχικαὶ καὶ ἰδιότητες*, animae facultates et pro-

prietates), ce le menționează în canon și din cari derivă toate virtuțile și toate păcatele. După observația lui Beveregiu,[1]) Grigorie a luat această împărțire a facultăților sufletești din filosofia lui Plato, și prin aceasta se explică și ceeace spune Grigorie în canon, că așa a fost cea dintâi împărțire (κατὰ τὴν πρώτην διαίρεσιν). Medicul sufletesc, când observă la cineva vreun păcat, întâi trebue să vadă din care putere sufletească derivă acel păcat și potrivit acesteia să întrebuințeze și doctoria duhovnicească potrivită, ca nu cumva din întâmplare să greșască scopul său, dând doctorie pentru o boală în locul alteia. Grigorie, dupăce a stabilit această bază, mai departe dă sfaturile sale cum să se procedeze în special la judecarea păcatelor și la îndeplinirea datoriei de doctor sufletesc, — și aceasta alcătuește conținutul tuturor acestor canoane ale lui Grigorie, dintre cari cel dintâi este introducerea celorlalte.

Canonul 2.

Deci acestea deosebindu-se în felul menționat, Părinții adică au judecat că toate acele păcate, cari ating partea rațională a sufletului, sunt mai stricăcioase și vrednice de căință mai mare și mai suficientă, și mai ostenitoare, astfel, dacă cineva s'a lepădat de credința în Hristos, și s'a văzut că a trecut la Iudaism, sau la idolatrie, sau la Maniheism, sau la altă oarecare nelegiuire de acest fel, apoi celce cu precugetare a alergat spre o răutate ca aceasta, osândindu-se însuși pe sine are viața sa întreagă, drept timp de pocăință; căci niciodată nu se va învrednici a se închina lui Dumnezeu laolaltă cu poporul când se săvârșește rugăciunea cea tainică, ci se va ruga îndeosebi, iar de împărtășirea celor sfinte va fi cu totul străin; dar în ceasul ieșirii lui [din viață], atunci se va învrednici de împărtășirea celor sfinte. Iar de s'ar întâmpla ca acela peste [orice] nădejde să trăiască, iarăși întru aceiași osândă își va petrece viața, fiind neîmpărtășit de tainele sfințeniei până la ieșirea [din viață]. Iar ceice s'au chinuit cu necazuri și cu munci cumplite, aceștia au fost [prin aceasta] supuși epitimiilor

[1]) Synodikon. Annotat. p. 228.

în cursul timpului hotărît; astfel în privința acestora Sfinții Părinți au aplicat blândețe, fiindcă sufletul nu a căzut, ci slăbiciunea trupească nu a suportat chinurile; din care cauză și infracțiunea [comisă] prin constrângere și chinuiri cu măsura celor ce au păcătuit întru desfrânare li s'a măsurat în cazul întoarcerii [lor dela păcat].

(62 ap.; 10, 11, 12, 14, sin. I ec.; 102 trul.; 1—9, 21 Ancira; 2, 19 Laod. 43 Cart.; 2, 11 Grig. Neoces.; 3, 73, 74, 75, 81, 84 Vasile c. M.; 2, 3 Petru Al.; 3 Grig. Nis.).

— Grigorie în canonul prezent, precum și în cel următor (3) vorbește despre păcatele, cari derivă din partea rațională a sufletului (τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους) și pe aceste păcate le judecă drept cele mai grele și pentru cari trebue să se dea cele mai severe epitimii. La acestea aparțin în prima linie păcatele împotriva sfintei credințe, adică dacă cineva tăgăduește pe Hristos și cade în iudaism sau păgânism, — și Grigorie prescrie în acest canon epitimiile cuvenite pentru acești păcătoși.

Canonul 3.

Iar ceice se duc la descântători, sau vrăjitori, sau la ceice făgăduesc să efectueze prin demoni oarecari curățiri și apărări de rău, aceștia se vor întreba cu deamănuntul și se vor cerceta, ori de fiind statornici în credința cea întru Hristos din vreo constrângere au fost atrași la păcat, producându-se în ei acest impuls [spre păcat] în urma vreunui tratament rău sau vreunei pagube de nesuferit, ori că, disprețuind cu totul mărturia cea încredințată de noi, au alergat la ajutorul demonilor. Fiindcă dacă au comis acel [păcat] spre surparea credinței, și spre a nu crede că există Dumnezeu, cel adorat de Creștini, firește că se vor supune pedepsei celorce au călcat [credința]; iar dacă oarecare constrângere insuportabilă covârșind lipsa lor de curaj i-a sedus spre acest [păcat], fiind împinși de vreo nădejde amăgitoare, așișderea și lor li se va aplica blândețea, după asemănarea celor ce n'au fost în stare să reziste chinurilor în vremea mărturisirii.

(61, 65 trul.; 24 Ancira; 36 Laod.; 7, 65, 72, 81, 83 Vasile c. M.; 2 Grig. Nis.).

— Celce se îndeletnicește cu vrăjitorii și descântece și cu asemenea lucruri, și crede într'însele, acela prin aceasta dovedește că nu crede în Dumnezeu și prin urmare este trădător al sfintei credințe. Grigorie deci consideră ca isvor al acestor păcate acea parte a sufletului, din care derivă și apostasia, despre care face amintire în canonul 2, — și pentru acest fel de păcătoși el prescrie aceiași epitimie ca și pentru apostați.

Canonul 4.

Iar deosebirea păcatelor ce se comit din poftă și din voluptate este aceasta: unul adică se numește adulter, și celalalt desfrânare. Unora dintre cei scrupuloși însă le-a plăcut să socotească și desfrânarea la păcatul adulterului; din cauză că [numai] una [singură] este însoțirea cea legiuită, atât a femeii cu bărbatul, cât și a bărbatului cu femeia. Deci orice nu este după lege, afară de lege este; și celce nu are pe ale sale, firește că are pe cele străine; căci omului un singur ajutor i s'a dat dela Dumnezeu, și femeii un singur cap i s'a impus. Dreptaceea »dacă cineva posede pentru sine însuși vasul său propriu«, precum il numește dumnezeescul Apostol, [I Tesal. $4,_4$], legea firii admite întrebuințarea cuvenită; dar dacă cineva s'ar întoarce spre celce este afară de ale sale proprii, negreșit cu cel străin va fi; iar străin este fiecăruia tot ceeace nu este al său, măcar și dacă n'are mărturisit pe celce-l stăpânește. Deci dar celorce cercetează chestiunea mai exact și desfrânarea li se arată a nu fi departe de păcatul adulterului, căci și dumnezeiasca Scriptură zice că »Nu fi mult cu cea străină« [Pilde, $5,_{20}$]. Dar fiindcă pentru cei mai neputincioși s'a făcut de către Părinți oarecare îngăduire, infracțiunea [aceasta] s'a deosebit prin împărțirea generală, ca desfrânare să se numească împlinirea poftei ceeace se comite de cineva fără nedreptățirea altuia; iar adulter vătămarea și nedreptățirea celui străin. Și la aceasta se socotește a fi și stricarea dobitoacelor și pederastia; căci și acestea sunt adulter al firii; căci în cel străin și afară de fire se face nedreptatea. Deci fiind împărțirea aceasta

şi în acest fel al păcatului, şi tratamentul este general în scopul ca omul să devină curat prin căinţă de furia pătimaşă către acest fel de voluptăţi. Deoarece ceice s'au pătat cu desfrânare nu au amestecat oarecare nedreptate [faţă de un străin] cu păcatul acesta, din cauza aceasta îndoit s'a hotărît timpul pedepsirii pentru ceice s'au spurcat în adulter, şi în celelalte răutăţi oprite, adică în stricarea de dobitoace, şi în turbarea asupra părţii bărbăteşti; căci la aceştia, cum am zis, se dublează păcatul, unul adică cel al nelegiuitei voluptăţi, iar celalalt, care provine din nedreptăţirea celui străin. Şi se face oarecare deosebire în privinţa motivului pocăinţii şi la acest fel de păcate ale lăcomiei după plăceri. Căci celce adică de sine-şi năzuind spre mărturisirea păcatelor, prin aceea că a primit să devină acuzator din îndemn propriu împotriva celor tăinuite, ca unul care a început deja vindecarea patimei şi arată semn al schimbării spre mai bine, se va supune unor epitimii mai blânde; iar celce se vădeşte în răutate, ori prin oarecare bănuială, ori prin pâră fiind vădit fără de voie, se supune unei pedepse mai aspre, astfel că [numai] curăţindu-se el deplin se primeşte la împărtăşirea celor sfinte. Aşadară canonul este acela că ceice s'au spurcat în desfrânare trei ani să fie cu totul scoşi dela rugăciuni, iar trei ani să participe numai la ascultarea [rugăciunilor], şi alţi trei ani să se roage întru pocăinţă împreună cu ceice se proştern, şi apoi să se împărtăşască de cele sfinte. Şi în privinţa celorce au zel mai mare în îndreptare, şi prin viaţă arată întoarcerea spre bine, este cu putinţă celuice dispune ca spre folosul orânduirilor bisericeşti să scurteze timpul ascultării, şi mai îngrabă a-i aduce la întoarcere; şi încă odată a scurta şi acest timp, şi mai curând a-i primi în comuniune, îndată ce ar judeca prin însaşi cercetarea sa situaţia celui ce se vindecă. Căci precum este oprit a arunca mărgăritarul înaintea porcilor [Mat. 7,$_6$], astfel nu este îngăduit a lipsi de mărgăritarul preţios pe celce s'a făcut deja om prin curăţire şi lipsă de patimă. Iar făcându-se nelegiuirea prin adulter, sau prin celelalte feluri de necurăţenie, precum am spus mai înainte, în pri-

vința tuturora se va vindeca cu aceiași pedeapsă ca și păcatul greu al desfrânării; numai că se va dubla timpul. Dar și în această privință se va ținea seama de dispoziția [sufletească] a celui ce se vindecă, după felul ca și la ceice s'au dedat spurcăciunii desfrânării, astfel că ori mai curând, ori mai târziu să se facă părtași de cel bun.

(48, 61 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 1, 8 Neoces.; 102 Cart.; 3, 7, 9, 18, 21, 31, 37, 38, 39, 58, 59, 60, 62, 63, 77 Vasile c. M.).

— Grigorie în canonul prezent vorbește despre păcatele, cari derivă din pofta sexuală și din voluptate (*δι' ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονήν*, per concupiscentiam et voluptatem), iar acestea în prima linie sunt adulterul (*μοιχεία*, adulterium), care derivă din cea dintâi, și desfrânarea (*πορνεία*, fornicatio), care derivă din a doua; și abandonând opinia acelora, cari consideră desfrânarea de păcat tot așa de greu ca și adulterul, zice că *desfrânare* se numește păcatul dacă cineva își satisface pofta sexuală fără vătămarea altuia (*τὴν χωρὶς ἀδικίας ἑτέρου γενομένην τινὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν*, concupiscentiae cujuspiam expletio, quae sine alterius fit injuria), iar ***adulterul*** este vătămarea și nedreptățirea altuia (*τὸν ἐπιβουλὴν καὶ ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου*, insidiae et injuria quae alteri affertur). Grigorie în același categorie cu păcatul adulterului pune și pe acela când cineva are relații cu animalele sau cu copiii, deoarece prin acestea se violează firea. Grigorie, condamnând aceste păcate, prescrie și epitimiile cuvenite pentru dânsele.

Canonul 5.

Rămâne ca pe lângă acestea să supunem cercetării partea cea irascibilă a sufletului, când, rătăcind dela buna întrebuințare a irascibilității, va cădea în păcat. Și fiind multe și de tot felul răutățile, ce se comit spre păcat din irascibilitate, le-a plăcut oarecum Părinților noștri, între altele să nu desbată prea exact, nici să socotească vindecarea tuturor greșelelor celor din irascibilitate vrednică de prea mare silință, deși Scriptura oprește nu numai lovitura singură, ci și toată ocara, sau hula, și orice altceva de acest fel, ce se produce din irascibilitate [Colos. $3_{,8}$];

dar [Părinţii] au stabilit epitimii numai spre ferirea de păcatul greu al uciderii. Şi acest păcat se împarte deosebindu-se în cel voluntar, şi involuntar; şi între cele voluntare se socoteşte uciderea, întâi când cineva se hotărăşte prin pregătire cum să săvârşască păcatul, pe care este gata [de a-l comite]. Dar apoi între cele voluntare s'a socotit şi acela, când cineva în învălmăşală şi gâlceavă lovind şi fiind lovit, ar aplica cuiva cu mâna lovitură de moarte. Căci cel ce este stăpânit deja de mânie şi s'a lăsat în voia pornirii de mânie nu ţine seama în timpul patimei de nimic, ceeace ar putea împiedica răul; încât făptuirea omorului din gâlceavă se consideră faptă voluntară, iar nu din întâmplare. Iar [uciderile] cele fără de voie au semnele distinctive evidente, [aşa] când cineva are îndreptată năzuinţa spre altceva, din întâmplare săvârşeşte ceva nenorocire. Deci în aceste cazuri, pentru ceice se vindecă de păcatul cel de voie, uciderea voluntară în caz de pocăinţă se întinde la întreit timp [de penitenţă]. Căci de trei ori câte nouă sunt anii, pentru fiecare treaptă fiind hotărîţi nouă ani, încât timpul excluderii din biserică prin afurisire deplină să fie de nouă ani; apoi aşişderea alţi nouă ani să petreacă în ascultare, învrednicindu-se numai de ascultarea învăţăturilor şi a Scripturilor; iar în a treia noime să se roage cu pocăinţă împreună cu ceice se proştern, şi astfel să vină la împărtăşirea celor sfinte; fireşte, celce chiverniseşte biserica va fi cu aceiaş băgare de seama şi în privinţa unuia ca acesta, şi după motivul de pocăinţă va scurta lui şi întinderea epitimiei, încât în loc de nouă ani în fiecare treaptă, să fie opt, sau şapte, sau şease, sau numai cinci, dacă mărimea căinţei ar învinge timpul, şi prin zelul de îndreptare ar întrece pe ceice se curăţesc pe sine mai cu lenevire de întinăciune în termenul îndelungat. Iar [uciderea] cea fără de voie, se consideră că merită iertare, dar nu şi laudă; iar aceasta am spus ca să fie evident că, dacă cineva chiar involuntar s'ar păta de ucidere, canonul a hotărît să fie lepădat din ieraticescul har, ca unul ce s'a întinat de un păcat greu. Şi s'a hotărît că se cuvine ca timpul de curăţire să fie acelaşi şi pen-

tru ceice au ucis fără de voie, ca și cel pentru simpla desfrânare; firește că și în privința aceasta se va cerceta intențiunea celorce se pocăesc, astfel că dacă pocăința ar fi vrednică de încredere, să nu se observe strict numărul anilor, ci prin prescurtarea [timpului de penitență] să se reintegreze acela în biserică și în comuniunea bunului.

Iar dacă cineva, neîmplinind timpul [de penitență] hotărît de canoane, ar ieși din viață, blândețea Părinților poruncește ca împărtășit cu cele sfinte, iar nu lipsit de merinde să se trimită la acea mai de pe urmă și îndepărtată călătorie; iar dacă împărtășindu-se de cele sfinte iarăși s'ar întoarce în viață, să rămână timpul [de penitență] cel hotărît, fiind întru acea treaptă, în care era înainte de împărtășirea cea dată lui de nevoie.

(65 ap; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 8, 11, 56, 57 Vasile c. M.).

— Grigorie, dupăce în canoanele 2, 3 și 4 a tratat despre două părți ale sufletului potrivit împărțirii puterilor sufletului omenesc stabilită în canonul 1, în canonul prezent începe să vorbească despre păcate, cari își au origina în a treia parte, irascibilă, a sufletului (τὸ θυμοειδὲς, irascentem partem). Dintre aceste păcate în canonul prezent menționează *uciderea*, pe care o împarte în cea cu voia, și cea fără de voie, și prescrie pentru fiecare epitimia cuvenită.

Canonul 6.

Iar celalalt fel al idolatriei (căci astfel numește dumnezeescul Apostol lăcomia) nu știu cum de Părinții noștri au trecut cu vederea în ce fel este a se vindeca; măcar că acest rău se pare a fi patima stării a treia din suflet. Fiindcă și rațiunea, greșind în aprecierea binelui, i se pare că binele este în materie, neuitându-se la frumusețea cea imaterială; și pofta este aplecată spre cele inferioare, abătându-se dela ceeace este cu adevărat de dorit; și dispoziția [sufletului] cea violentă și pătimașă multe prilejuri ia din acest fel de păcat; și în general vorbind, această boală corespunde definiției apostolice despre lăcomie. Că dumnezeescul Apostol s'a pronunțat că aceasta este nu numai idolatrie, ci și rădăcina tuturor

relelor [I Tim. $6_{,10}$]; şi cu toate acestea acest fel de boală s'a trecut cu vederea necercetat şi nebăgat în seamă; din cauza aceasta se şi înmulţeşte acest fel de boală în biserică; şi nimeni nu se interesează dacă ceice se aduc în cler nu cumva s'au spurcat cu felul acesta al idolatriei. Dar în privinţa acestora, din cauză că s'au trecut cu vederea de Părinţii noştri, socotim că este suficient să-i vindecăm, pe cât s'ar putea, prin cuvântul public al învăţăturii, curăţind prin cuvânt boalele lăcomiei, întocmai ca pe nişte patimi, cari derivă din nesaţ. Şi numai furtişagul, şi jefuirea de morminte, şi sacrilegiul, le socotim patime, din cauză că aşa ni s'a transmis nouă în privinţa acestora prin predania moştenită dela Părinţi, cu toate că atât darea [unor lucruri] pe dobândă, cât şi camăta, precum şi a lua cele străine în proprietatea sa prin puterea cuiva, fac parte dintre cele ce sunt oprite de Sfânta Scriptură, măcar deşi poate una ca aceasta s'ar face sub pretext de comerţ. Deci fiindcă părerea noastră nu este vrednică să atingă puterea canoanelor, vom adăoga la cele spuse deja dispoziţia canonică în privinţa celor oprite în chip unanim. Deci furtul s'a împărţit în tâlhărie şi spargere; şi scopul ambelor unul este, luarea celor streine; dar după sensul lor deosebirea între ele este multă. Căci tâlharul adică ia întru ajutor şi vărsarea de sânge spre ceeace se sileşte, pregătindu-se la aceasta şi cu arme, şi cu multe ajutoare şi cu locurile priincioase, drept aceea unul ca acesta să se supună osândei ucigaşilor de oameni, dacă prin căinţă s'ar întoarce la biserica lui Dumnezeu. Iar celce-şi însuşeşte cele streine prin răpire în ascuns, apoi prin mărturisirea păcatului se arată pe sine preotului, cu sârguinţa sa împotriva patimei va vindeca boala; înţeleg adică prin a da pe ale sale săracilor, pentruca, dând ceeace are, să se învedereze că se vindecă de lăcomie; iar de nu ar avea nimic, şi ar avea numai trupul, Apostolul porunceşte ca prin osteneala trupească să se vindece acest fel de patimă; iar expresiunea este aceasta: „Celce fură, să nu mai fure; ci mai vârtos să se ostenească lucrând binele ca să aibă a da celui care are trebuinţă“ [Efes. $4_{,28}$].

(25, 72 ap.; 5 Cartag.; 2, 3, 4, 5 Grig. Neoces.; 61 Vasile c. M.).

— Al doilea păcat, care derivă din acelaşi parte irascibilă a sufletului, despre care s'a vorbit în canonul 5, este *lăcomia*, despre care Grigorie, citând cuvintele Ap.-lui Pavel (Colos. 3,5), zice că este la fel ca şi idolatria. Dintre păcatele derivate din lăcomie Grigorie în acest canon vorbeşte mai detailat despre *furt* (*κλοπή*), şi prescrie în privinţa acestuia epitimia cuvenită.

Canonul 7.

Şi jefuirea de morminte se împarte şi aceasta în [păcat] de iertat şi de neiertat. Că dacă cineva, sfiindu-se din cauza cinstirei morţilor, şi lăsând nejefuit trupul îngropat, încât să nu se arate [la lumina] soarelui ruşinea firii, ar folosi oarecari pietrii din cele aruncate în mormânt la facerea vreunui lucru, apoi nici aceasta nu este de lăudat, dar obiceiul a făcut [din ea] faptă de iertat, când transportarea materiei se va face pentru ceva mai de preferat şi mai folositor pentru obşte. Iar dacă va răscoli praful de pe trupul dat pământului, şi va scormoni oasele, cu nădejdea de a câştiga vreo bijuterie dintre cele îngropate împreună, [fapta] aceasta s'a osândit cu aceiaşi pedeapsă, cu care şi desfrânarea simplă, precum s'a menţionat în cuvântul de mai înainte, cumpănind fireşte celce chiverniseşte [taina pocăinţei] din însaş viaţa [păcătosului] vindecarea celui de sub tratament, cu scopul de a [putea] scurta termenul epitimiei rânduit de canoane.

(66 Vasile c. M.).

— Din lăcomie (can. 6) derivă şi alt păcat, şi adică *jefuirea mormintelor* (*τυμβωρυχία*), şi Grigorie tratează despre acest păcat, şi prescrie pentru acesta epitimia fixată deja (66 Vas. c. M.)

Canonul 8.

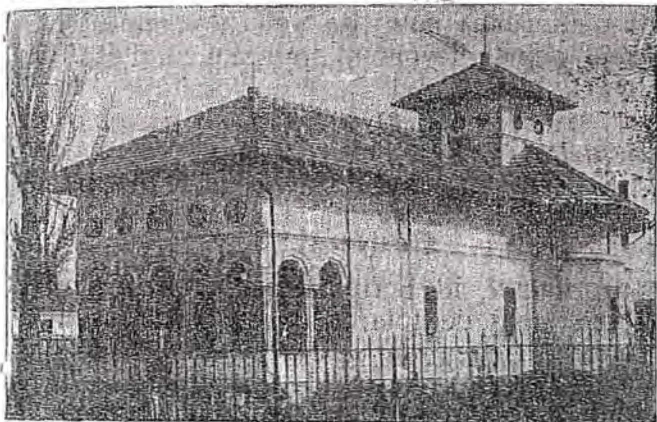
Iar sacrilegiul, în Scriptura cea veche întru nimic nu s'a socotit mai de tolerat decât osânda uciderii; căci atât celce se prindea în ucidere, cât şi celce lua cele afierosite lui Dumnezeu, la fel era supus pedepsei [uciderii] cu pietri. Iar în obiceiul bisericesc nu ştiu cum s'a făcut oarecare îngăduire şi blândeţe, încât mai uşoară să

se socotească ispășirea acestui fel de boală; căci predania Părinților a rânduit epitimisirea unora ca aceștia în timp mai scurt decât pentru adulter. Pretutindeni însă în privința felului păcatului înainte de toate se cuvine a ține seama de felul dispoziției [sufletești] a celui ce se vindecă, și să nu se creadă că timpul este suficient spre vindecare (căci care vindecare se face din timp?), ci de intențiunea celuice se vindecă pe sine prin căință.

Acestea dar, o bărbat al lui Dumnezeu, alcătuindu-le ție cu multă râvnă din cele dela îndemână, pentrucă se cuvine a asculta de poruncile fraților, cu sârguință le-am trimis. Iar tu să nu întrelași de a aduce pentru noi lui Dumnezeu obicinuitele rugăciuni; fiindcă ești dator, ca un fiu înțelept, celuice după Dumnezeu te-a născut cu purtarea de grijă cea prin rugăciuni, potrivit poruncii, care zice: „Cinstește pe părinți, ca să-ți fie bine ție și să ai viață îndelungată pe pământ" [II Moisi, $20_{,12}$]. Și firește că vei primi scrisoarea ca pe un simbol sfințit și nu vei disprețui darul prietinesc, chiar de ar fi ceva mai mic decât marele tău talent.

(72, 73 ap.; 25 Antioh.; 10 sin. I-II).

— In fine tot din lăcomie (can. 6) derivă Grigorie ***sacrilegiul*** *(ἱεροσυλία)*, **și el crede că acesta trebue judecat ca și uciderea. — Partea a doua a canonului este încheierea tuturor celor 8 canoane sau a scrisorii lui Grigorie.**

Biserica Banu din orașul Buzău.

Canoanele lui Teofil al Alexandriei.

Canonul 1.

Atât obiceiul, cât și cuviința cere dela noi să cinstim toată Duminecа, și să o serbăm, fiindcă întru aceasta ne-a mijlocit nouă Domnul nostru Iisus Hristos Invierea cea din morți; din care cauză în Sfintele Scripturi s'a și numit întâia, ca una ce este începătura vieții noastre, și a opta, ca ceeace întrece sărbătoarea sabatului Iudeilor. Deci fiindcă s'a întâmplat ca Dumnezeiasca Arătare să fie zi de ajunare, să o ținem cuviincios, și să procedăm înțelepțește față de amândouă; pentruca gustând puține masline să ne ferim totodată și de învățăturile cari nu cinstesc ziua învierii Domnului nostru Iisus Hristos, și să dăm zilei de ajunare ceeace se cuvine, așteptând slujba dumnezeiască cea de seară, care, cu voia lui Dumnezeu, se săvârșește atunci. Deci să ne adunăm atunci dela ceasul al nouălea.

(66 ap.; 55 trul.; 18 Gangra).

— Noi am vorbit despre canoanele lui Teofil al Alexandriei și că din ce sunt alcătuite acestea (pag. 56, partea I, vol. I al lucrării prezente). Canonul prezent (1) este vestirea lui Teofil către provincia subordonată lui despre felul cum să se ajuneze în ziua dinaintea Epifaniei, dacă această zi cade pe Duminecă, în care zi ajunul este interzis de canoane. In această vestire Teofil arată cum trebue să se procedeze.

Canonul 2.

In privința celor, cari au intrat în comuniune cu Arienii, și dețin până acum bisericile, să se facă precum este obiceiul. Astfel însă ca să se așeze [în locul lor] alții, cari sunt dovediți [statornici] în ortodoxie, iar aceia să rămână [în cler]; procedându-se și în privința ace-

stora aşa, cum şi în alte cetăţi au făcut episcopii ortodocşi din Tebaida, iar ceice au fost aşezaţi de episcopul Apolon şi au intrat în comuniune cu Arienii, cari deţin bisericile, să se pedepsească, de au făcut aceasta după socotinţa lor. Iar dacă au ascultat de episcopul lor, să rămână [în cler], ca unii cari n'au înţeles ceeace este raţional. Şi dacă toate popoarele i-ar înlătura împreună cu ceilalţi, să se hirotonisească alţii; iar dacă-i păstrează pe ei împreună cu ceice au fost în comuniune, aceştia să se trateze după acelaş obiceiu, pe care l-au întrebuinţat toţi episcopii ortodocşi din Tebaida.

(92 ap.; 10 sin. I ec.; 1, 2, 3, 9, 12 Anc.; 10, 14 Petru Al.; 3 Atan. c. M.).

— Canonul prezent şi următoarele nouă canoane (2-11) sunt alcătuite din ὑπομνηστικόν-ul (commonitorium), primit de exmisul lui Teofil, Amon, când acesta a plecat la Licon, unde era episcop Apolon, spre a deslega unele întrebări, cari au fost adresate lui Teofil din provincia lui Apolo. — Unii dintre preoţii ortodocşi, deşi nu mărturiseau credinţa ariană, pe vremea silniciilor ariene au intrat în comuniune bisericească cu arienii. Când această silnicie ariană a încetat şi arianismul a pierdut puterea sa, şi bisericile, cari fuseseră acaparate de arieni, au fost retrocedate ortodocşilor, dar au mai rămas şi după aceea multe biserici primite de preoţii ortodocşi dintre acelea, cari, deşi vremelnic, au înclinat spre arianism. Din acest prilej, Teofil, spre a arăta cum să se procedeze faţă de aceşti preoţi, dispune ca în privinţa aceasta să se urmeze obiceiului existent în alte părţi, şi în special celui existent în Tebaida, iar acesta consista în aceea că toţi acei preoţi trebuesc înlăturaţi din bisericile respective din cauza puţinei lor statornicii în ortodoxie, şi în locul lor să se numească alţii, cari sunt statornici în ortodoxie, lăsându-le de altfel acelor preoţi demnitatea şi numele de preot, dar fără de nici un drept ierarhic. Având în vedere în special pe acei preoţi, cări au fost numiţi de Apolo, şi cari înclinau spre arianism, neascultând de sfatul episcopilor lor, cari le recomandau statornicia în credinţă, Teofil dispune ca toţi să se supună epitimiilor cuvenite. Iar în privinţa acelor preoţi, cari s'au lepădat de credinţă din cauză că voiau să asculte de respectivii episcopi ai lor, cari şi ei înşişi au înclinat spre arianism, şi cari

preoţi deci nu puteau fi întru toate învinovăţiţi, Teofil dispune ca aceşti preoţi să nu fie pedepsiţi şi să poată rămânea şi pe mai departe pe lângă bisericile lor, dacă poporul ortodox eventual nu s'ar opune acestui lucru. Drept comentar mai deplin la acest canon serveşte epistola lui Atanasie cel Mare adresată lui Rufinian, sau după lucrarea prezentă canonul 3 al lui Atanasie.

Canonul 3.

Să se cerceteze în privinţa lui Vist, care a fost aşezat presviter în Ereva; şi dacă a siluit pe vreo femeie despărţită, fiind viu bărbatul ei, să nu-i fie iertat a fi presviter, întrucât nici ca mirean nu se cuvine a fi împreună în adunare, căci biserica pe unii ca aceştia obicinueşte a-i despărţi. Însă aceasta nu-i atrage episcopului Apolo osândă, dacă din necunoştinţă l-a aşezat pe el, poruncind sfântul sinod să se scoată [din cler] ceice după hirotonie se dovedesc nevrednici din cauza vinovăţiei [lor].

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 9, 10 Neoces.; 17 sin. I-II ec.; 89 Vasile c. M.; 5, 6 Teof. Al.).

— Apolo instituise în calitate de presviter pe un oarecare Vistu. Mai târziu s'a auzit că acest Vistu înainte de hirotonirea sa a comis un delict grav, şi adică dânsul avusese relaţii sexuale cu o femeie, care era despărţită de soţul său. Din acest prilej Teofil dispune ca chestiunea să se cerceteze amănunţit, şi dacă infracţiunea se va dovedi, acel Vistus imediat să fie despoiat de rangul lui; dar împrejurarea aceasta să nu-l vatăme pe Apolo, dacă el din neştiinţă a instituit pe acel presviter, deoarece în felul acesta dispune sfântul sinod, şi anume canonul 9 al primului sinod ecumenic, — comentarul cărui canon să se compare aici.

Canonul 4.

Iar în privinţa lui Sur, fiindcă episcopul Apolo a adeverit că l-a şi îndepărtat, şi l-a făcut străin de biserică, să fie aşa precum a hotărît episcopul, folosindu-se acela, dacă vrea, de apărarea drepturilor sale şi să atace hotărîrea episcopului.

(28 ap.; 5 sin. I ec.; 9 sin. IV ec.; 4, 12, 20 Antiohia; 3, 4, 5, 14 Sard.; 29, 65 Cartag.; 88 Vasile c. M.).

— Episcopul Apolo a caterisit pe un oarecare presviter Sur pentru un delict oarecare. Deoarece din pricina aceasta s'au ivit nemulţumiri din partea aderenţilor lui Sur, Teofil dispune ca hotărîrea episcopului să rămână în vigoare, iar Sur are libertatea de a se adresa cu plângere la sinodul episcopesc competinte, şi să se disculpe acolo, dacă va putea. In privinţa aceasta să se vadă comentariile canoanelor paralele.

Canonul 5.

Iar în privinţa lui Panuf, celce s'a aşezat diacon în Lico, trebue să se cerceteze; şi de s'ar întâmpla să se afle că fiind catehumen a primit în comuniune de nuntă pe nepoata sa de frate, iar după botezare a fost înaintat în cler, să rămână în cler, dacă a murit aceea, şi dacă după botez nu s'a împreunat cu dânsa. Iar dacă credincios fiind a primit în comuniune de nuntă pe nepoata sa de frate, să fie străin de cler; dar [această împrejurare] nu-i atrage episcopului Apolo osândă, dacă din necunoştinţă l-a aşezat pe el.

(19, 25, 61 ap.; 2, 9 sin. I ec.; 12 Anc.; 3, 6 Teof.).

— In privinţa diaconului Panuf din Lico avem acelaş caz ca în canonul 3 al lui Teofil. La primirea lui în cler nu s'a ţinut seama de un oarecare delict comis înainte de botez, deoarece botezul şterge toate păcatele; pe când delictul comis după botez împiedică intrarea în cler. Acesta este sensul canonului prezent al lui Teofil.

Canonul 6.

In privinţa lui Iacov trebue să se cerceteze, fiindcă dacă citeţ fiind, s'a arătat vinovat de vinovăţia desfrânării şi s'a scos de către presviteri, apoi s'a hirotonit, acesta să se scoată, dupăce se va face cercetare amănunţită, iar nu numai făcându-se bănuială asupra lui din denunţări şi defăimări. Iar de nu se va afla vinovat, va rămânea în cler. Că nu se cuvine să se ţină seama de clevetirile deşarte.

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 9, 10 Neoces; 17 sin. I-II, 69, 70, 89 Vasile c. M.; 3, 5 Tim. Al.).

— La fel cu cele dispuse de Teofil în canonul său al 3-lea de a se cerceta cauza ridicată împotriva unui cleric înainte de a fi condamnat definitiv, Teofil în canonul său prezent dispune să se cerceteze temeinicia acuzei ridicate împotriva unui oarecare citeţ Iacov, care din cauza aceasta fusese înlăturat din serviciu, şi apoi din nou fusese hirotonisit într'o treaptă mai înaltă. Dacă acuza este temeinică şi delictul se va dovedi, în acel caz acel Iacov să se scoată din cin; iar dacă ar fi fost numai calomniat; şi s'ar dovedi nevinovăţia sa, să rămână în cler.

Canonul 7.

In privinţa celor cari vor avea să se hirotonisească, rânduiala să fie aceasta: ca preoţimea întreagă să consimţească şi să-i aleagă, şi apoi episcopul să-i examineze, şi consimţind cu preoţimea, în mijlocul bisericii să-l hirotoniască, fiind de faţă poporul, şi episcopul se adresează [poporului] dacă poate şi poporul să mărturisească pentru dânsul. Iar hirotonie clandestină să nu se facă; căci dacă biserica este în pace, se cuvine ca hirotoniile să se facă în biserică, sfinţii fiind de faţă. Iar în enorie, dacă vor fi unii, cari au fost părtaşi cu părerile celor ce au fost în comuniune [cu ereticii], într'alt chip să nu se hirotoniască, decât dacă clericii cu adevărat ortodocşi îi vor cerceta, iarăşi fiind de faţă episcopul, şi [acesta] adresându-se poporului celui de faţă, numai ca să nu se întâmple vreo abatere.

(2 ap.; 9 sin. I ec.; 89 Vasile c. M.).

— Din canonul prezent în general rezultă exact ceeace a spus Vasile cel mare în epistola sa adresată horepiscopilor, adică în canonul 89, în privinţa alegerii şi instituirii presviterilor şi a altor clerici. Obştea preoţească întreagă (πᾶν τὸ ἱερατεῖον) trebue să consimţească şi să aleagă (συμφωνεῖν καὶ αἱρεῖσθαι) pe respectivul, care va fi hirotonisit; dacă dânsul obţine voturile tuturor membrilor preoţimii Bisericii respective, atunci episcopul îl va examina (δοκιμάζειν) ca să vadă şi să se convingă personal că este vrednic de cin. Dacă episcopul a câştigat această con-

vingere în privința candidatului, și este deci de acord cu părerea preoțimii, atunci se poate proceda la hirotonisirea respectivului, și adică în mijlocul bisericii (ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ) și în prezența poporului (παρόντος τοῦ λαοῦ), pentruca și poporul să poată mărturisi în privința lui (εἰ καὶ ὁ λαὸς δύναται αὐτῷ μαρτυρεῖν), când episcopul în public îl declară pe acel candidat vrednic de cinul preoțesc. Așadară pentruca un candidat să poată fi învrednicit de hirotonisirea în cinul preoțesc, potrivit canonului prezent, trebue ca preoțimea Bisericii respective să consimțească și să aleagă pe candidat, ca episcopul personal să-l examineze și să aprobe alegerea, și în fine ca din prilejul hirotonisirii poporul în biserică să mărturisească cu graiul viu că într'adevăr este vrednic de hirotonisire celce în public este declarat vrednic de către episcop. Canonul zice că toate trebue să se facă în felul acesta, ca nu cumva să se întâmple vreo abatere (ἵνα μὴ περιδρομή τις γένηται), adică să nu se întâmple vreo înșelăciune la hirotonisire și ca nu cumva să fie instituit în calitate de preot vreun nevrednic. — Canonul, enunțând astfel în chip solemn *publicitatea* hirotoniei, dispune ca hirotoniile să nu se facă în mod clandestin, — χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γινέσθω. Norma aceasta derivă din timpurile primare ale Bisericii, și o găsim exprimată încă în Așezămintele apostolice (VIII, 4); și s'a referit atât la hirotonirea presviterilor și diaconilor, cât și mai vârtos la instituirea episcopilor. Grigorie Nazianzeanul din prilejul discuției pentru scaunul constantinopolitan acuză pe Maxim din Constantinopol mai ales din cauza că nu a fost hirotonit episcop în public în biserică în fața poporului, ci într'o casă particulară, care servea pentru distracții (χοραύλου λυπρόν οἰκητήριον).[1]) Acelaș lucru îl spune Socrat despre Ursin, carele voia să ia dela Damasus scaunul dela Roma, că adică a fost hirotonit ilegal οὐκ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ.[2]) Mai apoi această normă bisericească generală a fost introdusă în ceremonialul arhieresc al hirotonisirii, în cursul căruia episcopul anunță că respectivul cleric este vrednic de hirotonie și când după preoțime poporul prezent în biserică zice împreună cu cântăreții: ἄξιος, vrednic este.

---

1) Carm. de vita sua.
2) Hyst. eccl. IV, 29.

Canonul 8.

Celece se aduc sub cuvânt de jertfă, dupăce se folosesc câte sunt necesare pentru taine să le împărțească clericii, dar catehumenul nici să nu mănânce, nici să nu bea din acestea, ci numai clericii, și frații credincioși, ceice sunt împreună cu dânșii.

(3, 4, 38, 41 ap.; 7, 8 Gang.; 37 Cart.).

— Vezi comentariile canoanelor 3 și 4 ap.

Canonul 9.

Fiindcă Ierax zice că oarecineva, care a fost pârît pentru desfrânare, nu se cuvine a fi în cler, dar episcopul a afirmat că atunci nici un acuzator nu a intervenit împotriva lui, să se cerceteze și acesta; și de se va ivi vreun acuzator vrednic de credință, și se va dovedi vinovăția, aducându-se martori vrednici de credință, să se scoată din biserică; iar de este vrednic de cler, și se va dovedi a fi în curățenie, să rămână în acel [cler].

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 21 sin. IV ec.; 8, 128, 129, 130, 131 Cart.).

— In canonul prezent este vorbă de un caz asemenea celui din canonul 3 al lui Teofil. Un oarecare Ierax a denunțat pe un preot că ar fi desfrânat, și din cauza aceasta acela nu ar mai putea rămânea în cinul său; dar episcopul Apolo, căruia îi era subordonat acel preot, a afirmat că nu a primit nici o reclamație în această privință. Teofil dispune din acest prilej ca chestiunea să se cerceteze pe calea judecății legale, și întrucât s'ar anunța vreun acuzator, care merită încredere, și dacă delictul se va dovedi prin martori vrednici de credință, în acel caz preotul respectiv să se excludă din Biserică (τῆς ἐκκλησίας ἐκβαλλέσθω); iar dacă nu s'ar dovedi nimic, acel preot să rămână în cler.

Canonul 10.

Astfel prin hotărîrea preoțimii întregi să se așeze alt econom, pentru carele să consimțească și episcopul Apolo, pentruca să cheltuiască cele ale bisericii cu folos.

(38, 41 ap.; 25, 26 sin. IV ec.; 35 trul.; 11, 12 sin. VII. ec.; 15 Ancira; 7, 8 Gangra; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cart.; 7 sin. I-II; 11 Teof. Al.).

— Vezi comentarul canonului 26 al sinodului IV ecum. și al canonului 11 al sinodului VII ecum.

Canonul 11.

Văduvele, și săracii, și străinii călători să se bucure de toată odihna; și să nu-și însușască cineva cele ale bisericii.

(38, 41 ap.; 25, 26 sin. IV ec.; 35 trul.; 11, 12 sin. VII ec.; 15 Ancira; 7, 8 Gang.; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cart.; 10 Teof. Al.).

— Canonul prezent este continuarea canonului 10 al lui Teofil. In acel canon el a spus ca economul Bisericii să poarte grijă ca veniturile bisericești să se întrebuințeze pentru cele necesare, iar în canonul prezent spune în special pentru ce să se întrebuințeze aceste venituri, și adică, afară de întreținerea clerului (41 ap.), pentru văduve, săraci și străini.

Canonul 12.

Cucernicia ta mi-a făcut cunoscut că oarecarii dintre ceice se numesc pe sine Catari, voesc să vină la biserică. Deci deoarece marele sinod ținut în Niceia de către fericiții noștri Părinți a hotărît ca să se hirotonisească ceice vin [dela Catari], voesc ca potrivit acestei norme să-i hirotonești pe ceice vreau să vină la biserică, dacă viața lor este dreaptă și nimic nu li se opune.

(8 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 95 trul.; 7 Laod.; 1, 47 Vasile c. M.).

Canonul prezent este scrisoarea lui Teofil către episcopul Afnigiu, care l-a întrebat cum să procedeze cu catarii (novațienii), când doresc să se convertească la Biserică, și Teofil îndrumă pe acest episcop la dispoziția sinodului I ecumenic, iar aceasta este canonul 8 al acelui sinod.

Canonul 13.

Maxim a afirmat că necunoscând legile bisericii s'a împreunat cu însoțire nelegiută. Și fiindcă îl tulbură pe el [situația] de a nu fi în relație [cu biserica], a dat asi-

gurarea, că, deoarece din neştiinţă a comis nelegiuirea, se va desface prin învoială de însoţirea cea nelegiuită, căci şi acea [femeie] doreşte aceasta. Deci de vei considera dovedit că dânşii fac aceasta prin învoială, şi nu amăgesc, căci timpul este de zece ani, dacă socoteşti ca dânşii un timp oarecare să se întrunească cu catehumenii, dispune în felul acesta. Iar dacă vei observa că vreau să amăgească, şi că în privinţa lor este nevoie încă de asprime, fă ceeace îţi va arăta Dumnezeu, condus fiind totdeauna de precauţiune; căci aflându-te în acele locuri, mai bine poţi cunoaşte gândurile lor.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cartag.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 48, 77, 87 Vasile c. M.).

— Canonul prezent este scrisoarea lui Teofil către episcopul Agaton, în care Teofil dă îndrumări acestui episcop cum să procedeze cu un oarecare Maxim, care a încheiat căsătorie nelegiuită şi acum se căeşte.

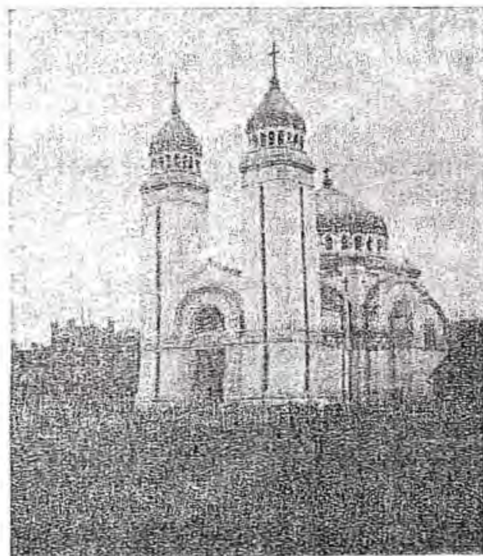
Canonul 14.

Legal lucru au făcut presviterii din satul Gemin, dacă grăeşte adevărul Evstatia, care a adus scrisoarea; căci ea zice că au exclus din adunarea [bisericii] pe acea Kiradia, care a comis nedreptate şi nu vrea să împiedice nedreptatea. Deci fiindcă am aflat că dânsa, vindecându-şi răul, vrea să intre în comuniunea [bisericească], să o pregăteşti ca mai întâi să lapede dela sine nedreptatea, şi să o înduplеci a se pocăi, ca astfel, dacă vei cunoaşte că se apropie de legea lui Dumnezeu, dorind comuniunea [bisericească], să-i dai voie să fie în comuniune cu poporul.

(12 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 102 trul.; 5 Ancira; 74 Vasile c. M.).

— Oarecare Evstatia a raportat lui Teofil că în Gemin oarecare Kiradia s'a îndeletnicit cu cămătărie şi din cauza aceasta presviterii din Gemin au exclus-o din comunitatea bisericească. Teofil aprobă procedura acelor presviteri; dar deoarece a auzit

că acea Kiradia este aplicată să părăsească fapta sa culpabilă şi doreşte să fie primită iarăşi în comunitatea bisericească, dânsul şi scrie episcopului competinte, Mina, — şi această scrisoare este canonul prezent (14), — ca să stăruiască a converti pe acea femeie, şi dacă se va căi sincer, să-i permită a intra din nou în comunitatea bisericească.

Biserica din Mediaş (Arhiepiscopia Sibiului).

Canoanele Sfântului Chiril al Alexandriei.

Canonul 1.

Orice acţiune a noastră, când se procedează potrivit bunei rândueli canonice, nu ne produce nici o turburare, ci ne scapă atât de clevetiri din partea unora, cât şi mai vârtos ne procură reputaţie bună în faţa celor cari cugetă bine. Căci cine n'ar primi o hotărîre imparţială, care s'ar aduce de cineva? şi cum nu va fi fără de reproş ba chiar plină de toată lauda judecata cea dreaptă şi legală? Şi aceste le scriu acum cucerniciei tale, fiindcă în scrisorile tale, ce mi le-ai trimis atât mie, cât şi preasfinţitului şi de Dumnezeu iubitorului fratelui nostru şi împreună episcopul Proclu, numind [tu] episcop pe preaevlaviosul şi pe preacucernicul Petru, carele s'a plâns şi a zis că ilegal a fost înlăturat din biserica păstorită de el. Logic era ca dânsul să aibe numele demnităţii preoţeşti împreună cu agendele [cuvenite acelei demnităţi], ori dacă nu mai era vrednic să stea la dumnezeescul altar, să nu se mai fi învrednicit nici de însaşi numirea demnităţii episcopeşti. Dar poate s'ar părea cucerniciei tale că cuvântul meu este oarecum aspru şi lipsit de iubire reciprocă; dar aceasta nu este adevărat. Căci poate s'ar părea că noi îl compătimim pe [dânsul din cauză că este] bătrân, admiţându-i numirea singură. Mult mai bine ar fi însă a se ţinea seama şi de celelalte; căci el zice că şi-ar fi putut dovedi răspunsul său, dar nu a avut timp pentru apărare, şi nici nu i s'a oferit lui ascultarea canonică. Şi de s'ar fi făcut ceva de acest fel, însaşi situaţia actelor l-ar fi dovedit, ori, fiind prins în acuze, [ar fi fost] osândit ca vinovat, şi [atunci] nici n'ar mai fi avut a zice de aci înainte că este neîndreptăţit,

ori, declarat fiind liberat [de acuze], iarăşi i s'ar fi dat să stea în fruntea bisericii, pe care a avut-o sub conducerea sa. Dar deoarece nu s'a făcut nimic de acest fel, el strigă împotriva procedurii, şi zice că ar fi suferit nedreptate insuportabilă şi că a fost scos [din demnitate] în chip ilegal, adăogând şi că i s'au răpit şi toţi banii, cari i se cuveneau. Deci sfinţia ta cumpănind ceeace se dispune prin dumnezeeştile canoane cât şi ceeace se cuvine bisericii, şi celor rânduiţi la sfânta slujbă, iar pe lângă acestea rugat fiind şi prin scrisorile noastre, opreşte lacrămile bătrânului. Iar de ar dori să se judece cu ceice i-au adus lui acuzele să se judece potrivit obiceiului înaintea cucerniciei tale, fireşte fiind de faţă şi preacucernicii episcopi subordonaţi ţie, afară de cei, pe cari i-ar recuza ca suspecţi. Dar nu credem că vreunul dintre prea cucernicii episcopi este cu gând vrăjmaş împotriva fratelui. Insă pentruca să nu se prezinte acest pretext, care să slăbească judecata ce se va face în privinţa lui, spre a nu [i-] se părea că s'a făcut nedreptate, nu are nici o importanţă absenţa din adunare a unora cari sunt sub bănuială.

(28, 74 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 9, 17 sin. IV ec.; 4, 12, 14, 15 Antioh.; 3, 4, 5 Sard.; 19 Cart.).

— Precum am spus la locul său (pag. 57, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), Chiril, arhiepiscopul Alexandriei, a scris o epistolă canonică unui arhiepiscop din Antiohia, Domnus, din cazul episcopului Petru, carele a fost scos din scaunul său episcopesc. In privinţa acestui episcop Petru, Domnus s'a adresat lui Chiril, precum şi lui Proclu, arhiepiscopul Constantinopolului, cerându-le părerea, cum să procedeze în privinţa aceluia. La această întrebare a lui Domnus, Chiril îi răspunde printr'o scrisoare, care alcătueşte atât canonul prezent, cât şi cele următoare (2 şi 3). — Acel episcop Petru s'a plâns că a fost scos în mod ilegal din scaunul episcopesc, şi că pe lângă aceasta i s'a luat averea întreagă, şi numai pentruca să-l despoaie de scaun i-au smuls cu de-a sila demisia. Canonul prezent, al cărui text este destul de clar, formează răspunsul la punctul prim din jalba lui Petru.

Se pare că Petru a fost scos din scaunul său fără jude-

cată legală, şi din cauza aceasta Chiril la începutul canonului arată cum trebuesc rezolvate toate chestiunile aşa cum prescriu canoanele, deoarece în acest caz nu numai că nici o turburare nu se va produce în Biserică şi nu se vor ivi întrebări, cum este aceasta a lui Petru, ci în toate va stăpâni buna rânduială şi nimenea nu va cuteza să reclame dacă va vedea că se judecă după dreptate şi legal. — Mai departe observă Chiril cum de a putut Domnus să numească „episcop" pe acel Petru, câtă vreme dânsul nu are Biserică. Important principiu este acesta. Dacă vreun episcop poartă numirea de „episcop", el trebue să fie episcop după esenţa lucrului, adică trebue să aibă şi eparhia sa proprie, în care exercită puterea episcopească, de învăţător suprem, de arhiereu şi de păstor suprem. Dacă un episcop nu este vrednic să exercite această putere, şi să stea în fruntea unei eparhii, apoi nici nu-i este îngăduit să poarte numele de episcop, căci în acel caz sinodul competinte trebue să-l declare nevrednic de episcopat, aşadară să-l despoaie de episcopat, cu alte cuvinte să-l caterisească. Numai din clemenţă deosebită, şi dacă respectivul într'adevăr este vrednic de această clemenţă, Chiril crede că i se poate lăsa titlul de episcop, precum i s'a admis acelui Petru, din considerare la bătrâneţea lui şi din motivul că acela susţine sus şi tare că este nevinovat. — După această observaţie privitoare la titlul episcopesc al lui Petru, Chiril constată că Petru a fost scos din scaunul său fără judecată legală, şi zice că forul judecătoresc respectiv acum trebue să dea sentinţă potrivit prescripţiunilor sfintelor canoane. In împrejurări normale pe un episcop are dreptul să-l judece sinodul episcopilor acelei provincii, de care depinde episcopul respectiv (vezi can. 74 ap. şi celelalte canoane paralele). La acest for judecătoresc îndrumă Chiril pe Domnus în privinţa cazului acelui Petru. Chiril recomandă lui Domnus ca întrucât este posibil să ţină seama de bătrâneţea şi lacrămile acelui Petru, admiţându-i ca în sinod la judecarea lui (Petru) să nu participe episcopii, despre cari Petru bănueşte că-i sunt potrivnici. La această recomandaţie Chiril imediat adaogă observaţia foarte importantă, că adică el nu crede că vreun episcop ar fi în stare să se poarte cu vrăjmăşie faţă de fratele său, episcop, ci aceasta a spus-o numai din motivul ca cel acuzat să nu aibă prilej de a se plânge de parţialitatea judecăţii în cazul, dacă la sinod ar participa şi aceia, despre cari el bănueşte că-i sunt duşmani.

Canonul 2.

Iar banii, cari cu nedreptate s'au luat dela el, este cu dreptul a i se da înapoi din două motive. Intâi fiindcă nici de cum nu trebuia să se facă una ca aceasta, şi că este prea întristător şi la extremă mâhnire duce pe de Dumnezeu cinstitorii episcopi din toate părţile pământului a li se cere lor seama pentru chivernisirea cheltuelilor survenite, ori din veniturile bisericeşti, ori şi din oarecari [alte] produse. Căci fiecare dintre noi la timpul său va da seamă în faţa judecătorului tuturor. Că odoarele şi averile nemişcătoare trebue să se păstreze neînstrăinate bisericilor; iar chivernisirea cheltuelilor ce survin să se încredinţeze celorce după vremi ocârmuesc dumnezeiasca preoţie.

(38, 41 ap.; 26 sin. IV ec.; 12 sin. VII ec.; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cart.).

— A doua plângere a acelui Petru a fost că i-au luat şi toţi banii când l-au înlăturat din scaunul episcopesc. Chiril consideră ilegal acest lucru şi zice că trebue să i se înapoieze lui Petru tot ce s'a găsit la dânsul din veniturile bisericeşti în momentul când a fost înlăturat din scaun; în privinţa aceasta relevă principiul exprimat în primele cuvinte ale canonului 38 ap., potrivit căruia episcopul este dator să poarte grijă de toate lucrurile bisericeşti şi el are dreptul să chivernisească averea bisericească după conştiinţa sa, aducându-şi aminte că pentru aceasta va da seamă lui Dumnezeu. Dealtfel ceeace spune aici Chiril în privinţa banilor lui Petru nu se potriveşte întru toate cu dispoziţiile următoare ale aceluiaş canon apost., deoarece acel canon interzice strict episcopului de a lua orice pentru sine personal din ceeace este al Bisericii, fie din obiectele mişcătoare, fie din cele nemişcătoare, fie din veniturile bisericeşti. Dispoziţia acestui canon trebue explicată prin clemenţa deosebită faţă de Petru, şi la orice caz prin împrejurarea că Chiril l-a considerat pe Petru drept episcop legal pentru tot timpul, până când sinodul nu-şi va rosti sentinţa sa asupra lui (can. 1), şi deci l-a considerat drept chivernisitorul suprem al veniturilor bisericeşti.

Canonul 3.

Iar scrisoarea de demisie zice că n'a dat-o de a sa bunăvoie, ci din constrângere şi de frică, şi în urma ameninţării unora; dar şi de altfel nu este în conformitate cu legiuirile bisericeşti ca unii dintre preoţi să dea scrisori de demisie. Că de sunt vrednici de a sluji, să rămână întru această [slujbă]; iar dacă nu sunt vrednici, să nu iese prin demisie, ci mai vârtos osândiţi fiind pentru fapte, în privinţa cărora cineva i-ar fi acuzat că sunt împotriva a toată rânduiala. Salută comunitatea fraţilor dela tine. Cea de pe lângă noi te salută întru Domnul.

(9 sin. III ec.; 16 sin. I-II; 10 Petru Alex.).

— Vezi comentarul dela canonul 9 al sinodului III ecumenic, unde se menţionează şi acest canon al lui Chiril.

Canonul 4.

Trebue să avem grijă de totul, ce este de trebuinţă şi de nevoie pentru zidirea popoarelor, şi ceeace contribue spre slava sfintelor biserici. Că scris este: „Faceţi evlavioşi pe fiii lui Israil" [III Moisi, $15,_{31}$]. Deci Părinţii monastirilor din eparhia Tebaida, bărbaţi evlavioşi şi având vieţuire vrednică de admirat, viind în Alexandria, şi întrebaţi fiind de către mine în privinţa stării monastirilor de acolo, ne-au spus că mulţi se smintesc din cauza următoare. Unii, cari de curând s'au însurat, şi întocmai ca şi cum ar fi venit din camerele nupţiale, amăgesc pe unii dintre episcopii de Dumnezeu iubitori, şi poate că nimeni nu s'a pronunţat pentru dânşii, se hirotonisesc clerici, adică presviteri. Iar alţii oarecari scoşi fiind chiar din monastiri ca desordonaţi, iarăşi aleargă spre hirotonie, şi făcându-se clerici, intră în aceleaşi monastiri, de unde au fost scoşi; şi vreau să aducă jertfa, şi să săvârşească toate, cari sunt obicinuite clericilor, şi acestea cauzează că şi unii dintre ceice-i cunosc pe dânşii nu evită numai adunările [bisericeşti], ci se reţin de a se împărtăşi când liturghisesc aceia. Deci fiindcă, precum am zis, totul trebue să se facă de către noi spre zidirea

popoarelor, cucernicia voastră să bage de seamă la acestea. Şi dacă cineva vrea să se hirotonisească cleric, să se cerceteze viaţa lui; şi ori de are soţie, sau nu? şi cum şi când a luat-o? şi dacă s'a despărţit [de ea]? şi de este el vreunul dintre cei lepădaţi sau de către alt episcop de Dumnezeu cinstitor, sau din monastire? şi atunci să se hirotonisească, dacă se va găsi neprihănit. Că aşa vom păzi atât conştiinţa noastră curată, cât şi sfânta şi cinstita slujbă neprihănită.

(80 ap.; 2 sin. I. ec.; 2 sin. VII ec.; 12 Neoces.; 3, 12 Laod.; 10 Sard.; 17 sin. I—II).

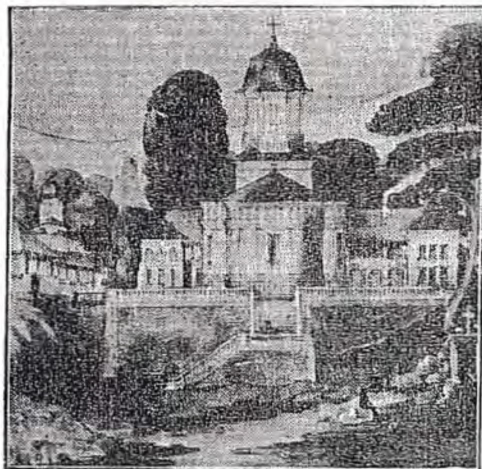
— Scrisoarea pastorală, care alcătueşte canonul prezent (4) al lui Chiril, a fost emisă de Chiril către episcopii din Libia şi Pentapole din prilejul reclamaţiei unor călugări din Tebaida, cari au venit la Alexandria cu denunţul că oarecari episcopi hirotonesc întru presbiteri pe astfel de indivizi, cari nu sunt întru toate vrednici, şi că aceasta produce sminteală, astfel că mulţi credincioşi, cari cunosc pe aceşti oameni, se înstrăinează de Biserică şi nu vreau să se împărtăşască dela aceia când slujesc. — Chiril dupăce spune că episcopii sunt chemaţi în primul loc să poarte grijă de tot ceeace serveşte pentru progresul poporului şi pentru slava Bisericii şi că datoria lor principală — după cuvintele Sf. Scripturi — este de a face evlavioşi pe oamenii încredinţaţi lor (III Moisi, 15,31), potrivit reclamaţiei acelor călugări din Tebaida, spune că nu este corect ca episcopii să hirotoniască fără examinare pe diferiţi indivizi, şi mai ales dacă nu ţin seama de căsătoria acelor indivizi, precum şi dacă nu cumva respectivii stau sub vreo pedeapsă canonică. Prin urmare el în calitate de căpetenie supremă a circumscripţiei (patriarhatul) bisericeşti alexandrine dispune episcopilor din provinciile menţionate ca în viitor să bage bine de seamă pe cine vor hirotoni şi să examineze cu sârguinţă viaţa fiecăruia, şi în special ca nu cumva vreunul să fi păcătuit împotiva canoanelor, cari sunt în vigoare în privinţa căsătoriei preoţilor, şi apoi să nu fie eventual între dânşii de cei, cari au fost excluşi din serviciul bisericesc de către episcopii cu cădere, sau din mânăstire de către egumenii respectivi. Numai în cazul dacă o persoană se va găsi că întru toate este neexcepţionată, se va putea hirotoni, — şi procedând astfel, episcopul îşi va păstra conştiinţa curată, precum şi sfânta slujbă şi-o va păstra neprihănită.

Canonul 5.

Iar dacă oarecarii sunt supuşi excluderii, epitimisându-se pentru greşale, apoi, fiind catehumeni, ar fi să se sfârşască, să se boteze, şi să nu plece din cele omeneşti neîmpărtăşiţi de har, adică ne fiind în comuniune; fiindcă se vede că şi aceasta trebue să fie după legiuirile bisericeşti. Salutaţi comunitatea fraţilor dela voi. Cea de pe lângă noi vă salută întru Domnul.

(13, 14 sin. I ec.; 47 Laod.; 45 Cart.).

— Canonul prezent este partea a doua din enciclica menţionată a lui Chiril (can. 4). Aici el prescrie, potrivit canoanelor existente, că trebue să se boteze şi să se învrednicească de sf. împărtăşanie şi acei catehumeni, când sunt pe moarte, cari pregătindu-se pentru botez şi în timpul catehumenatului au comis vreun păcat şi pentru aceasta au fost supuşi epitimiei cuvenite.

Sf. Mănăstire Izbuc (jud. Bihor).

Enciclica

lui Ghenadie, patriarhul Constantinopolului, şi a sinodului, cel împreună cu dânsul, către toţi prea cuvioşii Mitropoliţi şi către Papa Romei.

Domnul şi Dumnezeul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos, când a încredinţat sfinţilor săi ucenici propoveduirea Evangheliei şi i-a trimis pe ei învăţători oamenilor în toată lumea, le-a poruncit în chip hotărît ca darul ce l-au primit dela el, şi ei în dar să-l dea oamenilor, necâştigând pentru el aramă, sau argint, sau aur, sau în general vreo altă avere, materială sau pământească; fiindcă răsplata harurilor cereşti şi duhovniceşti nu sunt cele pământeşti şi pieritoare. Porunca aceasta a dat-o nu numai acelora, ci prin ei şi nouă, pe cari ne-a învrednicit a intra în treapta şi locul lor. Şi trebue, ca precum atunci aceia, aşa şi noi acum să o păstrăm şi să o observăm riguros, şi să nu născocim prin sofisme nebunii, nici să nu ne aruncăm în hazard primejdios. „In dar", zice, „aţi luat, în dar daţi. Să nu câştigaţi nici aramă, nici argint, nici aur la cingătoarele voastre" [Mat. $10_{8,9}$]. Simplu şi lămurit este cuvântul acestei porunci, neavând nimic îndoelnic, nici imposibil [de îndeplinit], nici având trebuinţă de tălmăcire sofistică. Dela mine aţi primit demnitatea preoţiei, zice; dacă mi-aţi dat mie pentru aceasta, ceva, ori mic, ori mare, şi [dacă] aceasta s'a vândut din partea mea, vindeţi-o şi voi altora; iar dacă aţi primit-o în dar, daţi-o şi voi în dar. Ce este mai lămurit decât porunca aceasta? Şi ce este mai de folos celorce i se supun? Cu adevărat vai celorce înţeleg să câştige darul lui Dumnezeu, ori să-l dea pentru bani; căci după cele spuse de sfântul Petru, unii ca aceştia dau prilej pentru venin de amărăciune şi pentru împreunare cu nedreptatea, cuprinşi fiind de lăcomia lor de argint; drept aceea de acord cu acea-

stă lege a Domnului şi canonul [dat] în această privinţă al cuvioşilor şi fericiţilor Părinţi dela sfântul şi marele sinod ecumenic adunat în Calcedon, ne spune nouă lămurit astfel prin aceste cuvinte: «Dacă vre-un episcop ar săvârşi hirotonia pentru bani şi ar face obiect de vânzare harul care nu se vinde, şi ar hirotoni pe bani episcop, sau horepiscop, sau presbiteri, sau diaconi, sau pe alt cineva dintre ceice se numără în cler, ori ar promova pentru bani econom, sau ecdic, sau paramonar, sau pe oricare din canon pentru mârşav câştig, şi dacă se dovedeşte că a făcut aceasta, să se primejduiască pentru treapta sa; şi cel hirotonisit să nu aibă nici un folos din hirotonia sau promovarea cea din negoţ; ci să fie străin de demnitatea sau de funcţiunea, pe care a dobândit-o pentru bani. Iar dacă cineva a fost mijlocitor în astfel de afaceri urâte şi ilegale, acela, dacă ar fi cleric, să cadă din treapta sa; iar dacă este laic sau monah, să se anatematisească.»

Prea bune şi foarte drept cinstitoare sunt poruncile canonului sfinţilor Părinţi, cari resping şi anulează tot atacul satanicesc, şi toată apucătura diabolică îndreptată împotriva darului duhovnicesc; căci cu nici un chip nu admite ca promovarea hirotoniei să se facă, sau să se primească pentru bani, nici de celce o săvârşeşte, nici de celce primeşte promovarea hirotoniei. Dar nu permite a se da bani pentru hirotonie nici mai înainte de timpul hirotoniei, nici după timpul hirotoniei, nici în însuşi timpul hirotoniei; deoarece cu desăvârşire a oprit mituirea pentru acest lucru. — Totuşi fiindcă acum, deşi acestea sunt oprite lămurit, s'au vădit unii din [biserica] Galatenilor, cari, dispreţuesc şi calcă din cauza lăcomiei ruşinoase şi a iubirei de argint aceste porunci mântuitoare şi umane, am socotit şi noi că este bine, a le reînoi iarăşi pe acestea împreună cu sfântul sinod ce se ţine întru această cetate împărătească, Roma nouă, pentruca fără de nici o născocire, şi fără de nici un pretext, şi fără de nici un sofism, să tăiem cu desăvârşire acest obiceiu nelegiuit şi urît, care nu ştiu cum a intrat în preasfintele biserici, pentruca într'adevăr fără de cârciu-

mărire şi curată făcându-se glăsuirea de către arhiereii ceice hirotonesc, să vină de sus harul Duhului sfânt; deoarece acum, făcând ei pentru bani promovarea, şi lucrând fără curăţenie cu mâna, nu ştiu dacă vine asupra celuice se prohiriseşte potrivit glasului Evangheliei, ci mai vârtos de nu se restrânge harul Duhului sfânt. Deci să ştii, din toate părţile prea cinstitorule de Dumnezeu, că oricine va fi vădit în una ca aceasta, ori episcop, ori horepiscop, ori periodeut, ori presviter, ori diacon, ori oricare altul din canon, ori laic, prin hotărîrea comună a arhiereilor, şi cu vot obştesc se va osândi, după cum şi canonul sfinţilor Părinţi de mai înainte zice: că trebue ca harul să fie har, şi cu nici un chip să nu mijlocească argintul în privinţa lui. Aşadară să fie şi lepădat, şi străin de orice demnitate ieraticească şi slujbă, şi supus blestemului anatemei, atât celce crede că-l va câştiga pe acesta cu bani, cât şi celce făgădueşte a-l da acesta pe bani, ori cleric, ori mirean de ar fi, ori de s'ar dovedi, ori de nu s'ar dovedi că a făcut aceasta; căci nu se pot cândva împăca între olaltă cele incompatibile, nici mamona să consimţească cu Dumnezeu, sau ca ceice slujesc aceluia să slujască lui Dumnezeu; şi aceasta este hotărîrea netăgăduită a Domnului: «Nu puteţi sluji lui Dumnezeu şi lui mamona» [Mat. $6_{,24}$]. Punându-ne cu tărie încrederea în acestea, şi supunându-ne acestora, împreună cu celce le-a spus acestea, am dat hotărîre împotriva celorce comit astfel de nelegiuiri. Deci şi sfinţia ta să se îngrijască, procedându-se cu toată prevederea ca acestea prin scrisori să se dispună lămurit atât de Dumnezeu prea iubitorilor episcopi şi periodeuţilor celor supuşi ţie, cât şi tuturor celorlalţi; pentruca toţi creştinii într'un duh, şi într'un suflet adunându-ne strâns la olaltă împotriva vrăjmaşului comun, să putem tăia cu ajutorul lui Dumnezeu rădăcina lăcomiei de bani sădită de acela întru noi, împreună cu toate ramurile răutăţilor ei. Salutăm întreaga comunitate de fraţi întru Hristos dela tine. Fiind sănătos întru Domnul, roagă-te pentru noi, de Dumnezeu prea iubitorule frate.

(29 ap.; sin. IV ec.; 22, 23 trul.; 4, 5, 15, 19 sin. VII ec.;

12 Laod.; 2 Sard.; 90 Vasile c. M.; Epist. lui Tarasie).

— Precum am spus (pag. 58, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), epistola prezentă a fost emisă din sinodul dela Constantinopol din 529 ținut sub președinția patriarhului Ghenadie și, precum se spune în însuși titlul epistolii, ea este adresată tuturor mitropoliților, și în special papii dela Roma (πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης). În epistolă, cu referire la locurile respective din Sf Scriptură precum și la canonul 2 al sinodului IV ecumenic, se condamnă *simonia*, și se supun caterisirii toate acele persoane preoțești, cari sunt găsite în simonie, și să anatematizează toți laicii, cari sunt vinovați de simonie.

Scrisoarea

lui Tarasie, patriarhul Constantinopolului, Roma cea nouă, către Adrian, papa Romei celei vechi

Hirotoniile să nu se facă pe bani.

Tarasie, din mila lui Dumnezeu episcopul Constantinopolului, Roma cea nouă, către preasfințitul și preafericitul frate și împreună slujitor, Domnul Adrian, papa Romei celei vechi, salutări întru Domnul.

In multe feluri și în multe chipuri, din Evanghelii, dela Apostoli și dela Părinți ne învățăm ca la ceremonialul de sfințire a preoției să nu avem datina lăcomiei de bani, și să nu luăm aur, și argint, și să nu ne însușim ceva străin la hirotonia vreunei persoane ieraticești, precum vom arăta prin dovezile citate în cele următoare atât din Scripturile de Dumnezeu inspirate, cât și din învățăturile patristice. Căci ceice-și pun mâinile sunt slujitori ai Duhului [Sfânt], iar nu vânzători ai Duhului [Sfânt]; deoarece ceice au primit autorizația aceasta prin cuvântul Domnului au vestit că ceice în dar au primit harul Duhului [Sfânt], în dar să-l dea celor, cari îl

primesc dela dânşii. Iar dacă cineva se va dovedi că pe aur l-a cumpărat pe acesta, pe unul ca acesta îl declară lepădat din tagma ieraticească. Căci deşi cu numele a fost primit între clerici, dar în realitate prin faptă cuvântul minţeşte; căci «nimeni nu poate sluji lui Dumnezeu şi lui mamona», precum ne-am învăţat din Evanghelie [Mat. $6,_{24}$]. Şi deoarece am auzit pe Dumnezeu grăind prin prooroci: «Preoţi, grăiţi în inima Ierusalimului» [Isaia, $40,_{2}$], şi iarăşi ameninţând şi grăind: „Paznicul de va vedea sabia venind şi nu va semnala cu trâmbiţa, şi poporul nu se va păzi, şi venind sabia va lua dintre ei suflet, sângele îl voiu cere din mâna paznicului" [Ezech. $36,_{6}$], — temându-ne să nu fim dojeniţi şi osândiţi din cauza tăcerii, vestim tuturor întâi şezătorilor bisericilor noastre ca cu îndrăzneală să zicem după dumnezeescul Apostol: „Curaţi suntem de sângele" [Fapt. Ap. $20,_{26}$] celorce calcă orânduirile canonice, şi mult mai vârtos de ale acelora, cari au hirotonit, sau s'au hirotonit pentru bani, pe cari dumnezeescul Apostol Petru, al cărui scaun l'a moştenit chiar sfinţia ta frăţească, i-a osândit ca pe Simon vrăjitorul; din cauza aceasta nu ne sfiim să vestim adevărul, păstrând şi ţinând [dispoziţiile] cele transmise nouă prin canoane dela sfinţii Apostoli şi dela slăviţii noştri Părinţi, şi ne scârbim dacă s'a călcat de cineva ceva din acestea. Deci frăţeasca voastră arhierie venerabilă, care legal şi după voia lui Dumnezeu administrează sfânta slujbă ierarhică, are [pentru aceasta] vestită slavă. Că marele şi întâiul Arhiereu Hristos Dumnezeul nostru a a zis prin Proorocul: „Viu sunt eu, şi voiu slăvi pe ceice mă slăvesc" [Imp. $2,_{30}$]. Căci ştii, bărbate al doririlor Duhului, că aproape mai de suportat este eresul nelegiuit al lui Macedoniu şi al celor împreună cu dânsul luptători împotriva Duhului Sfânt; că aceia bârfind că Duhul Sfânt este creatură şi rob al lui Dumnezeu şi al Tatălui, [tot astfel] aceştia, precum se vede, îl fac rob loru-şi. Căci oricare stăpân vinde ceeace ar avea, dacă vrea, sau pe rob, sau altceva din ce are; aşişderea şi celce cumpără, vrând să fie stăpân peste celece le cumpără, prin preţ de argint le câştigă. Astfel ceice fac acest comerţ nele-

giuit, înjosesc pe Duhul Sfânt, păcătuind la fel cu ceice huleau că Hristos prin Belsebul scoate dracii; sau, ca să spun mai exact, se aseamănă cu Iuda vânzătorul, care a vândut pe Hristos pe preț de argint de Dumnezeu ucigașilor Iudei. Deci precum într'adevăr Duhul Sfânt este de o ființă cu Hristos Dumnezeul nostru, este deplin lămurit că [ceice vând pe Duhul Sfânt] vor fi de aceiași parte [din care s'a vândut Hristos], precum s'a dovedit. Iar dacă nu se vinde (dar clar este că cu nici un chip [nu se poate face] aceasta) e fără îndoială că harul Duhului Sfânt, adică sfințenia preoției, nu este întru dânșii; și nici nu au primit-o, nici nu o au. Căci să-și aducă aminte de Sfântul Petru, care către celce s'a ispitit spre aceasta, a zis: «Tu nu ai nici parte, nici soarte întru acest cuvânt» [Fapt. Ap. $8,_{21}$]. Căci dacă demnitatea preoției se vinde, apoi de prisos este lor atât petrecerea vieții întru cinste, cât și conduita întru curățenie și virtute. Apoi după dânșii de prisos este și Pavel, dumnezeescul Apostol, care învață că: «se cuvine episcopului să fie fără de prihană, întreg la minte, cuviincios, învățător, înfrânat, treaz», [I Tim. $3,_{2}$], ținându-se de cuvântul credincios al învățăturii, că să poată și a mângăia prin învățătura cea sănătoasă, și a mustra pe ceice se împotrivesc. Deci toate acestea sunt departe de celce vinde și cumpără preoția. Prin urmare dovezile următoare alese [din cărțile] sfinte declară că cu totul străin de preoție este oricine, care dă sau primește [mită], în oricare timp, ori înainte de hirotonie, ori și după hirotonie; căci a lua este luare oricând. Dar și toate promovările eclesiastice se opresc a se da pentru bani.

Canonul al 29 al Sfinților Apostoli: «Dacă vreun episcop prin bani a ajuns la demnitatea aceasta mare, ori presbiter, ori diacon, să se caterisească atât dânsul cât și cel ce l-a hirotonit și să se taie desăvârșit și dela împărtășire, ca Simion magul prin mine Petru.»

Din Faptele Apostolilor: „Și văzând Simon că Duhul Sfânt se dă prin punerea mâinilor Apostolilor, le-a adus lor bani, zicând: dați-mi și mie puterea aceasta, ca pe oricine voiu pune mâinile să primească Duhul Sfânt. Dar

Petru a zis către el: argintul tău să fie cu tine întru pieire, căci ai socotit că darul lui Dumnezeu se câştigă pe bani. Tu n'ai parte, nici soartă întru cuvântul acesta; pentrucă inima ta nu este dreaptă înaintea lui Dumnezeu. Drept aceea pocăeşte-te de această răutate a ta, şi te roagă lui Dumnezeu, doară ţi se va ierta cugetul inimei tale; căci fiere de amărăciune şi întru legăturile nedreptăţii văd că eşti." [8, 18-23].

Din a treia a Impăraţilor: «Şi după întâmplarea aceasta nu s'a întors Ierovoam dela răutatea sa şi iarăşi a făcut din poporul de rând preoţi înălţimilor; cel ce vrea umplea mâna lui, şi se făcea preot înălţimilor. Şi s'a socotit aceasta spre păcat casei lui Ierovoam şi spre peire şi stângere de pe faţa pământului.» [c. 13, v. 33-34].

Din a patra a Impăraţilor: «Şi s'a întors Neeman la Eliseiu şi toată tabăra lui şi a venit, şi a stătut înaintea lui, şi a zis: iată am cunoscut că nu este Dumnezeu în tot pământul, fără numai în Israil, şi acum ia mulţumită dela robul tău. Şi a zis Eliseiu; viu este Domnul înaintea căruia stau de voiu lua, şi l-a silit să ia şi n'a voit. Şi după puţine [verseturi]: Şi a zis Ghiezi sluga lui Eliseiu: iată a lăsat domnul meu pre Neeman Sirul acesta de s'a dus, şi n'a luat din mâna lui nimic din cele ce a adus; viu este Domnul, voiu alerga după el, şi voiu lua dela el ceva. Şi a alergat Ghiezi după Neeman. Şi după puţine [cuvinte]: Şi-a zis Neeman: ia doi talanţi de argint; şi a luat doi talanţi de argint în doi saci, şi două rânduri de haine. Şi după alte [cuvinte]: A zis către el Eliseiu: de unde vii Ghiezi? Şi a zis Ghiezi; n'a fost sluga ta nicăiri. Şi a zis către el Eliseiu; au n'a mers inima mea cu tine când a întors omul din carul său înaintea ta, şi acum ai luat argintul şi hainele? Să cumperi cu ele grădini şi măslinişuri şi vii şi oi şi boi şi slugi şi slujnice. Şi lepra lui Neeman se va lipi de tine şi de seminţia ta în veac, şi a ieşit dela faţa lui lepros ca zăpada. [c. 5, v. 15-27].

Din comentarul Sfântului Vasile la Isaia: «Legea a dat-o spre ajutor, ca să zică că nu este cuvânt ca acesta pentru care nu se poate da dar; şi aceasta nu este lege ca acel cuvânt al ventrilocului; căci nu s'a nă-

scocit spre amăgire ca acela, ci este învăţătoarea adevărului; iar aceia vrăjesc pentru argint; dar aceasta este ridicol fiindcă ceice sunt amăgiţi le dau lor şi argint drept plată a minciunii; iară glasul acesta al legii nu este de acest fel, ca să se dea bani pentru el; căci nimenea nu înapoiază harul; «In dar», zice, «aţi luat, în dar daţi» [Mat. $10_{,8}$]. Vezi cum s'a mâniat Petru asupra lui Simon, celce aduce argint pentru harul Duhului [Sfânt]: «Argintul tău», zice, «fie cu tine spre pieire, căci ai socotit a câştiga darul lui Dumnezeu pe bani» [Fapt. Ap. $8_{,20}$]. Deci cuvântul Evangheliei nu este ca graiurile ventrilocilor, cele ce se vând. Căci ce preţ de răscumpărare ar da cineva vrednic de acela? Ascultă pe David, care se îndoieşte şi zice: «Ce voiu răsplăti Domnului pentru toate câte mi-a dat mie?» [Ps. $115_{,3}$]. Deci nu este cu putinţă a da daruri pentru acesta, vrednice de harul cel dela dânsul; un singur dar este vrednic [de acesta], păstrarea lucrului dăruit; celce-ţi dă ţie comoară, nu cere dela tine preţul celor date, ci păstrarea vrednică a lucrului dat».

Din scrisoarea aceluiaşi către episcopii cei de sub el, ca să nu se hirotoniască pentru bani. «Ei socotesc că nu păcătuesc, dacă nu iau îndată, ci iau după hirotonisire; dar a lua este a lua oricând. Vă îndemn deci ca acest venit, sau mai bine zis această introducere spre gheena, să o lepădaţi, şi să nu vă faceţi nevrednici de săvârşirea sfintelor taine, spurcându-vă mâinile cu astfel de venituri» [can. 90].

Din viaţa Sfântului Ioan Gurădeaur: «A venit la noi Euseviu, care ni-a pricinuit nouă vorbă multă în privinţa tuturor episcopilor, acuzatorul celorlalţi şease episcopi, rugându-se a fi primit în comuniune. Unii dintre episcopi se împotrivesc zicând că nu trebue să se primească fiind el un clevetitor. Din cauza aceasta se ruga zicând: Deoarece procesul în cea mai mare parte s'a desbătut în curs de doi ani, şi prin martori s'a făcut amânarea, mă rog iubirei voastre de Dumnezeu ca încă astăzi să produc eu martorii; căci deşi episcopul Antonin, care a primit aurul şi a hirotonit, s'a săvârşit, dar totuşi au rămas [în viaţă] ceice au dat şi s'au hirotonit. Sinodul prezent a hotărît

să se cerceteze chestiunea; şi să înceapă desbaterea din citirea actelor făcute mai înainte. Au intrat martorii; au intrat şi cei şease dintre ceice au dat şi s'au hirotonit. La început au tăgăduit; stăruind însă martorii, [în depoziţiile lor] atât cei mireni, cât şi cei dintre presviteri, pe cari socoteau a se bizui, la început tăgăduiau; iar când martorii au dovedit, aducându-le aminte de locuri şi de timpuri, arătând atât felurile cât şi cantităţile [de bani] ce au dat, nici conştiinţa lor fiind prea curată, au mărturisit de sine fără de multă constrângere că: am dat şi ni s'a întâmplat [să facem acest lucru] socotind că aceasta este rânduiala, şi cu scopul ca să scăpăm de serviciul public; şi acum ne rugăm, dacă nu ne este îngăduit să fim în slujba bisericii, să primim înapoi măcar aurul, ce l-am dat; fiindcă am dat unele giuvaeruri de ale femeilor noastre. Ioan în privinţa aceasta a făgăduit sinodului [zicând] că eu îi voiu libera pe ei de autoritatea [de Stat], rugând pe împăratul; voi însă dispuneţi ca dânşii să primească înapoi dela moştenitorii lui Antoniu ceeace au dat. Deci sinodul a hotărît ca ei să primească aurul dela moştenitorii lui Antonin; şi să se împărtăşască înlăuntrul altarului, dar să fie scoşi dintre preoţi, ca nu cumva iertându-le aceasta să se formeze obiceiul iudaic, sau egiptenesc de a vinde şi cumpăra preoţia. Fiindcă se zice că depravatul şi fals numitul patriarh al Iudeilor în fiecare an sau an de an schimbă pe mai marii sinagogelor prin adunare de argint; asemenea şi imitatorul acestuia, patriarhul Egiptenilor, ca să se plinească proorocia: „Preoţii lui pentru daruri răspundeau, şi Proorocii lui pentru argint preziceau" [Mih. $3,_{11}$]."

Din canoanele celor 630 Sfinţi Părinţi întruniţi la Calcedon: «Dacă vre-un episcop ar săvârşi hirotonia pentru bani şi ar face obiect de vânzare harul care nu se vinde, şi ar hirotoni pe bani episcop, sau horepiscop, sau presbiteri, sau diaconi, sau pe alt cineva dintre ceice se numără în cler, ori ar promova pentru bani econom, sau ecdic, sau paramonar, sau pe oricare din canon pentru mârşav câştig, şi dacă se dovedeşte că a făcut aceasta, să se primejduiască pentru treapta sa; şi cel hirotonisit

să nu aibă nici un folos din hirotonia sau promovarea cea din negoț; ci să fie străin de demnitatea sau de funcțiunea, pe care a dobândit-o pentru bani. Iar dacă cineva a fost mijlocitor în astfel de afaceri urâte și ilegale, acela, dacă ar fi cleric, să cadă din treapta sa; iar dacă este laic sau monah, să se anatematisească. [can. 2].[1])

Din enciclica preasfințitului arhiepiscop al Constantinopolului, Ghenadie și a sinodului ținut împreună cu dânsul: Așadară să fie și lepădat, și străin de orice demnitate ieraticească și slujbă, și supus blestemului anatemei, atât celce crede că-l va câștiga pe acesta cu bani, cât și celce făgăduește a-l da acesta pe bani, ori cleric, ori mirean de ar fi, ori de s'ar dovedi, ori de nu s'ar dovedi că a făcut aceasta; căci nu se pot cândva împăca între olaltă cele incompatibile, nici mamona să consimțească cu Dumnezeu, sau ca ceice slujesc aceluia să slujească lui Dumnezeu; și aceasta este hotărîrea netăgăduita a Domnului: „Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui mamona". [Mat. $6,_{24}$].

Din canoanele sfântului sinod al șeaselea. „Ceice pe bani se hirotonisesc, sau episcopi, sau oricare clerici, iar nu după cercetarea și alegerea vieții, poruncim să se caterisească; dar și ceice i-a hirotonisit" [can. 22].

Toți să auzim acestea și în urechi să le luăm, nu numai arhiereii, ci și ceice sunt numărați în cler, și toți ceice locuesc în lume. Pentru aceea se cuvine ca noi să luăm aminte cu prisosință la cele auzite, ca nu cumva să alunecăm pe alături [Evr. $2,_{1}$]; căci nu cu argint, sau cu aur, care se strică, am fost răscumpărați din viețuirea decăzută lăsată ca moștenire de strămoși, ci prin cinstit sângele lui Hristos, celui nevinovat și neîntinat ca un miel [I Petru $1,_{18-19}$]. Astfel învață-ne și pe noi, bărbate prea sfințite, să urmăm poruncilor din Scripturi, și celor evanghelice, și apostolice canonicești și părintești; ca să ne

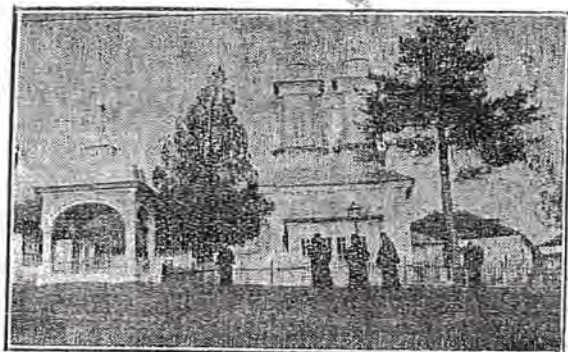
---

[1]) Din textul întreg al canonului aici sunt omise următoarele: „episcop, sau horepiscop, sau presviteri, sau diaconi, sau pe altcineva dintre ceice se numără în cler, ori ar promova pentru bani", cari în textul complect al canonului urmează după cuvintele; „ar hirotoni pe bani". Compară textul din Sint. At. IV, pag. 382 cu cel din Sint. At. II pag. 217 (Dr. N. P).

supunem cuvintelor gurii voastre. Ridică-te la înălţimi; înalţă glasul tău întru tărie; mergi păşeşte la larg; vesteşte cu îndrăzneală, pentruca să se desfiinţeze şi întru nimicire să se ducă punerea mâinilor pentru bani; şi orice dacă urmează acesteia pentru iubire de argint, nedreptate şi neguţătorie pentru câştig mârşav; căci aceasta împreună cu cele de acest fel se vor nimici din poporul ales, prin chemarea numelui lui Hristos, primind darul mântuirii, şi toate spurcăciunile ce urmează răutatea din rădăcină împreună se vor tăia, şi preoţii ca finicii vor înflori, însuflând celor ce se mântuesc buna mireasmă a lui Hristos, şi cântând bisericii cu biruinţă: Domnul a înlăturat dela tine nedreptăţile tale; încă şi îndulcind pe ceice culeg rodurile, ajungând ei la bătrâneţe unse, şi arătându-se, zic, moştenitori fericirii aceleia şi vieţii nestricate.

(29 ap.; 2 sin. IV ec.; 22, 23 trul.; 4, 5, 15, 19 sin. VII ec.; 12 Laod.; 2 Sard.; 90 Vasile c. M.; Epistola lui Ghenadie).

— *Simonia* nici în secolul al VIII-lea nu a încetat de a întina Biserica lui Hristos, şi Tarasie, marele patriarh al Constantinopolului, chiar îndată după sinodul al VII-lea ecumenic s'a simţit îndemnat a-şi ridica glasul său împotriva acestei calamităţi, adresând scrisoarea prezentă către papa dela Roma, Adrian, rugându-l ca să-i ajute spre a stârpi acest rău din Biserică. Precum se vede din însuşi textul scrisorii, aceasta este o recapitulaţie a tot ceeace s'a emis până la Tarasie împotriva simoniei.

Biserica din Sf. Mănăstire Ciolanu jud. Buhău

Canoanele întregitoare.

Canoanele Sfântului Ioan Ajunătorul.

Canonul 1.

Dacă cineva de bună voie în chip nesocotit a tăgăduit pe Hristos, potrivit canonului șaptezecișitrei al lui Vasile cel Mare, se va învrednici de împărtășanie [numai] la sfârșitul vieții; și nimeni nu-l poate scăpa de o astfel de epitimie, nici să îndrăznească a arăta vreo blândețe față de acesta. Iar Sfântul Grigorie determină exact toate chestiunile privitoare la aceștia, supunând acelorași pedepse pe ceice de bună voie dezertează la rătăcire, hotărînd măsura acestor pedepse după durata vieții fiecăruia; iar ceice prin constrângere au comis acest [păcat], se vor supune pedepsei pentru desfrânare, prelungindu-se lui [pedeapsa] până la al nouălea an. Aceiași deosebire [între cei păcătoși] o face și sinodul dela Ancira, cât și sfântul martir Petru al Alexandriei, și Vasile cel Mare în canoul său al optzecișiunulea.

Dar astăzi Biserica urmează potrivit celor normate și hotărîte de preasfințitul patriarh al Constantinopolului Metodiu, tratând în general pe ceice au fost copleșiți în chipuri diferite de acea greșală.

Iar acesta zice, că dacă cineva a fost prins de nelegiuiți pe când era copil, și de frică, sau din neștiință, sau din prostie fiind sedus a tăgăduit credința, dar ajungând la vârsta bărbăției, revine iarăși la moravurile creștinilor, și intrând în catoliceasca Biserică, se pocăește și se mărturisește, să asculte zilnic dela preot până la ziua a șaptea cele patru rugăciuni rânduite, și în a opta să se spele; apoi desbrăcându-se, și îmbrăcând lentionul, să se ungă cu sfântul mir, întocmai ca și ceice se botează, și astfel să se învrednicească de dumnezeiasca împărtășanie; iar în alte opt zile nicidecum să nu lipsească dela sfintele slujbe din Biserică, întocmai ca și ceice se botează.

Iar dacă cineva a fost cuprins [de cei nelegiuiţi] fiind în deplina vârstă a bărbăţiei, şi prin chinuri a fost silit să se lapede de credinţa sa, acestuia încă să i se acorde milostivire. Totuş întâi va posti de două ori patruzeci de zile, reţinându-se dela carne, brânză şi ouă; şi în trei zile pe săptămână şi dela vin şi nici untdelemn să nu dorească; şi să facă rugăciuni îmbelşugate şi cât se poate mai multe metanii. După aceea, împlinindu-se cele de două ori patruzeci [de zile], să asculte [timp] de şapte zile zilnic rugăciuni de pocăinţă, iar în ziua a opta să se spele întocmai ca cel mai sus [menţionat], şi să fie uns, şi să se învrednicească de împărtăşirea sfintelor taine, iar după alte opt zile să participe la slujbele bisericeşti. Iar pe celce intenţionat a desertat la tăgăduirea [credinţei] îl aşteaptă pedeapsă grozavă, dar prin nemărginita iubire de oameni a lui Dumnezeu acesta încă se va lecui cu milostivire. Deci doi ani să postească, reţinându-se dela carne, şi brânză, şi ouă; iar în trei zile din săptămână lipsindu-se de untdelemn şi de vin, făcând în fiecare zi metanii potrivit puterii sale, una sută, sau două sute. Iar împlinindu-se cei doi ani, să asculte şi acesta şapte zile rugăciuni de pocăinţă, iar apoi să se procedeze şi în privinţa lui precum s'a spus mai înainte.

(62 ap.; 10, 11, 12, 14 sin. I ec.; 102 trul.; 1—9, 12, 21 Ancira; 2, 19 Laod.; 43 Cart.; 2, 11 Grig. Neoc.; 3, 73, 81, 84 Vasile c. M.; 1—14 Petru Al.; 2 Grig. Nis.).

— Canonul prezent precum şi cele următoare ale lui *Ioan Ajunătorul*, ce le dăm aici după Sintagma Ateniană, după textul lor nu sunt aceleaşi canoane, pe care le-a alcătuit însuşi Ajunătorul. Este probabil că însaşi canoanele, sau mai corect *Κανονικόν*-ul lui Ioan Ajunătorul astăzi nici nu mai există în prima ediţie. Acest *Κανονικόν* era o carte manuală pe seama duhovnicilor pentru prescrierea epitimiilor cuvenite pentru diferitele păcate, şi aproape fiecare duhovnic îşi copia pentru sine această carte, adăogând la copiere şi alte canoane pentru cazurile neprevăzute de Ioan. In cursul timpului în urma operaţiilor diferiţilor duhovnici s'a ajuns la rezultatul că acel canonicon al lui Ioan Ajunătorul şi-a pierdut forma sa originală şi din multele ediţii diverse ale acestei cărţi nu se putea şti care este cea originală, şi prin urmare care este

a se considera drept adevăratul canonicon al lui Ioan Ajunătorul. Din cauza aceasta mulţi au abandonat chiar acest canonicon, care a început să piardă autoritatea sa de odinioară. In secolul al XIV-lea *Mateiu Vlastar* a impus din nou importanţa de mai înainte a cărţii lui Ioan Ajunătorul. Dânsul a alcătuit din această carte o *sinopsă* destul de amplă (în 48 canoane) şi a adăogat-o ca supliment la sfârşitul Sintagmei sale alfabetice. Această sinopsă a lui Vlastar, întocmai ca şi Sintagma lui, a obţinut recunoaştere generală în Biserica răsăriteană, şi pe calea acestei sinopse au intrat în uz general canoanele lui Ioan Ajunătorul. — Sinopsa aceasta a lui Vlastar se găseşte între multele manuscrise greceşti vechi, şi dintr'unul din aceste manuscrise s'a tipărit şi în Sintagma Ateniană. In aceasta canoanele lui Ioan Ajunătorul sunt citate sub titlul arătat de noi în nota 4, pag. 61, partea I, vol. I din lucrarea prezentă. După aceiaşi sinopsă se găsesc citate canoanele lui Ioan Ajunătorul şi în manuscrisele vechi sârbeşti ale Sintagmei lui Vlastar, precum se spune aceasta de Prof. T. D. Florinskii în cartea sa: Pamiatniki zakonodjelatelnoi djiatelnosti Duşana carija Serbov i Grecov (Menţiuni asupra activităţii legislative a lui Duşan, împăratul Sârbilor şi Grecilor), Kiev, 1888 (pag. 309 etc.). — Din aceste observaţii, ce am crezut de necesar să le facem îndată la începutul acestor canoane ale lui Ioan Ajunătorul, se pot înţelege şi unele dintre aceste canoane, cari după textul lor nu sunt chiar ale lui Ioan Ajunătorul.

Toate canoanele lui Ioan Ajunătorul sunt împărţite în trei grupe. Această împărţire s'a făcut după cea indicată de Grigorie Niseanul în primul său canon, potrivit celor trei facultăţi ale sufletului omenesc: λογικὸν, ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδές, din cari pot deriva diversele păcate. Şi precum Grigorie Niseanul menţionează păcatele respective potrivit ordinei acestor facultăţi sufleteşti, tot aşa se face şi în canoanele lui Ioan Ajunătorul. In sinopsa originală a lui Vlastar, care cuprinde canoniconul lui Ioan Ajunătorul grupele respective de canoane au primit şi titluri, potrivit împărţirii menţionate acum, — şi adică grupa primă are titlul: τὰ τοῦ λογιστικοῦ (τῆς ψυχῆς μέρους ἁμαρτήματα), şi cuprinde, ca la Grigorie Niseanul, canoanele despre păcatele împotriva credinţii (can. 1 şi 2), grupa a doua: περὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους, şi cu-

prinde canoanele (4—30) despre păcatele împotriva moralei, şi grupa a treia: περὶ τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους, şi se dau canoanele (31—48) despre păcatele împotriva iubirii deaproapelui. Cu excepţia a şapte canoane, toate celelalte din această sinopsă — canonicon derivă dela Ioan Ajunătorul; dintre acele şapte primul, al 2-lea şi al 16-lea se găsesc interpolate la Vlastar, iar al 22-lea, 23-lea, 26-lea şi 27-lea sunt alcătuite de însuşi Vlastar.

Canonul prezent se împarte în două părţi. Partea primă, în care se face referire la canoanele sinodului dela Ancira şi ale Părinţilor: Petru al Alexandriei, Vasile cel Mare şi Grigorie Niseanul, în privinţa celor, cari s'au lepădat de credinţa lui Hristos, această parte din canon aparţine lui Ioan Ajunătorul, care este de părerea că dispoziţiile canoanelor menţionate trebuesc observate la prescrierea epitimiilor în cazul când vreun apostat revine pocăit la Biserică. Partea a doua din canon aparţine lui Vlastar, care a adaus la canonul lui Ioan Ajunătorul dispoziţia sinodului constantinopolitan ţinut pe timpul patriarhului Metodie (842-846) în privinţa primirii în Biserică a acelora, cari s'au lepădat de Hristos, şi care dispoziţie era în vigoare pe timpul lui Vlastar.

Canonul 2.

Pe ceice se îndeletnicesc cu vrăjitorie şi farmece dumnezeescul Vasile, în canonul al şeasezecişicincilea, îi supune pedepsei ucigaşilor, care durează timp de douăzeci de ani; iar pe ceice se dedau ghicitorilor de noroc, sau numai înclină să creadă ca aceştia, în al şaptezecişidoilea canon. Grigorie Niseanul însă în canonul al doilea, făcând iarăşi împărţirea [păcatelor], porunceşte ca ceice trec de partea celor [vrăjitori] întru lepădarea credinţii noastre să li se dea şi lor răstimpul [de pedeapsă al] apostaţilor; iar în privinţa celor, cari din constrângere, şi din micime de suflet au trecut la aceia, porunceşte să se observe măsura [pedepsei] celor, cari păcătuesc în desfrânare.

Iar canonul al şeasezecişiunulea al sinodului al şeaselea îi osândeşte pe cei din urmă la [pedeapsă] de şease ani. Apoi [canonul] al douăzecişipatrulea dela Ancira îi

supune pe aceştia unei epitimii nu mai lungi de cinci ani. Să se citească şi canonul al treizecişişeaselea al sinodului dela Laodiceia, care face deosebire [exactă] în privinţa acestora.

Iar Ioan Ajunătorul, în privinţa celorce se îndeletnicesc cu vrăjitorie, sau farmece, scurtează la trei ani timpul lor de penitenţă, dacă se străduesc a posti zilnic cât mai mult timp, şi dacă după ceasul al nouălea gustă mâncare uscată şi seacă, şi să trăiască cât mai desăvârşit; dar să facă şi douăsutecincizeci de metanii, atingând cu evlavie pământul cu fruntea.

Cu aceleaşi [pedepse] pedepseşte şi pe femeile, cari confecţionează amulete, şi se îndeletnicesc cu ghicire de noroc.

(61, 65 trul.; 24 Ancira; 36 Laod.; 7, 65, 72, 81, 83 Vasile c. M; 3 Grig. Nis.).

— Acest canon a fost alcătuit de Vlastar pe baza canonului original respectiv al lui Ioan Ajunătorul. Intâi menţionează canoanele sinoadelor şi ale Părinţilor date împotriva celor, cari se îndeletnicesc cu vrăjitorii, şi apoi spune ce dispune Ioan Ajunătorul împotriva acestor fel de păcătoşi.

Canonul 3.

[Ioan Ajunătorul] zice: eu socotesc că celor, cari judecă drept nu li se pare că scurtarea de către noi a timpului de pocăinţă nu este o părere salvatoare. Căci deoarece nici Părintele Vasile cel mare, şi nici cei mai vechi dumnezeeşti Părinţi ai noştri nu au stabilit pentru ceice păcătuesc vreo ajunare, sau priveghere, sau număr de plecări de genunchi, fără numai îndepărtarea dela sfânta împărtăşanie, noi am socotit că în privinţa celor, cari se pocăesc cu adevărat, şi cu sârguinţă îşi chinuesc trupul cu disciplină aspră, şi cu înţelepciune îşi schimbă viaţa contrabalansând răutatea anterioară, după măsura înfrânării să măsurăm şi scurtarea timpului de pocăinţă. De pildă, dacă cineva ar primi să nu bea vin în anumite zile, am judecat să-i iertăm şi noi un an din epitimia hotărîtă de către Părinţi pentru greşala lui. Aşişde-

rea, dacă ar făgădui reţinerea dela carne până la un timp, am socotit să-i tăiem alt an, iar dacă dela brânză, şi dela ouă, sau peşte, sau dela unt de lemn, şi astfel pentru fiecare reţinere de acest fel, să-i iertăm un an. Tot astfel să procedăm dacă acela va voi să îmblânzească pe Dumnezeu prin îmbelşugate plecări de genunchi; şi mai ales de va arăta râvnă, şi hotărîre nestrămutată pentru milostenie. Iar dacă cineva după păcătuire s'a dedat vieţii de Dumnezeu iubitoare şi singuratice am socotit că este bine să dobândească iertare încă şi mai scurtă, ca prin acest fel de vieţuire să răsbune în viitor patima respectivă în cursul vieţii.

(12 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 102 trul.; 5 Ancira; 74 Vasile c. M.).

— Se observă că există o mare deosebire între epitimiile prescrise de Ioan Ajunătorul pentru diversele păcate şi între epitimiile prescrise de sinoade şi de Părinţii timpurilor anterioare în canoanele lor. Cele din urmă epitimii sunt severe, iar ale lui Ion Ajunătorul sunt mult mai blânde în privinţa singuraticelor păcate. Pentruca această împrejurare să nu se pară ciudată celor zeloşi pentru orânduirile Părinţilor, Ioan Pustnicul a găsit de cuviinţă ca în canonul prezent să explice acest lucru şi să motiveze pentruce reduce el în canoanele sale la jumătate timpul de penitenţă, ba câte odată şi la mai puţin de jumătate. El arată că Vasile cel Mare şi alţi Sfinţi Părinţi pentru diferite păcate au prescris pentru păcătoşii respectivi ***numai oprirea dela sfânta împărtăşanie*** (*μόνη τῆς ἱερᾶς ἀποχὴ κοινωνίας*) pentru timp mai lung sau mai scurt, dar n'au avut în vedere ajunarea, privegherea, şi metaniile, ca feluri ale epitimiei, cari în cazul căinţei sincere a păcătosului pot să-l facă pe acesta mai curând vrednic de împărtăşanie, decât cum de altfel ar fi vrednic, dacă nu s'ar supune ajunării, privegherii şi metaniilor. Ioan Ajunătorul scoate aici la iveală această împrejurare, şi zice că el scurtează timpul de penitenţă pentru unii dintre păcătoşii, cari îşi biruesc trupul lor şi se supun ajunării, rugăciunii şi metaniilor, şi dacă el admite ca aceştia să se învrednicească de sfânta împărtăşanie înainte de timpul prescris de canoanele vechi, cari nu menţionează aceste mijloace de penitenţă, apoi oricine va vrea să judece corect (*τοῖς ὀρθῶς λογιζομένοις*), trebue să considere deplin îndreptăţită această scurtare a timpului de penitenţă, şi adică cu atât mai vârtos,

fiindcă chiar însuşi Vasile cel mare în canonul său al 74-lea îl îndreptăţeşte la aceasta; apoi după aceasta Ioan Ajunătorul dă o pildă de felul cum se poate scurta timpul de penitenţă şi cum trebue să se execute aceasta potrivit felului de epitimie a păcătosului respectiv. Dealtfel această scurtare a timpului de penitenţă, despre care vorbeşte Ioan Ajunătorul, se referă numai la unele păcate anumite, pe când în privinţa celorlalte păcate mai grele el consideră obligatorii acele epitimii, cari sunt prescrise în canoanele mai vechi; dar el consideră drept obligatorii acele epitimii şi pentru acele păcate, pentru cari el în canoanele sale a prescris epitimii mai uşoare, în cazul dacă respectivul n'ar îndeplini în mod conştienţios prescripţiunile din canoanele lui referitoare la ajunare şi metanii, precum vom vedea aceasta mai târziu.

Opinia aceasta deplin întemeiată şi motivată a lui Ioan Ajunătorul totuşi nu a fost pe placul celor riguros zeloşi pentru prescripţiunile despre epitimii, şi aceştia afirmau că această blândeţe faţă de păcătoşi este chiar păgubitoare pentru mulţi. La întrebarea călugărilor dela muntele Atos adresată patriarhului constantinopolitan *Nicolae* (1086—1111) despre felul cum să se observe canoniconul lui Ioan Ajunătorul la stabilirea epitimiilor, Nicolae, precum vom vedea mai târziu, a răspuns în sensul ce l-am arătat acum; a răspuns anume că acest canonicon prin blândeţea sa mare pe mulţi i-a distrus. Cu încetul această părere despre canoanele lui Ioan s'a schimbat, şi acestea au intrat în Biserica ortodoxă în uz general, astfel că astăzi în Grecia duhovnicii sunt obligaţi să dea epitimiile la mărturisire numai după aceste canoane.

Canonul 4.

Năvălirea poftei prin gânduri în inimă, este cu totul de nepedepsit, fiind un păcat încă nesăvârşit.

— Potrivit acestui canon nu se supune nici unei epitimii omul, care nu nutreşte în sine gânduri necurate, deşi acestee se ivesc în el, dar dânsul luptă împotriva lor, şi în sfârşit le birueşte.

Canonul 5.

Invoirea [sufletului de a primi pofta] se spală cu douăsprezece metanii.

— Dacă asupra inimii omului stăpânesc gânduri necurate şi acelea se desvoltă în sufletul lui, şi înclină spre păcat, atunci acel om trebue să fie supus epitimiei pentruca să-şi curăţească sufletul.

Canonul 6.

Lupta este vrednică ori de cununi, ori de pedeapsă.

— Răsplată merită acel om, care nu se lasă biruit în lupta cu patimile, ci el le birueşte, dar se supune pedepsei dacă nu are putere a li se opune, ci îngădue ca să fie biruit. Pedeapsa se va hotărî potrivit gravităţii păcatului.

Canonul 7.

Consimţământul este cauza şi începutul epitimiilor.

— Canonul prezent lămureşte cele trei canoane anterioare (4, 5 şi 6), şi spune că omul însuşi este vinovat dacă va fi supus pedepsei, pentrucă nu a fost în stare să opună patimilor virtutea, deoarece însuşi s'a făcut vrednic de pedeapsă.

Canonull 8.

Celce s'a întinat în somn cu patima scurgerii, o zi se scoate dela împărtăşanie; şi se crede că se curăţeşte de întinăciune astfel că va cânta psalmul cincizecilea şi va face patruzecişinouă de metanii.

(4 Dion. Al.; 1 Atan.; 12 Timot. Al.).

Canonul 9.

Iar celce s'a întinat deştept fiind cu trupul, şapte zile se opreşte dela împărtăşanie, cântând în fiecare zi psalmul al cincizecilea, şi făcând patruzecişinouă de metanii.

(4 Dion. Al.; 1 Atan.; 12 Timot. Al.).

Canonul 10.

Celce a făcut malachie, patruzeci de zile se pedepseşte, cu mâncare uscată hrănindu-se, în fiecare [zi] făcând una sută metanii.

Canonul 11.

Iar amestecarea cu alţii, ca una ce face malachia îndoită, primeşte epitimia arătată până la opizeci de zile.

Canonul 12.

Iar dacă vreunul dintre cei din cler mai înainte de consacrare a căzut în patima malachiei, nefiind poate îngrijat că numai pentru aceasta se va opri dela preoţie, întâi primind epitimie suficientă, aşa să vină la preoţie. Iar dacă s'a prins cu acest [păcat] după [ce va fi primit] demnitatea preoţească, pe un an încetând dela aceasta, şi pedepsindu-se cu epitimiile obicinuite, să se întoarcă la preoţie. Dar dacă după cunoaşterea păcatului, a doua oră, sau a treia oră ar face aceasta, încetând dela preoţie, să treacă în treapta cetiţilor.

Canonul 13.

Va primi însă epitimia pentru malachie şi dintre femei aceea, care s'a sărutat şi pipăit cu un bărbat, dar nu a fost stricată.

Canonul 14.

Canonul al treilea[1]) al Sfântului Grigorie Niseanul exclude pe cel desfrânat pe nouă ani dela sfintele taine, iar canonul cincizecişinouălea al lui Vasile cel mare pe timp de şapte ani.

(4, 21, 22, 26, 59, 79, 80 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

Canonul 15.

Iar al douăzecişiunulea [canon] al lui pe celce este însurat cu femeie, şi cade în desfrâu, merită să se pedepsească mai mult decât celce nu trăeşte cu o femeie şi este cuprins de această patimă.

---

[1]) recte al 4 lea.

(9, 19, 21, 26, 34, 37, 39, 58, 59, 77, 79, 80 Vasile c. M.; Grig. Nis.).

Canonul 16.

Al șeasezecilea [canon] al lui pe monahiile, sau pe femeile canonice, care desfrânează, le supune epitimiei pentru adulter, căci acelea sfărâmă legătura cu mirele lor spiritual, Hristos; iar [canonul] al patruzecișipatrulea al sinodului al șeaselea poruncește ca monahul, care desfrânează, cu nimic mai mult să nu se pedepsească decât laicii. Iar noi, zice Ioan Ajunătorul, rânduim ca celce desfrânează să nu se împărtășască doi ani, dacă-și va da silința să mânânce mâncări uscate [zilnic] după ceasul al nouălea și va face douăsutecincizeci de metanii. Iar dacă va neglija [să facă acestea], va îndeplini timpul [epitimiei] hotărît de Părinți.

(16 sin. IV ec.; 44 trul.; 19 Ancira; 16 Cart.; 6, 18, 19, 20, 44, 60 Vasile c. M).

— La acest canon al lui Ioan Ajunătorul, Vlastar a adaus dispoziția canonului 44 al sinodului trulan, și prin aceasta se explică motivul, pentru care se menționează Ioan Ajunătorul în textul canonului.

Canonul 17.

Părinții, și mai ales [canonul] patruzecișinouălea al lui Vasile cel mare, au hotărît să nu se supună [pedepselor] cei pângăriți de oameni silnici sau de stăpâni.

(11 Ancira; 2 Grig. Neoces.; 30, 49 Vasile c. M.).

Canonul 18.

Canonul al treizecișidoilea al lui Vasile cel mare hotărăște ca clericul, celce desfrânează să se caterisească, dar să nu se și afurisească.

(25, 29, 30 ap.; 9 sin. I ec.; 4, 21 trul.; 1, 8 Neoces.; 27 Cart.; 3, 32, 51, 70, 82 Vasile c. M.).

Canonul 19.

In privința celor, cari se căsătoresc a doua oră, canonul al patrulea al lui Vasile cel mare zice că unii au stabilit un an; iar alții doi [ani de epitimie]; iar ceice se căsătoresc a treia oră se vor afurisi pe trei și pe patru ani. Dar noi, zice, am primit obiceiul afurisirii de cinci ani pentru ceice se căsătoresc a treia oră, firește nedesfăcându-se căsătoria, dacă nu au ei copii din căsătoriile anterioare.

(17 ap.; 8 sin. I ec.; 3,87 trul.; 19 Ancira; 3, 7 Neoces.; 1 Laod.; 4, 12, 30, 41, 50, 53, 80, 87 Vasile c. M.).

Canonul 20.

Canonul al patrulea al lui Grigorie Niseanul izgonește pe adulter pe optsprezece ani dela dumnezeiasca împărtășanie, iar canonul al cincizecișioptulea al lui Vasile cel mare îi îngădue ca după cincisprezece ani să se împărtășască cu sfintele taine; iar [canonul] al douăzecilea al sinodului dela Ancira dispune ca [epitimia] să se poată termina după anul al șaptelea. Iar noi credem, zice, ca acela după trei ani să se învrednicească de împărtășanie, dacă [în fiecare zi] după ceasul al nouălea se va mulțumi cu mâncări uscate, și va face și douăsutecincizeci de metanii în fiecare zi. Iar de va neglija să facă acestea, va aștepta sfârșitul timpului hotărît de Părinți.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira: 102 Cart.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 48, 58, 77, 80 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

Canonul 21.

Nu poate intra în preoție celce, a cărui soție este adulteră, precum spune canonul al optulea al sinodului dela Neocezareia. Se dispune ca femeia, care s'a făcut adulteră după hirotonia soțului, să se demită, sau dânsul să înceteze dela preoție.

(18 ap.; 3, 6, 13, 26 trul.; 8 Neoces.; 27 Vasile c. M.)

Canonul 22.

Canonul al nouăzecişioptulea al sinodului al şeaselea osândeşte ca pe adulter pe celce ia în căsătorie pe cea logodită legal cu altul.

(98 trul.; 11 Ancira; 22, 69 Vasile c. M.).

Canonul 23.

Canonul al şaptezecişidoilea al aceluiaş [sinod] hotărăşte că dacă un ortodox se împreună cu o femeie eretică, nunta să fie fără valoare, şi căsătoria nelegiuită să se desfacă; iar de vor stărui în această [căsătorie], să se afurisească.

(14 sin. IV ec.; 72 trul.; 10, 31 Laod.; 21 Cart.).

— Ambele aceste (22 şi 23) canoane au fost puse de Vlastar în sinopsa canonică a lui Ioan Ajunătorul.

Canonul 24.

Acela dintre ceice au căzut în incest, care a comis necuviinţă cu sora sa proprie, după Vasile cel mare, se exclude pe cincisprezece ani dela împărtăşanie. Iar noi rânduim ca acesta să se învrednicească de împărtăşanie după trei ani, dacă [în fiecare zi] va posti până seara, şi va mânca mâncare uscată, şi va face în fiecare zi 500 de metanii.

(67, 68, 75 Vasile c. M.; 11 Grig. Neoces.).

Canonul 25.

Celce [desfrânează] cu logodnica sa, după Vasile cel mare, se exclude dela împărtăşanie pe unsprezece ani; noi zicem că pe doi ani, dacă [în fiecare zi] după ceasul al nouălea mânâncă mâncare uscată, şi face în fiecare zi treisute de metanii. Dar neglijând [să facă acestea] va îndeplini anii hotărîţi de Părinţi.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 27, 67, 68, 75, 76, 78, 79, 87 Vasile c. M.; 11 Timot. Al.; 5 Teof. Al.).

Canonul 26.

Aceloraşi epitimii se va supune şi celce iubeşte nebuneşte pe soacra sa, ne fiind despărţit de soţia sa, potrivit legii, care zice că «Cele întărite dintru început să rămână neschimbate sub toate împrejurările». Dar sfântul şi dumnezeescul sinod de acum hotărăşte ca ceice săvârşesc un astfel de păcat blestemat să rămână neîmpărtăşiţi şease ani, supunându-se canonului următor; şease luni să se abţină cu totul de mâncare de cărnuri, asistând totdeauna la sfintele slujbe ale Bisericii, dacă nu li se întâmplă cumva vreo boală sau altă nevoie inevitabilă, când vor sta afară de Biserică plângând, şi rugând pe Dumnezeu să le ierte nelegiuirea; nici să nu primească anaforă, nici să nu bea apă sfinţită, dacă nu cumva se apropie timpul sfânt al Luminării; şi ridicând numai pâinea întru numele Sfintei Treimi să o mănânce cu evlavie drept arvună a iubirii de oameni a lui Dumnezeu; dar să nu sărute cu îndrăzneală cu buzele sfintele icoane, decât numai piedestalele lor cu toată frica. Dar în întreg timpul celor şease ani să facă zilnic 100 de metanii, afară de sâmbătă şi de Duminecă; iar în fiecare mercuri şi vineri să se bucure de mâncări uscate, abţinându-se dela peşte, şi dela vin, şi dela untdelemn; şi în curs de doi ani să stea în Biserică după cântăreţi şi să asculte dumnezeeştile cântări; iar ceilalţi trei ani şi jumătate să stea la olaltă cu credincioşii şi împreună să se roage; şi astfel după sfârşitul celor şease ani să se învrednicească de împărtăşanie. Insă trebue să observe şi acestea: să facă milostenie după putinţă, mai ales în menţionatele zile de post, adică mercurea şi vinerea. Apoi să dăruiască săracilor toate câte le-a fost îngăduit să mănânce mai înainte de a se fi supus canonului, adresându-le lor cu rugămintea ca să se roage pentru dânşii; şi să trimită la biserică în fiecare săptămână o liturghie, dacă au mijloace; şi să se abţină dela minciuni, şi jurăminte, cu cari de multe ori este împreunată călcarea de jurământ. Căzând însă ei în boală de moarte, să se învrednicească de dumnezeiasca împărtăşanie; dar întremându-se să revină iarăşi în acea

treaptă a pedepsei, în care s'au găsit înainte de împărtăşania dată lor din necesitate; şi să-şi zdrobească inima şi cu lacrămi calde să-şi curăţească după putinţă cât mai mare păcatul greu al sufletului.

(87 Vasile c. M.).

— Şi acesta este unul dintre canoanele puse de Vlastar în sinopsa canonică a lui Ioan Ajunătorul. Vlastar menţionează că celce desfrânează cu soacra sa trebue să se supună aceleiaşi epitimii, pe care Vasile cel Mare o prescrie pentru celce desfrânează cu cumnata sa (can. 76 Vas. c. M). Dar imediat adaogă şi *hotărârea sinodală,* care a redus epitimia de unsprezece ani prescrisă de Vasile cel Mare la şease ani, şi zice că această normă este valabilă în prezent, adică în seçolul al XIV-lea. Norma aceasta sinodală a fost confirmată în anul 1232 pe timpul patriarhului constantinopolitan Gherman II.

Canonul 27.

Acelaş canon se potriveşte şi pentru vrăjitori, şi pentru adulteri, şi pentru ucigaşi şi pentru toţi, cari cad în vinovăţii grele, dar prin zelul şi prin dispoziţia [sufletească] a persoanelor [respective] spre pocăinţă, sau se reduce [pedeapsa], sau se înmulţeşte.

— Observaţia dela canonul anterior (26) este valabilă şi pentru canonul prezent.

Canonul 28.

Canonul al 2-lea al Sfântului Dionisiu, dar şi al 7-lea al lui Timoteiu porunceşte ca femeile, cari sunt în curăţirea lunară, să nu se atingă de nimic dintre cele sfinte până la a 7-a zi. Şi legea cea veche porunceşte aceasta. Dar nici nu îngăduie să se împreune cu bărbaţii; căci din aceasta se întâmplă ca ceice se zămislesc să se facă slabi şi fără putere. De aceea şi dumnezeescul Moisi a ucis pe tatăl leprosului, fiindcă din cauza neînfrânării n'a aşteptat curăţirea femeii. Iar ceeace nu va ţine seama [de aceasta] în timpul necurăţeniei sale şi va atinge dumnezeeştile taine, 40 de zile porunceşte să fie neîmpărtăşită.

(44 Laod.; 2 Dion. Alex.; 6, 7 Timot. Alex.).

Canonul 29.

Canonul al 4-lea al lui [Grigorie] Niseanul exclude dela împărtăşanie pentru 18 ani pe celce comite necuviinţă cu bărbaţii; iar [canonul] al 62-lea al lui Vasile cel mare pentru 15. Noi însă socotim că pentru trei ani să se excludă dela împărtăşanie unul ca acesta, plângând şi ajunând, şi spre seară mâncând mâncări uscate, şi douăsute de metanii făcând. Iar dacă se dedă mai mult trândăviei, să împlinească 15 ani.

(7, 62 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

Canonul 30.

Copilul, de se va pângări de cineva, să nu intre în preoţie. Căci deşi acela din cauza nevârstniciei nu a păcătuit, dar vasul său s'a sfărâmat şi netrebnic s'a făcut pentru sfânta slujbă. Iar dacă pe coapse a primit scurgerea, canonisindu-se potrivit, nu se va opri să se aducă la preoţie.

(4 Grigorie Nis.).

Canonul 31.

Legea veche porunceşte ca ucigaşul [să se pedepsească] cu moarte; iar Vasile cel mare în canonul său al 56-lea exclude pe ucigaşul cu premeditare pentru 20 de ani dela împărtăşanie, iar pe cel fără de voie pentru 10. Iar noi (excludem dela împărtăşanie pentru cinci ani pe ucigaşul cu premeditare, iar pe cel fără de voie) pentru trei ani, dacă însă, după ajunarea cea până seara, ucigaşul cel cu mâna sa va mânca mâncare foarte uscată şi se va sili să facă în fiecare zi câte 300 de matanii; iar găsindu-se întru lenevire, să îndeplinească hotărîrea Părinţilor.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— In Sintagma Ateniană se spune numai: „Iar noi îl exclu-

dem dela împărtăşanie pe trei ani (εἰς τριετίαν)".[1]) Deoarece din acest text nu se poate înţelege că după Ioan Ajunătorul cine se supune epitimiei de trei ani, ucigaşul cu voia sau cel fără de voie, deşi chiar despre aceasta vrea canonul să hotărască normă, din cauza aceasta noi am augumentat acest text după Pidalion, unde stă: τὸν ἑκούσιον μὲν φόνον εἰς πενταετίαν, τὸν ἀκούσιν δὲ,[2]) şi acestea le-am pus în paranteză în traducerea noastră a canonului prezent.

Canonul 32.

Vasile cel mare în canonul său al 13-lea exclude dela împărtăşanie pentru trei ani pe ceice ucid în războiu. Aşişderea în canonul său al 55-lea şi pe ceice pornesc împotriva tâlharilor; iar clericii se caterisesc.

(22, 23 Ancira; 1 Atanasiu c. M.; 8, 43, 55 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 33.

Vasile cel mare în canonul său al 2-lea şi al 8-lea spune că femeile, cari strică cu meşteşugiri pe feţi în pântece, şi celece dau şi iau doctorii, pentruca să-i piarză, şi ca feţii înainte de vreme să cadă afară. Noi însă hotărîm ca acestora să li se dea cel mult până la cinci ani sau şi trei ani.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 34

Iar [femeia], care fără de voie a pierdut fătul, primeşte epitimie de un an.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M; 5 Grig. Nis.).

---

[1]) Sint. At. IV, 442.
[2]) Ed din a. 1864, pag 710

Canonul 35.

[Femeia], care adoarme asupra pruncului şi-l îneacă, după trei ani se învredniceşte de împărtăşire, depărtându-se în zile rânduite de cărnuri, şi de brânză, şi celelalte săvârşindu-le cu osteneală. Iar dacă din lenevire, şi din neînfrânarea născătorilor s'a întâmplat aceasta, se aseamănă cu uciderea intenţionată. Dacă însă din viclenia vrăjmaşului, [atunci] fapta este vrednică de iertare. Totuşi şi aceasta are trebuinţă de epitimii potrivite; căci din cauza altor greşale s'a întâmplat această părăsire.

Canonul 36.

[Femeiei], care nu se îngrijeşte de fătul său, şi din cauza neglijenţei dânsei avortează, i se dă pedeapsa pentru uciderea premeditată.

(32, 52 Vasile c. M.).

Canonul 37.

Murind copilul nebotezat din neglijenţa părinţilor săi, părinţii se exclud pe trei ani dela împărtăşire, mâncând ei în aceşti [ani] mâncări uscate, şi îmblânzind pe Dumnezeu cu plecări de genunchi, cu plângere şi cu putere [să roage pe Dumnezeu] pentru milostivire. Iar fiind copilul de şapte zile, şi moare nebotezat, [părinţii] se înlătură pe 7 ani din comuniune, şi se condamnă ca în aceşti [ani] să mănânce mâncări uscate, şi să facă în fiecare [zi] 40 de metanii.

Canonul 38.

Călugăriţa, care a auzit dela alţii despre un adulter sau despre pângărire de prunci, şi nu descoperă aceasta superioarei, se supune aceleiaşi epitimii ca ceeace a săvârşit [păcatul], potrivit canonului 71 al lui Vasile cel Mare.

(71 Vasile c. M.).

Canonul 39.

Legea pedepseşte ca pe ucigaşe pe celece îşi aruncă copiii săi la intrările bisericilor, chiar dacă cineva i-ar scăpa luându-i.

(33, 52 Vasile c. M.).

Canonul 40.

Tâlharii se supun pedepsei ucigaşilor de oameni; deoarece ei se servesc şi de ucidere spre promovarea intreprinderii lor.

(22, 23 Anc.; 1 Atan. c. M.; 8, 13, 43, 55 Vasile c. M.).

Canonul 41.

Hoţul, dacă de bună voie mărturiseşte [fapta sa], să se afurisească pe un an, după canonul 61 al lui Vasile cel Mare; iar dacă a fost dovedit, [să se afurisească] pe doi ani. Dar noi vom lipsi pentru 40 de zile din comuniune pe hoţul, care de bună voie se căeşte; iar pe celce se dovedeşte, pentru şease luni, mâncând după al 9-lea [ceas din zi] mâncare uscată, şi făcând în fiecare [zi] 100 de metanii.

(61 Vasile c. M; 3, 4, 5 Grig. Neoces.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 42.

Celce a fost prins în furtul averii obşteşti, ceeace se numeşte furt principal, să nu intre în preoţie. Iar dacă va cădea în această patimă dupăce [a intrat în preoţie], se va despoia de preoţie după canonul 25 al Sfinţilor Apostoli.

(25, 72 ap.; 10 sin. I-II; 6, 8 Grig. Nis.).

Canonul 43.

Canonul 66 al lui Vasile cel Mare hotărăşte ca celce jefueşte mormintele trebue să fie neîmpărtăşit pe 10 ani.

Iar noi pe un an, mâncând după al 9-lea [ceas din zi] şi făcând în fiecare zi douăsute de metanii.

(66 Vasile c. M; 7 Grig. Nis.).

Canonul 44.

După Sfântul Grigorie Niseanul sacrilegiul se pedepseşte pentru timp mai scurt, decât adulterul; dar se dă până la trei ani.

(25, 38, 72, 73 ap.; 25 Antioh.; 10 sin. I-II; 8 Grig. Nis.; 2 Chiril Alex.).

Cononul 45.

Canonul 82 al lui Vasile cel Mare hotărăşte ca ceice pin constrângere joară strâmb să se înlăture din comuniune pe 3 ani; iar ceice fără constrângere să fie înlăturaţi dela aceasta pe zece ani. Iar noi credem de cuviinţă ca aceştia să se scoată din comuniune pe un an, mâncând după al 9-lea [ceas din zi] mâncări uscate, şi făcând zilnic douăsutecincizeci de metanii.

(25 ap.; 94 trul.; 10, 17, 29, 64, 82 Vasile c. M.).

Canonul 46

Nici femeia laică, nici călugăriţa să nu se despartă de Biserică pentru orice fel de păcat, ci numai dela împărtăşanie. Canonul adică zice să facem aşa din cauză că multe [femei] s'au sinucis de ruşine; precum nici presviterul, nici diaconul, potrivit acestei [norme]: «Nu vei pedepsi de două ori pentru aceiaş» [Naum, 1, $_9$].

(25 ap.; 34 Vasile c. M.).

Canonul 47.

Căzând ceva necurat în fântână, sau în untdelemn, sau în vin, celce bea acele [beuturi] trei zile să nu se atingă de carne şi de brânză; şi şapte [zile] să nu se cuminece.

(63 ap.; 67 trul.; 2 Gangra).

Canonul 48.

Celce a vomitat după dumnezeiasca împărtăşanie, să se înlăture pe 40 de zile dela dumnezeiasca cuminecătură, rostind 50 de psalmi în fiecare [zi], şi făcând 50 de metanii; ori şi cum s'ar fi întâmplat aceasta. Căci chiar dacă ar şti el că nu s'a întâmplat din cauza sa, totuş să se supună la orice caz pentru alte oarecari păcate ale sale.

In Pidalion[1]) se găsesc sub numele lui Ioan Ajunătorul şi următoarele canoane, pe cari le traducem complectând numărul de mai sus:

Canonul 49. De va păcătui cineva cu maştera sa, se pedepseşte cu trei ani, fireşte ajunând până seara, şi mâncând uscat, şi în fiecare [zi] făcând cinci sute de metanii.

Canonul 50. De va păcătui cu mama şi cu fiica, se pedepseşte cu patru ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] treisute de metanii.

Canonul 51. De va face cineva sodomie cu doi fraţi, asemenea se pedepseşte.

Canonul 52. De va face cineva sodomie cu ginerele său, se pedepseşte cu patru ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] două sute de metanii.

Canonul 53. De va face cineva sodomie cu fratele său, se pedepseşte cu opt ani mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] patru sute de metanii.

Canonul 54. Dacă vreun frate mai mic ar suferi sodomie dela cel mai mare, fără să facă şi el sodomie, se pedepseşte pe trei ani, mâncând uscat după al 9-lea [ceas din zi], şi făcând o sută de metanii.

Canonul 55. De va păcătui cineva cu fiica sa odată, se pedepseşte cu cinci ani. Iar dacă de mai multe ori, cu şase, şi şapte ani, mâncând uscat după a noua [oră

---

[1]) Ed. cit. pag. 717 — 718.

din zi], şi făcând în fiecare [zi] cincisute de metanii.

Canonul 56. De va păcătui cineva cu mama sa odată, se pedepseşte cu şapte ani. Iar dacă de mai multe ori, cu doisprezece ani, mâncând uscat după al 9-lea [ceas din zi], şi făcând cincisute de metanii.

Canonul 57. De va păcătui cineva cu fiica sa cea din sfântul botez odată, se pedepseşte cu opt ani. Iar dacă mai de multe ori, cu zece ani, mâncând uscat după al 9-lea [ceas din zi], şi făcând cincisute de metanii.

Canonul 58. De va păcătui cineva cu cumătra sa se pedepseşte cu opt ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] treisute de metanii.

Canonul 59. De va păcătui cineva mai de multe ori cu dobitoc, având şi soţie, se pedepseşte cu opt ani. Iar de nu are femeie, şi a păcătuit odată, sau de două ori, sau mai mult de trei ori a păcătuit, se pedepseşte pe trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând treisute de metanii. Aceste epitimii le va primi şi femeia, care a păcutuit cu dobitoc.

Canonul 60. De va păcătui cineva cu vara sa primară, se pedepseşte doi ani mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] cincisute de metanii.

Canonul 61. De va păcătui cineva cu o păgână, sau şi cu Evreică, sau cu Turcoaică, sau şi cu eretică, neavând soţie legiuită, se pedepseşte trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] douăsute de metanii. Asemenea se pedepseşte şi femeia, care nu are soţ legiuit, de va păcătui cu Evreu, sau cu Turc, sau cu eretic, sau cu Armean. Iar dacă bărbatul, care are soţie, şi femeia, care are soţ legiuit, ar păcătui cu astfel de persoane păgâne, sau eretice, se pedepsesc pe patru sau cinci ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] douăsute cincizeci de metanii.

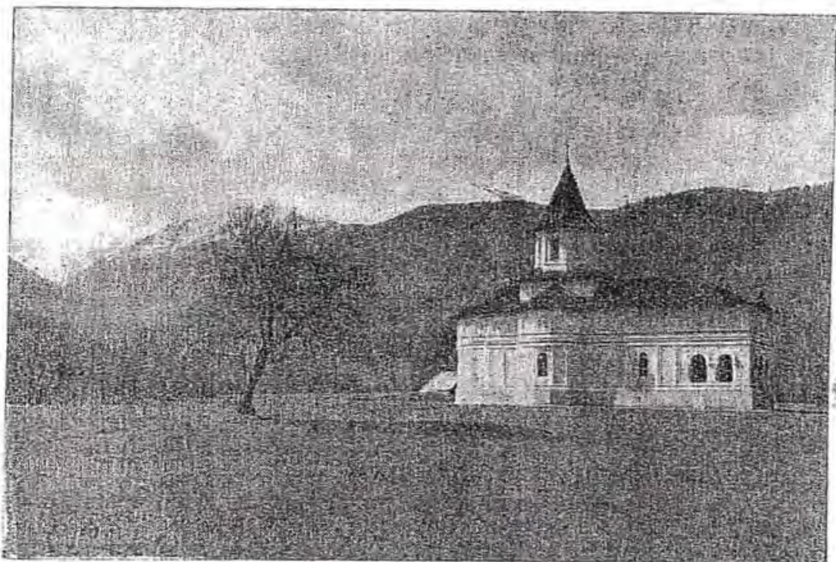
Canonul 62. Iar dacă soţia presviterului, sau diaconului ar comite adulter, se pedepseşte cu trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în

fiecare [zi] treisute de metanii. Fireşte că [acestea se pedepsesc] mai greu decât alte adultere, pentrucă ucid pe bărbaţii lor, făcându-se ele prin acest fel de adulter cauza caterisirii din preoţie. Şi soţii lor, dacă voesc să le mai aibă pe ele [de soţii], se caterisesc din preoţie. Iar dacă voesc să aibă preoţia, se despart de dânsele mai înainte de a se împreuna cu ele după adulter, potrivit [canonului] 8 al [sinodului] dela Neocesareia.

Canonul 63. Iar dacă vreo femeie ar păcătui cu doi fraţi, se pedepseşte pe trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] douăsute de metanii.

Canonul 64. Dacă o femeie ar păcătui cu un famen, se pedepseşte cu trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] treisute de metanii.

Canonul 65. De va face cineva sodomie cu soţia sa, se pedepseşte pe opt ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], şi făcând în fiecare [zi] douăsute de metanii.

Mânăstirea Brancoveanu dela Sâmbăta de sus.

Canoanele lui Nichifor Mărturisitorul.

Canonul 1.

Dacă din neştiinţă se va spăla antimisul, [acela] nu-şi pierde sfinţenia, nici nu se face necurat.

(73 ap.; 7 sin. VII ec.).

— Precum am mai spus (pag. 62, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), canonul prezent şi următoarele 37 sunt alcătuite din diferite hotărîri bisericeşti, date de patriarhul Nichifor, sau singur, sau sinodaliter.

Despre importanţa sf.-lui antimis am vorbit la comentarul canonului 31 al sinodului trulan. Canonul prezent vorbeşte despre cazul, când cineva din neştiinţă spală sf. antimis, şi spune că acela nu-şi pierde sfinţenia din această cauză, şi nu trebue să se sfinţească din nou, întocmai precum nici sf. potir, nici alte vase sfinte nu se sfinţesc din nou, când trebuesc curăţite din cauza întrebuinţării lor mai îndelungate[1].

Canonul 2.

Celce se căsătoreşte a doua oră nu se încununează; ci i se dă chiar epitimia de a nu se împărtăşi doi ani cu preacuratele taine; iară celce se căsătoreşte a treia oră, cinci ani.

(7 ap.; 3 trul.; 19 Ancira; 3, 7 Neoces.; 1 Laod.; 4, 12 Vasile c. M.).

— Primele cuvinte ale canonului prezent în original sunt următoarele: *ὁ δίγαμος οὐ στεφανοῦται* (bigamus non coronatur), ceeace propriu zis însemnează: Celce se căsătoreşte a doua oră nu se încununează, nu i se pune pe cap cunună. La ceremonialul tainei nunţii momentul de căpetenie este acela, când preotul, binecuvântând pe miri, rosteşte: „Doamne Dumnezeul nostru, cu slavă

---

[1]) Compară răspunsul 81 al lui Simeon Tesaloniceanul.

şi cu cinste îi încununează pe dânşii *(Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς)*," dar aceste cuvinte preotul le rosteşte imediat dupăce a pus ***cununile*** pe capul mirelui şi al miresei, şi atunci taina a fost săvârşită în esenţa sa. Din cauza aceasta şi taina însaşi se numeşte ***cununie*** *(στεφάνωμα)*. Prin urmare acele cuvinte din canon: „celce se căsătoreşte a doua oră nu se încununează" însemnează că celce vrea să se căsătorească a doua oră, nu se poate învrednici de binecuvântarea Bisericii din prilejul acestei căsătorii, cu alte cuvinte, nu se poate îndeplini „rânduiala cununiei" *(ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος)*, şi deci, potrivit înţelesului acestui canon, Biserica nu binecuvintează căsătoria a doua, ci o consideră nepermisă. Autoritatea civilă a recunoscut legalitatea acestor fel de căsătorii, şi mulţi creştini au şi uzat de aceasta şi în caz de necesitate au încheiat căsătoria a doua. Biserica n'a protestat împotriva acestui lucru, ci a supus epitimiei pe persoanele respective, excluzându-le dela sf. cuminecătură pe unul sau doi ani (4 Vasile c. M.), ceeace spune şi Nichifor în acest canon al său. Deci dacă acest patriarh supune acestei epitimii pe ceice se căsătoresc a doua oră, apoi va trebui să supună unei epitimii şi mai mari pe ceice vreau să încheie căsătoria a treia, şi dânsul chiar dispune ca aceştia să se excludă pe cinci ani dela sf. împărtăşanie.

Spre a fi înţeleasă dispoziţia canonului prezent, potrivit căreia numai prima căsătorie se învredniceşte de binecuvântarea şi cununia bisericească, pe când căsătoria a doua nu este vrednică de aceasta, şi cu atât mai puţin a treia, trebue să ne aducem aminte de aprecierea riguroasă a Bisericii din primele veacuri în privinţa căsătoriei a doua, pe care apreciere am relevat-o la comentarul canonului prim al sinodului dela Laodiceia. Precum se vede, acea apreciere în privinţa căsătoriei a doua îşi avea importanţa sa generală în Biserica răsăriteană la începutul veacului al IX-lea, când a trăit patriarhul Nichifor. Aceasta era în vigoare şi în veacul al X-lea, ceeace se vede dintr'o *διάταξις συνοδικὴ περὶ δευτερογαμίας* a patriarhului constantinopolitan Sisiniu (995—998), în care se înoieşte acest canon al lui Nichifor.[1])

[1]) Vezi articolul profesorului A. Pavlov despre această hotărîre sinodală a patriarhului Sisiniu în Visant. Vremen. Petrograd, 1895 (II, 152—159), şi compară: Zhishman, Eherecht, pag. 414, nota 2.

Numai mai târziu, şi adică în secolul al XI-lea sau la începutul secolului al XII-lea s'a schimbat această apreciere a Bisericii despre căsătoria a doua, precum vedem aceasta dintr'un răspuns canonic al mitropolitului Eracleiei, Nichita, dat la întrebarea pusă în această privinţă de episcopul Constantin. In acest răspuns al său Nichita spune că după învăţătura corectă a Bisericii ceice se căsătoresc a doua oră nu se pot învrednici de cununie *(τοὺς διγάμους οὐκ οἶδε στεφανοῦν)*, dar că în Biserica constantinopolitană aceasta nu se mai observă riguros, ci şi celorce se căsătoresc a doua oră li se pune pe cap cununile de miri *(ἀλλὰ καὶ τοῖς διγάμοις τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ἐπιτίθησι)*, numai că respectivii se opresc dela sf. cuminecătură pe un an sau doi ani şi preotul nu are voie să participe la ospăţul lor.[1]) Dela acest timp începând această practică a Bisericii constantinopolitane s'a generalizat, şi s'a prescris şi în „rânduiala cununiei", în care punerea cununilor pe capetele mirilor este la fel ca la ceice se căsătoresc întâia oră. Pentru justificarea acestei abateri dela vechea practică bisericească privitoare la ceice se căsătoresc a doua oră, în ediţiile greceşti ale Evhologhiului celui mare se citează[2]) literal atât canonul prezent al lui Nichifor, cât şi acel răspuns canonic al lui Nichita.[3])

Canonul 3.

Celce petrece de nevoie timp scurt în pridvorul bisericii, nu se osândeşte. Iar dacă zăboveşte [acolo timp îndelungat], acela să se alunge cu certări, iară biserica să-şi primească ale sale [drepturi].

(73 ap.; 74, 76, 97 trul.).

Canonul 4.

Se cuvine a se primi milosteniile ce se fac pentru ceice s'au săvârşit fără testament; anume dacă dânşii fiind vii aveau intenţiunea să facă aceste [milostenii].

---

[1]) Sint. At. V, 441.

[2]) Ed. din Veneţia, 1891, pag. 253; Tot aşa în Molitvelnicul slavon (ed. Moscova) 1808, pag. 44.

[3]) Deasemenea se citează acestea şi în ediţiile româneşti ale Molitvelnicului (Dr. N. P.).

— Biserica totdeauna s'a rugat şi se roagă pentru membrii săi răposaţi. Aceasta s'a orânduit deja în Aşezămintele Apostolilor, şi în special s'a hotărît timpul când să se facă aceasta.[1]) Pentru aceasta credincioşii de obiceiu testau Bisericii, încă în viaţă fiind, o parte din averea lor, şi aceasta era considerată drept dispoziţie generală, căreia i se recunoştea putere legală şi din partea legislaţiei civile. Şi în cazurile, când respectivul muria fără testament, potrivit legii generale despre moşteniri, o parte din avere rămânea Bisericii pentru pomenirea sufletului celui răposat.[2]) Pe timpul iconoclasmului Biserica a început să fie privată de acest beneficiu, şi această interdicţie se executa atât de sever, încât unele Biserici nu cutezau să primească nici un fel de danie pioasă dela ceice voiau să le facă pentru sufletele răposaţilor lor, când aceşti răposaţi din întâmplare nu dispuneau nimic în această privinţă prin testament. Nichifor prin canonul său prezent rectifică această procedură necorectă din partea diferitelor Biserici şi a conducătorilor lor, şi dispune ca toate lăsămintele pe seama Bisericilor pentru sufletele răposaţilor să se poată primi, fără considerare la împrejurarea dacă respectivii răposaţi ar fi dispus ceva în privinţa aceasta fiind în viaţă. Mai târziu, împăratul Leon Filosoful a emis din partea autorităţii civile o dispoziţie cu privire la aceea că o parte anumită din lăsământul răpăsaţilor revine Bisericii, dacă respectivii mor fără testament.[3])

Canonul 5.

De s'ar întâmpla Bunavestirea în Joia cea mare sau Vinerea cea mare, nu păcătuim dacă gustăm vin şi peşte.
(66 ap.; 52 trul.).

Canonul 6.

Celce are rugăciunea de egumen, presviter fiind, poate să sfinţească citeţ şi ipodiacon în mânăstirea sa.
(33 trul.; 14 sin. VII ec.).

---

[1]) Compară Sint. At. IV, 402; Kormciaia, III, 14 (ed. cit. I, 28).
[2]) Compară Nov. 26 a lui Leon şi Constant. în ediţia Zachariae, III, 49 sq.
[3]) Nov. 40 în ediţia Zachariae, III, 128 sq.

Canonul 7.

Dacă cineva a vieţuit douăzeci de ani, sau şi mai mulţi, în desfrâu, apoi se va arăta că face fapte virtuoase, acela nu se cuvine a se hirotoni; fiindcă cel sfinţit trebue să fie imaculat.

(80 ap.; 2 sin. lec.; 12 Neoces.; 3, 12 Laod.; 10 Sard.; 17 sin. I—II; 4 Ciril Alex.).

Canonul 8.

Copiii, cari se nasc din ţiitoare, sau din ceice s'au căsătorit a doua oră, sau a treia oră, şi dovedesc [că au] viaţă vrednică de preoţie, se hirotonesc.

(76 ap.; 33 trul.; 14 sin. VII ec.; 15 Laod.).

Canonul 9.

Se cuvine să se dea dumnezeiasca împărtăşanie celui bolnav în primejdie de moarte, chiar şi dupăce a gustat mâncare.

(29 trul.; 41 Cart.).

Canonul 10

Dumineca şi în toată Cincizecimea se cuvine a pleca genunchii pentru sărutarea [icoanelor], dar să nu se facă obicinuitele metanii [mari].

(20 sin. I ec.; 90 trul.; 15 Petru Alex; 91 Vasile c. M.).

Canonul 11.

Nu păcătueşte celce proscomideşte dintr'o prescură pentru trei oameni, sau aprinde o lumânare.

— Precum se vede, exista obiceiul, potrivit căruia pentru fiecare persoană, care doria să fie pomenită la sfânta liturghie, se aducea la altar câte o prescură, şi deasemenea se aprindea câte o lumânare. Nichifor spune în canonul prezent, în deplină consonanţă cu prescripţiunile dela liturghia lui Vasile cel Mare,

că este suficientă o singură prescură şi atunci când sunt a se pomeni mai multe persoane la liturghie, precum şi că o singură lumânare poate să ardă pentru mai mulţi.

Canonul 12.

Sfântul potir nu trebue să se binecuvinteze la rugăciunea proscomidiei.

— Originalul canonului prezent este următorul: *ὅτι οὐ χρὴ σφραγῖδα ποιεῖν ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ σκευοφυλακίου ἐπὶ τὸ ἅγιον ποτήριον*, ceeace literal ar însemna: «nu se cuvine a face pecete pe sfântul potir la rugăciunea proscomidiei". Noi cuvintele *σφραγῖδα ποιεῖν* le-am tradus prin: «să se binecuvinteze", deoarece *σφραγίζω* însemnează, între altele, „a binecuvânta», «a însemna cu semnul crucii», şi acesta este sensul acelor cuvinte din canonul prezent. Iar cuvântul *σκευοφυλακεῖον* l-am tradus cu „proscomidie", urmând canonului 215 din Molitvelnicul cel mare, în care se citează canonul prezent (12) al lui Nichifor.

Canonul 13.

Nu se cuvine ca presviterul să liturghisească fără apă caldă, decât numai de mare nevoie; şi dacă nicidecum nu se află apă caldă.

(32 trul.; 37 Cart.).

— Intrebuinţarea apei calde (*ζέοντος ὕδατος, θερμοῦ*) la sfânta liturghie derivă din cele mai vechi timpuri ale Bisericii şi are sensul său mistic. Acest sens se menţionează de către Valsamon la comentarul canonului 32 trulan. Latinii şi Armenii afirmau că nu trebue să se toarne apă caldă în sfântul potir, deoarece aceasta nu se prescrie nici în Evanghelii, nici în instituţiunile canonice ale Bisericii. Valsamon le răspunde următoarele: „apa caldă ce se pune nu schimbă împreunarea apei şi a vinului în sfântul potir, şi nu este ceva diferit de apă; ci se toarnă spre deplină încredinţare că sângele şi apa, care au curs din sfânta coastă a Domnului nostru Iisus Hristos sunt viufăcătoare, iar nu moarte; căci sublimitatea minunii se manifestă şi în aceea că deşi dintr'un corp mort în chip firesc nu curge sânge cald, totuşi din corpul Domnului, chiar după moarte, a curs sânge şi apă caldă,

ca viufăcătoare din corp viufăcător"[1]) Valsamon repetă acestea şi în răspunsul său canonic al 19-lea, adăogând următoarele: „Deci ceice nu fac aşa, şi prin urmare nu proslăvesc şi în chipul acesta sublimitatea minunii, ci prefacerea sfintelor taine o săvârşesc cu apă rece şi vin, aceia nu cred că dumnezeirea a rămas în sfântul corp al Domnului şi după moartea lui cea mântuitoare, ci s'a îndepărtat dintr'însul, şi că acela ar fi asemenea corpurilor noastre, ceeace este o vorbărie de mare eres.... Deci ceice nu pun apă caldă (διὰ ζέοντος ὕδατος) în sfântul potir, ca nişte eretici să se scoată dintre ortodocşi (ὡς αἱρεσιῶται τῆς μερίδος τῶν ὀρθοδόξων ἐκκηρυχθήσονται)."[2])

Canonul 14.

Se cuvine ca monahul, care a lepădat schima, şi iarăşi a revenit, să îmbrace iarăşi îmbrăcămintea monahală, ce a desbrăcat, dar fără [să se citească] rugăciunile orânduite.

(81, 83 ap.; 3, 4, 6, 7 sin. IV ec ; 10 sin. VII ec.; 16 Cart.; 11 sin. I-II).

— Acelaş Nichifor desvoltă încă odată mai pe larg canonul prezent, şi acolo el spune următoarele: „Pe călugărul, care a lepădat sfânta schimă, şi iarăşi a revenit, trebue să-l înveţe fraţii despre cele de trebuinţă, dar nu din învăţăturile [călugăreşti], ci din cuvintele rostite de Domnul; şi să cânte canonul de pocăinţă cu glas încet, şi îmbrăcămintea lui să se pună în altar sub sfânta masă ca şi la [întâia primire a] schimei, şi după Evanghelia dela Liturghie igumenul să-l tundă, şi să îmbrace schima fără să rostească ceva."[3])

Canonul 15.

Se cuvine călugăriţelor a intra în sfântul altar, şi să aprindă lumânări şi candele, şi să-l cureţe şi să-l mături.

[69 trul.; 19, 44 Laod.].

— Această traducere a noastră este făcută după textul din Sintagma Ateniană. In Cormciaia acest canon al lui Nichifor este

---

[1]) Sint. At II, 376-377.
[2]) Sint. At. IV, 462-463. — Compară Vlastar, K, 8 (Sint At. VI, 321).
[3]) Sint. At. IV, 431, β.

redactat în sensul că chiar *se interzice* călugărițelor de a intra în altar: „Nu se cuvine călugărițelor a intra în sfântul altar și să aprindă lumânări..“[1]) In ἐπιτομή canonică a lui Armenopul găsim la fel ca în Sintagma Ateniană.[2]) Nu știm cum a ajuns în Cormciaia slavă acea traducere a acestui canon al lui Nichifor; la tot cazul ni se pare că oprirea călugărițelor de a intra în sfântul altar, după cum spune Cormciaia, corespunde mai bine doctrinei canonice a Bisericii ortodoxe, decât permisiunea dată de canonul prezent după textul din Sintagma Ateniană, din Armenopul, precum și din Pidalion.[3]) Drept motivare pentru opinia noastră poate servi ceeace am spus, urmând lui Zonara, la comentarul canonului 44 laodicean. Iar ca argument în privința aceasta credem că servește și întrebarea călugărilor de pe muntele Atos adresată sinodului din Constantinopol pe vremea patriarhului Nicolae, cu aproape trei sute de ani după patriarhul Nichifor, ori de are voie și *călugărul* de a intra în sfântul altar. După cum vom vedea mai târziu, sinodul a răspuns că călugărul (monahul) poate intra în altar. Prin urmare dacă în secolul al XII-lea a trebuit ca un sinod să decidă în privința întrebării ori de poate intra și călugărul în altar, apoi ni se pare că este de sine înțeles că *călugărițele nu pot intra;* apoi având în vedere dispoziția canonului 44 laodicean deasemenea ni se pare de neînțeles cum de a permis călugărițelor patriarhul constantinopolitan Nichifor în secolul al IX-lea un lucru, în privința căruia patriahul constantinopolitan Nicolae abia în secolul al XII-lea a hotărît referitor la călugări. Din acest motiv noi credem că textul acestui canon (15) al lui Nichifor este mai corect în Cormciaia, respectiv în acel manuscris grecesc, după care s'a tradus în Cormciaia acest canon, decât textele din colecțiunile grecești menționate mai sus.

Canonul 16.

Nu se cuvine ca monahii în Vinerea mare să îndeplinească lucrări agricole, și sub pretextul acestora să se

---

[1]) Can. 11. Ed. cit. II, 275.

[2]) Leunclav. I, 44. — Tot așa și în Nomocanonul din Molitvelnicul cel mare. Ed. lui Pavlov, pag. 83.

[3]) Editorii Pidalionului adaogă însă că aceasta li se îngăduie călugărițelor numai în mânăstirea lor și îndrumă pe cetitori la canonul 69 trulan, care însă foarte puțin se referă la chestiunea aceasta.

deslege la vin şi untdelemn; fiindcă acestea sunt obiceiuri ale necumpătării.

— In Cormciaia în loc de *„Vinerea mare“* stă: *„in Patruzecimea cea mare“*, iar în Pidalion: εἰς τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν şi referindu-se la canonul 69 ap., — deci conform acestora călugării nu au voie să se îndeletnicească cu agricultura în timpul întregei Patruzecimi (a postului celui mare). Nichifor în alt canon similar, în care se vorbeşte de Patruzecime, *iar nu* de Vinerea cea mare, arată însuş că redactarea din Pidalion şi Cormciaia este cea corectă.[1])

Canonul 17.

Pentru trei cauze să iartă monahului să plece din monastirea sa: dacă egumenul este eretic; dacă intrarea femeilor în monastire devine [liberă]; dacă în cenovie învaţă copii mireneşti.

Canonul 18.

Fiindcă nu este permis ca prin [copiii] aceştia să se divulge poporului cele ce se fac în mânăstire.

(4 sin. IV ec.; 21 sin. VII ec.; 80 Cart.; 4 sin. I-II).

— In Cormciaia, precum şi în Pidalion, ambele aceste canoane (17 şi 18) se găsesc sub un singur număr, — şi aceasta este deplin corect, deoarece acest canon al 18-lea nu este altceva decât explicarea părţii ultime din canonul al 17-lea, şi anume că pentru *care motiv* se poate îndepărta călugărul din mânăstirea sa, dacă copii mireni învaţă în mânăstire (ἐν τῷ κοινοβίῳ). — In a doua culegere de canoane a lui Nichifor aceste două canoane ale lui Nichifor se găsesc sub un singur număr, şi acolo se spune că călugărul se poate îndepărta din mânăstire, dacă într'însa învaţă copiii mirenilor, din cauză că nu este corect a se duce în lume, ceeace se lucrează *bine* (καλῶς) în mânăstire; pe lângă ceeace se mai adaogă locul din Evanghelia lui Mateiu, unde (6,2) se spune că nu trebue să trâmbiţaţi înaintea voastră, când faceţi bine.[2])

---

[1]) Vezi nota 1 dela pag. 431 β din vol. IV al Sint. At.

[2]) Sint. At. IV, 431 β.

Canonul 19.

Se cuvine călugărilor, cari sunt supuşi epitimiilor, să mănânce cu ceilalţi şi să se roage la olaltă; precum şi să primească pâine binecuvântată adică anaforă, deodată cu mărturisirea lor.

— Despre pâinea binecuvântată, adică despre anaforă, am vorbit la comentarul canonului 14 laodiceian. Pâinea aceasta se numeşte şi κατακλαστόν (frustum panis benedicti).[1])

Canonul 20.

In postul sfinţilor Apostoli şi în cel al sfântului Filip, se cuvine călugărilor, cari şed în mănăstire, să mănânce odată [pe zi] spre seară, mercurea şi vinerea; iar ceice lucrează, să guste după ceasul al şeaselea şi seara să mănânce.

— Despre posturile de peste an am vorbit la comentarul canonului 69 ap. Postul Sf.-lui Filip (νηστεία τοῦ ἁγίου Φιλίππου) este postul Naşterii Domnului (τῶν Χριστουγέννων), care se începe după ziua Sf.-lui Filip. Canonul prezent îl găsim şi în a doua culegere de canoane a lui Nichifor.[2])

Canonul 21.

Călugăriţei, care se va necinsti de oameni barbari şi necumpătaţi, şi viaţa ei anterioară a fost curată, să i se dea epitimie de patruzeci de zile; iar dacă viaţa ei anterioară a fost întinată, să îndeplinească epitimia [prescrisă] pentru desfrâu.

(49 Vasile c. M.; 2 Grigorie Neoces).

Canonul 22.

Celce de frica de oaste sau din altă oarecare viclenie a îmbrăcat schima monahicească, fireşte ca unul ce-şi

1) Suicer. s. v.
2) Sint. At. IV, 431 β.

bate joc de dânsa, şi după această nevoie neapărată şi prefăcătorie a desbrăcat-o, să se epitimisească pe de trei ori patruzeci de zile, şi apoi să se apropie de sfânta împărtăşanie.

— In Cormciaia se spune: «pe patruzeci de zile»; iar în nomocanonul din Molitvelnicul cel mare (can. 83): „să se epitimisească pe de trei ori patruzeci de zile". Textul nostru este corect, adică respectivul se va supune unei epitimii de una sută douăzeci de zile.[1])

Canonul 23.

Nu se cuvine călugăriţelor să se împărtăşască dela călugărul presviter tânăr, când aceasta slujeşte şi împărtăşeşte.

(47 trul.; 18, 20, 22 sin. VII ec.).

Canonul 24.

Nu se cuvine ca egumenul să scoată cuculionul ucenicului, şi să-l alunge pe acesta [din mânăstire].

— Sub ucenic (μαθητής) se înţeleg aici toţi călugării, cari în urma situaţiei lor depind de igumen, fiind totdeauna ucenicii lui. Cuculionul (κουκούλιον) este acoperemântul, pe care în timpurile vechi toţi călugării îl purtau pe cap. Corespunde la καλυμμαύχιον (coiful nădejdii mântuirii) de astăzi al călugărilor obişnuiţi (cei cu schima mică); astăzi cuculionul îl primesc numai călugării *cu schima mare şi îngerească*. In ceremonialul respectiv citim că i se pune cuculionul lipsei de pismă (ἐνδύεται τό κουκούλιον τῆς ἀκακίας).

Canonul 25.

Pe celce a lepădat sfânta schimă [călugărească] şi nu se îndreptează, nu se cuvine a-l băga în casă, ci să se părăsască.

(81, 83 ap.; 3, 6, 7, 16 sin. IV ec.; 10 sin. VII ec.; 16 Cart.; 11 sin. I-II).

[1]) Vezi observaţia lui Pavlov la canonul menţionat. Ed. cit. pag. 99.

— Un asemenea canon se găseşte şi în a doua culegere de canoane a lui Nichifor.[1])

Canonul 26.

De va fi cineva bolnav, şi ar cere sfântul botez, sau sfânta schimă [călugărească], trebue să i se dea fără întârziere, şi să nu i-se denege harul.

(4 Timot. Alex.).

Canonul 27.

Nu se cuvine monahului presviter a sluji fără mantie.

— Mantie (μανδύαν) primeşte fiecare călugăr chiar şi după rânduiala schimei celei mici, care mantie se întrebuinţează astăzi de călugări la toate slujbele dumnezeeşti în toate mânăstirile, în cari canoanele se observă mai riguros.

Canonul 28.

[Duhovnicul], carele primeşte mărturisirea celor ce mărturisesc păcate ascunse, trebue să-i oprească [pe aceştia] dela împărtăşire; dar să nu-i oprească de a intra în biserică, nici să nu dea în vileag cele [ce le ştie] despre ei, ci să-i sfătuiască cu blândeţe ca să stăruiască ei întru pocăinţă şi rugăciune, şi să li administreze epitimiile ce li se cuvin, potrivit dispoziţiei sufleteşti a fiecăruia.[2])

(132 Cart.; 34 Vasile c. M.).

Canonul 29.

Adulterii, şi ceice păcătuesc cu dobitoace, şi ucigaşii, şi alţii de acest fel, de-şi vor mărturisi din îndemn propriu nelegiuirea lor, care nu este cunoscută de către cei mulţi, se opresc dela împărtăşanie, şi primesc epitimii,

---

[1]) Sint. At. IV, 431 β.

[2]) Vezi în *Istina* (revista: Adevărul), I, 270, răspunsul la întrebarea: Poate preotul să descopere păcatul ce i l-a spus păcătosul la mărturisire?

dar intrând în biserică să stea [numai] până la rugăciunea catehumenilor. Iar dacă păcatele lor sunt vădite, atunci vor îndeplini epitimiile potrivit legiuirilor bisericeşti.

(34, 56, 58, 63, 74 Vasile c. M).

Canonul 30.

Dacă un laic cu voia sa îşi va mărturisi păcatele sale, duhovnicul poate să procedeze după chibzuiala sa.

(12 sin. I ec.; 74 Vasile c. M).

Canonul 31.

Cu voia episcopului şi presviterul poate să facă înfigerea crucii.

(31 ap.; 18 sin. IV ec.; 31 trul.).

— Sub înfigerea crucii (σταυροπήγιον) de aici se înţelege acea înfigere de cruce, care se face când se pune temelia unei biserici noui, şi care ceremonial se poate săvârşi şi de către preotul, pe care vrea să-l trimită episcopul, — după cum se spune aceasta în Molitvelnicul cel mare (cap. 105).

Canonul 32.

Ceice iau camătă nu se cuvine să se împărtăşească sau să mânânce împreună, dacă stăruesc în nelegiuire.

(44 ap.; 17 sin. I ec.; 10 trul.; 4 Laod.; 5, 16 Cart.; 14 Vasile c. M.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 33.

Se cuvine ca monahii să ajuneze mercurea şi vinerea din săptămâna brânzei; şi după apolisul [liturghiei darurilor] celor înainte sfinţite să mânânce brânză, ori unde ar petrece, spre surparea învăţăturii lui Iacov şi a eresului Tetradiţilor.

— Despre *tetradiţi* s'a vorbit la comentarul canonului 7 al sinodului al II-lea ecumenic. Sub „învăţătura lui Iacov" se înţeleg *iacoviţii*, cu care numire se numesc toţi aderenţii mono-

fizitismului; Copții și Armenii. Canonul 56 trulan ne spune că pe lângă tetradiți și Armenii, deci și iacoviții, aveau părere greșită despre brânză.

Canonul 34

Dacă celce are țiitoare nu voește nici să o lase, nici să se binecuvinteze [însoțirea lor], și să o aibă după binecuvântare, dela acela nu se cuvine a se primi celece le dăruește bisericii, deoarece prin fapte hulește legile ei dumnezeești dispreţuindu-le.

(17 ap.; 3 trul.; 94 Vasile c. M.)

Canonul 35.

Dacă un monah, lepădând sfânta schimă, va mânca carne, și va lua femeie, acela trebue să se supună anatemei, dacă nu se întoarce, și cu sila să se îmbrace în haine monahale, și să se închidă în mânăstire.

(81, 83 ap.; 7, 16 sin. IV ec.; 10 sin. VII ec; 16 Cartag.; 11 sin. I-II).

Canonul 36.

Celce a desfrânat măcar odată nu se cuvine a se hirotonisi, chiar dacă s'a lăsat de acea patimă; căci Vasile cel Mare zice că: «Unul ca acesta chiar și morți de ar învia, nu se va face preot».

(18 ap.; 3, 26 trul.; 3, 12 Vasile c. M.).

Canonul 37.

Când Apostolul zice: „Dacă vreun frate va fi numit desfrânat, cu unul ca acesta nici să nu mănânce" [I Cor. $5,_{11}$], se vede că nu zice: cu acela, pe care îl știe unul sau doi că este desfrânat, ci cu acela, pe care toți îl numesc desfrânat, și îl cunosc. Fiindcă păcatele comise în chip nerușinat, atrag mai mare pedeapsă.

(25 ap.; 1 Neoces.; 3, 32, 51, 59, 70 Vasile c. M; 4 Grig. Nis.).

Canonul 38.

De va naşte femeia, şi pruncul este în primejdie [de moarte] după trei sau cinci zile, să se boteze acel prunc, dar se cuvine ca altă femeie botezată şi curată să-l alăpteze; iar mama lui nici să nu intre în dormitorul, unde este pruncul, şi în general nici să nu se atingă de el, pânăce nu se va curăţi deplin după patruzeci de zile şi va primi dela preot rugăciunea.

(2 Dion. Al.; 7 Timot. Alex.).

Canonul 39.

Dumineca nu se cuvine a călători fără de nevoie şi fără constrângere.

— Canonul prezent, precum şi următoarele şase (până la al 45-lea), sunt luate din a doua culegere de canoane a lui Nichifor.

Canonul 40.

Nu se cuvine a se primi Apocalipsul lui Pavel, şi cele ce se numesc brontologia, şi selinodromia, şi calandologia; fiindcă toate sunt necurate.

(60 ap.; 63 trul.; 9 sin. VII ec.; 59 Laod.).

— Intre diversele cărţi apocrife ale Testamentului Nou era şi Apocalipsul lui Pavel. S'a compus în timpurile de mai târziu ale Bisericii şi adică pe baza cuvintelor lui Pavel din a doua epistolă către Corinteni (12_1 şi urm.), unde se spune că el va veni la vedenii şi descoperiri ale Domnului.[1] Brontologia este cartea, care vorbia despre trăsnete, selinodromia despre lună, iar calandologia despre timpul viitor.

Canonul 41.

Nu se cuvine a se primi Apocalipsul lui Esdra şi Zosima, şi cele două martirologii ale sfântului Gheorghe, şi ale sfinţilor martiri Kiric şi Iulita, nici cartea lui Marcu

[1]) Vezi nota 1 dela pag. 277, partea I, vol. I din lucrarea prezentă.

şi a lui Diadoh; fiindcă sunt lepădate, şi neprimite.
(60 ap.; 63 trul.; 9 sin. VII ec.; 59 Laod.).

Canonul 42.

Nu se cuvine a lucra în săptămâna luminată, nici în Sâmbăta [săptămânii] celei libere[1]) a se cânta «fericiţi cei fără de prihană», nici a ţinea Joile.
(66 trul.; 29 Laod.; 1 Teof. Alex.).

Canonul 43.

Celce bate pe tatăl său şi dinadins îl omoară, să îndeplinească treizecişicinci de ani în epitimia uciderii.
(65 ap.; 91 trul.; 22 Ancira; 43, 56 Vasile c. M.; 5 Grigorie Nis.).

Canonul 44

La nevoie şi monahul simplu să boteze. Asemenea şi diaconul să boteze la nevoie.
(49, 50 ap.).

Cononul 45.

Dacă nu este de faţă preot, se cuvine ca pe pruncii cei nebotezaţi să-i boteze oricine s'ar găsi acolo. Dacă îi botează chiar şi însuşi tatăl lor, sau ori care altul, numai să fie creştin, nu este păcat.
(49, 50 ap.).

Canonul 46.

Vă sfătuim ca în bisericile luate în stăpânire de eretici să se intre ca într'o casă simplă şi să se cânte [numai]

---

[1]) Pidalionul lămureşte ce avem să înţelegem sub „Sâmbăta [săptămânii] celei libere" spunând următoarele: „Iară slobodă au zis despre săptămâna luminată, ori pentrucă este la toate de deslegat, ori pentrucă Sâmbăta aceasta este slobozitoare, adică cea mai de pe urmă zi a săptămânii, întru care zi se sloboade săptămâna". Vezi Pidalionul, ed. rom. din 1844, pag. 479, nota 5 (Dr. N. P.).

din nevoie, aşezându-se crucea la mijloc; iar în altar nici să nu se intre, nici să se tămâieze, nici să se săvârşască rugăciune, nici să nu se aprindă candelă sau lumânare.

(10, 11, 45, 46, 64 ap.; 19 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 2, 4 sin. III ec.; 11, 95 trul.; 6, 7, 8, 10, 14, 31, 32, 33, 34, 37 Laod.; 1, 47 Vasile c. M.; 9 Timot. Al.).

Canonul 47.

Nu se cuvine a se împărtăşi dela preotul, care nu posteşte mercurea şi vinerea, chiar dacă pare a fi ortodox; căci nu este lucru sfânt a fi în unele privinţe evlavios, iar în alte privinţe a fi necurat.

(69 ap.; 29, 56, 89 trul.; 19 Gangra; 49, 50, 51, 52 Laod.; 1 Dion. Al.; 15 Petru Al.; 8, 10 Timot. Al.).

Canonul 48.

Călugării, cari muncesc în sfânta Patruzecime, se cuvine ca la ceasul al nouălea să mănânce puţină pâine, iar seara să cineze.

— Prin canonul său prezent Nichifor completează prescripţiunea similară dată în canonul său al 20-lea în privinţa postului Sf. Apostoli şi al Naşterii Domnului.

Canonul 49.

Dacă presviterul, sau diaconul, sau citeţul a fost caterisit, şi se găseşte un monah, [acela] să binecuvinteze masa.

(28 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 29 sin. IV, ec.; 14 Sard.; 4, 12, 15 Antioh; 29, 65 Cart.; 88 Vasile c. M.).

— Aici sub cuvântul monah (μοναχός) se înţelege celce nu are nici o treaptă ierarhică. Potrivit canoanelor aceşti călugări în genere nu au dreptul să binecuvinteze; şi când se spune în canonul prezent că acela „binecuvintează" (εὐλογεῖ), este a se înţelege rostirea rugăciunilor prescrise pentru înainte de mâncare, cari rugăciuni se pot citi şi de către un laic evlavios, şi cu atât mai vârtos de către celce a fost învrednicit de sfinţitul cin călu-

găresc prin rugăciunile şi binecuvântarea Bisericii.

Aceste ultime patru canoane (46-49) sunt luate tot din a doua culegere de canoane ale lui Nichifor, în care culegere, judecând după numărul, ce le au unele dintre aceste canoane în Sintagma Ateniană, au trebuit să se găsească multe canoane (la tot cazul cel mai puţin 66 canoane), dar cari totuşi nu toate sunt tipărite.[1])

In *Sintagma Ateniană*, după canoanele înşirate până aici, se găseşte scrisoarea lui Nichifor, care cuprinde şaptesprezece întrebări şi răspunsuri, titlul cărei scrisori l-am menţionat deja (pag. 62, partea I, vol. I din lucrarea prezentă). Autorii mai vechi erau de părerea că această scrisoare este autentică, scrisă de Nichifor. Suntem nevoiţi a crede că de aceiaşi părere au fost şi editorii Sintagmei Ateniene, deoarece n'au făcut nici o observaţie asupra originii ei. Astăzi însă este dovedit că această scrisoare nu derivă dela Nichifor, ci dela contimporanul său ***Teodor Studitul*** (+ 826), şi din cauza aceasta noi dăm traducerea acestei scrisori deosebit de celelalte canoane originale ale Sfinţilor Părinţi.

In Sintagma Ateniană nu se spune, cui este adresată această scrisoare, se spune însă în ediţia ***Migne***, unde această scrisoare se găseşte sub Nr. CCXV, şi anume că este adresată de acelaş Teodor călugărului ***Metodiu***. Aceasta trebue să se ştie, deoarece altfel nu s'ar putea înţelege nici introducerea, nici încheierea scrisorii acesteia.

Iată scrisoarea lui Teodor Studitul către călugărul Metodiu:

Precât venerabilitatea ta are dorinţa să vadă pe smerenia noastră, tot atât să crezi că este şi [dorinţa] noastră după o întrevedere faţă'n faţă. Dar dupăce este scris că „Nu dela celce voeşte, nici dela celce aleargă, ci dela Dumnezeu, care miluieşte" [Rom. 9_{16}], într'însul să se pună dorinţa şi lui să i se lase grija, şi dânsul când va vrea, va îndeplini dorinţa celorce se tem de dânsul [Ps. 144_{19}]. Dar acum trebue a se răspunde cele cuvenite la întrebările, cari s'au pus de fraţii noştri duhovniceşti, Ilarie şi Eustratie, prin mijlocirea cucerniciei tale. Şi pentruca să fie mai uşoare de înţeles celece se vor spune, intâi se va pune fiecare întrebare, şi apoi pe rând va urma răspunsul.

Intrebarea 1. Cuvine-se a primi pe presviterii hirotoniţi în

[1]) Sint. At. IV, 431.

Roma, Neapoli şi Longobardia, fără să fi fost anunţaţi şi demişi, şi a fi în comuniune şi a mânca, şi a cânta cu dânşii?

Răspuns. Pe vremea eresului, din cauza nevoiei constrângătoare, nu se pot îndeplini neîncetat numai decât cele stabilite în timp de pace; după cum se vede că a făcut atât preafericitul Atanasiu, cât şi preasfinţitul Eusebiu, cari ambii au hirotonit [şi] streini. Şi se vede că acelaş lucru se întâmplă şi acum pe vremea eresului de faţă; aşadară cei, despre cari s'a vădit că au fost hirotoniţi în chipul acesta, dar nu au fost osândiţi în public, să nu se respingă, ci să se primească după patru prezentări (κατὰ τὰς τέσσαρας προτάσεις).

Intrebarea 2. Cuvine-se a se primi presviterii, cari au fost hirotoniţi în străinătate, în Sicilia?

Răspuns. Intrebarea aceasta este asemenea celei premergătoare, deosebindu-se [numai] în privinţa localităţii; fireşte deci că i se cuvine şi răspuns la fel.

Intrebarea 3. Cuvine-se a intra pentru rugăciune şi cântare în bisericile pângărite şi deţinute de preoţii, cari au fost părtaşi eresului?

Răspuns. Nicidecum nu se cuvine a intra în astfel de biserici, din motivele menţionate; căci scris este: „Iată casa voastră rămâne pustie" [Mat. 23,38]; fiindcă îndatăce s'a introdus eresul, a dispărut superiorul celor de acolo, îngerul, după cuvintele marelui Vasile [Scrisoarea 191] şi acea biserică s'a prefăcut casă comună; şi [regele David] zice: „Nu voiu intra în biserica celor răi" [Ps. 25,5], şi apostolul [întreabă]: „Ce unire are biserica lui Dumnezeu cu idolii? [II Cor. 6,16].

Intrebarea 4. Cuvine-se a cânta şi a se ruga în biserici pângărite de aceiaşi preoţi, dar cari nu le-au deţinut?

Răspuns. Negreşit că se poate intra în astfel de biserici spre a cânta şi a se ruga, anume dacă nu se mai pângăresc de acei [eretici], ci se deţin de ortodocşi până acum. Şi în privinţa aceasta s'a hotărît ca un episcop sau presviter, cari sunt de credinţa cea mântuitoare, să facă deschiderea bisericii, prin rugăciunea cuvenită; astfel că, dacă s'a făcut aceasta, [nimic] nu se opune ca într'ânsa să se săvârşească chiar liturghie; drept pildă [servească împrejurarea] că sfântul Atanasie, rugat fiind de către împăratul Constantin ca să acorde o singură favoare, de a da Arienilor în Alexandria o biserică, în care să se adune [pentru

rugăciune], s'a învoit, numai dacă şi lui i se va da în Constantinopol aceiaşi favoare; ca ortodocşii să se adune [la rugăciune] într'o biserică deţinută mai înainte de Arieni.

Intrebarea 5. Cuvine-se a intra şi a se ruga, şi a se închina, în cimitirele, cari au fost deţinute de preoţi pătaţi unde odihnesc trupurile sfinţilor?

Răspuns. Precum s'a spus mai înainte, canonul nu îngăduie intrarea în cimitirele lor; căci scris este: „Pentruce să se osândească libertatea mea de către altă conştiinţă?" [I Cor. 10,29]; afară de cazul când din constrângere se intră, dar numai pentru cinstirea rămăşiţelor sfinţilor.

Intrebarea 6. In ce chip trebue să se primească aceia, cari au primit schima monahală dela preoţi pătaţi?

Răspuns. Se vor primi dacă mărturisesc că au păcătuit, şi au fost supuşi epitimiilor un timp anumit, totuşi [numai] dacă se primesc în acest fel de către un preot, care este de credinţa cea mântuitoare.

Intrebarea 7. Cum se cuvine a se primi monahii şi clericii, cari s'au iscălit în eres, fără epitimie, sau cu epitimie, dacă declară că nu vor mai îndeplini lucrări în preoţie? Şi dacă putem da epitimie unora ca aceştia?

Răspuns. Fireşte că [dându-li-se] epitimiile cuvenite; căci astfel arătând rodurile pocăinţei, să poată fi vrednici a se împreuna cu trupul ortodox; şi nu se poate denega să daţi epitimie acestora; căci scris este: „Purtaţi sarcinile unii altora" [Gal. 6,2].

Intrebarea 8. Cuvine-se a se primi la masa comună şi la cântare monahii, cari comunică fără deosebire cu oricine, şi se roagă, şi mănâncă împreună cu aceştia?

Răspuns. Deoarece Apostolul zice: „Feriţi-vă de oricare frate, care vieţueşte necumpătat iar nu potrivit predaniei primită dela noi" [II Tes. 3,6]; astfel cum nu judecaţi înşivă ceeace este bine? Deci dacă se vor despărţi de obiceiul păcătos, primind şi eptimia cuvenită, se vor primi. Dar trebue să se bage de seama că cine sunt acei „oricare", despre cari vorbiţi, ori de sunt eretici, sau osândiţi lămurit după viaţa lor? Despre aceştia zice Apostolul: „Dacă vreunul, numindu-se frate, este desfrânat, sau lacom, sau idolatru, şi aşa mai departe, cu unul ca acesta nici să nu mâncaţi împreună". [I Cor. 5,11].

Intrebarea 9. Ori de se cuvine a primi la masă împreună

şi la cântare fără pecetluire, sau cu pecetluire, pe presviterii, cari au mâncat cu ereticii odată, sau de două ori, dar nu au stat în comuniune cu dânşii, nici n'au iscălit [eresul]?

Răspuns. In privinţa acestora să se bage de seamă, dacă preoţii, au mâncat cu preoţii sau cu laicii eretici, recunoscându-se ori de [au mâncat] cu cei cu cuget drept, dar n'au stat în comuniune cu ereticii; dar mai mare este pedeapsa în privinţa preoţilor. Insă fiecare trebue să se primească cu epitimie potrivită. Şi se cuvine a-i primi în comuniune atât la rugăciuni cât şi la pecetluire.

Intrebarea 10. Ori de se cuvine ca acei laici, cari au iscălit pentru eres şi au stat în comuniune [cu ereticii], să mănânce împreună cu laicii ortodocşi?

Răspuns. Indiferenţa este cauza relelor; căci [Proorocul] zice: „N'a făcut deosebire între cel curat şi cel pângărit" [Ezechil, $22_{,26}$]. Deci se cuvine ca ortodocşii, dacă sunt zeloşi, să nu admită pe unii ca aceştia la masa comună, dacă mai înainte au îndeplinit epitimia pentru iscălirea păcătoasă, şi dacă nu s'au îndepărtat de comuniunea eretică. Dar deoarece unii, din nevoie fugind de primejdii, s'au pângărit cu comuniunea eretică, se vor primi la masa comună dupăce-şi vor mărturisi nechibzuinţa şi se vor pocăi; şi aceasta să nu se facă fără discernământ, ci potrivit împrejurărilor acelui caz, şi să producă folos amândurora din aceasta, iar nu pagubă sufletească.

Intrebarea 11. Cuvine-se ca ceice doresc să se boteze, mai ales dacă-i ameninţă moartea, să se boteze de către preoţi pătaţi sau necunoscuţi, dacă nu se găseşte un presviter ortodox, sau neprihănit?

Răspuns. Aici în privinţa acestora s'a pronunţat de către ierarhii mărturisitori şi superiori norma aceasta: Se permite ca presviterii menţionaţi, cari sunt opriţi dela liturghisire din cauza comunicării cu ereticii, dacă nu se găseşte preot [ortodox], atât să boteze, cât şi să dea sfintele taine, sfinţite mai înainte de către un preot necopleşit [de erezie], şi să dea schima monahală, şi să săvârşească rugăciunea la înmormântare, şi să rostească Evanghelia la utrenie, şi să binecuvinteze apa la Teofanie, [dar] precum s'a spus, [numai] în caz de primejdie, pentruca poporul să nu rămână cu totul fără de ascultarea Evangheliei, şi neluminaţi [prin botez]. Şi de sunteţi şi voi de acord, aceiaşi normă să fie în vigoare şi acolo.

Intrebarea 12. Se poate da epitimie celor, cari s'au desbinat, şi prin pocăinţă au revenit, sau a se primi aceştia?

Răspuns. Mai înainte s'a lămurit deja, că trebue să li se dea [epitimie]; şi este superfluu a repeţi aceiaşi [chestiune].

Intrebarea 13. Dacă un episcop căzând în [vreo] infracţiune a fost caterisit de către sinod, apoi totuşi ar sfinţi vreun presviter, intrând în mănăstire, primeşte epitimie pentru un timp anumit dela părintele său, şi după aceea săvârşeşte [lucrările] din preoţie, rugăm [să se lămurească] ori de se cuvine a primi pe acest presviter, dacă este nepătat?

Răspuns. Deoarece incorectitudinea este clară, nici nu trebuia să ne întrebaţi despre infracţiunea aceasta; căci Domnul a zis: „Pomul rău nu poate produce fructe bune" [Luca, 6,..]; nu numai că celce dela superiorul său propriu, dar nici chiar celce dela vreun sfânt de ar fi primit epitimie nu se admite să liturghisească; căci nici acela nu este preot, nici celce l-a deslegat nu este sfânt; căci în felul acesta s'ar răsturna şi desfiinţa toate prescripţiunile canonice.

Intrebarea 14. In privinţa presviterilor, cari au fost hirotoniţi de ortodocşi, dar cari nici n'au iscălit, nici n'au intrat în comuniune, ci numai au mâncat împreună cu m'tropolitul Constantin [cum să se procedeze]?

Răspuns. In privinţa acestei chestiuni s'a răspuns mai înainte. Prin urmare, ori de a fost masă comună cu Constantin, ori cu oricare dintre eterodocşi, celce a mâncat împreună [cu aceştia] se va absolva de infracţiune numai prin pocăinţă cuvenită, nu numai pentruca [să poată] mânca laolaltă cu celce s'au păstrat [curaţi], ci şi pentruca [să poată participa] la preoţia de care s'a învrednicit. Iar măsura epitimiei nu se poate hotărî precis mai înainte, atât din cauza însuşirilor persoanei, cât şi a împrejurărilor, este suficient însă a se da epitimie de două ori sau de trei ori patruzeci [de zile].

Intrebarea 15 [Cum să se procedeze] în privinţa presviterilor, cari au fost hirotoniţi deasemenea de către ortodocşi, dar cari din neştiinţă au mâncat împreună cu presviterii, cari au mâncat împreună cu acelaş mitropolit?

Răspuns. Este scris: „Tot celce [va păcătui] din neştiinţă, se va curăţi" [III Moisi, 4,.]; astfel că aceştia vor fi liberi de orice epitimie.

Intrebarea 16. Oare presviterii ortodocşi, anume Ilariu şi călugărul Eustratiu, au dreptul de a da epitimii?

Răspuns. Incă mai înainte s'a spus că trebue să se dea [epitimii]. Dar deoarece s'a pus întrebarea ori de se cuvine să dea [epitimie] celce nu are preoţia, în lipsă de presviter, se poate afirma că nu se cuvine ca şi călugărul simplu să dea epitimie.

Intrebarea 17. [Cum să se procedeze] în privinţa monahului, care din neştiinţă a primit schima sfântă dela un presviter hirotonit de către un [episcop] caterisit?

Răspuns. In alt capitol s'a spus că orice [s'a pângărit] din neştiinţă se curăţeşte; şi nu se permite a se feri de a mânca împreună cu unul ca acesta; şi tot aşa cu alţii, cari întreţin înţelegerea şi prietenia.

Acestea ţi le-am desfăşurat după putinţă, ca unuia ce eşti în armonie şi împreună lucrător cu noi; iar tu transmite-le cu prudenţă fraţilor cari vor întreba. „Credinţa nu este a tuturor" [II Tes. 3,2], şi nici acestea nu se vor expune multora, nu numai din cauza nepriceperii călcătorilor de lege, cât şi din cauza ispitirii celor cari deţin puterea. Iar pentru multele şi frumoasele daruri trimise de cei preacucernici, să primească dela Dumnezeu răsplata meritată, şi aici [dela noi] aceste două coşuri întru amintirea prieteniei. Rămâneţi cu bine întru Domnul, preacinstiţilor, rugându-vă pentru noi păcătoşii [spre a ne învrednici de] cele mai bune şi cari aduc mântuire.

Canoanele lui Nicolae al Constantinopolului.

Canonul 1.

Intrebare. Cuvine-se monahului a intra în sfântul altar, căci aceasta se opreşte de canonul 33 al sfântului sinod trulan, carele nu îngădue celuice nu este pecetluit [întru citeţ] sau monahului a cânta sau citi de pe amvon; asemenea şi canonul 15 dela Laodiceia, şi al 14 [al sinodului] al doilea dela Niceia?

Răspuns. Este oprit ca monahul fără de hirotesie să îndeplinească de pe amvon ca citeţul slujbele citeţului; dar socotesc că pentru cinstea [cuvenită] schimei monahiceşti nu trebue să se oprească monahul, carele nu s'a făcut vinovat de nici o infracţiune, de a intra în altar pentruca să aprindă lumânări şi candele.

(33, 69 trul.; 14 sin. VII ec.; 15, 19, 21, 44 Laod.).

— Precum pe toate celelalte, aşa şi pe acest canon al patriarhului constantinopolitan Nicolae, l-am tradus din Sintagma Ateniană. In colecţiunea aceasta aceste canoane, sau răspunsuri canonice, precum am spus (pag. 62-63, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), sunt citate în redactare diferită de celelalte colecţiuni, ba aici avem chiar mai puţine răspunsuri, decât în alte colecţiuni. Este posibil ca numărul acestor răspunsuri să fie mai corect (17) în *Κανονικαὶ διατάξεις* ale lui Ghedeon, cu care număr concordă şi numărul din Cormciaia (dar nu şi redactarea însaşi a răspunsurilor). La tot cazul nouă ni s'a părut că este mai motivat să urmăm şi aici colecţiunii ateniene, şi adică cu atât mai vârtos, cu cât aceasta concordă şi cu ediţia lui Beveregiu, şi în fond şi cu Pidalionul. Cine doreşte să vadă sub care număr se găsesc în Cormciaia aceste canoane ale lui Nicolae, poate compara locul unde am scris despre aceasta în lucrarea prezentă (nota 2, pag. 63, partea I, vol. I).

Despre canonul prezent al lui Nicolae am făcut amintire la comentarul canonului 69 trulan şi la cel al canonului 15 al patriarhului Nichifor; dar spre a se înţelege şi mai exact, să se compare şi comentariile celorlalte canoane paralele.

Canonul 2.

Intreb. Se cuvine a nu pleca genunchii Sâmbăta, precum nici Duminecа, nici în Cincizecime?

Răsp. De canon nu s'a oprit; mulţi însă nu pleacă genunchii din cauză că Sâmbăta nici nu ajunează.

(66 ap.; 20 sin. I ec.; 55, 66, 90 trul.; 18 Gangra; 29 Laod.; 15 Petru Alex; 91 Vasile c. M.; 1 Teofil Alex.).

— Din cauză că în canoane Sâmbăta este considerată la fel cu Dumineca în privinţa postului (66 ap.), mulţi afirmau că dacă Sâmbăta este oprit postul, apoi în această zi nu se cuvine nici a îngenunchia în biserică, precum aceasta nici Dumineca nu se cuvine (20 sin. I ec.). In canonul prezent se spune că nu există nici o interdicţie canonică în privinţa îngenunchierii în zi de Sâmbătă, şi prin urmare nici nu păcătuesc ceice fac aceasta.

Canonul 3.

Intreb. Trebue să ţinem postul [lunii] lui August?

Răspuns. Mai înainte postul a fost în acest timp; dar apoi s'a strămutat pentruca să nu cadă la olaltă cu posturile altor popoare, cari se ţin în acest timp. Dealtfel mulţi oameni ţin şi acum postul acesta.

— Valsamon s'a ocupat mai de multe ori de această chestiune. El vorbeşte despre aceasta în comentarul canonului prezent, apoi în răspunsul său canonic al 55-lea dat lui Marcu din Alexandria[1]) şi în fine într'o scrisoare specială adresată Antiohenilor (πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς) despre posturile, cari trebuesc ţinute în fiecare an.[2]) Chestiunea postului Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, precum se vede din canonul prezent, era o chestiune controversată. Valsamon menţionează sinodul constantinopolitan ţinut sub patriarhul Luca (1156-1169), şi spune că la acest sinod unii au afir-

[1]) Sint. At. IV, 488.
[2]) Sint. At. IV, 565 sq.

mat că acest post *nu trebue* să se ţină, din cauză că a fost strămutat (διὰ μετάθεσιν) pe alt timp, precum spune acest răspuns canonic al lui Nicolae; alţii dimpotrivă afirmau că *trebue* să se ţină, fiindcă în însuş acest răspuns se spune că în timpurile anterioare acest post s'a ţinut de către toţi, şi numai mai târziu s'a stămutat; dar răspunsul nu spune nimic, când şi unde s'a făcut aceasta. Patriarhul Luca împreună cu ceilalţi episcopi dela sinod au hotărît însă că acest post trebue ţinut fără nici o excepţie (ἀπαραίτητον εἶναι), şi drept argument s'au referit la cunoscutul τόμος τῆς ἑνώσεως din anul 921, în care se spune că ceice se căsătoresc a treia oră se pot apropia de sfintele taine de trei ori pe an, şi adică la Paşti, la Adormirea Maicei Domnului şi la Naşterea Domnului, fiindcă înainte de aceste sărbători postesc regulat. Iar când opozanţii au afirmat că nici unde nu s'a orânduit câte zile să dureze acel post, patriarhul a accentuat, că deşi despre acest post nu se găseşte nimic scris, după cum nici despre postul Naşterii Domnului, totuşi noi trebue să urmăm predaniei bisericeşti nescrise (τῇ ἀγράφῳ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει), şi postul Adormirii Maicei Domnului să-l începem la 1 August, iar cel al Naşterii Domnului la 1 Noemvrie. Şi această dispoziţie a patriarhului Luca a intrat în uz general în Biserica ortodoxă răsăriteană, şi potrivit acestei dispoziţii trebue să se interpreteze şi canonul prezent al lui Nicolae.

Canonul 4.

Intreb. Cuvine-se cel demonizat a se împărtăşi cu sfintele taine? fiindcă sfântul Timotei la întrebarea în această privinţă a răspuns într'altfel, şi sfinţii Apostoli într'altfel, şi urmaşii[lor] într'altfel.

Răsp. Dacă cineva pătimeşte de veninul negru, încât se pare că este îndrăcit, nu se va opri; dar dacă cu adevărat este demonizat, nicidecum nu se va învrednici de cele sfinte, fiindcă lumina nu are nici o comuniune cu întunerecul.

(79 ap.; 60 trul.; 2, 3, 4, 14 Timot. Alex.)

Canonul 5.

Intreb. Cuvine-se preotului să mănânce fără deosebire şi cum voieşte cele aduse în biserică, precum prescurele şi vinul? şi de se cuvine a le mânca ca pâinea

obişnuită? şi ce trebuie să facă dacă s'ar aduna multe de acestea?

Răsp. Părţile din prescura, care s'a înălţat să nu se mănânce decât numai în biserică, pânăce nu se vor consuma toate; iar părţile din celelalte [prescuri se pot mânca şi afară de biserică] însă separat şi singure, iar nu cu lapte, şi cu brânză, şi cu ouă, şi cu peşti.

(3, 4, 38, 41 Ap.; 7, 8 Gang.; 37 Cart.; 8 Teof. Al.).

Canonul 6.

Dacă vreun călugăr, oriunde ar fi primit tunderea, se turbură sufleteşte de oarecare întâmplare, şi voind să se îndepărteze [din mănăstire din cauza aceasta] ar primi legătură dela proestosul său, ce să facă [în acest caz călugărul acela]? să desconsidere turburarea sau legătura?

Răsp. Se cuvine să spună proestosului ceeace îl tulbură; şi dacă din cauza aceasta se arată primejdie, să se îndepărteze de acolo, şi să nu ţină seama de legătura [impusă lui de proestos].

(4 sin. IV ec.; 19, 21 sin. VII ec.; 13 Cartag.; 2, 3, 4 sin. I-II)

— La interpretarea sensului canonului prezent trebue să se compare mai ales dispoziţia canoanelor 3 şi 4 ale sinodului întâiual doilea în privinţa întrebării când se pot îndepărta călugării din mânăstirea lor. Iar ceeace se spune în canonul prezent despre împrejurarea că călugărul poate să nu ţină seama de pedeapsa dată lui de igumen, nu trebue să se înţeleagă în sensul că respectivul călugăr s'ar putea singur absolva pe sine de pedeapsa, ce i s'a dat de stareţul cu cădere al mânăstirii, ci acel călugăr în cazul menţionat de canon, îndepărtându-se din mânăstire, este obligat să se prezinte la episcopul eparhial competinte, carele va judeca chestiunea întreagă, şi după a sa chibzuială îl va absolva de datoria de a rămânea şi mai departe în mânăstire, — căci propriu zis în aceasta şi consistă pedeapsa, căreia respectivul a fost supus de către igumen, şi care pedeapsă în canon se indică prin cuvântul δεσμός (vinculum, legătură).

Canonul 7.

Intreb. Dacă igumenul, săvârşindu-se, a lăsat pe altul în locul său, dându-i legătura să nu se îndepărteze

[din acea monastire]; dar acesta, cunoscându-şi neputinţa sa, s'ar îndepărta. Ce trebue dar să facă în privinţa acelei legături?

Răspuns. Legătura este fără de temeiu, şi din cauza aceasta este fără tărie, şi cel legat, mergând la arhiereu, şi informându-l despre cele privitoare la sine, se va deslega.

(32 ap.; 14 Sard.; 141 Cart.).

— Un igumen este pe moarte, şi el vrea să lase moştenire puterea sa de igumen unui frate din mânăstire; şi pentruca să întărească voinţa sa el obligă în scris sau prin jurământ (căci acest sens îl are cuvântul din canon: δεσμός, vinculum) pe acel frate, ca într'adevăr să primească igumenia, dar dacă respectivul eventual ar denega, trebue să fie supus pedepsei canonice. Dacă igumenul moare, şi fratele desemnat de el primeşte igumenia conform legământului său, dar după un timp oarecare igumenul cel nou observă că nu este potrivit pentru conducere şi demisionează din igumenat. Aceasta este întrebarea; şi la această întrebare se răspunde în canonul prezent în sensul că dispoziţia fostului igumen este fără temeiu, şi prin urmare şi legământul, căruia i s'a supus noul igumen, este fără tărie. Deoarece însă legământul totuşi fiinţează, probabil în scris sau prin jurământ, trebue ca şi formal să fie lipsit de tărie, şi canonul prezent supune chestiunea puterii episcopului eparhial competinte, care să o şi rezolve în urma dreptului ce-l deţine.

Canonul 8.

Intreb. Oare se cuvine preotului caterisit pentru vinovăţii, sau care a părăsit preoţia de bună voie, conştient fiind [de vinovăţia sa], să zică: „Bine este cuvântat Dumnezeu," sau: „Dumnezeu ne milostiveşte pe noi", sau „Adevăratul Hristos", sau să tămâieze cu tămâitoarea, sau a se împărtăşi în altar?

Răsp. Nu. Ci se va rândui în locul mirenilor.

(5, 17, 62 ap.; 9, 12 sin. I ec.; 9 sin. III ec.: 7, 14 sin. IV ec.; 21, 26 trul.; 9 Neoces.; 36 Cart.; 16 sin I-II; 3, 27 Vasile c. M.; 3 Chiril Alex).

— Vezi comentarul canonului 21 al sinodului trulan, care

serveşte drept comentar şi pentru canonul prezent; iar drept temeiu pentru acest canon serveşte canonul 27 al lui Vasile cel Mare şi canonul 9 al sinodului dela Neocezareia.

Canonul 9.

Intrebare. Ce însemnează ceeace zice Sfântul Vasile în privința epitimiilor mici: Fie [înlăturat] dela binecuvântare potrivit măsurii greşelii?

Răspuns. Insemnează a se lipsi cineva de binecuvântarea care se dă în biserică.

— Binecuvântările biser iceşti (ἐκκλησιαστικαὶ εὐλογίαι) menționate aici sunt acele binecuvântări, pe cari le dă episcopul sau presviterul pentru rugăciune, sau spre a întări poporul credincios cu ajutorul divin; şi prin urmare de aceste binecuvântări se lipseşte, mai mult sau mai puțin, respectivul păcătos, potrivit păcatului, în care a căzut[1]). *Epitimii mici* se numesc cele prescrise de Vasile pentru păcate mai mici, şi cari se găsesc între epitimiile prescrise de Vasile dela Nr. 11 până la 60 (după ediția lui *Migne).*

Canonul 10.

Intrebare. Se cuvine ca cei opriți dela sfintele daruri să mănânce prescurile înălțate?

Răspuns. Din viața Sfântului Teodor Sicheotul aflăm că ei se opresc [a mânca].

(3, 4, 38, 41 ap.; 7, 8 Gangra; 14 Laod.; 37 Cart.).

— ***Sfântul Teodor Sicheotul,*** a cărui biografie se menționează aici şi în care biografie se spune că celce nu este vrednic de sfânta împărtăşanie nici anaforă nu poate să primească în biserică, — acest sfânt a fost arhimandrit al câtorva mănăstiri din Galatia şi episcop în Anastasiopol. A devenit celebru prin mai multe minuni şi a murit în anul 613[2]).

1) Comentarul lui Valsamon, IV, 425.

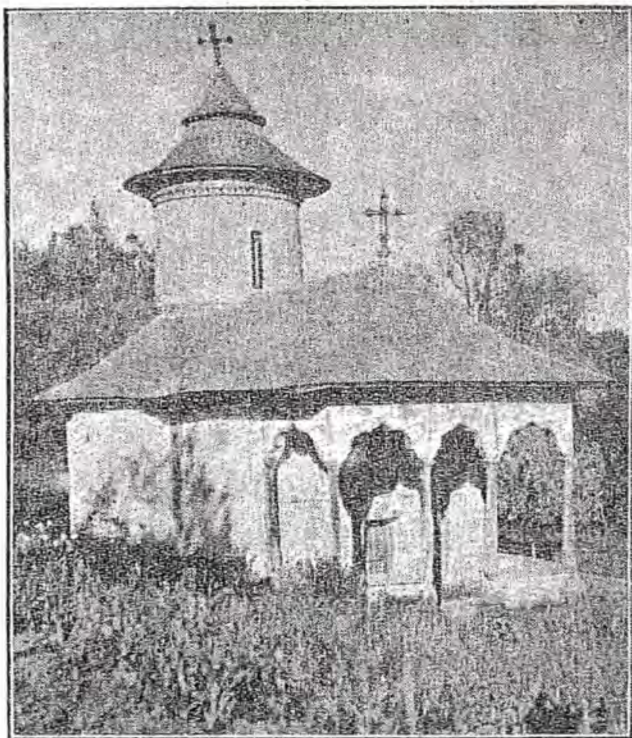
2) In „Viețile Sfinților" biografia acestui sfânt se găseşte la 22 April (Ed. din Moscova, 1815, II, 82-93).

Canonul 11.

Intrebare. Cuvine-se a pedepsi pe cineva potrivit Canoniconului lui [Ioan] Ajunătorul?

Răspuns. Fiindcă acest Canonicon uzează de multă blândeţe, pe mulţi i-a pierdut; din cauza aceasta ceice cunosc binele, şi se abat dela el, trebuesc a se îndrepta.

— Despre canonul prezent am făcut amintire la comentarul canonului 3 al lui Ioan Ajunătorul, şi am văzut că cu toată această apreciere severă despre canoniconul lui Ioan Ajunătorul, totuşi acesta a intrat în uz general în întreaga Biserică răsăriteană, şi nomocanonul din Molitvelnicul nostru cel mare s'a alcătuit în general pe baza acestui canonicon.

Biserica fostului schit Cârnu, jud Buzău.

Diferite prescripţiuni canonice.

1.

Ce lucru îngrozitor am suferit noi, decât poate că este dureros că nu am suferit nimic şi că nu ne-am socotit [a fi] vrednici de patimile lui Hristos? [Fapt. Ap. $5,_{41}$]. Dacă sunteţi îndureraţi că voi sub cerul liber vă închinaţi creatorului cerului şi al pământului, din cauză că casa de rugăciune a fost cuprinsă de primejdie, gândiţi-vă că cei unsprezece ucenici erau închişi într'o cameră, iar ceice au răstignit pe Hristos săvârşau serviciul divin iudaic în templul celebru. Dar poate că şi Iuda, celce a preferat moartea prin spânzurare vieţii ruşinoase, s'a arătat mai ales decât ceice astăzi nu se ruşinează de orice învinovăţire a oamenilor, şi astfel sunt gata în chip neruşinat pentru fapte imorale. Numai nu vă lăsaţi înşelaţi de vorbele lor mincinoase [când afirmă] că propoveduesc credinţa cea dreaptă. Căci aceia nu sunt creştini, ci de ceice fac comerţ din creştinism, deoarece dânşii totdeauna preferă ceeace li aduce lor folos în viaţă vieţuirii după adevăr. Când au crezut că vor câştiga degeaba acea întâietate, atunci au consimţit cu vrăjmaşii lui Dumnezeu, iar când au văzut că poporul se înfurie, iarăşi făţărnicesc dreapta credinţă. Eu nu ştiu dacă aceia sunt episcopi, şi nici odată nu voi socoti între preoţii lui Hristos pe celce prin mâini murdare a fost aşezat la conducere spre distrugerea credinţei. Aşa judec eu. Iar dacă voi sunteţi ceva de partea noastră, fireşte că veţi judeca aşa ca noi; iar dacă veţi judeca singuri, fiecare va fi stăpân asupra părerii sale; iar noi suntem nevinovaţi de sângele aceluia.

— Aceasta este un extract dintr'o epistolă (240 al. 192) a lui *Vasile cel mare*, adresată presviterilor din Nicopole în anul 376. Un oarecare Fronton fusese instituit ilegal episcop aici, şi

încerca cu tot prețul, sau cu forța sau prin viclenie, să-și consolideze situația în Biserica din Nicopole, și din cauza aceasta persecuta pe presviterii, cari nu voiau să-l recunoască. Vasile îndeamnă pe acești presviteri să nu descurajeze sufletește, ci să nădăjduiască în ajutorul lui Dumnezeu, care îi va scăpa de acel om, despre care Vasile zice că nu-l recunoaște a fi episcop.

2.

Este bine și folositor a se împărtăși în fiecare zi și a primi dumnezeeștile taine, căci însuși Hristos zice: „Celce mănâncă trupul meu și bea sângele meu, are viață vecinică" [Ioan, $6_{,54}$]. Dar noi ne împărtășim de patru ori în fiecare săptămână: Dumineca, mercurea, vinerea și sâmbăta, și în alte zile, când se face pomenirea vreunui sfânt.

Este de prisos a dovedi că nicidecum nu greșește cineva dacă în vremuri de prigoană, în lipsă de preot sau de liturghisitor, este constrâns să primească împărtășania cu mâna sa proprie, deoarece aceasta se dovedește prin însăși faptele din obiceiul îndelungat. Căci toți cari vieţuesc în pustietăți, unde nu se găsește preot, păstrând cuminecătura acasă, se împărtășesc singuri. Iar în Alexandria, și în Egipt, foarte adeseori chiar fiecare dintre laici are în casa sa cuminecătură, și când dorește se împărtășește; căci dupăce preotul a adus deja jertfa și a dat-o în primire, apoi celce o primește, trebue să creadă că se împărtășește ca dela preot. Căci chiar și în biserică preotul dă părticica [din cuminecătură], și celce o primește o ține cu toată puterea, și apoi cu mâna sa proprie o duce la gură. Deci aceiași valoare are, ori de primește cineva o singură părticică [din cuminecătură] dela preot, ori dacă [primește] mai multe părticele deodată.

— Și aceasta este o epistolă 93 al. 289) a lui *Vasile cel mare*, scrisă de el pe la anul 372 unui oarecare Cesarie. Două chestiuni se cuprind într'însa, întâi: cât de des trebue să ne împărtășim cu sfântul trup și sânge al lui Hristos, și a doua: în vreme de prigoană, și când nu se găsește nici un presviter, creşti-

nul se poate cumineca cu mâna sa proprie. — La chestiunea a doua să se compare comentariile canoanelor 58 şi 101 ale sinodului trulan.

3.

Strădueşte-te, o preotule, să fii lucrător fără de ruşine, drept îndreptând cuvântul adevărului. Niciodată să nu mergi la slujba sfântă având vrăjmăşie împotriva cuiva, ca nu cumva să alungi pe Mângăietorul în ziua sfintei slujbe. Nu te judeca, nici nu te certa, ci stăruind în biserică roagă-te, şi citeşte până la ceasul, în care trebue să săvârşeşti dumnezeiasca slujbă tainică, şi astfel să păşeşti la sfântul altar cu pocăinţă şi cu inimă curată, neprivind încoace şi încolo, ci cu frică şi cu cutremur să stai în faţa împăratului ceriurilor. Nu grăbi ori scurta rugăciunile din cauza purtării de grijă omeneşti, şi nu ţinea seama de faţa oamenilor, ci priveşte numai la împăratul celce stă de faţă şi la puterile [cereşti], cari stau împrejur. Fii vrednic îndeplinitor al sfintelor canoane. Nu liturghisi împreună cu ceice sunt opriţi [de a liturghisi]. Bagă de seama înaintea cui stai, cum liturghiseşti, şi pe cine împărtăşeşti. Nu uita porunca Domnului şi a Sfinţilor Apostoli, care zice: «Nu daţi sfintele câinilor şi nu aruncaţi mărgăritarele înaintea porcilor» [Mat. $7_{,6}$]. Păziţi-vă de câini şi de celelalte. Vezi să nu cazi de frica oamenilor; nu da pe Fiul lui Dumnezeu în mâinile nevrednicilor. Nu te teme în acel ceas de careva dintre cei slăviţi ai pământului, nici de celce poartă coroană. Celor cari sunt vrednici de dumnezeiasca împărtăşanie, să le o dai în dar, precum şi tu însuţi ai primit-o. Să nu o dai celor ce nu li se permite de dumnezeeştile canoane, căci ei se socotesc [a fi] ca păgânii; şi dacă nu se convertesc, vai atât lor, cât şi celor cari îi împărtăşesc. Bagă de seama (nu mă priveşte pe mine, ci pe tine) ca nu cumva din neglijenţa ta şoarece sau altceva să atingă sfintele taine, nici să se umezească, sau să se afume, sau să umbe cu ele cei profani şi nevrednici. Dacă vei ţinea seama de acestea şi de unele ca acestea, te vei mântui atât pe tine, cât şi pe ceice ascultă de tine.

— Această îndrumare (παράγγελμα) pentru presviteri a lui *Vasile* cel Mare, când au să săvârşască sfânta liturghie, în ediţia *Migne* se numeşte ***sermo ob sacerdotum instructionem.*** Vasile cel Mare a alcătuit această îndrumare în anul 375, şi o copie de pe această îndrumare o primea fiecare preot nou, când era hirotonit.

4.

Epitimia să nu se dea simplu după cantitatea păcatelor, ci să se aibă în vedere şi intenţiunea celorce păcătuesc, ca nu cumva, voind să cârpeşti ceeace s'a rupt, mai mare să faci crăpătura, şi străduindu-te să îndreptezi ceeace a căzut, să faci căderea mai mare; căci cei bolnavi şi cei distraţi, dar mai ales cei dedaţi voluptăţii lumeşti, precum şi ceice se fălesc cu origina şi puterea lor, cu încetul şi puţină atenţiune dau păcatelor lor, [toţi aceştia] pot, deşi nu deplin, ci numai în parte să se libereze de răutăţile care îi cuprind. Iar dacă cineva dintr'odată provoacă îndreptarea, foarte uşor îi va lipsi de îndreptare. Căci sufletul, îndatăce este adus în stare de a fi fără de ruşine, cade în disperare; şi atunci nu mai ascultă nici de cuvinte blânde, nici prin ameninţare nu se întoarce, nici prin binefacere nu se îmboldeşte; ci devine mult mai rău decât acea cetate, despre care Proorocul zice dojenindu-o: «Faţa ta s'a făcut ca cea a desfrânatei şi de nimic nu te ruşinezi». Din cauza aceasta păstorul trebue să aibă multă pricepere ca să cerceteze din toate părţile starea sufletului. Căci precum mulţi sunt cuprinşi de nebunie, şi cad în disperare cu privire la mântuirea lor, deoarece nu au putut să suporte doctoriile amare, astfel sunt şi de cei cari nu dau atenţie [celor sufleteşti] din cauză că nu li s'a dat pedeapsă potrivit păcatelor, şi devin mult mai răi, şi mai mult păcătuesc. Prin urmare nimic din acestea nu trebue să rămână neexaminat, ci toate cercetându-se cu deamănuntul, preotul să aplice cele corespunzătoare, ca nu cumva străduinţa lui să fie zadarnică.

— Aceste îndrumări adresate duhovnicilor au fost emise de *Ioan Gurădeaur*. Despre aceste îndrumări am făcut amintire deja

(la pag. 63, partea I vol. I din lucrarea prezentă), şi le-am citat la comentarul canonului 11 al primului sinod ecumenic.

5.

Văd că mulţi se împărtăşesc cu trupul lui Hristos în chip simplu şi întâmplător, şi se împărtăşesc urmând mai mult obiceiului cât şi legii, decât raţiunii şi chibzuelii curate. Se spune că atunci când se apropie timpul sfintei Patruzecimi şi al Paştilor, ori unde ar fi cineva, se împărtăşeşte cu [sfintele] taine. Dar nu trebue să se ţină [numai] sărbătorile, ci să se curăţe conştiinţa, şi apoi să se împărtăşască; căci cel necurat şi cel nevrednic, nici la sărbătoare nu este îndreptăţit a se împărtăşi cu sfântul şi preaînfricoşatul trup. Căci gândeşte-te că ceice participau la jertfele [Testamentului] vechiu erau cu băgare de seamă; şi mai înainte se curăţau, şi în toate privinţele erau curaţi. Iar tu, când te apropii de jertfă, de care şi îngerii tremură, hotărăşti lucrarea potrivit împrejurărilor de timp, şi cu mâini şi buze murdare îndrăzneşti [să te apropii] de trupul şi sângele lui Hristos? Căci nici pe împărat nu ai vrea să săruţi când îţi miroasă gura; iar pe împăratul ceriurilor îl săruţi cu sufletul mirositor? Nelegiuit lucru este acesta. Prin urmare dacă nu eşti vrednic de împărtăşanie, nu eşti dintre cei vrednici nici de rugăciune şi de situaţia [ta]. Ascultă de Domnul, care zice: «Ceice se pocăesc, se apropie [de împărtăşanie]; iar ceice nu se împărtăşesc, nici nu se pocăesc».

— **Această prescripţiune canonică asupra felului cum trebue să se apropie cineva de sf. cuminecătură este luată dintr'o cuvântare a lui *Ioan Gurădeaur* despre epistola Ap.-lui Pavel către Efeseni.**

6.

Mulţi se împărtăşesc cu această [sfântă] jertfă odată pe an; alţii de două ori; alţii mai des; şi către toţi aceştia se îndreaptă cuvântul nostru. Dar nu numai către ceice sunt aici, ci şi către ceice sunt în pustietăţi; căci aceştia odată pe an fac acest lucru. Deci cari trebuesc lăudaţi, cei cari odată, sau cari adeseori, sau cari rare-

ori [se împărtăşesc]? Nici pe ceice [se împărtăşesc] odată, nici pe ceice de multe ori, nici pe ceice de puţine ori, ci pe ceice cu conştiinţa curată [se împărtăşesc], şi a căror viaţă este ireproşabilă. Unii ca aceştia totdeauna, iar ceice nu sunt de acest fel, niciodată să nu se apropie [de cuminecătură]. Dar dece? Fiindcă aceştia primesc asupra lor judecata şi osânda, cât şi pedepsirea şi pedeapsa. Şi nu te mira; căci precum hrana, care după firea sa este nutritivă, dacă ajunge în sucuri stricăcioase, distruge şi strică totul, şi cauzează boală, tot astfel şi sfintele taine. Tu te desfătezi la masă duhovnicească, şi apoi iarăşi îţi întinezi gura cu noroi? Ungi cu mir binemirositor, şi apoi iarăşi umpli de putoare, împărtăşindu-te după un an? Crezi că îţi ajung patruzeci de zile spre a te curăţi de păcatele [comise] în timp îndelungat, şi după o săptămână iarăşi te întorci la cele de mai înainte? Spune-mi, ori de vindecându-te în patruzeci de zile de boala îndelungată, şi apoi iarăşi înapoindu-te la mâncările, cari au pricinuit boala, nu ai pierdut atât osteneala de mai înainte, cât ţi-ai şi stricat mai mult? Căci dacă cele fireşti se schimbă, cu atât mai mult [se schimbă] celece [depind] de voinţă. Tu dai patruzeci de zile pentru sănătatea sufletului, şi oare să nu aştepţi nici patruzeci pentruca Dumnezeu să ierte? Spune-mi, glumeşti? Pentru aceea şi diaconul rosteşte zicând: „Sfintele sfinţilor", adică celce nu este sfânt să nu se apropie. Nu zice numai: celce este curat de păcate, ci celce este sfânt.

— Aceasta încă este o prescripţiune canonică a lui *Ioan Gurădeaur*, şi este luată dintr'o cuvântare a sa despre epistola lui Pavel către Evrei.

7.

Intrebare: Cum este mai bine a se împărtăşi mai des, sau mai rar?

Răspuns: Apostolul zicând: «Fiecare să se examineze pe sine, şi aşa să mănânce din pâine, şi să bea din pahar; fiindcă celce cu nevrednicie mănâncă şi bea, acela mănâncă şi bea spre osânda sa, nesocotind trupul Domnului. Pentru aceasta sunt între voi mulţi neputin-

cioși și bolnavi, și mulți dorm; dacă însă ne-am examina pe noi înșine, nu am fi osândiți; iar judecându-ne dela Domnul ne certăm, ca să nu fim osândiți cu lumea laolaltă" [I Cor. $11_{,28-32}$], este prea lămurit că mai înainte trebue să ne curățim și să ne liberăm de toată fapta vrăjmașă, și astfel să ne apropiem de dumnezeiasca slujbă tainică, ca nu cumva să fie spre pieirea sufletului și a trupului. Căci Dumnezeu zice prin Moisi către Israil: „Fiecare om din seminția voastră, care se va apropia de cele sfinte, pe care fiii lui Israil le-au consacrat Domnului, și necurăția lor fiind asupră-le, Domnul va stârpi acel suflet" [III Moisi, $22_{,3}$]. Și iarăși: «Curățiți pe fiii lui Israil de necurățeniile lor ca să nu întineze lăcașul meu» [III Moisi, $15_{,31}$]. Din cauza aceasta Apostolul încă zice către ceice cu nevrednicie se împărtășesc, precum s'a zis [mai sus] că: „din cauza aceasta sunt între voi mulți neputincioși și bolnavi, și mulți dorm" [I Cor. $11_{,30}$], adică sunt bolnavi și trag de moarte; din cauza aceasta atât dumnezeescul David, cât și ceice erau împreună cu dânsul, când au voit să mănânce pâinile punerii înainte, cari sunt prototipul trupului lui Hristos, arhiereul îndată a întrebat pe David ori de sunt curați de patul femeii, și atunci le-a dat lor pâinile [I Imp. $21_{,4-5}$].

— Acest răspuns canonic a fost scris de *Sf. Anastasiu* patriarhul Antiohiei (dela an. 561). Precum se vede, acest răspuns canonic tratează despre aceiaşi chestiune ca şi prescripțiunile canonice, ce le-am dat sub Nr. 2, 5 şi 6, adică despre împrejurarea când şi cum trebue să se primească sfânta împărtăşanie.

Sfârşitul Sfintelor Canoane.

INDEX

alfabetic despre materiile și numirile din volumul al II-lea.

(Cifra I indică partea primă din vol. II, cifra II partea a doua din acelaş volum, iar cifrele arabe arată numărul paginilor).

A.

F.

Î.

U.

V.

W.

Z.

Tabla de materii.

La TIPOGRAFIA DIECEZANĂ din Arad au mai apărut:

1. **Dr. Nicolae Popovici**: *Manual de drept bisericesc ortodox oriental* cu privire specială la dreptul particular al Bisericii ortodoxe române. Vol. I, Partea I-a și II. 1925. Prețul . . . . 80 Lei
2. **Dr. Nicolae Popovici**: *Primul sinod ecumenic* ținut la Niceia în anul 325 d. Hr. (conferință). 1925. Prețul . . . 10 Lei
3. **Dr. R. Kazimirovici**: *Situația actuală de drept bisericesc a Bisericilor ortodoxe răsăritene* (Supliment la ediția a III-a a Dreptului bisericesc oriental de Dr. N. Milaș). Traducere făcută de *Uroș Kovincici* și *Dr. Nicolae Popovici* 1927. Prețul . . . . 30 Lei
4. **Dr. Grigorie Gh. Comșa**, Episcopul Aradului, **Dr. Nicolae Popovici** și **Dr. Gh. Popovici**: *O mie de pilde* pentru viața creștină. Carte folositoare pentru preoți, profesori, învățători, conferențiari și pentru toți iubitorii de educație creștină românească. 1929. Prețul . . . . . 200 Lei
5. **Dr. Nicodim Milaș**: *Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii. Vol. I, Partea I. (Introducere, Nomocanonul în XIV titluri și canoanele apostolice). Traducere făcută de *Uroș Kovincici* și *Dr. Nicolae Popovici*. 1930. Prețul . 120 Lei
6. **Dr. Nicodim Milaș**: *Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii. Vol. I. Partea II. (Canoanele Sinoadelor ecumenice). Traducerea făcută de *Uroș Kovincici* și *Dr. Nicolae Popovici*. 1931. Prețul . . . . 225 Lei
7. **Dr. Nicodim Milaș**: *Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii. Vol. II, partea I. (Canoanele Sinoadelor locale). Traducere făcută de *Dr. Nicolae Popovici* și *Uroș Kovincici* 1934. Prețul . . . . 130 Lei